

Příběh rodiny Goltz

Diplomová práce

Studijní program:

N7105 Historické vědy

Studijní obor:

Historie

Autor práce:

Tomáš Bendásek

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Zadání diplomové práce

Příběh rodiny Goltz

Jméno a příjmení: **Tomáš Bendásek**
Osobní číslo: P19000771
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: Historie
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce rekonstruuje za pomoci analýzy, syntézy a komparace pramenů (především osobní archiv Gerta a Kurta Goltzových a Annette Simbruner, Národní archiv, Státní okresní archiv Liberec, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Stavební archiv Magistrát města Liberec, rozhovory vedené formou orální historie) s poznatky získanými z odborné literatury osud liberecké továrnické rodiny Goltzových. Životy členů rodiny fatálním způsobem poznamenalo tzv. konečné řešení židovské otázky. Obecně známé poznatky tak budou konkretizovány na příběhu jedné zapomenuté liberecké rodiny. Cílem práce je přispět k poznání dějin libereckého regionu, a to především v kontextu rasové perzekuce německým nacionálním socialismem.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

1) prameny:

Národní archiv

Osobní archiv Gerta a Kurta Goltzových a Annette Simbruner

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Státní okresní archiv Liberec

Stavební archiv, Magistrát města Liberec

Rozhovory s pamětníky (orální historie)

2) literatura:

ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007. ISBN 978-80-239-9169-7.

LUŠTICKÁ, Hana a Aleš JUNGSMANN, HALÍK, Pavel, ed. *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha: Foibos ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Liberci, Severočeským muzeem v Liberci, 2007, 171 s. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-06-3.

OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0.

RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista: Temné stránky z dějin Liberce*. Liberec, 2017. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. SNYDER, Timothy. *Černá země: holokaust – historie a varování*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4.

UHLÍŘ, B. Jan. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1942*, Praha, Ottovo nakladatelství 2017, ISBN 978-80-7451-602-3.

ZEMAN, Jaroslav a Marius WINZELER. *Turistický průvodce: S Rudolfem Bitzanem po Euroregionu Nisa = Ein Reiseführer : mit Rudolf Bitzan durch die Euroregion Neiße*. Stráž pod Ralskem: Město Stráž pod Ralskem, [2013?], 42 s. ISBN (Brož.).

ZEMAN, Jaroslav a Marius WINZELER. *Turistický průvodce: S Rudolfem Bitzanem po Euroregionu Nisa = Ein Reiseführer : mit Rudolf Bitzan durch die Euroregion Neiße*. Stráž pod Ralskem: Město Stráž pod Ralskem, [2013?], 42 s. ISBN (Brož.).

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety : (1938-1945)*. Praha: Argo, 2001, 577 s. Obzor. ISBN 80-7260-055-9.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce:

16. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

16. prosince 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

15. července 2021

Tomáš Bendásek

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval všem, kteří se na této práci podíleli – hlavní dík patří samozřejmě Gertovi a Dieterovi Goltzovým, Anette Simbruner, Kurtu a Davidovi Arnoldovým a Iře Hay, kteří byli ochotní se se mnou rozdělit o svoje vzpomínky, stejně jako i o aspekty vlastních soukromých životů.

Velké díky patří rovněž Mgr. Kateřině Portmann, PhD., za prostor k tvoření práce a volnou ruku, doc. PhDr. Milanu Svobodovi, Ph.D., za pomoc při výzkumu a A.R.D. Mgr. Radku Jurneckovi za duchovní útěchu a mnohé cenné rady.

Za materiály týkající se rakousko-uherské armády a pomoc při výzkumu nasazení Otty F. a Fritze Goltzových v první světové válce patří velké díky kolegovi Filipu Kabrhelovi a za výpis z liberecké Židovské obce mnohokrát děkuji paní Lee Květ.

Naprosto nedocenitelnou byla pomoc Lucie Kádnerové, stylistické korektorky.

Díky rovněž patří všem pracovníkům archivů a zejména Mgr. Janě Pažoutové za její nekonečnou trpělivost, jakou museli mít všichni, kdo mi byli ochotní naslouchat.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá osudem liberecké rodiny Goltzových, továrníků z Hrádku nad Nisou a Višňové u Frýdlantu. Sleduje jejich původ, životy jednotlivých členů rodiny a dává si za cíl zasadit je do historického kontextu, zejména pak antisemitistického směřování tehdejší společnosti. Zásadní roli hrálo v osudech příslušníků rodiny Goltzových zavedení rasových zákonů v roce 1935, kdy byli označeni za Židy a museli čelit politice národního socialismu a holocaustu. Všechny čtyři děti postupně opustily Československo, později Protektorát Čechy a Morava, a jejich rodiče zůstali. Ačkoliv se nijak neidentifikovali s židovským původem, byli tito rodiče Otto a Anna Goltzovi umístěni v ghettu Terezín a později v koncentračním a vyhlazovacím táboře Osvětim. Z dětí válku přežily tři, čtvrtý syn zmizel v ghettu ve Lvově. Práce se dále skrze práci s orální historií snaží postihnout osudy přeživších příslušníků rodiny ve Švýcarsku, Jižní Africe a Berlíně.

Klíčová slova

druhá světová válka, holocaust, německý nacionální socialismus, židovství, transporty, Liberec, Hrádek nad Nisou, Višňová u Frýdlantu, Rudolf Bitzan, Otto Goltz, Anna Goltz, Otto Friedrich Goltz, Friedrich Arthur Goltz, Gerda Goltz, Marianne Goltz, Protektorát Čechy a Morava, transporty, Osvětim, Terezín, Lvov, Berlín, Švýcarsko, Jižní Afrika, antisemitismus

Annotation

This Master's thesis deals with the fate of the industrialist family Goltz from Reichenberg, who had their factories mainly in Grottau and Weigsdorf. It follows the origins of the family, the lives of the family members and focuses on the historical context of their lives, as well as the antisemitic atmosphere of the society of the time. The family being qualified as Jewish by the Nuremberg Racial Laws of 1935 was the most important factor in their fate. After that they had to face the course of the German national socialist agenda, as well as the Holocaust. All the four children of the family fled Czechoslovakia and later the Protectorate Böhmen und Mähren; however, their parents stayed. Although they had not identified with the Jewish descent themselves, these parents Otto and Anna Goltz were subsequently transported into the Theresienstadt Ghetto and subsequently into the extermination camp Auschwitz. Three of their children survived the Second world war, except for the oldest son, who vanished in the Lwów Ghetto. Through using the oral history, this Master's thesis strives to cover the fates of the surviving family members while living in Switzerland, South Africa and in Berlin.

Keywords

second world war, holocaust, national socialism, Judaism, transports into concentration camps, extermination camps, Liberec, Hrádek nad Nisou, Višňová u Frýdlantu, Rudolf Bitzan, Otto Goltz, Anna Goltz, Otto Friedrich Goltz, Friedrich Arthur Goltz, Gerda Goltz, Marianne Goltz, Protectorate Böhmen und Mähren, Auschwitz, Theresienstadt, Lwów, Berlin, Switzerland, South Africa, antisemitism

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1. Kritika pramenů a literatury	13
1.1 Kritika pramenů	13
1.2 Kritika literatury	17
2. Z Vídně a z Věžek – od Mojžíše ke Kristu: 1865/1871-1896	20
3. Lidé jako my: Otto a Anna Goltzovi	30
4. Grottau, Zittau, Reichenberg: 1896-1914	33
5. Válka, která ukončí války: 1914–1918	40
6. Boj za autonomii provincie Deutschböhmen: 1918	48
7. Nové poměry, prosperita i kolaps: 1918-1938	52
8. Zanechte vši naděje, kdo vstupujete: 1938-1943	72
8.1 – Kapka v moři v násilí: Otto Friedrich Goltz	86
9. Hospodin chrání cizince, podpírá sirotka a vdovu: 1938-1947	93
10. Závěr	117
11. Použité prameny a literatura	122
11.1 Prameny	122
11.1.1 Archivy	122
11.1.2 Orální historie	123
11.1.3 Online zdroje	123
11.1.4 Soudobý tisk	124
11.1.5 Filmové dokumenty	124
11.2 Literatura	124
11.2.1 Tištěné publikace	124
11.2.3 Elektronické zdroje	127
Seznam příloh	132

Seznam použitých zkratek

AG	Aktiengesellschaft
čp.	číslo popisné
ČSR	Československá republika
DAW	Německé válečné stavby (<i>Deutscheausrüstung Werke</i>)
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
ICI	Imperial Chemical Industries
JAR	Jihoafriická republika
JUDr.	Doktor práv (<i>Juris utriusque doctor</i>)
KT	koncentrační tábor
NKVD	Lidový komisariát vnitřních záležitostí (<i>Народный комиссариат внутренних дел</i>)
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana (<i>Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei</i>)
RG	Revoluční gardy
SdP	Sudetoněmecká strana (<i>Sudetendeutsche Partei</i>)
SFK	Sudetoněmecký dobrovolnický sbor (<i>Sudetendeutsches Freikorps</i>)
SHF	Sudetoněmecká vlastenecká fronta (<i>Sudetendeutsche Heimatfront</i>)
SS	"Ochranný oddíl" - <i>Schutzstaffel</i>
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

Úvod

Okupace, druhá světová válka a s ní spojené poválečné vysídlení německy mluvících obyvatel výrazným způsobem proměnilo Československo, a to především jeho pohraniční oblasti. Obyvatelé Liberce, označení Norimberskými zákony za Židy, opustili město většinou již před odstoupením pohraničí, jež proběhlo na základě Mnichovské dohody. Minimálně z nich se podařilo včas odejít do bezpečné emigrace. Valná většina přesídlila nejprve do vnitrozemí a následně je čekala strastiplná cesta do ghett, koncentračních a vyhlazovacích táborů. Přežil pouze zlomek z nich.

Po druhé světové válce musela Liberec opustit většina původních německy mluvících obyvatel. Jejich cesta byla méně strastiplná, nekončila v plynových komorách, přesto znamenala ztrátu domovů. Tyto nucené migrační procesy, v jejichž rámci cíleně mizely celé skupiny původních obyvatel, zároveň nastartovaly proces „ztráty paměti“ města. Ten byl završen po únorovém převzetí de facto monopolu moci ve státě Komunistickou stranou Československa. Na „zmizelé“ neměl ve své podstatě kdo vzpomínat a ani to nebylo žádoucí. Jedním z cílů mé diplomové práce je tento deficit alespoň trochu napravit.

Mezi „zapomenuté“ lze zařadit i významnou podnikatelskou rodinu Goltz, které patřila v předválečném Liberci bezesporu mezi jeho intelektuální elitu. Zpracováním jejich rodinné historie na pozadí velkých historických událostí pomocí analýzy pramenů a jejich komparací s poznatky z odborné literatury, bych rád alespoň symbolicky umožnil jejich návrat do města, které bylo kdysi jejich domovem a jež museli nuceně opustit. Dlouholetý výzkum byl částečně realizován v rámci projektu SGS „Místa paměti – po stopách bývalých libereckých spoluobčanů.“

Na začátku mého výzkumu stála konfrontace s dvěma „Kameny zmizelých“ (*Stolpersteine*) v rámci jednoho z historických seminářů. Ty byly položeny z podnětu samotné rodiny Goltzových v roce 2019 před vilu v Jablonecké ulici čp. 22 nedaleko univerzitní budovy P. Hledání odpovědi na otázku identity osob, nesoucích kdysi jména z Kamenů zmizelých nastartovalo proces v mnohém podobný detektivní práci, jež přinesla řadu překvapivých momentů. Samotné pátrání nás zavedlo z Liberce přes Berlín až do Jihoafrické republiky. Kameny zmizelých tak splnily svůj účel – zakopnout a začít se ptát, kdo tu žil. Toto v mnohých aspektech detektivní pátrání nás zavedlo od Berlína až po JAR... Kameny zmizelých tak splnily svůj účel – „zakopnout“ a začít se ptát, kdo tu žil před námi.

Cílem této diplomové práce je do maximální možné míry rekonstruovat příběh liberecké rodiny Goltzových. Jako cíl si rovněž kladu popsat i osudy dalších členů této rodiny: dvou synů a dvou dcer a jejich vnoučat, jež dodnes vytváří spojnici mezi minulostí a přítomností a iniciovat tak symbolický návrat rodiny Goltz do „jejich“ města.

Rodina Goltzova nepředstavovala rodinu židovskou, nýbrž Židovskou. Použijeme-li malé písmeno, označíme tak příslušnost k náboženské obci – Žid s velkým písmenem na začátku slova představuje příslušnost etnickou, pokrevní vazbu na předky, pocházejících z jiné komunity než majorita. Vzhledem k tomuto rozdílu ve významu je v předložené práci použito malé písmeno u vyznavačů židovské víry, velké v případě etnického, respektive z hlediska norimberských zákonů genetického původu – ovšem s „židovstvím“ se tací mohli také identifikovat jen vlažně, nebo také vůbec: mohli vyznávat i zcela jinou víru – stejně jako Goltzovi.

Tato práce si klade za cíl prozkoumat téma antisemitismu jak v Rakousku-Uhersku na sklonku „dlouhého devatenáctého století“, tak později v Československé republice a umístit tak osudy členů rodiny do souvislostí s historickým kontextem¹.

Velmi podstatnou je také otázka etnicity, víry a s ní související sebeidentifikace. Na místě je tedy i zamyšlení se nad možností, zda nějakým způsobem ovlivnila události související s konverzí Otty Goldschmiedta v roce 1890 a později během tzv. konečného řešení židovské otázky. Zde se rovněž naskytá prostor zkoumat původ a kořeny zde sledovaných rodin Goltzových a Friessových, jakožto i celkové rodinné poměry. Zejména pak odpovědět na otázky životní úrovně, zaměstnání a výhod či nevýhod, které s jejich postavením souvisely.

Vzhledem k turbulentní době, ve které osudy členů rodiny Goltzových vrcholí je třeba zkoumat příčiny a následky těchto změn: – situaci v československém pohraničí na sklonku 30. let 20. století, vznik Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava – a sledovat, jak jejich antisemitistická politika ovlivňovala členy rodiny. S tím souvisí objasnění završení životních osudů Otty, Anny a Otty Friedricha Goltzových, kteří během tzv. konečného řešení židovské otázky zahynuli.

---

¹ Za předpokladu, že takové souvislosti existují.

Je třeba se také ptát po osudu zbývajících členů rodiny, uprchnuvších za hranice, a na jejich životní situaci a peripetii, jež umožnily třem potomkům manželů Goltzových přežít, stejně jako na důvody jejich směřování.

Diplomová práce má rovněž bohatou fotografickou přílohu, která z části pochází z rodinného alba uloženého ve Státním okresním archivu Liberec a z části z rodinných archivů vnoučat. V příloze se nachází rovněž genealogický rozrod, demonstrující v obraze rodinné vazby, jež jsou zmiňovány v textu. Tento rodokmen je dílem autora práce, avšak je založen primárně na rodokmenu vytvořeném Gerhartem Ernestem Goltzem.

Pokud se v této práci dopouštím opakování již dříve zmíněných informací, činím tak proto, abych udržel kontinuitu textu a neuváděl čtenáře ve zmatek – tento fakt je dán zejména velkým množstvím jmen a rodinných vazeb, které uvádím.

V textu rovněž pravidelně uvádím spolu s českými názvy obcí také názvy německé pro zdůraznění výrazně německého charakteru československého pohraničí, ale i pro lepší ilustraci prostředí, v němž se Goltzovi, respektive přinejmenším Otto Goltz, v podstatě celý svůj život nacházeli.

Rovněž v rámci skutečnosti, že většina osob zde zmíněných se hlásila k německé národnosti, rozhodl jsem se nepřechylovat ženská jména už jen z toho důvodu, že ani tyto ženy by je nepřechylovaly.

1. Kritika pramenů a literatury

1.1 Kritika pramenů

Rád bych zdůraznil, že co se týče pramenů, tak v případě rodiny Goltzových panoval zásadní nedostatek archivního materiálu. Archiv bezpečnostních složek v Praze našel pouze zmínky o vydání pasu pro Gerharta a Ernu Goltzovi.

Národní archiv k bádání poskytl hned čtyři dokumenty. Pohybové karty Otty a Otty „Bedřicha“ Goltzových nám umožňují sledovat jejich pražské adresy. Karty pocházejí z let 1939-1942 a z nich vyplývá, že manželé Goltzovi do Prahy odešli již v srpnu 1939, zatímco jejich nejstarší syn Otto Friedrich² z Prahy v tom stejném roce mizí. Ohledně adresy bylo velmi nápomocné „Šetření o totožnosti a trestní minulosti Friedricha Goltze“ ze 4. 11. 1938. Tato žádost byla poslána už z Belgie a uvádí poslední Friedrichovu adresu a pomáhá blíže časově zařadit příjezd jeho synů do belgického dětského domova. K adresám se rovněž vyjadřují tiskopisy na žádost za občanskou legitimaci vydané Ottovi a Anně Goltzovým v roce 1939 a uvádí jejich první pražskou adresu na karlínské Královské třídě. Pro zajímavost nám také odhalují barvu očí obou manželů – drobnost, jež ale není z černobílých fotografií jakkoliv zřejmá. Velmi podstatným dokumentem je „Jmenování JUDr. O. Goltze smluvním úředníkem Státního úřadu statistického v Praze“ datovaná k roku 1936 a odhaluje nám jinak skryté životní osudy Otty Friedricha Goltze. Tyto informace jsou sice poněkud kusé, ale představují o něm jediný zdroj informací tohoto druhu.

Z archiválií, jež se podařilo získat hrají velmi důležitou roli matriky. Právě ony umožnily trasovat rodinnou historii. Jedná se o matriky římskokatolických farností z obcí Ves (Wiese) u Frýdlantu, Hrádek nad Nisou uložených ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích, stejně jakož i matrika ze Zborovic u Kroměříže, uložená v Moravském zemském archivu v Brně. Tyto mi umožnily sledovat nejen data narození a případné osobní informace o zapsaných osobách (zejména pak rodičích), ale tyto matriky nás zejména informují o adresách, na kterých rodina Goltzových/Goldschmiedtových žila před příchodem do Liberce v roce 1912. Všechny tyto matriky rovněž ukazují změnu příjmení Otty Goldschmiedta na neutrální jméno Goltz, avšak pouze jediná z nich (Zborovická) uvádí také místo jeho pokřtění s opravenou chybou.

---

² V pohybové kartě skutečně zapsaný jako „Bedřich“.

Dalším velmi důležitým pramenem zejména pro období 20. let a život rodiny v Liberci se staly Sčítací operáty Liberec 1921, uložené ve Státním okresním archivu Liberec. Tyto záznamy ze sčítání lidu nám sdělují mnohé jinak jen těžko dohledatelné informace, jakými jsou například bývalá zaměstnání, vzdělání, aktuální zaměstnání či školní docházku. Tato evidence probíhala v roce 1921 v celém Československu a obecně zjišťovala jména a příjmení, příbuzenské vztahy, data narození, gramotnost, vyznání a současné povolání, jakož i povolání k datu 16. července 1914. Sčítací operáty umožňují sledovat zejména národnostní příslušnost, ke které se obyvatelé domu hlásili, stejně jako víru, jíž vyznávali – v té době ještě zcela otevřeně a svobodně.

Velmi podstatným zdrojem se také stala židovská matrika z Liberce, respektive její výpis, jež mi poslala paní Lea Květ. Ačkoliv Goltzovi byli všichni od roku 1890 katolíci, přesto se o nich zjevně vedla evidence i na židovské obci. Materiál je to velmi zajímavý i proto, že často informace v rozporu s ostatními prameny, ať už jsou to ostatní matriky nebo vyprávění potomků po Ottovi a Anně Goltzových.

V otázce konverze ke katolictví byla velmi přínosná kopie křestního listu Otty Goldschmiedta z roku 1890, respektive 1919 (podle kolku). Tento křestní list poskytla z rodinného archivu paní Anette Simbruner problematická je skutečnost, že se jedná o nepříliš kvalitní fotokopii, kde podstatné informace jsou zvýrazněny propisovací tužkou, což teoreticky mohlo vést ke zkreslení některých údajů.

Primárním pramenem, jež byl během psaní práce k dispozici, bylo fotoalbum z rodinného fondu Goltzových, uložené ve Státním okresním archivu Liberec. Skládá ze dvou složek, přičemž fotoalbum je jedinou položkou pramenného charakteru v tomto fondu. Fotoalbum obsahuje fotografie zhruba z rozmezí let 1908-1925 a dokumentuje rodinu při nejrůznějších příležitostech a na nejrůznějších místech. Obsahuje také první snímky hotové vily v Jablonecké ulici, snímky z přechodného pobytu v německé Žitavě, stejně jako rodinu pózující na nejrůznějších výletech a rodinných oslavách, včetně významných návštěv (jakou byl například Angličan Finch, pokořitel Mount Everestu). Zvláštní součástí fotoalba je série fotografií pocházejících z východní, respektive karpatské fronty z první světové války, s největší pravděpodobností zakoupené jako pohlednice, avšak nevíme, kým z rodiny nebo za jakým účelem. Kromě toho obsahuje celou jednu stranu dedikovanou snímekům z 900 výročí založení města Frýdlantu v roce 1914.

Součástí rodinného fondu je inventář, sepsaný v dubnu 1962 historikem Vladimírem Rudou. Informace zde uvedené zachycují skutečnost jen v několika málo bodech – většinou jsou uvedené informace nepravdivé, nebo těžko dohledatelné a ověřitelné. Tímto inventářem se proto budu zabývat rovnou zde, a nikoliv v hlavním textu. Nejde žádným způsobem o kritiku práce pana Rudy, koneckonců pracoval s naprostým minimem informací. V části nazvané „Nástin dějin rodiny Goltzovy z Liberce“ Vladimír Ruda označuje rodinu za židovskou, ale nemá pravdu. Otto Goltz a jeho žena byli nepochybně Židé etničtí, nikoliv však praktikující či se jako Židé identifikující. Rodina Goltzových byla asimilovaná a katolická (stejně jako rodina ze strany Ottovy manželky Anny Friess z moravských Zborovic). Datum narození Otty Goltze je správné, avšak není pravdou, že by se Otto Goltz jakkoliv přiznal do „rodiny továrníka Goldschmidta“. Siegmund Goldschmiedt byl Ottův vlastní otec a Otto sám nesl příjmení Goldschmiedt, než si nechal jméno v roce 1911 změnit. Rudovo tvrzení, že se manželka jmenovala Anna a Otto se s ní oženil v roce 1896 je zcela správné, stejně jako i počet jejich potomků. Informace o vybudování vily kolem roku 1911 je sporné, pravděpodobně k tomu došlo až o rok později, nastěhování se odehrálo v létě roku 1913. Rovněž je pravdou, že z Liberce uprchli do Zborovic v okrese Kroměříž. V textu zmíněný zmíněný „spolumajitel jejich továrny“ Hans Friess nebyl jen spolumajitel, ale hlavně synovec Ottovy manželky Anny. Velmi zajímavá informace, která se dostala i do hlavního textu je zmínka o pozdějším odprodeji vily NSDAP za 143 190 říšských marek – tento fakt jsem ale nedokázal sám ověřit. Samotný text inventáře končí lakonickým konstatováním, že „Goltzova rodina skončila neznámo kde, asi v koncentračním táboře“.

Drobným materiálem, avšak neméně významným, se stal náčrt vily Goltzových na Jablonecké ulici čp. 22, nacházející se ve Stavebním archivu města Liberce. Pochází z 13. března 1943 a nese razítko a podpis architekta a stavbyvedoucího Otty Gattermanna. Snad je to jeden z dokladů úprav a částečného zabezpečení vily v době jejího využívání bezpečnostní službou SD, tak jak to zmiňuje Vladimír Ruda v inventáři rodinného fondu. Každopádně tento náčrt je jediným materiálem, který je k dispozici na stavebním úřadě města Liberce ohledně vily čp. 22 na Jablonecké ulici.

Důležitou součástí jsou také úmrtní karty manželů Goltzových, jedna pocházející z internetové databáze holocaust.cz (Otto Goltz), druhá pak z archivu vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau (Anna Goltz). Oba tyto dokumenty přibližují osudy a poslední chvíle obou manželů.

K pramenům lze přiřadit také deníky Reichenberger Zeitung, mezi jejichž přispěvatele se počítali jak Otto, tak Anna Goltzovi.

Mnohé z pramenů poskytly hlavně rodinné archivy Goltzových, Simbrunerových a Arnoldových, odkud pochází značné množství fotografií, novinových výstřižků a zejména pak dopisy a korespondenční lístky z Lvovského ghetta, v němž prodléval nejstarší syn Otty a Anny Goltzových, Otto Friedrich Goltz.

Avšak pramen nejpodstatnější se podařilo získat díky metodám orální historie. Díky kontaktu na vnoučata Goltzových se podařilo v této práci vyplnit mnohé z toho, co jinak archiválie nezachovaly. Rovněž tak bylo možno ukázat dění v rodinách během druhé světové války i po ní, jakož i nepřímo vyobrazit vyrovnávání se s traumatem holocaustu. Tyto rozhovory a emailová korespondence proběhly s Gerhartem a Dieterem Goltzovými (synové Friedricha A. Goltze), respektive s Irou Hay (dcera Dietera), Anette Simbruner (dcera Gerdy Jackson, roz. Goltz) a s Kurtem Arnoldem (syn Marianne Arnold, roz. Goltz) a jeho nejmladším synem Davidem Arnolde. Zásadní věc, kterou je třeba říci k těmto rozhovorům, že pokud se případech vzpomínek na samotné manžele Otty a Anny Goltzovi jedná o vzpomínky v drtivé většině zprostředkované. Jediný, kdo ze zpovídaných má nějaké konkrétnější informace je nejstarší Kurt Arnold. Všichni ale mohli mluvit o svých rodičích, jež cesta za svobodou zavála do nejrůznějších částí Evropy, a nakonec i světa. Stává se, že si vzpomínky jednotlivých vnoučat odporují (berme v potaz jejich věk) a je třeba je někdy brát poněkud s rezervou. Nejen vzhledem k velkému časovému odstupu od událostí, ale i k předávání vzpomínek od rodičů, k „tradování“ určitých příběhů v rodině. Je zvláštní, jak se dá i pod vzpomínkou, která po kritickém zhodnocení vypadá jako fabulace, dokáže skrývat zrnko pravdy – byť často méně lesklé a/nebo s jinými jmény hlavních aktérů. I přesto tyto problémy se jedná o poměrně komplexní náhled na rodinnou historii, poznamenanou holocaustem.

1.2 Kritika literatury

K dějinám holocaustu mi velké množství informací poskytly monografie Miroslava Kárného „Konečné řešení: Genocida českých židů v německé protektorátní politice“³, stejně jako „Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945“⁴ Jörga Osterloha, „Černá zem: holocaust – historie a varování“⁵ Timothyho Snydera, „Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)“⁶, a práce Michala Frankla „Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století“⁷ a „Budování státu bez antisemitismu“⁸. K antisemitistickým opatřením během Druhé československé republiky byla velmi nápomocnou také monografie „Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě“⁹ Jana Gebharta a Jana Kuklíka a k dějinám protektorátu pak „Protektorát Čechy a Morava 1939-1942: Srdce Třetí říše“ Jana B. Uhlíře.¹⁰ K obecným dějinám Židovské komunity v Evropě bohatou zásobu informací přinesla také monografie Bernda a Schulina „Židovská menšina v dějinách“¹¹. Významnou k dějinám židovské komunity v Liberci byla kniha Markéty Lhotové „Synagogy v plamenech“¹² a k Liberci obecně pak kniha Miloslavy Melanové „Liberec“¹³. Výhradně tématu ghetta Terezín, místu, jež zanechalo svou tragickou stopu na rodině Goltzových, se věnovala práce Gühtera Adlera „Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství“¹⁴ (konkrétně první díl). Z online publikací třeba jmenovat příspěvek Johna-Paula Himka „The Lviv Pogrom of 1941: The

---

³ KÁRNÝ, Miroslav. "Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4.

⁴ OSTERLOH, Jörg. Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0.

⁵ SNYDER, Timothy. Černá zem: holocaust – historie a varování. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4.

⁶ ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety : (1938-1945). Praha: Argo, 2001, 577 s. Obzor. ISBN 80-7260-055-9.

⁷ Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8.

⁸ FRANKL, Michal; SZABÓ, Miloslav. Budování státu bez antisemitismu?: násilí, diskurz loajality a vznik Československa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, 339 s. Židé - dějiny - paměť, svazek 2. ISBN 978-80-7422-422-5.

⁹ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, 315 s. ISBN 80-7185-626-6.

¹⁰ UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1942: srdce Třetí říše*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2017, 704 s. ISBN 978-80-7451-602-3.

¹¹ MARTIN, Bernd; SCHULIN, Ernst. Židovská menšina v dějinách. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X.

¹² LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech. Křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Severočeské muzeum v Liberci, Liberec 2013. ISBN 978-80-87266-14-4.

¹³ MELANOVÁ, Miloslava; ANDĚL, Rudolf; KVAČEK, Robert; LHOTOVÁ, Markéta; PORTMANN, Kateřina; SVOBODA, Milan. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3.

¹⁴ ADLER, Hans Günther. Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4.

Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd“¹⁵, poskytnuvší hlavní a velmi detailní zdroj ke lvovským pogromům, v nichž zmizel nejstarší syn Goltzových, Otto Friedrich Goltz.

K dějinám Liberecka zejména v době počátku a konce první Československé republiky mi hlavními zdroji byl příspěvek doktorky Miloslavy Melanové „Provincie Deutschböhmen a město Liberec“ v knize „Vznik Československa a provincie Deutschböhmen“¹⁶ Jaroslava Pažouta a Pavla Jakubce, monografie Jana Rychlíka „1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa“¹⁷, přičemž nedocenitelným pomocníkem v oblasti obecných českých dějin se rovněž stala jeho a Penčevova monografie „Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí“¹⁸. Zvláště k událostem roku 1938 pak velmi přínosnými byly jednak monografie Karla Richtera „Sudety“¹⁹ a také příspěvek Detlefa Brandese „Liberec v krizovém roce 1938“²⁰ uveřejněný ve sborníku Fontes Nissae z roku 2006, stejně jako jeho samostatná kniha se stejným jménem. Velmi podstatnou se stala rovněž práce kolektivu Petra Kaňáka, Dalibora Krčmáře a Jana Vajskebra „S jasným cílem a plnou silou: nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939“²¹. K dějinám textilního průmyslu v Hrádku nad Nisou pak bakalářská práce Lukáše Pavlíčka „Textilní továrna a život v malém městě na příkladu Hrádku nad Nisou“²².

Co se týče samotné rodiny Goltzových a Friessových, monografie v tomto nejzásadnější byly „Wer einmal war A-K: Das jüdische Grossbürgertum Wiens 1800-1938“²³ obsahující hlavní zmínky a genealogické vazby panující mezi rodinami a také knihy Isy Engelmann „Židé

---

¹⁵ HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes [online]. 53(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents.

¹⁶ MELANOVÁ, Miloslava. Provincie Deutschböhmen a město Liberec. JAKUBEC, Pavel a Jaroslav PAŽOUT. Vznik Československa a provincie Deutschböhmen. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4.

¹⁷ RYCHLÍK, Jan. 1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9.

¹⁸ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0.

¹⁹ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8.

²⁰ BRANDES, Detlef. *Liberec v krizovém roce 1938*. Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097.

²¹ KAŇÁK, Petr; KRČMÁŘ, Dalibor; VAJSKEBR, Jan. *S jasným cílem a plnou silou: nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. [Terezín]: Památník Terezín, 2014, 223 s. ISBN 978-80-88052-00-5.

²² PAVLÍČEK, Lukáš. *Textilní továrna a život v malém městě na příkladu Hrádku nad Nisou* [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-5-19]. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Stoklásková, Ph.D.

²³ GAUGUSCH, Georg. *Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800-1938*. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2.

v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem“²⁴ – krátký odstavec o Otto Goltzovi v této knize se spolu s materiály týkajícími se vily sál na počátku všeho mého výzkumu. Ve stejné době jsem rovněž čerpal informace zejména o poválečném osudu vily Goltzových z bakalářské práce Nikoly Ryklové „Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista – Temné stránky z dějin Liberce“²⁵ a dalším případům holocaustu a diaspory z Liberce také obsáhlou diplomovou práci Jitky Pánkové „Tzv. konečné řešení židovské otázky-případ advokátů z Moskevské ulice v Liberci“²⁶, stejně jako bakalářská práce Sabiny Laušmanové „Nechtění obyvatel“ – osud rodiny Perlmann“²⁷. Samotnou vilou Goltzových se zabýval zejména Jaroslav Zeman v publikacích „Turistický průvodce: s Rudolfem Bitzanem po Euroregionu Nisa“²⁸, podobně jako Hana Luštická, Aleš Jungmann a Pavel Halík v publikaci „Slavné vily Libereckého kraje“²⁹.

Podstatnými pro informace ohledně podniků rodiny Friessových byly bakalářské práce Lukáše Maděry „Výroba cukru v českých zemích dříve a nyní“³⁰ a „Historie školství ve Zborovicích“ Kateřiny Šimčíkové³¹.

---

²⁴ ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007. ISBN 978-80-239-9169-7.

²⁵ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista: Temné stránky z dějin Liberce*. Liberec, 2017. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

²⁶ PÁNKOVÁ, Jitka. *Tzv. konečné řešení židovské otázky – případ advokátů z Moskevské ulice v Liberci*. Liberec, 2019. Diplomová práce. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

²⁷ LAUŠMANOVÁ, Sabina. „*Nechtění obyvatel*“ – osud rodiny Perlmann. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci 2019. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

²⁸ ZEMAN, Jaroslav a Marius WINZELER. *Turistický průvodce: S Rudolfem Bitzanem po Euroregionu Nisa = Ein Reiseführer : mit Rudolf Bitzan durch die Euroregion Neiße*. Stráž pod Ralskem: Město Stráž pod Ralskem, [2013?], 42 s. ISBN (Brož.).

²⁹ LUŠTICKÁ, Hana; JUNGMAN, Aleš; HALÍK, Pavel, ed. *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha: Foibos ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Liberci, Severočeským muzeem v Liberci, 2007, 171 s. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-06-3.

³⁰ MADĚRA, Lukáš. *Výroba cukru v Českých zemích dříve a nyní*. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce doc. Mgr. Václav Richt, CSc.

³¹ ŠIMČÍKOVÁ, Kateřina. *Historie školství ve Zborovicích*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

2. Z Vídně a z Věžek – od Mojžíše ke Kristu: 1865/1871-1896

V úterý 5. prosince 1865 přibyl bytovém domě číslo popisné 2 na Giselestrasse ve vídeňském 1. okrsku do židovské rodiny Goldschmiedtových už čtvrtý potomek – a zároveň první syn. Otec Siegmund a matka Julie pojmenovali chlapce Otto.³² Následující úterý 12. prosince byl přijat do vídeňské židovské komunity. Leopold Spitz, pod dozorem rabína Mannheimera a za účasti Pacifica Goldschmiedta a Jákoba Brandeisa, provedl úkon rituální obřízky na týden starém Ottovi Goldschmiedtovi.³³

Rodiče Otty Goldschmiedta patřili oba k vídeňské židovské obci a oba pocházeli z rodin významných obchodnických rodů rakouské monarchie, potažmo německého jazykového okruhu. Matka Julie Brandeis (2. dubna 1836–6. listopadu 1921), se narodila do rodiny Jákoba Brandeisa (1812-1900) a Reginy Weikersheim (1811-1878), podílníka velkoobchodního domu M. H. Weikersheim & Company. Sám Jákob se pravděpodobně narodil v bavorském městě Fürth, stejně jako jeho otec, Abraham Brandeis a jeho matka, rabínova dcera Theresia Kohn. Juliini dva bratři Heinrich a Friedrich rovněž pokračovali v rodinné tradici a oba získali významné pozice bankéřů: Heinrich v Paříži a Bruselu, Friedrich v Londýně. Juliino provdání za Siegmunda Goldschmiedta v tomto ohledu bylo těžko náhodné.³⁴

Ottův otec Siegmund Goldschmiedt (13./19. září 1828–14. března 1887) rovněž patřil do obchodnické rodiny – tentokrát ze severoitalské Verony, která v té době byla součástí habsburské monarchie.³⁵ Rodina Goldschmiedtových se mohla pyšnit i vznešenými tituly: například dva ze tří Siegmundových bratrů, Giuseppe a Enrico Goldschmiedtové, drželi dědičný titul baroneta (*cavaliere*)³⁶ – lze proto spekulovat o jejich konverzi ke katolictví. Jak poznamenává Gerhardt Goltz v přípisku pod rodinným rodokmenem, i Siegmund snad nesl původně daleko italsěji znějící jméno Sigismondo.³⁷ V rozporu se vzpomínkami Dietra

---

³² ENGELMANN, Isa. Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007, 264 s. ISBN 978-80-239-9169-7. Strana 102.

³³ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁴ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strany 296-297.

³⁵ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁶ Parte Siegmund Goldschmiedt, Přílohy.

³⁷ Gert Goltz: rodokmen „Goltz“.

Alexandera Goltze³⁸, ve své knize Gaugusch³⁹ uvádí, a potvrzuje to i liberecký obchodní adresář⁴⁰, textilní továrnu v Hrádku nad Nisou založil roku 1857 právě Siegmund Goldschmiedt. Tato továrna bude hrát velmi významnou roli v životě nejen Otto Goltze, ale později také jeho syna Friedricha Arthura.

Osmnáctiletou Julii Brandeis a šestadvacetiletého Siegmunda Goldschmiedta spojilo pouto manželské v neděli 6. srpna 1854 ve Vídni. Na prvního potomka, Henriette, si ale museli počkat tři roky – až do 21. února 1857. Následně se narodily ještě další dvě dcery v poměrně rychlém sledu: Albertine (11. prosince 1858) a Alice (14. února 1863). O další dva roky později se jim narodil jediný syn Otto (5. prosince 1865) Jako úplně poslední přišla na svět další dcera – Therese (28. ledna 1871).⁴¹

Jak poměrně jednoduché je sledovat osudy větvičky se rodiny Goldschmiedtových i jejich předků, to stejné nelze říci o samotné první třetině Ottova života. Ze vzpomínek jeho vnučat vyplývá, že Otto absolvoval všechno vzdělání ve Vídni. Modrooký⁴² chlapec údajně studoval ve Vídni na Tereziánské akademii – soukromé, internátní, a hlavně prestižní škole, kde studovat nebyla nikterak levná záležitost.⁴³ Bližší informace o Ottově studiu na Theresianu nemáme ani my, ani samotné Theresianum, jak vyplynulo z emailové korespondence se školou. Připomeňme si rovněž i to, že ačkoliv bylo Theresianum školou pro privilegované vrstvy, Otto Goldschmiedt na něj nastoupil jako žid, a to i přesto, že doba, v níž Otto vyrůstal, nebyla nikterak nakloněná židům, natož jejich docházce na tolik prestižní školu. Vzhledem k tomu, že ani Theresianum samotné nemá žádný ověřitelný dokument o Ottově docházce, musíme tuto zmínku z rodinného vyprávění označit za přinejmenším diskutabilní.

Ottova nejmladší dcera Gerda vzpomínala, že její otec by udělal lépe, kdyby se věnoval dalšímu studiu, ale že zasáhl Siegmund Goldschmiedt, který měl údajně Ottu povýšit na ředitele rodinné textilky v Hrádku nad Nisou, což pro něj ani rodinný business nebylo úplně příhodné. Jak vzpomíná Ottova vnučka Anette Simbruner, právě tímto způsobem opustil Otto v blíže neznámém roce Vídeň a odešel na sever Čech do Hrádku nad Nisou a později Liberce.⁴⁴

---

³⁸ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁹ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strana 296.

⁴⁰ Reichenberger Aussteller-Verzeichnis 1920. Strana 62

⁴¹ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strana 296.

⁴² Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, sign. G 655/3, kart. 2546. Tiskopis na žádost za občanskou legitimaci Otto Goltz.

⁴³ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁴ Tamtéž.

Otto Goldschmiedt se ale do Vídně přesto občas vracel na občasně návštěvy – jeho matka žila ve Vídni až do roku 1914, kdy je poprvé zapsána v Liberci.⁴⁵ A podle vzpomínek vnoučat si Otto pravidelně jezdil do Vídně pro nové obleky, které si tam nechával na zakázku šít.⁴⁶

Nicméně většina života Otty Goldschmiedta, stejně jako jeho otce Siegmunda a matky Julie, je obestřena mlhou, ze které vyčnívá pouze několik bodů. Jedním z nich je datum 18. března 1890.⁴⁷ V ten den došlo k velmi významnému kroku v životě Otty, konkrétně k jeho křtu.

Vydejme se ale napřed na krátký exkurz do situace, v níž se nacházela židovská komunita v rakouské monarchii v poslední třetině 19. století. Tento přehled nám pomůže osvětlit důvody Ottovy konverze a pochopit atmosféru doby.

Otto Goldschmiedt rozhodně nevyrostal v čase ani v prostředí, jež by bylo jakkoli nakloněno lidem jeho víry. Ostatně takové období nejspíše nikdy v podunajské monarchii ani německých státech, potažmo v celé Evropě neexistovalo. Lze říci, že podstatný vliv na antisemitistický postoj státu měla i katolická církev – konkrétně hlásáním antijudaismu: tedy přesvědčení, že „nedostatky“ žida může odstranit jeho pokřtění. Koneckonců rovnoprávného postavení se Židé domohli až po mnoha vzrušených diskuzích na začátku 70. let 19. století, trvale zakotveného i v Rakousku-Uhersku a sjednoceném Německu. Nezabránilo to ale antisemitistickým výlevům nově založeným na národní bázi, nikoliv bázi náboženské – byli vnímáni jako vydělení z „národa“, který je obklopoval. V Rakousku však dále trvala představa „věrnosti“ císaři a monarchii, a výrazná zaujatost rakouské veřejnosti proti Židům neplynula z nedostatečné asimilace. Vždyť národní a kulturní odlišnost mohla být jen těžko argumentem v tak dalekosáhle rozmanité říši na Dunaji, než jak tomu bylo v relativně homogenním Německu. To se ale mělo brzy změnit, protože národní „německý“ duch se vzmáhal i v rakouských zemích. Protižidovská agitace dosáhla vrcholu v 80. a 90. letech 19. století – v období velmi důležitém i pro Otta Goldschmiedta. Mezi přední postavičky rakouského antisemitismu patřil rytíř Georg von Schörner, poslanec a nacionalistický radikál, využívající nejrůznější antisemitské snahy, zejména vyloučení „židovského vlivu z veřejného života“⁴⁸ – podobně jako ve 40. letech 20. století skrze emblém žluté hvězdy.⁴⁹ Von Schörner svou ideologii nakonec spojil i s již

---

⁴⁵ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V.

⁴⁶ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁷ Moravský zemský archiv v Brně, katolická matrika Zborovice sňatky 1867-1936. Číslo knihy 8504. Folio 133.

⁴⁸ OSTERLOH, Jörg. Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945.

Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 36-38.

⁴⁹ Tamtéž, strany 390-391.

zakořeněným antislavismem a bojem proti internacionalismu či s antiklerikálními snahami: to vylučuje, že by zakládal své myšlenky na náboženské bázi. Osterloh ve své knize vysvětluje úspěch jeho postojů, zejména podporou získanou od venkovských oblastí, zažívajících sociální a finanční nejistotu a z toho pramenící frustraci Von Schörnerova strana navíc dávala jasně najevo svoji věrnost Německé říši – tedy na programu byla i vlastizrada. Ačkoliv se z tohoto výčtu může rytíř von Schörner zdát mocným, jeho vliv zůstal relativně malý. Zásadní problém stále ale představovaly rostoucí národnosti třenice v rakousko-uherském soustátí, krystalizující v pohraničních oblastech na severu Čech, Moravy i Slezska v podobě nacionálně orientovaných dělnických spolků namířených „proti slovanské záplavě“ v německých oblastech.⁵⁰ Situaci komplikuje zdánlivá neřešitelnost česko-německých vztahů a radikalizace na obou stranách sporu.⁵¹ A stejně jako Schörnerovci, i Češi dokázali být ve svém národním snažení nepokrytě antisemitističtí a boj za upevnění českého národa si žádal nalezení těch, kteří mohou za nepořádky v Českých zemích: tedy Němce a s nimi často splývající Židy. Tento postoj se přenášel i do mladočeské politiky⁵² a rovněž se projevoval během takzvaného „Schulkampfu“, tedy boje o školství. Tento spor vykrytalizoval v 70. letech 19. století, kdy v souvislosti se školstvím se jako jeden z problémů ukázala židovská komunita, v té době sama intenzivně prožívající otázku emancipace, respektive asimilace. Svým příkláněním se k německému a zapisování svých dětí do německých škol však podle českých národovců Židé *uměle* zvyšovali počet německých žáků – a tak se Žid stal nepřítelem českého národního elementu.⁵³ Ne poprvé ani naposledy.

Vody českého antisemitismu posledních let existence podunajské monarchie rozvířily zejména dvě události, spolu úzce související. Tou první je pád Badeniho⁵⁴ vlády v roce 1897 a obavy ze zrušení jazykových nařízení, vydaných touto vládou⁵⁵. Němci se cítili těmito nařízeními natolik znevýhodnění, že jejich úsilí zbavit se jazykových nařízení vyústila v pád Badeniho vlády⁵⁶. Svůj podíl na tom měla i německá žádost o vytvoření samostatné provincie

---

⁵⁰ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 36-47.

⁵¹ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8. Strana 73.

⁵² MARTIN, Bernd; SCHULIN Ernst. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X. Strana 198.

⁵³ KASPER, T. České učitelstvo mezi sjezdy československého učitelstva 1870-1880 v diskusi Posla z Budče. In KASPER, T.; PELCOVÁ, N.; SZTOBRYN, S. (ed.) *Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu*, Praha: Karolinum, 2013, s. 37-45. Strana 2.

⁵⁴ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 152-171.

⁵⁵ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strany 365-366.

⁵⁶ MARTIN, Bernd; SCHULIN Ernst. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X. Strana 206.

Deutschböhmen s vlastním zemským sněmem, stejně jako požadavek vymežit okresy podle národnosti s čistě německým úředním jazykem, což logicky vyvolalo plamenný odpor na české straně. Zavedené zkoušky z češtiny zase popudily Němce do té míry, že jejich demonstrace vyústěly namnoze v pogromy proti Čechům.⁵⁷ Čeští nacionalisté si zase, v obavách o svoje čerstvě nabytá privilegia ze zrušení jazykových nařízení, vybíjeli svou frustraci při demonstracích na německých a židovských obchodech, synagogách, i na německých studentech.⁵⁸

Druhým takovým hybatelem českého antisemitismu byl proces, či spíše štvance na Leopolda Hilsnera, Žida obviněného z vraždy Anežky Hružové. Čin se odehrál před Velikonoci 1899, ve středu 29. března v Polné. Mělo jít o „rituální vraždu“: na místě činu nebylo dostatečné množství krve, jaké by bylo možno předpokládat při proříznutí krku – to alespoň tvrdili místní lékaři, ohledávající mrtvolu. „Logicky“ se tudíž jednalo o vraždu v pojetí košer porážky dobytka. Hilsner byl odsouzen k trestu smrti na základě vykonstruovaných obvinění. Trest sice císař změnil na doživotí a v roce 1918 došlo na Hilsnerovo amnestování, ale spravedlnosti se nedočkal. Celý proces se stal živnou půdou českého politického antisemitismu a ti, kteří se Hilsnera zastávali (známý případ Tomáše Garrigue Masaryka) byli na veřejnosti vláčeni bahnem pomluv a osočování. Hilsner nebyl jen oběť předsudků, ale zejména politického antisemitismu. Tyto dvě události propojují řetězec antisemitských násilností, vyvrcholivších právě v roce 1899, kdy byla jazyková nařízení skutečně zrušena. Ve stejné době také vyvrcholil proces s Leopoldem Hilsnerem.⁵⁹ Během velkých demonstrací a rabování pořádkové složky rozběsněný dav nezvládly a Vídeň v reakci na toto násilí vyhlásila v Praze stanné právo... Mnozí jiní Židé řešili českou nevraživost tím, že se prohlásili za Čechy (vznik Politické jednoty českožidovské v 80. letech 19. století), ve snaze se pojistit proti českému nacionalismu – ale neúspěšně. Židé zůstali konkurenty v sociálním vzestupu pro většinu české střední třídy. Navíc z obav před nacionalisticko-antisemitisticky cíleným řáděním mnoho z nich hlasovalo pro sociální demokracii. A vzniká tak spojení Žida a „rudého nebezpečí“, obcházejícího Evropu⁶⁰ - toto „rudé nebezpečí“ se znovu vrátí po prožitých hrůzách první světové války.⁶¹

⁵⁷ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8. Strany 73-74.

⁵⁸ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 152-171.

⁵⁹ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 152-171.

⁶⁰ MARTIN, Bernd; SCHULIN Ernst. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X. Strana 206-209.

⁶¹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strany 247-248.

Dalšími prvky přispívajícími k negativnímu vnímání Židů koncem 19. a počátkem 20. století v českých zemích byla také snaha o jejich hospodářský bojkot, rozjitřená obavami z „německo-židovského“ hospodářského vlivu. Založením organizace „Národní obrana“ v roce 1897 byla tato nacionálně-obranná vypjatost dovršena – základní cíl této organizace bylo očistit české hospodářství od Němců a Židů. Zdůrazňoval se „křesťanský“ charakter podniků, či se rovnou vyvěšovaly plakáty s výzvami jako: „*Nekupujte u Židů našich to nepřátel!*“...⁶² To se píše rok 1893 – nikoliv 1937; nacházíme se v Kyjově na jižní Moravě – nikoli v Berlíně. Položme si řečnickou otázku, a otázku v pravdě zbytečnou: jaký je rozdíl mezi heslem *Wer beim Juden kauft ist ein Volksverräter!*⁶³ vylepeného na nacistických Sturmerkästen⁶⁴ nebo strážemi v bílých podkolenkách před židovskými obchody⁶⁵ na sklonku 30. let 20. století a mezi černým plakátem s lebkou a zkříženými hnáty, vylepeným v Kyjově v 90. letech 19. století?⁶⁶ V první řadě jde o ten rozdíl, že v Kyjově to bylo jen několik radikálů, v druhém jde o celostátně organizovaný pogrom, byť rétorika byla do určité míry stejná.

Nelze se tak vůbec divit Ottovu rozhodnutí ke konverzi, ke „skrytí“ se ve většinové společnosti, k asimilaci. Vždyť i on sám se mohl stát terčem některé z „erupcí“ na politické scéně (a nakonec se sám stal takovým terčem, či lépe řečeno obětí). A nepochybuji, že se Otto musel s projevy nenávisti ve varu vídeňského života potkávat. Nevíme, jak to bylo s jeho vírou doopravdy, ale asi šlo těžko o „mystické osvětlení“. Nepochybně pro něj vyznání hrálo roli hlavně společenskou, věc tradice. Ale nešlo o něco, s čím se hluboce sám identifikoval⁶⁷ – jinak by víru dobrovolně nezměnil, jako ji nezměnila jeho matka Julie.⁶⁸

Za místo této konverze na „pravou víru“ byla zvolena farnost ve Vsi (Wiese) na Frýdlantsku: 7 kilometrů do Višňové u Frýdlantu (Weigsdorf) a doslova „coby kamenem dohodil“ přes klikatící se říčku Smědou do lužicko-sasko-polského Zawidówa (Seidenberg; pouhé 2 kilometry). Ve Vsi na trojmezí Čech, Pruska a Saska, v malebném kostelíku sv. Vavřince⁶⁹,

---

⁶² *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 152-171.

⁶³ Novemberpogrome 1938 in Niedersachsen Barsinghausen: Vorgeschichte. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://pogrome1938-niedersachsen.de/barsinghausen/>.

⁶⁴ REUBAND, Karl-Heinz. *Die Leserschaft des "Stürmer" im Dritten Reich: soziale Zusammensetzung und antisemitische Orientierungen* [online]. 2008, , 214-254 [cit. 2021-5-19]. ISSN 0172-6404. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/19163>. Strana 216.

⁶⁵ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 108-113.

⁶⁶ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 161.

⁶⁷ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁶⁸ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V.

⁶⁹ Příloha č. 14 - Kostel sv. Vavřince ve Vsi (Wiese).

došlo z rukou budoucího monsignora Gustava Budera⁷⁰ ke konverzi pětadvacetiletého Otty Goldschmiedta na pravověrného katolíka...

I křestní list jako takový je velmi zajímavý.⁷¹ Byl vydán Československou republikou, nese pětikorunový úřední kolek z roku 1919, takže se zdá, že k jeho vydání došlo buď zpětně nebo jako potvrzení v rámci Československé republiky⁷². Datum křtu je také poněkud zvláštní: 18. března, tedy v době, kdy Velikonoce byly ještě velmi daleko – v roce 1890 připadla Velikonoční neděle na 6. dubna.⁷³ Nicméně podle matričního záznamu knihy pokřtěných ve farnosti Wiese-Vsi⁷⁴ ke křtu došlo skutečně 18. března 1890. V seznamu na konci knihy⁷⁵ je navíc uvedeno i číslo domu, kde měl Otto Goldschmiedt pobývat, konkrétně čp. „28“. Těžko ale říci, ve které obci. Podle matrik Otto nějakou dobu pobýval v Hrádku nad Nisou na čp. 12 (fabrika „*Sigmund Goldschmied*“) a později v tomtéž městě, jen na Fabrikstrasse-Tovární ulici čp. 27. Žádný z nich ale nezná ono záhadné číslo popisné 28. V případě Wiese-Vsi najdeme na čp. 28 barokní faru, tudíž o Wiese-Ves se mohlo jednat těžko. Ohledně adres, matriky u Otty Goldschmiedta uvádí Hrádek nad Nisou, popřípadě „*továrník z Hrádku nad Nisou*“, kde, koneckonců, jeho otec Siegmund otevřel v roce 1867 svou tkalcovnu (nacházela se v dnešní Legionářské ulici; její prostory dnes fungují jako obchod se stavebninami⁷⁶). Nic to ale nemění na skutečnosti, že z Hrádku do Vsi to je 30 kilometrů, a to i v případě, že bychom se vydali nejpřímější cestou přes Sasko. Vzdálenost sama, stejně jako nevýznamnost místa na Trojmezí, kde ke křtu došlo, mě přivádí k myšlence, že mohlo jít o rituál čistě formální, mimo velké množství zvědavých očí. Pokud bychom se dále zabývali otázkou náboženství, tak nutno říci, že Ottův otec Siegmund byl v té době již tři roky po smrti a matka Julie si zachovala svou židovskou víru až do své smrti v roce 1921.⁷⁷ Těžko říci, zda by v případě velkolepého a veřejného křtu (například ve Frýdlantě) většinová společnost vnímala konverzi žida Goldschmiedta jako vítězství své věci, nebo jako provokaci.

Otázka křtu je v případě Otty Goldschmiedta tedy zodpovězená jen napůl, podobně jako mnoho věcí z jeho života. Křest nicméně následovala druhá, podobně významná, dost možná nejvýznamnější událost Ottova života – svatba. A daleko lépe doložená. Ke sňatku došlo

---

⁷⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Ves 1859-1907. Signatura L176/12. Folio 66.

⁷¹ Z rodinného archivu Anette Simbruner.

⁷² Křestní list Otto Goldschmiedt, Příloha č. 10.

⁷³ BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha: Libri, 2001, 948 s. ISBN 80-7277-024-1. Strany 356-537.

⁷⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Ves 1859-1907. Signatura L176/12. Folio 66.

⁷⁵ Tamtéž, přehled pokřtěných sídla, písmeno G (nestránkováno).

⁷⁶ Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>

⁷⁷ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V.

18. června 1896 ve Zborovicích u Kroměříže, v podstatě na opačném konci Českých zemí. U oltáře stanul v onen památný červnový čtvrtek v půl dvanácté dopoledne⁷⁸ jednaticetiletý Otto Goldschmiedt se svou nastávající – svou tmavovlasou a šedookou⁷⁹ femme fatale, pětadvacetiletou Annou Friess pocházející ze zborovické továrnické a velkostatkářské rodiny Friessových.

Anna Marie Friessse narodila 1. března 1871 v Brně⁸⁰, a žila s rodinou obci Věžky, nedaleko Kroměříže. Její rodina, stejně jako rodina jejího snoubence Otty Goldschmiedta, se živila průmyslem – Friessovi konkrétně cukrovarnictvím a lihovarnictvím.

Anna pocházela ze čtyř dětí, narozených Jonášovi Friessovi (uvádí se také křesní jméno Ignác⁸¹; 15. ledna 1822–28. listopadu 1891) a Mathildě Bauer (cca 1838–29. srpna 1903). Jejich rodinné bohatství pocházelo snad původně z výroby likérů, jejichž výroba probíhala pod hlavičkou firmy založené Jonášovým otcem Leopoldem – společností *Leopold Friess & Sohn*. Víme, že ve Zborovicích existovala palírna lihu a dá se předpokládat, že šlo právě o jejich podnik.⁸² Byla to výhodná záležitost: Friessům patřily poměrně rozlehlé pozemky v okolí Zborovic a Věžek, na kterých pěstovali cukrovou řepu, a Friessové tak patřily mezi velké pozemkové vlastníky. První krok ke vstupu do cukrovarnického podnikání učinil s největší pravděpodobností Jonášův otec Leopold, když pojal za svou druhou manželku Minku Popper – podle všeho příbuznou továrníka Abraháma Poppera (1796-1885).⁸³

Abraham Popper původně podnikal ve vlnářství a spolu se svým bratrem Israelem založil firmu „Bratři Popperové“, zaměřenou na vývoz brněnského sukna do zahraničí. Vlnářství v rodině zůstalo, ale centrální zájem se postupně přesunul k cukrovarnictví. Roku 1850 Abraham Popper vydražil statek Zborovice a Věžky, zapsaný v zemských deskách – a stal se tak prvním Židem, který takový majetek kdy na Moravě vlastnil! S dalšími dvěma společníky, Jonášem Friessem a Morizem Redlichem, pak založil roku 1851 ve Zborovicích cukrovar⁸⁴, zapsaný do obchodního rejstříku v roce 1869 pod hlavičkou firmy *Zborowitz-*

---

⁷⁸ Svatební oznámení Otto Goldschmiedt a Anna Friess. Příloha č. 12.

⁷⁹ Národní archiv. Fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, manipulační období 1941–1950, sign. G 655/4, kart. 2546. Tiskopis na žádost za všeobecnou občanskou legitimaci Anna Goltz roz. Friess.

⁸⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Hrádek nad Nisou 1896-1908, signatura L46/78. Folio 24.

⁸¹ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

⁸² MADĚRA, Lukáš. Výroba cukru v Českých zemích dříve a nyní. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce doc. Mgr. Václav Rihtr, CSc. Strana 14.

⁸³ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strany 789-790.

⁸⁴ MADĚRA, Lukáš. Výroba cukru v Českých zemích dříve a nyní. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce doc. Mgr. Václav Rihtr, CSc. Strany 14-15.

Kojeteiner Zuckerfabriken der Herrn A. Popper & Comp. – název, který cukrovaru už zůstal. Druhý cukrovar zahrnutý ve jméně firmy, tedy ten v Kojetíně u Přerova, byl založen až o rok později.⁸⁵ V čele cukrovaru Friessů se nakonec prosadil Annin starší bratr, prvorozený JUDr. Heinrich Friess, který zborovický cukrovar řídil spolu se svým švagrem Theodorem Redlichem.⁸⁶ Právě Heinrich údajně najal slavné vídeňské architekty Fellnera a Hellmera⁸⁷ ke zbudování luxusního rodinného sídla ve Zborovicích, v podstatě přímo naproti cukrovaru. Ovšem Heinrich byl zadavatelem této stavby pouze podle vzpomínek Anette Simbruner⁸⁸ – Georg Gaugusch⁸⁹ a další zdroje⁹⁰ naopak uvádí, že zborovický zámeček nechal vybudovat ještě jeho otec Jonáš v roce 1891 – spolu s neméně výstavnou rodinnou hrobkou na pozemku hned za Novým zámkem. Gaugusch rovněž uvádí JUDr. Heinricha Friesse jako jednu z klíčových osobností rakouského cukrovarnictví mezi lety 1890 a koncem první světové války – zmiňuje jej jako prezidenta Spolku cukrovarníků.⁹¹ Heinrich také jako člen rady Anglobanky zajistil finanční podporu zborovickému cukrovaru, v jehož čele stál.⁹² Gerhardt Goltz dále uvádí, že většina bohatství, které Otto Goldschmiedt a jeho potomci získali, pocházela hlavně od Friessů. Gerhart Goltz přidává navíc v podstatě rodinnou legendu, kterou se mi nepodařilo spolehlivě ověřit: totiž že předkové Jonáše Friesse (snad tedy Leopold nebo někdo z Popperů?) byli první, kdo vyráběl cukr z cukrové řepy během napoleonských válek, kdy kontinentální blokáda znemožnila dovoz britského cukru z Karibiku. Za toto své prvenství měl vyhrát poměrně značnou finanční sumu (údajně až v milionech), která pomohla dále rozšířit rodinný cukrovarnický business.⁹³ Problém v tomto případě je v tom, že v době napoleonských válek se mi nepodařilo dohledat žádný cukrovar na Moravě – první vzniká až dávno po napoleonských

---

⁸⁵ BARTOŠEK, Jaroslav. Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci: fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha, 2011. Prameny a studie (Národní zemědělské muzeum). ISBN 978-80-86874-36-4. Strany 264-265.

⁸⁶ Tamtéž. Strana 265.

⁸⁷ KLUSÁKOVÁ, Kristýna. Vilu ve Zborovicích navrhovali slavní architekti z Vídně. Kroměřížský deník.cz [online]. 5.5.2017 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://kromerizsky.denik.cz/zpravy_region/vilu-ve-zborovicich-navrhovali-slavni-architekti-z-vidne-20170505.html

⁸⁸ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁸⁹ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strana 789.

⁹⁰ HOTAŘOVÁ, Věra. Díky cukrovaru ve Zborovicích vznikly tři rybníky a unikátní soustava studní. Zajímavostí je ale obec plná: Mezi kopci – Zborovice. Český rozhlas Zlín [online]. 24.11.2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://zlin.rozhlas.cz/diky-cukrovaru-ve-zborovicich-vznikly-tri-rybniky-a-unikatni-soustava-studni-8113574>

⁹¹ GAUGUSCH, Georg. Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strana 789.

⁹² AČNB, fond 10 Anglo-československá banka v Praze, Protokoly o schůzi správní rady 1924, AČB/1/16, Protokol ze dne 15. července 1924, s. 10, Protokol ze dne 11. prosince 1924, s. 5

⁹³ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

válkách roku 1832 v Horní Suché na Karvinsku.⁹⁴ Je tedy možné, že někdo ze vzdáleného příbuzenstva Friessů nebo Popperů skutečně některou z těchto cen vyhrál, nicméně důkazy pro to chybí a musíme tedy „odstartování rakouského řepného cukrovarnictví“ ponechat mezi rodinným folklorem.

Anna Friess tak vyrůstala v prostředí této průmyslnické aristokracie. Neznáme ovšem žádné bližší detaily z jejího života až do roku 1896, kdy byla ve zborovickém kostele sv. Bartoloměje sezdána s Ottou Goldschmiedtem, synem továrníka z Hrádku nad Nisou. Jak však přesně ke kontaktu mezi rodinou Friessových a Goldschmiedtových došlo, není zřejmé. Nezachovalo se ani žádné rodinné vyprávění, které by přibližovalo okolnosti nejen seznámení, ale ani příčin jejich zasnoubení – snad jen, že k němu snad mohlo dojít ve Vídni na nějaké společenské akci.⁹⁵ Jako jedna z příčin, a samozřejmě ta úplně prvoplánová, je nabídka manželství jako prostředku oboustranných průmyslových výhod. Tuto variantu nabízí i Kurt Arnold – cukr je třeba v něčem převážet a Otto měl koneckonců v Hrádku nad Nisou textilní fabriku, ke které později za přispění rodů Friessových⁹⁶ (jak vzpomíná Dieter Alexander Goltz⁹⁷, Gerhartův bratr, stejně jako sborník *Textilní obzor*⁹⁸) přibyla dodnes stále fungující továrna ve Višňové u Frýdlantu/Weigsdorfu, zaměřená na výrobky z očištěných jutových vláken, importovaných z Indie. Vyráběla zejména pytle, které byly posílány na Moravu do zborovicko-kojetínských cukrovarů. Po počáteční investici ze strany Annina bratra byl do čela továrny ve Višňové dosazen právě Otto Goldschmiedt. Jednalo se tedy o oboustranně výhodnou nabídku.

A ačkoliv ji život po boku Otty Goldschmiedta zavál na nejrůznější místa, přesto se Anna ráda do Věžek a do Zborovic vracela a jejich děti také: zejména pak nejmladší Gerda, která ještě jako slečna na Moravu často jezdívala, aby (jak uvádí Gerhart Goltz) unikla poněkud strnulému životnímu stylu, který vedli její rodiče v Liberci.⁹⁹ A starý zámek ve Věžkách, onen „*Hundertjähriges Haus, umgeben von uralten Bäumen*“¹⁰⁰, se také stal posledním místem, kde Otto s Annou trávili poslední měsíce na svobodě před nuceným přestěhováním do Prahy v roce 1941.

---

⁹⁴ MADĚRA, Lukáš. Výroba cukru v Českých zemích dříve a nyní. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce doc. Mgr. Václav Richtr, CSc. Strana 19.

⁹⁵ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁹⁶ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁹⁷ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁹⁸ *Textilní obzor: orgán Spolku českých textilníků*. 8. 1910. ISSN 2336-3674. Strana 528.

⁹⁹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁰⁰ Popis fotografie zámku Věžky, Přílohy.

3. Lidé jako my: Otto a Anna Goltzovi

I když mnoho detailů z života Otty a Anny Goldschmiedtových (od roku 1911 Goltzových) chybí a zpětně je prakticky nemožné je rekonstruovat, máme k dispozici ze strany dosud žijících potomků několik vzpomínek, které vrací barvu do strnulosti černobílých fotografií jejich prarodičů. Tyto informace můžeme dnes zpětně rekonstruovat prakticky výhradně skrze tyto vzpomínky, proto není-li citováno jinak, pochází tyto informace od potomků Goltzových.

Jednou z nejvýraznějších Ottových vlastností byla láska ke sportu a zejména horolezectví, kterou předal svým dětem. Podle Kurta Arnolda je dost dobře možné, že Otto byl dokonce úplně prvním člověkem, který v Liberci provozoval lyžování, byť ve své poměrně primitivní, počáteční formě.¹⁰¹ Koneckonců fotoalbum uložené v libereckém archivu tuto lásku k výletům a sportu dokazuje nepřeborným množstvím momentek: ať už z výšlapů do okolí a po Jizerských horách, nebo i lyžování jen ve spodním prádle, kterého se na Sněžce dopustili Otto a synové o Velikonocích roku 1920. Mnoho těchto rodinných výletů směřovalo také na břehy tehdy ještě relativně nové Harcovské přehrady.¹⁰² Túry a výšlapy do okolí většinou organizoval sám velmi aktivní a sportovně založený Otto Goldschmiedt. „*Na rozdíl od ostatních v neděli nikdy neobědvali doma, ale vyráželi ven na výlety. A o těch nedělích děti ještě čekala ranní mše, na kterou museli, aby dostali podpis od kněze, že se účastnili. Takže vždycky rychle-rychle dostat podpis a pak utíkat domů a připravovat se na túru,*“ parafrázuje vzpomínky Marianne Arnold roz. Goltz její neterě Anette Simbruner.¹⁰³

Druhou Ottovu výraznou vlastnost představovala určitá zahleděnost do sebe sama, řekněme až marnivost – Anette Simbruner ho popisuje jako člověka, který si vždy dával velmi záležet na svém vzhledu, možná až trochu příliš. Snad i proto špatně snášel své nahrazení v čele továrny svým synem Friedrichem, dosazeným během ekonomické krize bankou – ta v té době získala v přádelně ve Višňové u Frýdlantu většinový podíl. Navíc pokaždé když se Otto vrátil večer z továrny a podávala se večere (jak vzpomíná Anette Simbruner), chodil se převlékat do čisté košile a obleku. „*To bylo hodně žehlení na celý týden!*“ uzavírá Anette.¹⁰⁴

Třetí věc, která Ottu v očích jeho potomků charakterizuje podobně dobře, je určitá investorská krátkozrakost a nevelký talent pro business a obchod. Na druhou stranu se ale Otto

---

¹⁰¹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁰² Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹⁰³ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁰⁴ Tamtéž.

vyznačoval schopností dlouho a dobře mluvit, což přišlo vhod zejména v době, kdy byl předsedou svazu textilních průmyslníků v Liberci.¹⁰⁵ „Svaz každoročně pořádal schůzi s odbory a společně rozhodovali o mzdách, pracovních podmínkách a tak podobně,“ představuje rodinnou historku Gerhart Goltz. „Otto byl vždy ostatními průmyslníky vybrán k vedení proslovu. Dobře všichni věděli, že to bude proslov tak dlouhý a květnatý, že nalomí odboráře k dohodám výhodnějším pro průmyslníky – jen z toho důvodu, že už budou chtít jít konečně domů!“ S tím spojuje Gerhart Goltz i Ottovu schopnost o věcech spíš dalekosáhle diskutovat a nahlas přemýšlet, než je sám prakticky vykonávat.¹⁰⁶

Anna Friess, tedy vlastně už mladá paní Goldschmiedt, zůstala v tomto ohledu poněkud stranou. Nebyla nijak svázána s rodinnou firmou, snad jen jménem a pokrevností. Dalo by se říci, že byla jedním ze zpodobnění ideálu Coventry Patmorea, tedy onoho „*Angel in the house*“ Zastávala zejména řízení domácnosti jako paní domu a dohlížela na přítomné služebnictvo tak, jak bylo ve středostavovských rodinách v té době zvykem.¹⁰⁷ Rovněž musela mít solidní vzdělání, a dokonce přispívala do novin *Reichenberger Zeitung*¹⁰⁸ Přísná, ale vlídná, velmi trpělivá – tak ji popisují vnoučata. Anette vzpomíná, že její matka Gerda Goltz o Anně vždycky říkala, že měla u sebe neustále velký svazek klíčů od všeho v domě a že pečlivě zamykala zejména spižírnu. Většinou stála v čele organizování společenských událostí v liberecké vile – Gerda často vzpomínala na úžasné večírky s návštěvami, spojené se skvělou večeří.¹⁰⁹ Gerhart předává další historku, vyprávěnou jeho otcem Friedrichem a spojenou se svatbou Friedricha a Ilse Kick – jeho první manželky. Tenkrát se v liberecké vile Goltzových pořádala velká slavnost, při které služebná nějakým nedopatřením rozbila celý tác sklenic. Všichni ztuhli, očekávali, co bude dál – a Anna nehnula ani brvou, beze slova se otočila k pohromě zády a pokračovala v promluvě k hostům tam, kde ji nehoda přerušila. Služebná střepy uklidila, přinesla nové sklenice a nikdy jí to Anna nevyčetla.¹¹⁰

Když se jejich syn Friedrich ženil podruhé, žádal Otto Goltz po otci své snachy Ottovi Albertovi peněžní půjčku V té době udeřila hospodářská krize a továrna ve Višňové se ocitla v úzkých. Nad skleničkou Otto Albert nakonec půjčku Ottovi Goltzovi přislíbil. Když nebyl Otto Goltz v dohledu, podala Anna panu Albertovi zlatý náramek. Gert Goltz vzpomíná, že

---

¹⁰⁵ ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007, 264 s. ISBN 978-80-239-9169-7. Strana 102.

¹⁰⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen*. 1918, 59(88). ISSN 1214-6587. Strany 3-4.

¹⁰⁹ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹¹⁰ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

měla pronést následující větu: „Peníze, které jste teď půjčil, už nikdy nevidíte. Přijměte alespoň tohle jako zástavu, byť to zdaleka nemá stejnou hodnotu.“¹¹¹ Manželství s mužem tolik si cenícím své výřečnosti, se odrazilo i na Annině často používané průpovídce: „K čemu má člověk dvě uši – přeci proto, aby to jedním mohl pustit dovnitř a druhým zase ven!“¹¹²

Po svatbě proběhnuvší 18. června 1896¹¹³ čekalo čerstvou paní Goldschmiedt stěhování. Anna opouští prostředí přepychového „Nového zámku“ ve Zborovicích na slunné jižní Moravě a vydává se s manželem do stále se rozvíjejícího Hrádku nad Nisou na druhém konci Českých zemí – městečka, v němž bujel textilní průmysl.

---

¹¹¹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹¹² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹¹³ Moravský zemský archiv v Brně, katolická matrika Zborovice sňatky 1867-1936. Číslo knihy 8504. Folio 133.

4. Grottau, Zittau, Reichenberg: 1896-1914

Grottau, tedy česky Hrádek nad Nisou, usazený na zemské stezce do Žitavy, prošel během svého vývoje mnoha peripetemi. Za válek představoval prostor, kterým armády vstupovaly buď do Čech, nebo z nich vyrážely – ať už šlo o husity, Švédy, rakouské regimenty generála Laudona nebo Prusy, obsadivši okolí Hrádku hned několikrát: konkrétně v letech 1745 a 1756 (válka o dědictví rakouské), 1778 (válka o dědictví bavorské) a zejména pak během německé války v roce 1866. Je v tomto případě poněkud zvláštní, že vzhledem k vojenské frekventovanosti Hrádku nad Nisou nedošlo k vybudování žádného pevnostního systému.¹¹⁴

Hospodářsky Hrádek na svých počátcích poměrně trpěl blízkostí lužické Žitavy, nacházející se v okruhu jejího mílového práva¹¹⁵ – to se změnilo v roce 1635 s uzavřením pražského míru mezi císařem a saským kurfiřtem. Cena za vystoupení Saska z koalice se Švédskem představovala postoupení obojí Lužice Sasům (konkrétně kurfiřtovi Janu Jiřímu).¹¹⁶ Hrádek nad Nisou se tak vymanil z vlivu Žitavy a dostalo se mu tolik potřebné hospodářské vzpruhy, patrné zejména ve vzniku nového „Dolního“ města. Přesto se obyvatelé Hrádku nemohli dlouho radovat z prosperity, protože podmínky zde byly vcelku nuzné: na živobytí se vydělávalo zejména tkalcovstvím, nádenictvím, případně žebrotou. Samotné panství Grabštejn, kam Hrádek nad Nisou patřil, změnil v 18. století majitele – od hrabat z Trauttmansdorfu jej koupila hrabata z Gallasu (1704) a následně jejich nástupci hrabata z Clam-Gallasu v roce 1757.¹¹⁷

Hrabata z Clam-Gallasu podporovala manufakturní průmysl – v roce 1723 buduje Elias Ketzler textilní manufakturu na výrobu sukna, bavlněné látky, punčoch a zboží z kanafasu. Dlouho se ale neudržela a do roku 1818 sloužila hlavně k mandlování lněného plátna a finálním úpravám již vyrobeného textilu; poté byla upravena jako úřednické byty.¹¹⁸ V městečku se postupně budovala lepší infrastruktura, a tak Johann Sommer ve své Topografii hlásí, že k roku 1834 žilo v Hrádku 1 473 obyvatel natěsnaných do 235 domů a že ve městě stojí škola, vrchnostenský dům s hospodou, vrchnostenský dvorec s ovčínem, vodní mlýn, pila, bělidlo

---

¹¹⁴ ŘEHÁČEK, Marek. Hrádecko: Krajina na Nise. Liberec 2001. Strana 270.

¹¹⁵ Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>.

¹¹⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 210.

¹¹⁷ Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>.

¹¹⁸ Dům č.p. 67, Gen. Svobody Hrádek nad Nisou: Památkový katalog Národního památkového ústavu [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/dum-14941518>.

a celnice. Ani v první třetině 19. století se hlavní zdroje výdělků obyvatel Hrádku nezměnily: stále vedlo tkalcovství a výroba kartounu.¹¹⁹

Nastávající industrializace změnila tvář chudého příhraničního městečka k nepoznání. Hrádek byl spojen s vesnicemi Loučnou a Donínem – prostor mezi nimi, kterým se vlnila Lužická Nisa, se stal hlavním bodem pozdějších továrních areálů. V roce 1846 byla dokončena stavba říšské silnice z Liberce do Žitavy,¹²⁰ následovaná stejně směřující železnicí v roce 1859, jejímuž budování se zájmem přihlíželo Saského království.¹²¹ Zmíněný vodní mlýn (spojený s pilou) byl roku 1836 uzpůsoben pro textilní výrobu – zárodek budoucí přádelny, nitárny a barvírny F. A. Hiebsch. Textilní podniky začaly v Hrádku růst jako houby po dešti, často za pomoci saského nebo říšského kapitálu – a přesně tak v roce 1866 svůj provoz zahájila mechanická tkalcovna a šlichtovna na čp. 12, založená vídeňsko-veronským obchodníkem a továrníkem, nám již dobře známým Siegmundem Goldschmiedtem. Později se ke Goldschmiedtově přádelně přidaly i další podniky: barvírna a úpravna příze Hermann Müller (společnost Budde und Müller, pocházející ze Severního Porýní-Vestfálska), tkalcovna gumových stuh Wolf, Rübeler a spol., mechanická tkalcovna hedvábí bratří Sommerů a roku 1899 také nitárna, barvírna a tkalcovna Georga Elstnera.¹²² Mimo textil vyrostla v roce 1890 v prostorách bývalé cihelny v Hrádku nad Nisou také fabrika na pryžové výrobky z kaučuku – jedna z prvních v Rakousku-Uhersku¹²³ a dodnes fungující pod jménem Vulkan Medical.¹²⁴ Další průmyslový sektor představovaly clam-gallasské doly na hnědé uhlí, respektive lignit, sám o sobě nepříliš kvalitní. Dolování na Hrádecku definitivně ustalo po roce 1945.¹²⁵

Avšak více než nevelká přádelna Siegmunda Goldschmiedta se do industriální tváře Hrádku nad Nisou podepsala rozsáhlá fabrika na výrobu bavlněných látek Friedricha Leitenbergera. Právý břeh Lužické Nisy posloužil coby prostor pro průmyslový areál s několika halami

---

¹¹⁹ Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>.

¹²⁰ Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>.

¹²¹ PAVLÍČEK, Lukáš. Textilní továrna a život v malém městě na příkladu Hrádku nad Nisou [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-5-19]. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Stoklásková, Ph.D. Strana 12.

¹²² Nástin historického vývoje sídla: část 1. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2680>.

¹²³ Nástin historického vývoje sídla: část 2. Hrádek nad Nisou [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=2123-2681>.

¹²⁴ Vulkan Medical: O nás [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.vulkanmedical.cz/o-nas>.

¹²⁵ PAVLÍČEK, Lukáš. Textilní továrna a život v malém městě na příkladu Hrádku nad Nisou [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-5-19]. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Stoklásková, Ph.D. Strana 12.

a Leinbergerova textilka se rychle stala hrádeckou ikonou. Touž ikonou se stal i továrník sám Leitenberger, fundátor honosné budovy měšťanské (do roku 1903 výhradně chlapecké) školy v Hrádku nad Nisou. Leitenbergerovu továrnu po náhlém úmrtí hlavního dědice a po jejím odprodeji akcionářům řídil od roku 1908 John W. Cliff, původem Angličan. Je dost dobře možné, že i právě přes něj získal Otto Goldschmiedt a po něm jeho druhorozený syn Friedrich první kontakty ve Spojeném království. Skrze tuto překotnou industrializaci a modernizaci se Hrádek nad Nisou do roku 1914 zvětšil skoro dvojnásobně. I k Hrádku připojená Loučeň se pozvedla z vesnice na městečko, Donín zase fungoval jako dělnická kolonie. Ani na kulturu a sport se v Hrádku nezapomínalo: velmi populární byly spolkové záležitosti jako Turnverein (ale také český Vpřed), lyžařský Skizunft a německý horský spolek se zase staral o značení turistických tras a organizaci společných výletů – aktivita, ve které si jistě dovedeme o volných nedělích představit Ottu Goldschmiedta, nadšeného turistu...¹²⁶

Zde v průmyslem tepajícím Hrádku nad Nisou strávili Goldschmiedtovi s určitostí nejméně sedm let – poslední doklad o jejich přítomnosti se váže k roku 1903, konkrétně jde o narození dcery Marianne.¹²⁷ S největší pravděpodobností zde ale žili v daleko nuznějších podmínkách, než ze kterých Anna Goldschmiedt roz. Friess vyšla a muselo se pro ni jednat nepochybně o krok do neznáma.

Detaily života Goldschmiedtových v Hrádku nad Nisou prakticky neexistují; kde skutečně v Hrádku Goldschmiedtovi žili, se podařilo zjistit pouze z matričních záznamů. Matrika z Hrádku nad Nisou uvádí u Ottova jména „čp. 12“¹²⁸ – je však záhodno se domnívat, že toto číslo popisné se vztahuje k adrese *Weberei Sigmund Goldschmied* (a podíváme-li se na mapu, zjistíme, že bývalý průmyslový areál na dnešní Legionářské ulici v Hrádku nad Nisou skutečně stále nese číslo popisné 12).

S největší pravděpodobností se právě do některé ze soukromých prostor hrádecké přádelny narodil 20. září 1897 první potomek – syn pojmenovaný Otto Friedrich.¹²⁹ Že Goldschmiedtovi žili přímo v areálu přádelny, můžeme usuzovat z matričního záznamu, kde jako bydliště má nově narozený Goldschmiedt uvedeno právě hrádecké čp. 12. Následně se ale rodina nepochybně stěhovala. Když se 7. listopadu 1899 narodil Goldschmiedtovým druhý syn,

---

¹²⁶ PAVLÍČEK, Lukáš. Textilní továrna a život v malém městě na příkladu Hrádku nad Nisou [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-5-19]. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Stoklásková, Ph.D. Strany 12-16.

¹²⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Hrádek nad Nisou 1896-1908, signatura L46/78. Folio 151. Marianne Hermine Goldschmiedt.

¹²⁸ Tamtéž, folio 24. Otto Friedrich Goldschmiedt.

¹²⁹ Tamtéž.

pojmenovaný Friedrich Arthur (zkracovaný i oficiálně jako Fritz), byla adresa již jiná – konkrétně Fabrikstrasse (dnešní Tovární ulice) čp. 27 v Hrádku nad Nisou.¹³⁰ Nestěhovali se daleko od rodinné přádelny, vlastně jen o jednu ulici dál. O další čtyři roky později, 7. dubna 1903, přibyla do rodiny ještě první dcera, Marianne Hermine.¹³¹ Tu křtil již zde zmíněný budoucí monsignor a liberecký arciděkan Gustav Buder – původně farář ve Wiese-Vsi, kde roku 1890 křtil i pětadvacetiletého konvertitu Ottu Goldschmiedta, a posléze také farář v Hrádku nad Nisou, kde křtil Ottovu dceru Marianne.¹³² Samotná data křtů jsou v rodině u Goldschmiedtových poměrně zvláštní – první syn Otto Friedrich (nar. 20. září 1897) byl pokřtěn až o 34 dní později 24. října 1897¹³³; druhého syna Friedricha Arthura (nar. 7. listopadu 1899) čekal křest z rukou faráře Henkeho o 33 dní později 10. prosince 1899¹³⁴, stejně jako zatím nejmladší Marianne (nar. 7. dubna 1903, křest 10. května 1903) z rukou pátera Budera¹³⁵.

Co se přesně dělo v rodině a jejím okolí v těchto letech opět není zřejmé a možný sled událostí se dá jen těžko rekonstruovat. Vzpomínky vnoučat se k této době též nevyjadřují. Jistá je jenom další změna adresy – tentokrát stěhování zavedlo Goldschmiedtovy do německé Žitavy. Tam se přestěhovali snad někde v průběhu roku 1906-1907, možná i dříve. Jisté ale je, že právě v Žitavě se v sobotu 8. června 1907 narodil Ottovi a Anně Goldschmiedtovým poslední potomek, nejmladší dcera Gerda Luise¹³⁶. Ze Žitavy pochází i sekvence fotografií v rodinném fotoalbu, které jsou datovány k rokům 1908-1909 a sledují rodinu Goldschmiedtových v zahradě, na zimním výletě na Svinské kameny/Sausteine nedaleko Harrachova (a jak vzpomíná Kurt Arnold, směr na Harrachov byl u výletů plánovaných Ottou Goldschmiedtem velmi oblíbený) nebo na „zimním sportovním areálu“ na Oybině.¹³⁷ Goldschmiedtovi žili v Žitavě nejspíš v domě čp. 2 na Lutherplatz – alespoň tam „*Ottu Goldschmiedta, továrníka*“ zastihl žitavský adresář pro rok 1909-1910. Ottovi se mimochodem šlo dovolat na telefonní číslo 514¹³⁸ - věc v té době rozhodně neobvyklá a upozorňující na snahu držet krok s nejnovějšími technickými výtobky.

---

¹³⁰ Tamtéž, folio 74. Friedrich Arthur Goldschmiedt.

¹³¹ Tamtéž, folio 151. Marianne Hermine Goldschmiedt.

¹³² Gustav Buder. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Gustav_Buder.

¹³³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Hrádek nad Nisou 1896-1908, signatura L46/78. Folio 24. Otto Friedrich Goldschmiedt.

¹³⁴ Tamtéž, folio 74. Friedrich Arthur Goldschmiedt.

¹³⁵ Tamtéž, folio 151. Marianne Hermine Goldschmiedt.

¹³⁶ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

¹³⁷ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹³⁸ Adreßbuch und Geschäfts-Anzeiger der Stadt Zittau 1909/10: Písmeno G [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/97701/250/>. Strana 236.

Popisky ve fotoalbu, zapsané Goldschmiedtovými, žitavskou adresu nijak nespécifikují – ačkoliv Lutherplatz je zmíněn v několika popiscích, nikdy není zmíněno, že tam rodina také bydlí.

Jisté ale je že v roce 1910, snad někde během léta – přesné datum neznáme -, vzniká ve Višňové u Frýdlantu v Čechách továrna na zpracování juty. Vychází ze spojení investičních sil několika podniků: Zborovicko-kojetínský cukrovar A. Popper a spol. (sídlo ve Vídni – JUDr. Heinrich Friess), Slavkovská továrna na cukr Hermann Redlich a spol. (sídlo ve Slavkově u Brna, JUDr. Hans von Redlich), firma Sigmund Goldschmiedt, výroba bavlněného zboží (sídlo v Hrádku nad Nisou, Otto Goldschmiedt) a nakonec Gustav Heinrich, továrník ze slezské Ostřice – Ostritz v Lužici. Hlavními jednateli byli ustanoveni Otto Goldschmiedt, továrník z Hrádku nad Nisou a pánové JUDr. Hans von Redlich, průmyslník ve Vídni, a JUDr. Felix v. Redlich, továrník ve Slavkově (Slavkovský cukrovar). Do čela podniku ve Višňové u Frýdlantu byl, jak již víme, dosazen Otto Goldschmiedt.¹³⁹

Další pevný bod v historii rodiny Goldschmiedtových představuje sobota 6. května 1911. Ten den bylo Ottovi Goldschmiedtovi úředně povolena změna příjmení z výrazně židovského na neutrálně německy znějící „Goltz“. Není bez zajímavosti, že se stejným jménem německého polního maršála Goltze ve službách Otomanské říše bude spojováno schválení, respektive zahájení „deportací“ Arménů do Mezopotámie, otvírající dveře zahájení jejich genocidy.¹⁴⁰ Tato změna je zachycená v dostupných matričních záznamech – zborovická sňatková matrika navíc přidává informaci o tom, že Ottovi bylo roku 1909 propůjčeno rakouské státní občanství. Kromě toho, stejná matrika ze Zborovic navíc uvádí chybu v místě křtu – podle přeškrtnutého zápisu k němu mělo dojít v Hrádku nad Nisou (logické řešení), a informace o křtu ve Vsi byla doplněna až zpětně.¹⁴¹ Proč konkrétně ke změně rodového jména došlo, není přesně jasné. Možná snaha o lepší asimilaci do většinové společnosti, než na jakou stačila změna vyznání; jistě ale šlo o snahu dál zakrýt svůj židovský původ, která se započala konverzí ke katolicismu a která byla v podstatě dovršena změnou jména. Snad i pro snazší kontakt v obchodní sféře, ježto jak jsme již viděli, habsburská monarchie byla nechvalně proslulá svým antisemitismem.¹⁴²

---

¹³⁹ *Textilní obzor: orgán Spolku českých textilníků*. 8. 1910. ISSN 2336-3674. Strana 528.

¹⁴⁰ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 213.

¹⁴¹ Moravský zemský archiv v Brně, katolická matrika Zborovice sňatky 1867-1936. Číslo knihy 8504. Folio 133.

¹⁴² OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. *Historické myšlení*, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 36-38.

Hned rok na to nastává další velmi podstatný okamžik v životech rodiny Goltzových. Někdy v letech 1911 nebo 1912 si Otto Goltz nechává navrhnout nový dům – tentokrát v Liberci. Architektem domu byl Rudolf Bitzan – rodák ze Stráže pod Ralskem, sám jinak tvořící hlavně v saských Drážďanech.¹⁴³ Architekt Bitzan ale nebyl v kontaktu s Ottou Goltzem úplně poprvé: už předtím vypracoval a vybudoval kolonii pro dělníky pracující v textilce ve Višňové u Frýdlantu. Snad právě tam poprvé slovo dalo slovo a projekt rozlehlé rodinné vily dostal první, ještě nezřetelné kontury. Pro budování domu byla vybrána parcela v areálu clam-gallasského zámeckého statku, známého jako Meierhof¹⁴⁴ na Gablonzerstrasse-Jablonecké ulici. Panský Meierhof si lze stále prohlédnout na staré mapě Liberce, potažmo čtyři jeho obdélníkové budovy, sevřené do čtverce právě v místech vybudování nové vily továrníka Goltze¹⁴⁵, popřípadě také na drobné, zrnité fotografii z dokumentu zaslaného Kurtem Arnoldem¹⁴⁶.

Ale ani zde na Jablonecké ulici nebyl Rudolf Bitzan poprvé – vila, stojící hned na vedlejší parcele (čp. 21) byla také jeho dílem. Co se týká samotné vily, máme opět jen omezené informace o samotné stavbě. Neví se, kdy byla stavba zahájena. Zde zmiňovaný rok 1912 je pouze hrubý odhad. Rovněž plány jsou neznámo kde – pokud byly uloženy v Drážďanech, mohly snadno podlehnout spojeneckému bombardování v únoru 1945. Stejný případ platí i pro účty, které si firma musela pochopitelně vést, ergo nevíme, kolik celá stavba vlastně Ottu Goltze stála.

Budova samotná je ale celkem tradiční ve svém rozložení: v suterénu byt pro správce, přízemí jako hlavní reprezentační část, první patro určené soukromému obývání rodinou; podkroví, přístupné samostatným schodištěm, zůstalo vyhrazené pro další služebnictvo. Vila ale jinak byla i veskrze moderní. Gerhart Goltz popisuje, že se dalo už tenkrát vysávat přes centrální vzduchové čerpadlo, postavené ve sklepě. K němu vedly rozvody z místností v domě (podobné jako elektrická zástrčka), ke které se připojila hubice k vysávání, a poté již stačilo jen stisknout tlačítko. Na pozemku se nacházel také altán a tenisový kurt – altán, byť v poněkud upravené podobě zůstal, kurt nikoliv.¹⁴⁷ Každopádně už na přelomu let 1912-1913, nejpozději

---

¹⁴³ Vila Otto Goltze: Jablonecká 7 | Liberec – Kristiánov. Liberec-Reichenberg: Architektura na severu Čech [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://liberec-reichenberg.net/stavby/karta/nazev/50-vila-otto-goltze>.

¹⁴⁴ Vila Otto Goltze. *Slavné vily: Slavné vily Čech, Moravy a Slezska* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://www.slavnevily.cz/vily/liberecky/vila-otto-goltze>.

¹⁴⁵ Plan von Reichenberg 1901. Staré mapy: Mapový portál města Liberce [online]. [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <http://marushkapub.liberec.cz/default.aspx?themeid=2&MarUId=B8000426&MarUIdi=B8000426&MarMiddlePoint=-687658.0000013682%20-973811.4999993972&MarScale=3779>.

¹⁴⁶ Mayerhof, Přílohy.

¹⁴⁷ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

na jaře 1913 musela být vila dokončena a připravena k nastěhování. Došlo k němu nejspíš někdy z konce jara a začátku léta 1913. Z té doby také pochází první snímky dětí Goltzových, hrajících si v zahradě zbrusu nové vily v Jablonecké ulici čp. 22.¹⁴⁸

Kromě toho byli Goltzovi, jako bohatá továrnická rodina, pravděpodobně jedněmi z prvních vlastníků auta v Liberci – tak alespoň vzpomínají vnoučata a je jisté, že vlastní auto měl Otto Goltz rozhodně ke dni 25. ledna 1914. Z toho dne totiž pochází fotografie z rodinného fotoalba, zachycující pózujícího Ottu Goltze u vozu zapadlého v závěži někde na silnici mezi Jabloncem a Wiesenthalem (Lučany nad Nisou). K autu v té době patřil i osobní řidič – ten Ottův (neznáme jméno) na fotografii auto vykopává.¹⁴⁹ Autem pravidelně dojížděli i Friedrich Goltz a další do rodinné přádelny ve Višňové u Frýdlantu – jeho mladší syn Dieter Alexander Goltz vzpomíná, že cesta tam z Liberce trvala kolem třičtvrtě hodiny – to v lepším případě. Zásadní problém totiž v té době, alespoň tedy podle Dieterových vzpomínek, představovala kvalita silnic a pneumatik, takže se často po cestě píchalo a někdy se musela kola i rovnou vyměnit.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

5. Válka, která ukončí války: 1914–1918

Rozpoutání první světové války 28. července 1914 se samozřejmě dotklo i Goltzových, ačkoliv ne hned ze začátku. Neznáme konkrétní detaily vojenské kariéry Otty Friedricha a Friedricha Arthura Goltzových, nicméně první fotografie v rodinném albu týkající se dovolenek obou synů pocházejí až z léta 1917.¹⁵¹ Nejspíše nastoupili původně jako jednoroční dobrovolníci, čemuž nasvědčuje i hodnost Fähnricha, velmi typická pro takzvané „jednoročáky“. Pro milovníky vojenské historie je velmi zajímavá fotografie nejstaršího Otty Friedricha Goltze v „Karlbluse“ - uniformě střižené podle německého vzoru, raritního kusu výstroje v rakousko-uherské armádě. Ačkoliv byli oba odvedeni v druhé polovině války a jako stejnokroj oblékali už pozdější M16 v polní šedi, jejich bohaté a pestré, široké výložky na límci ve zlatě a stříbře v době stále více se tenčících zásob materiálu jasně svědčí o tom, že uniformy nebyly Goltzovým vydány armádou, ale že je ušil na míru krejčí. Mladší syn Friedrich Arthur má na jedné z těchto „dovolenkových“ fotografií rovněž několik vyznamenání, ale ty se nepodařilo blíže určit,¹⁵² ačkoliv by mohlo teoreticky jít o bronzovou Tapferkeitsmedaille (medaile za udatnost) spolu s Karl-Truppenkreuz (Vojenský kříž císaře Karla), udělovaný za alespoň 12týdenní službu na frontě.¹⁵³ K otázce přesného nasazení bratrů Goltzových vojenský archiv odpověděl lakonicky s tím, že materiály z této doby byly většinou skartovány a že se jim nepodařilo najít žádný záznam – což je zásadní problém v mapování vojenského nasazení nejstaršího Otty Friedricha Goltze. U něj vlastně jedinou památkou na útrapy válečných let je ona fotografie v raritní „karlbluse“...

Gert Goltz vzpomíná na nasazení svého otce Friedricha Arthura takto: *„Sloužil hlavně jako kavalerista na italské frontě. Myslím, že si asi na podmínky nestěžoval a nacházel v službě i určitou potěchu – přeci jen, být důstojníkem v kavalerii znamenalo vést poměrně snadný život a slibovalo lehkou službu. Jednou ale říkal, že když došlo na vyhlášení příměří, tak rakousko-uherská strana válku v podstatě zastavila, zatímco Italové pokračovali ve válce ještě o jeden den déle. To mi vyprávěl; mému otci bylo sedmnáct nebo osmnáct let, když narukoval a rukoval až ke konci první světové války. Nebyl ale jen v Itálii: dostal se i do Rumunska a do Uher. O Uhrách vyprávěl, že bylo levnější si koupit vodní meloun, nežli vodu...“*¹⁵⁴ Zmínka

---

¹⁵¹ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ VOJNA, Stanislav (překlad a úprava.). *Co rakousko-uherský vojnín vědět má: Příručka pro rakousko-uherské vojíny bez ohledu na hodnost*. Praha. Strana 91.

¹⁵⁴ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

o pokračování války na straně Italů o den déle se váže k závěrečné italské ofenzivě na řece Piavě, zahájené 23. října 1918, respektive 24. října u Vittorio Veneto, již rakousko-uherská armáda jen těžko vzdorovala. Bitva trvala až do 3. listopadu – toho dne bylo podepsáno příměří, ale Italové v boji pokračovali ještě dalších 36 hodin¹⁵⁵ - přesně, jak vzpomínal Friedrich Arthur Goltz.¹⁵⁶ Rakousko-uherská armáda by sice ofenzivu dokázala tenkrát nepochybně, pokud ne přímo zastavit, tak určitě zbrzdit, jenže armáda byla již v té době zcela rozložena podle národů, na čemž s největší pravděpodobností měli hlavní podíl důstojníci-záložníci (většinou inteligence), nositelé národních myšlenek v armádě.¹⁵⁷

Ve fondu libereckého archivu, z něž pochází fotoalbum, je rovněž fotografií z východní a karpatské fronty, včetně snímku vyhořelého záměčku Skole na Zakarpatské Ukrajině.¹⁵⁸

Zmapování válečné cesty obou bratří Goltzových komplikuje to, že neznáme přesně pluk (respektive pluky), u kterého sloužili – ale vzhledem k jejich bydlišti (od roku 1912 Liberec¹⁵⁹) by se dalo předpokládat, že mohli být povoláni ke dvěma pěším plukům (a nikoliv Landwehr, dělostřelectvo nebo Gerhartem Goltzem¹⁶⁰ zmíněná kavalerie).

Prvním z nich je 94. pěší pluk „Freiherr von Koller“ (o němž bude ještě v této kapitole řeč) s částečným velitelstvím v Liberci, doplňovaným nejen na Liberecku, ale také na Turnovsku. Druhým pak je 74. pěší pluk „Freiherr von Schönaich“, rovněž částečně přítomný v Liberci. Rozhodování by mohly ulehčit fotografie ve fotoalbu Goltzových¹⁶¹, jež pochází nade vší pochybnost z Karpatské fronty – jenže armáda na nich zobrazená je německá, nikoliv rakouskouherská. Fotografie byly pravděpodobně vydány jako pohlednice, jež si mohli zakoupit civilisté. Pokud tomu tak je, možná továrník Otto Goltz tyto fotopohlednice zakoupil s tím, že jsou to místa, kdebojují i jeho synové. To je rovněž hypotéza zajímavá, nicméně rovněž kulhající: oba pluky (jak IR 74¹⁶² tak IR 94¹⁶³) se účastnily stejných bojů v Karpatech a v Haliči

---

¹⁵⁵ FUČÍK, Josef. *Piava 1918: program, mýtus, realita*. Praha: Havran, 2001. Krok. ISBN 80-865-1505-2. Strana 265.

¹⁵⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁵⁷ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strany 234-235.

¹⁵⁸ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹⁵⁹ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V. 1921.

¹⁶⁰ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁶¹ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

¹⁶² Infanterieregiment IR 74 - pluk: (I., II. a IV. prapor). *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://velkavalka.info/wiki/doku.php?id=bojova_cesta_ir_74.

¹⁶³ IR 94 - pluk: (I., II., III. a IV. prapor). *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://velkavalka.info/wiki/doku.php?id=bojova_cesta_ir_94.

a oba rovněž na konci října 1918 zadržovaly poslední italskou ofenzívu na Piavě¹⁶⁴ (respektive u Vittorio Veneto¹⁶⁵), což se překrývá i se vzpomínkami Friedricha Goltze.¹⁶⁶ A vzhledem k tomu, že vojenské záznamy nejsou dostupné, nezůstává nám nic jiného než dohady. Situaci také komplikuje skutečnost, že každý z bratrů mohl sloužit u zcela jiné jednotky, navíc doplňovací okresy jak IR 74 tak IR 94 byly sice značně obsáhlé, avšak nepřekrývaly se. IR 74 verbuje z okolí Jičínska a Trutnovska¹⁶⁷, zatímco IR 94 verbuje své brance z Liberecka, Českolipska a Mnichovohradištska¹⁶⁸. Pevnější stopu představuje „Landsturmligimitationsblatt“, tedy domobranecká legitimace, vystavená pro otce obou mladých důstojníků, tedy pro továrníka Ottu Goltze z června 1915¹⁶⁹.

Tato legitimace jej povinovala nastoupit do zbraně v případě nutnosti a povolávala jej do c. k. zeměbraneckého pluku (Landwehr) do Turnova. V Turnově doplňoval své vojáky pouze jediný „landvérák“ – a to mladoboleslavský k. k. Landwehr Infanterieregiment Nr. 10.¹⁷⁰ Každopádně Otto je zde vedený pod obcí Hrádek nad Nisou, ačkoliv jde o rok 1915 a podle Sčítacích operátů, jež vznikly o šest let později, byli Goltzovi v Liberci zapsáni již k roku 1912.¹⁷¹ Můžeme se tak teoreticky přiklonit k variantě, že pravděpodobný pluk, k němuž by mladí Goltzovi příslušeli, by byl IR 94. Vezmeme-li dále v potaz vzpomínky Gerharta Goltze o svém otci jako „důstojníkovi kavalerie“¹⁷², je situace spíše horší. Z politického okresu Liberec totiž verbovalo najednou hned několik kavaleristických pluků: konkrétně hulánský pluk č. 11, dragounské pluky č. 1, č. 13 a č. 8, stejně jako pluk hulánů-zeměbranců č. 2. Jejich doplňovací okresy zahrnují prakticky celé severní, severozápadní i severovýchodní Čechy (centrum Litoměřice), což orientaci zásadně ztěžuje. Nepodařilo se dohledat jejich konkrétní bojové nasazení¹⁷³ – pravděpodobně však sloužili prakticky na všech frontách. Orientaci

---

¹⁶⁴ RYCHLÍK, Jan. 1918: *rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strany 234-235.

¹⁶⁵ FUČÍK, Josef. *Piava 1918: program, mýtus, realita*. Praha: Havran, 2001. Krok. ISBN 80-865-1505-2. Strana 265.

¹⁶⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁶⁷ IR 74: doplňovací okresy pluku. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mapa.php?q=http%3A%2F%2Fwww.eeh.cz.uvirt80.active24.cz%2Fpages%2Forganizace-kml.php%3Fid%3D4191%26rok%3D1914%26typ%3Ddoplnuje>.

¹⁶⁸ IR 94: doplňovací okresy pluku. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mapa.php?q=http%3A%2F%2Fwww.eeh.cz.uvirt80.active24.cz%2Fpages%2Forganizace-kml.php%3Fid%3D4211%26rok%3D1914%26typ%3Ddoplnuje>.

¹⁶⁹ Domobranecká legitimace Otto Goltz. Rodinný archiv Kurta Arnolda. Přílohy.

¹⁷⁰ Garnisonen der Landstreitkräfte Österreich-Ungarns. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Garnisonen_der_Landstreitkräfte_Österreich-Ungarns.

¹⁷¹ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V. 1921.

¹⁷² Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

¹⁷³ Kde bojoval můj pradědeček: Politický okres Liberec. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mista-jednotky.php>.

v uniformách ztěžuje i již zmíněná „neutrální“ uniforma typu M16 v polní šedi, jež smazala předchozí rozdíly ve střihu, skryla barevnost a různorodé aspekty typické pro jednotlivé regimenty rakousko-uherské armády. Problém představuje rovněž absence pokrývky hlavy, jež by identifikaci zbraně zásadně usnadnila.

Ještě na počátku války dal Otto Goltz vzniknout sbírce pro válečné invalidy umístěné v liberecké nemocnici a posádkách pro zlepšení jejich situace u příležitosti vánočních svátků roku 1915. Sbírkou se uskutečnila skrze noviny *Reichenberger Zeitung* a celkem se vybralo 18 193 rakouských korun – Otto Goltz sám daroval těmto válečným poškozcům 10 545 rakouských korun.¹⁷⁴ A nebylo to jeho první vystoupení, potažmo i jeho příbuzných ve prospěch rakouské válečné mašinerie. V neděli 6. listopadu 1915 přinesl *Reichenberger Zeitung* přehled těch, kteří pomáhají rakousko-uherskému bojovému úsilí poskytnutím válečných půjček (*die Kriegsanleihe*). *Weigsdorfer Jute-industrie GmbH* zapůjčila skrze Anglo-rakouskou banku 100 000 korun (spolu s předchozí půjčkou dělala celková suma ke konci roku 1915 rovných 200 000 korun) – připomeňme si, že v předsednictvu Anglo-rakouské banky stál JUDr. Heinrich Friess¹⁷⁵, švagr Otty Goltze a hlavní investor do textilky ve Višňové, v jejímž čele stál Otto Goltz.¹⁷⁶ Můžeme tedy předpokládat, že půjčku vydal sám Otto. Friess dále podpořil úsilí Rakousko-Uherska i za Zborovicko-kojetínské cukrovarny částkou 500 000 K – opět skrze Anglo-rakouskou banku, nemluvě o půjčce poskytnuté již dříve. Celková půjčka za jeho moravské cukrovarnické impérium činila již 1 500 000 korun! Cukrovarny ve Zborovicích a Kojetíně byly ale jen polovina toho sladkého panování – druhou polovinu tvořil cukrovar ve Slavkově u Brna pod vedením zase Friessova švagra a spolupodílníka Theodora von Redlicha, zapůjčivšího monarchii 300 000 K (skrze *Unionbank*, celková půjčka k roku 1915 činila 700 000 K). Samotný Otto Goltz přispěl za svou firmu *Sigmund Goldschmiedt* dalších 100 000 K (skrze *Unionbank*). Ottovi moravští příbuzní vydávali také půjčky sami za sebe – generální rada (*Anglobank*) JUDr. Heinrich Friess 300 000 K (spolu s předchozí půjčkou 800 000 K), Theodor von Redlich s rodinou dali k dispozici 375 000 K; další odnože rodu von Redlich, oberleutnant Viktor a leutnant Anton von Redlichové věnovali 200 000 K, oberleutnant Dr. Hans a Kurt von Redlich z Věžek 100 000 a 200 000 každý zvlášť. Na těchto číslech vidíme velmi dobře životní úroveň a možnosti Friessových a jejich spřízněných von Redlichů, ke kterým se poněkud opatrně připojuje i Otto Goltz – a pravda, v porovnání

---

¹⁷⁴ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen*. 1916, 57(35). ISSN 1214-6587. Strana 3.

¹⁷⁵ AČNB, fond 10 Anglo-československá banka v Praze, Protokoly o schůzi správní rady 1924, AČB/1/16, Protokol ze dne 15. července 1924, s. 10, Protokol ze dne 11. prosince 1924, s. 5

¹⁷⁶ *Textilní obzor: orgán Spolku českých textilníků*. 8. 1910. ISSN 2336-3674. Strana 528.

s částkami (tyto peníze se jim už nevrátí), které rakouské monarchii trusí jeho švagr a další, působí Otto jako skutečný chudý příbuzný! Anebo jako větší realista... Ale skutečná úroveň bohatství na nás dosáhne v momentě, kdy si uvědomíme, že celkový součet činil 2 175 000 K – je to ale již třetí půjčka! Celkový výsledek všech tří válečných půjček (i s odvodem firemních pojistek – 81 000 K) je závratný: 4 256 000 rakouských korun.¹⁷⁷

Dát tato čísla do alespoň nějakého kontextu není nikterak snadné a v podstatě se můžeme opět dívat na průměry a formální, papírová čísla – a tyto, jak známo, mnoho o realitě nevyprávějí. Přesto se o to mohu alespoň pokusit, avšak jedná se povětšinou o čísla z dob míru.

Mezi lety 1908-1910 byl nominální plat v Čechách okolo 560/565 rakouských korun ročně – na Moravě ještě méně – zhruba 510 rakouských korun/rok.¹⁷⁸ vybereme-li si horní hranici, tedy rok 1910, nominální roční plat činí 3413 € (ergo 284,436 € měsíčně) v Čechách a 3080,98 € (256,748€/měsíc) na Moravě. Při současném kurzu 26,15 Kč/1 €¹⁷⁹ to znamená, že v roce 1910 nominální měsíční plat činil 7438,018 Kč v Čechách a 6713,96 Kč na Moravě – i když toto aritmetické cvičení zůstává pouze teoretické vzhledem k tomu, že neřeší daňovou zátěž a inflaci a rozdílné hospodářské možnosti, postačuje nám co do příkladnosti. Problém nastává s tím, že tyto válečné půjčky byly vypsány za rok 1915 a rakousko-uherské hospodářství řešilo jiné problémy. Znamená to také, že (přidržíme-li se 565 K za rok, který se ale musel změnit) síla rakouské koruny padla o cca 43,3 % - z 3413€ respektive 3080,98 € za rok se stalo 1938,24 € (Čechy) a 1.749,56 € (Morava). Podíváme-li se na příklad rakousko-uherské armády, prostý voják dostával na den plat (Löhnung) 16 haléřů¹⁸⁰ (tedy 0,92€ resp. 24,05 Kč/den; 27,6 € resp. 721,5 Kč/měsíc¹⁸¹) – rozdíl mimochodem v platu v době míru a války nebyl v obnose (ten zůstal na 16 haléřích/den), ale v tom, kdy byla výplata: v míru jednou za měsíc, za války jednou za 10 dní. Rakouský voják navíc dostával každý měsíc příspěvek 25 haléřů na „puccajk“, tedy potřeby k čištění uniformy a výstroje (1,44 € resp. 37,65 Kč). Navíc při narukování dostával každý voják jednorázový příspěvek 6 K.¹⁸² Budeme-li ilustrovat dále na šaržích, tak kupříkladu

¹⁷⁷ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen*. 1915, 56(294). ISSN 1214-6587. Strana 5-6.

¹⁷⁸ CVRCEK, Tomas. *Wages, Prices and Living Standards in The Habsburg Empire, 1829 – 1910*: (work in progress). October 2011. Clemson University. Tabulka na straně 53.

¹⁷⁹ Kurz ke 30. 3. 2021 v 17:00.

¹⁸⁰ Handbuch für den Infanteristen des k. u. k. Heeres, sowie der k. k. Landwehr, strana 21

¹⁸¹ Stav k roku 1914, měsíc mající 30 dní; *Historischer Währungsrechner: Finanzbildung durch die Oesterreichische Nationalbank* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.eurologisch.at/docroot/waehrungsrechner/#/>.

¹⁸² Jde tedy o 34,58 € resp. 904,27 Kč; jedná se o zhruba 120 % běžného měsíčního platu. VON GOSPIĆ, Rudolf Matanić. *Handbuch für den Infanteristen des k. u. k. Heeres, sowie der k. k. Landwehr.: Příruční kniha pro*

učitel na kadetní škole v Praze dostával roční plat 1200 rakouských korun (6915,9 € / 180 850, 785 Kč).¹⁸³ V případě nevelkých platů vojínů se nelze tedy divit velké radosti z medailí za udatnost (Tapferkeitsmedaille) zejména proto, že její udělení bylo spojeno nejen tedy se ctí, ale zejména s finančním ohodnocením – za zlatou 30 K, stříbrnou velkou 15 K a za malou 7,50 K.¹⁸⁴ Bronzová byla bez peněžních požitků.¹⁸⁵ Tento můj prazvláštní a nepochybně prachbídne přesný exkurz dal si za cíl nastavit určité zrcadlo finančních poměrů v rakousko-uherské monarchii a ukázat tak skutečnou finanční zabezpečenosť podnikatelských rodů Friessových, Redlichových a s nimi spojeného Otty Goltze. Ukažme si tedy, kolik by tyto tři půjčky státu činily v době míru a prosperity (rok 1910), a poté v přituhující realitě prvního válečného roku 1915. Připomeňme si čísla: do listopadu 1915 darovali Friessovi, Redlichovi a Goldschmiedt (myšlena firma) státu 4 256 000 rakouských korun. V roce 1910 by tato částka činila v přepočtu 25 711 091,84 € - tedy dnešních nepředstavitelných 672 345 051 Kč! Pro rok 1915 vypadá částka daleko méně impozantněji, ale přesto se z ní nevytrácí údiv: 14 600 250,56 € - dnešních 381 796 552 Kč. A jen pro srovnání, na částku v rakouských korunách vychází 7532,7 průměrných ročních platů v Čechách¹⁸⁶ – na tu v korunách českých pak by bylo potřeba pouze 897,7¹⁸⁷. Nezapomínejme ale také, že se na tuto obrovskou částku skládaly tři ekonomicky nesmírně silné podniky – potažmo dva a jeden středně silný. Jistě, tato čísla vypadají astronomicky a neskutečně, možná vymyšleně – ale stejně tak musely v roce 1915 působit ony čtyři a čtvrt milionu rakouských korun pro běžného čtenáře Reichenberg Zeitung! Je tudíž jasně vidět, že pro Friessovi nebyl rozhodně problém zainvestovat do textilky ve Višňové u Frýdlantu a případně dále továrně pomáhat, vzhledem k určité podnikatelské krátkozrakosti Otty Goltze – a že spojením s rodem Friessových a potažmo i Redlichových mohl Otto Goltz pouze získat, nikoliv ztratit – a to i za předpokladu, že by jeho manželství s Annou bylo nešťastné nebo přímo disfunkční.

K závěrečnému období první světové války u Goltzových se pojí ještě dopis, zasláný do Reichenberger Zeitung paní Annou Goltz. Byl otištěn v pátek 12. dubna 1918 a představuje

---

infanteristy císaře a krále. vojska, jakož i císařské země obrany. Budapešť: Budapešťský nakladatelský spolek, 1914. Strany 22-23.

¹⁸³ *Gebührenvorschrift für das k. u. k. Heer vom Jahre 1895: I. Teil I. Heft Gebühren im Frieden. Geld- und Naturalgebühren*. Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914. Strany 93-94.

¹⁸⁴ Připomeňme si, že za 1 Korunu vychází cca 3,43 € v roce 1915.

¹⁸⁵ VOJNA, Stanislav (překlad a úprava.). *Co rakousko-uherský vojín vědět má: Příručka pro rakousko-uherské vojáky bez ohledu na hodnost*. Praha. Strana 91.

¹⁸⁶ CVRČEK, Tomas. *Wages, Prices and Living Standards in The Habsburg Empire, 1829 – 1910*: (work in progress). October 2011. Clemson University. Tabulka na straně 53.

¹⁸⁷ Při nominálním měsíčním platu 35 402 Kč; Průměrné mzdy - 3. čtvrtletí 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2020 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2020#:~:text=Medián%20mezdi%20činil%2031%20183,ve%20stejném%20období%20roku%202019>.

reakci na zveřejněnou poslední vůli rakouské spisovatelky Marie von Ebner-Eschenbach, rozené von Dubsky (1830-1916). Marie von Ebner – Eschenbach se chtěla původně stát dramatičkou, ale byla příliš kritická k aristokracii (hra *Das Waldfräulein* z roku 1873) – rys patrný i v jejích pozdějších dílech. V těchto dílech, zejména románech (*Božena* z roku 1876 a *Dorf-und Schlossgeschichten* z roku 1883 ale i dalších) se zaměřuje zejména na osudy příslušníků nižších tříd. Známou se stala také díky svým aforismům – sbírka *Weisheit des Herzens*. Získala také rakouský Čestný kříž (Ehrenkreuz) za svůj přínos umění a literatuře, stejně jako čestný doktorát na vídeňské univerzitě: z pomníků na dvoře hlavní budovy je pomník Marie Ebner-Eschenbach také jediný věnovaný ženě!¹⁸⁸ Pohřbena byla v hrobce ve Zdislavicích, do země, jíž spravovali a ve které spočinuli i její předci.

Tato krátká literární exkurze není zcela mimo, jak se může zdát. Jejím cílem je zdůraznit význam ženy, k níž se Anna Goltz vyjadřuje ve svém otištěném dopise a již osobně znala. Samotný článek, na nějž tedy navazuje, představuje shrnutí úmyslů Marie von Ebner-Eschenbach pomáhat dále i po své smrti chudým a znevýhodněným – zejména pak pokrýt náklady chudobince ve Zdislavicích. Také zde měla být založena mateřská škola. Mateřinka měla být financována z odprodeje jejích osobních cenností. *Reichenberger Zeitung* píše o Zdislavicích jako o „čistě české části Moravy, sídle baronů¹⁸⁹ von Dubsky, místě, které tolik [Marie Ebner-Eschenbach] milovala“ a tato školka měla být českou – čemuž měl odpovídat i název nadace: „Marie svobodná pani z Eschenbachu nadace pro školu mateřskou v Zdislavicích“ s tím, že celková donace v říjnu 1917 činila impozantní částku 150 499 rakouských korun. Článek se ale končí sdělením, že tato rakouská spisovatelka jen těžko mohla domyslet, jakou podporu dává svou závětí české národní věci.¹⁹⁰ *Reichenberger Zeitung* následně otiskuje tedy i Aninu poněkud rozladěnou reakci. „V čísle z 28. března nalezla jsem článek s titulkem „Německé dědictví ve službách českých zájmů,“ píše Anna Goltz. „Ráda bych se k tomu vyjádřila takto: moravské panství zdislavické, na němž se Marie von Ebner narodila a kde až do svého pozdního stáří trávil každé léto po boku svého bratra, hraběte Adolfa von Dubsky, se nachází v těsném sousedství majetku mých rodičů. Tak jsem básničku poznala skrze toto sousedství a četné styky již jako velmi malé dítě. Marie von Ebner byla skutečně ideálem zámecké paní, jež snažila se zlepšit podmínky chudých a nemocných a všem

---

¹⁸⁸ Ebner-Eschenbach, Marie Freifrau von geborene Frein von Dubsky, ab 1843 Gräfin von Dubsky. *AEIOU Encyclopedia: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon*: [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclp.e/e073995.htm;internal&action=_setlanguage.action?LANGUAGE=en

¹⁸⁹ Přesto Anna Goltz píše ve svém dopise o rodu von Dubsky jako o „hrabatech“ (Grafen).

¹⁹⁰ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. 1918, 59(88). ISSN 1214-6587. Strany 3-4.*

*pomáhati. Každá z chalup ve Zdislavicích poznala její přítomnost. Žila společně s lidmi své domoviny, prožívala s nimi jejich radosti i bolesti a mnohé z toho je zvěčněno na stránkách jejích děl – kupříkladu v "Dorfgeschichten" či v "Das Gemeindeglied". Ačkoliv sama zůstala bezdětná, na dětech jí velmi záleželo a chtěla dáti "svým" dětem trvalou památku pro jejich budoucí blaho a prosperitu. Její upřímně německý duch a její dar německé literatuře nemůže být v žádném případě umenšován na základě založení veřejné instituce tam, kde žili její předci, a pro ty, jež milovala nezávisle na národnosti.*¹⁹¹

---

¹⁹¹ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. 1918, 59(88). ISSN 1214-6587. Strany 3-4.*

6. Boj za autonomii provincie Deutschböhmen: 1918

Během léta a podzimu 1918 se výrazně nachýlila stabilita Rakousko-Uherska i jeho německého spojence. Dále padlo Bulharsko, umírající na vojenské vzpouře. Spojená francouzsko-srbská armáda zahájila osvobození Srbska, ačkoliv se německé i rakousko-uherské jednotky ještě bránily. O vítězstvích Trojspolku však nemohlo již být řeči – nastal čas vyjednávání. Německo, Rakousko-Uhersko a Osmanská říše posílá nóty prezidentu Woodrow Wilsonovi a žádají zastavení bojů a zahájení jednání o míru podle jeho 14 bodů¹⁹². Císař Karel I. po pádu vládu slibuje národní státy – snaha ukázat Wilsonovi dobrou vůli. Doma v Rakousko-Uhersku byl manifest odmítnut. Národní výbor v Praze jej konkrétně odmítá i z důvodu vypuštění slovenské otázky. Tomáš G. Masaryk vyhlašuje ve Washingtonské deklaraci 16. října 1918 Československou republiku. Ochota udržet Rakousko-uherskou monarchii rychle ochládala. Situaci dále zkomplikovala již zmíněná italská ofenziva, definitivně rozloživší rakousko-uherskou armádu. Na ni reagoval náčelník generálního štábu von Straussenburg žádostí k císaři o okamžité příměří. Z rozhodnutí císaře Karla I. se tedy Rakousko-Uhersko zřiká svého německého spojence a ministr zahraničí Andrassy mladší posílá prezidentu Wilsonovi nótu, oznamující, že Rakousko-Uhersko souhlasí s Wilsonovými požadavky. Otevřela se tím konečně cesta k míru – a také k nám již důvěrně známému vytvoření Československa (de facto, protože de iure vzniká už Washingtonskou deklarací 18. října 1918).¹⁹³

Pohraniční oblasti obydlené Němci žádaly v rámci práva na sebeurčení připojení ke zbytkovému Rakousku – jejich rozhodnutí bude tedy třeba změnit.

Nemáme přesné zprávy, jak přesně zasáhla první světová válka továrny Goltzových v Hrádku a ve Višňové u Frýdlantu. Je samozřejmé, že je zasáhl nedostatek bavlny a z ní vyplývající nucená omezení výroby, ale s největší pravděpodobností Otto Goltz nepřišel o obchodní kontakty. Citelný byl určitě odliv dělníků na frontu¹⁹⁴ – a těch se už do Hrádku nad Nisou nikdy nevrátilo celkem 253.¹⁹⁵ Nemáme ale představu, kolik z nich někdy pracovalo za mechanickými stavy pro Siegmunda Goldschmiedta nebo Ottu Goltze – ale je jasné, že ani do

---

¹⁹² The Fourteen Points: Woodrow Wilson and the U.S. Rejection of the Treaty of Versailles. *The National WWI Museum & Memorial* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.theworldwar.org/learn/peace/fourteen-points>.

¹⁹³ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strany 227-240.

¹⁹⁴ ŘEHÁČEK, Marek. *Hrádek nad Nisou: obrázky z minulosti*. Hrádek nad Nisou 1995. Strana 57.

¹⁹⁵ ŘEHÁČEK, Marek. *Hrádecko: Krajina na Nise*. Liberec 2001. Strana 274.

jejich přádelen se nevrátili všichni. Do komplikované situace na Hrádecku zasáhlo i vyhlášení Československa, ke kterému se nepřihlásily zejména německy hovořící pohraniční oblasti a rozhodly se pro samostatnost a připojení k Rakousku: tak vznikla i separatistická provincie Německých Čech, Deutschböhmen¹⁹⁶ a centrum této provincie se nacházelo právě v Liberci. Důvody k vyhranění Němců v pohraničí vězely i ve zřejmém tíhnutí domácí reprezentace k samostatnému státu. K osamostatněné provincii Deutschböhmen situace směřovala už od ledna 1918, kdy byl poprvé vydán požadavek zřízení této provincie, ale až v říjnu došlo na schválení „Požadavků českých Němců“, s obavami pohlížejících k budoucnu a žádající podle práva na sebeurčení národů vytvoření německé provincie. Jenže situaci dále zkomplikovalo právě vyhlášení Československa.¹⁹⁷ Reakce přišla 30. října – paradoxně z jižní Moravy, kdy vzniká Deutschsüdmähren a z jižních Čech, kde vzniká provincie Böhmerwaldgau. Obě si přály stát se součástí Rakouska.¹⁹⁸

Deutschböhmen na severu ovšem neměla pozici ke splynutí s Rakouskem a bylo jasné, že bude třeba vyjednávat – i kvůli zajištění základního zboží. Mezitím probíhala jednání o obsazení vedení provincie Deutschböhmen: v jejím čele stanul německý nacionalista Rudolf Lodgman von Auen. Ale s postupem času se v provincii začal objevovat sociální i hospodářský rozklad, jemuž „dopomohlo“ také přetahování se o kontrolu nádraží mezi Němci a Čechy; nádraží představovala životodárnou spojnici s potravinami a dalším materiálem do provincie. Situaci v Liberci se pokoušela stabilizovat místní domobrana, jenže o službu ve zbrani nebyl po vyčerpávajícím světovém konfliktu velký zájem (jak lze očekávat). Jejich počet se však rozšířil o vracející se vojáky¹⁹⁹ z pěšího pluku č. 94 „Freiherr von Koller“²⁰⁰, čímž došlo k určitému uklidnění situace ve městě. Provincie Deutschböhmen ale samozřejmě měla i svou českou menšinu a Liberec nemohl být výjimkou – česká menšina byla daleko aktivnější od léta 1918, hlásíce se k novým politickým proudům. Tak vznikla pobočka státoprávně demokratické strany a Socialistická rada (soc-dem: autonomisté, soc-dem: centralisté a národní socialisté).

---

¹⁹⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 408.

¹⁹⁷ MELANOVÁ, Miloslava. *Provincie Deutschböhmen a město Liberec*. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strany 71-77.

¹⁹⁸ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8. Strana 84.

¹⁹⁹ MELANOVÁ, Miloslava. *Provincie Deutschböhmen a město Liberec*. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strany 71-81.

²⁰⁰ Pěší pluk č. 94: 1883-1918. *Armed Conflicts*. [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.armedconflicts.com/94th-Infantry-Regiment-Infanterieregiment-Nr-94-t47360>.

S vyhlášením samostatné republiky, velmi nadšeně vítaným českou menšinou, dochází v libereckém Národním domě k založení okresního národního výboru – a jeho členové pečlivě sledovali pozice německé milice a provoz na železnici. Mezitím Liberec pomalu obkružovala československá armáda. Vzhledem k plánům na vojenské obsazení Liberce byla posílána a dozbrojena německá milice a rozhodnuto, že vláda provincie se přesune do Teplic; zároveň ale bylo odmítnuto povolání všech bojeschopných mužů do zbraně. Ve stáve 5. prosince sociální demokraté²⁰¹ požadovali bránit město i ozbrojenou silou – nebyli však vyslyšeni. Ve středu 11. prosince představitelé vlády v Deutschböhmen odešli do Drážďan a do Vídně a někteří z nich cestují po německých městech, kde v přednáškách popisovalisituaci Němců v provincii.²⁰²

Velmi podobnou věc známe také z událostí vážících se k roku 1938, respektive z roku 1935, kdy Konrád Henlein odejel na cestu do Švýcarska a Spojeného království, aby horoval za věc sudetských Němců²⁰³; v případě sporu o Deutschböhmen v roce 1918 šlo o odpor v podstatě právní, nezpochybnitelně podpořený právem na sebeurčení národů.²⁰⁴

Vojenské obklíčení Liberce se projevilo také v Hrádku nad Nisou v pátek 13. prosince 1918. Ten den napochodovali do Hrádku vojáci Československé republiky a obsadili ho.²⁰⁵ Liberec se udržel ještě o tři dny déle. Ačkoliv starosta Bayer protestoval proti obsazení, nakonec se podřídil, aby zabránil krveprolití. Přesto nemohlo být zabráněno úplně všem střetům, naštěstí bez vážných zranění či úmrtí. Mnozí doufali, že mezinárodní konference ještě všechno změní: jejich naděje ale vyhasly s podpisem smlouvy v Saint-Germain v září 1919. Ta uznala celistvost českých zemí i s pohraničními oblastmi. Ve volbách sice zvítězil německý nacionální blok libereckého starosty Franze Bayera – ale Liberec a bývalá provincie Deutschböhmen se stala napevno součástí nově vzniklé Československé republiky.²⁰⁶

---

²⁰¹ V čele s Karlem Kreibichem, pozdějším poslancem a senátorem za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou v ČSR.

²⁰² MELANOVÁ, Miloslava. Provincie Deutschböhmen a město Liberec. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. Vznik Československa a provincie Deutschböhmen. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strany 81-85.

²⁰³ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8. Strany 115-116.

²⁰⁴ The Fourteen Points: Woodrow Wilson and the U.S. Rejection of the Treaty of Versailles. *The National WWI Museum & Memorial* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.theworldwar.org/learn/peace/fourteen-points>.

²⁰⁵ ŘEHÁČEK, Marek: Hrádek nad Nisou: obrázky z minulosti. Hrádek nad Nisou 1995. Strana 57.

²⁰⁶ MELANOVÁ, Miloslava. Provincie Deutschböhmen a město Liberec. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. Vznik Československa a provincie Deutschböhmen. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strany 85-86.

Tento exkurz opět není náhodný, právě naopak. Umožňuje nám nahlédnout do nesmírně turbulentní doby, doby zlomu a překotných změn, které Goltzovi osobně prožívali. Opět se opakuje již nám známý leitmotiv nedostatku informací, avšak zde je otevřenější prostor pro spekulaci. Rodina pravděpodobně velkým nedostatkem během prvního roku po vyhlášení Československé republiky netrpěla na rozdíl od mnoha jiných Liberečanů²⁰⁷. Nevíme však nic o jiných jejich problémech či aktivitách. Nevíme, zda a jestli byl Otto Goltz politicky aktivní, ani kde přesně rodina tyto nesmírně dramatické časy strávila. Z rodinného alba²⁰⁸ víme, že během první světové války se ve vile na Jablonecké ulici pořádaly rodinné oslavy a večírky. Mohlo se také ale stát, že se rodina v posledních měsících války stáhla z Liberce například zpět do Hrádku nad Nisou.

Lze si těžko představit, že by se Otto Goltz nějak politicky neangažoval s jeho sociálním postavením, navíc se sám hlásil k německé národnosti. Jaké asi byly jeho myšlenky na čerstvě ustanovenou Československou republiku a jak se stavěl k celé záležitosti provincie Deutschböhmen? Nevíme ani, s jakou politickou náladou se vrátili z fronty jeho synové, Otto Friedrich a Friedrich Arthur. Jak spekulují výše, existuje šance, že pokud alespoň jeden z nich (nejspíše Otto Friedrich) sloužil v IR 94, pak se mohl vrátit do Liberce 8. listopadu 1918 se zbytkem pluku, předtím v Turnově obraného o výstroj a výzbroj,²⁰⁹ a mohl se také, byť nepřímo, zapojit do uklidňování situace v Liberci. Není také pochyb o tom, že by byl Otto Goltz povolán na základě své zeměbrancecké legitimace do zbraně, došlo-li by na boj o Liberec tak, jak to požadovali Kreibichovi sociální demokraté. Co se ale skutečně dělo si můžeme pouze domýšlet – jako v mnoha jiných částech příběhu rodiny Goltzových.

---

²⁰⁷ MELANOVÁ, Miloslava. Provincie Deutschböhmen a město Liberec. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. Vznik Československa a provincie Deutschböhmen. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strana 84.

²⁰⁸ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

²⁰⁹ MELANOVÁ, Miloslava. Provincie Deutschböhmen a město Liberec. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. Vznik Československa a provincie Deutschböhmen. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strana 81.

7. Nové poměry, prosperita i kolaps: 1918-1938

Z událostí v rodině Goltzových po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československé republiky máme opět poměrně málo záznamů a zpráv. Nevíme, s jakými pocity vstoupila rodina Otty Goltze do tohoto období velkých změn.

Je ale jisté, že se Goltzovi jako Němci stali náhle menšinou – menšinou větší, než druhý „státotvorný národ“ slovenský.²¹⁰ Smlouvy o národnostních menšinách, které i Československo podepsalo na mírové konferenci v Paříži a jež Československo hrdě proklamovalo jako „maximální ústupky“, představovaly ve skutečnosti pouze nutné minimum.²¹¹ Na konferenci ve Versailles se na věc samozřejmě myslelo. Záštitou v „národních státech“ Předlitavska (jež byly, jak zmíněno, stejně mnohonárodnostní) se měly stát zákony ochraňující národnostní menšiny. I proti tomu se však ozvali čeští Němci, a ne zcela neprávem – nechtěli být menšinou, nýbrž rovnoprávními občany, respektive rovnoprávným národem. Spory hned po konci první světové války spouštěly také nejrůznější iredentistické snahy o získání „svých státních příslušníků v rámci jejich území“ a vypukla tak řada válek mezi nástupnickými státy podunajské monarchie. Záležitost menšin nebyla komplikovaná pouze v Československu, jež ačkoliv bylo státem liberálním, přesto v něm měli příslušníci národnostních menšin ztížený přístup do státního aparátu.²¹²

Do toho se projevovaly české, a, nalejme si zde čistého vína, již tradičně ublíženecké teze o „poněmčených oblastech“. Němcům sice podle ústavy z roku 1920 měly připadnout dvě župy (Karlovarská a Českolipská), které zrušila správní reforma o sedm let později a zásadní ránu vztahům mezi „většinou a menšinou“ ještě zasadí nařízení z roku 1926 - jasně preferující státní jazyk „československý“ i v oblastech, kde „Čechoslováci“ představovali výraznou, či přímo zanedbatelnou menšinu. Není sice možné hovořit přímo o „útisku“ Němců v Československu, ale přesto byl přístup československé vlády značně macešský.²¹³ Euforie, poněkud až cynická, je znát i z příspěvku ve Sborníku Československé obce legionářské, zobrazující libereckou radnici s domalovanými „československými“ (pouze bílo-červenými) prapory a s přípiskem

---

²¹⁰ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 414.

²¹¹ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 106-107.

²¹² RYCHLÍK, Jan. 1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strany 251-253.

²¹³ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 106-107.

„O čem se libereckým Němcům nikdy nezdálo? Že bude jednou český prapor vláti s jejich radnice!“²¹⁴ Tak v podstatě z Rakousko-Uherska, z onoho „žaláře národů“, jak jej vnímali čeští separatisté v Praze – vzniká tedy stejný žalář.²¹⁵ Československo nebylo národním státem a navenek nemohlo tento fakt přiznat. Vždyť roztrhání Rakousko-Uherska bylo opodstatněno právě vznikem „národních států“ – značně fiktivních, jak se ukázalo i v případě Polska a Jugoslávie. Československo bylo v podstatě českým národním státem s početnými menšinami, majícími své národní státy hned za hranicemi.²¹⁶ Československá republika jasně favorizovala „své“ občany – a až na výjimky právě oni zaujímali místa v četnictvu, státní policii, či finanční správě. Mezi léty 1919–1936 ztratili Němci v Československu od 40 000 do 60 000 pracovních míst a situace se ještě zkomplikovala ekonomickou krizí. Rozdíly se obecně dál prohloubí během třicátých let, kdy například na poštovních úřadech či na železnici pracovalo jen 10, respektive 11 % Němců.²¹⁷

Ottovi Goltzovi bylo, nejspíš z důvodu místa svého narození, v roce 1909 propůjčeno rakouské občanství, jak to zmiňuje zborovická matrika a záznam o jeho sňatku.²¹⁸ Na druhou stranu jeho děti, když se ženily a vdávaly, měly občanství výhradně československé.²¹⁹

Jak známo a také vidno z uvedených příkladů, doba po vzniku nové Československé republiky nebyla nijak jednoduchá. Vývoje těsně po vyhlášení Československa na Liberecku, respektive v provincii Deutschböhmen, jsme se již dotkli.²²⁰ A ačkoliv Československo bylo z principu liberální²²¹, přesto nebyla nouze ani o antisemitistické výlevy v rámci demokratické společnosti. Nebyla to vždy záležitost jednostranná. Vrátime-li se do doby před první světovou válkou, v roce 1908 bylo vyhlášeno další stanné právo v Praze čistě na základě německo-židovských provokací. Nicméně další zásadní napojení přinesla kombinace Židů

---

²¹⁴ Sborník Čs. O. L. Jednoty pro Liberec a okolí k 10. výročí jejího trvání 1921-1931, strana 54. PAVEL, Jakubec a Jaroslav PAŽOUT. *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019. ISBN 978-80-907464-0-4. Strana 248.

²¹⁵ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. Politologická řada. ISBN 80-859-5955-0. Strany 128-129.

²¹⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strany 453-454.

²¹⁷ BRANDES, Detlef. *Liberec v krizovém roce 1938. Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strana 107.

²¹⁸ Moravský zemský archiv v Brně, katolická matrika Zborovice sňatky 1867-1936. Číslo knihy 8504. Folio 133.

²¹⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²²⁰ MELANOVÁ, Miloslava. *Provincie Deutschböhmen a město Liberec*. JAKUBEC, Pavel; PAŽOUT, Jaroslav. *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4. Strany 71-86.

²²¹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9. Strana 252.

volících sociální demokracii, přiživující již zmíněný obraz Žida a rudého nebezpečí.²²² Jenom během konce roku 1918 vypuklo hned několik protižidovských výtržností, vyvrcholivší pogromem v Holešově 3. a 4. prosince, při němž kromě hmotných škod za 5 milionů korun, kromě vyloupených obchodů a domů také zahynuli dva lidé. Hněv davu se obracel i v roce 1919 proti „lichvářům“, majícím na údajně na svědomí zdražování potravin – a tak se opět rabovaly židovské obchody, stejně jako i v roce 1920. Násilností se mimochodem účastnila také organizace Sokol. Nebylo to jen o hladu a zdražování, ale opět o vymezování se na „my“ a „oni“, na „Čechy“ a „ty, co k nim nepatří“: často skloňované výrazy byly „hrozba“ či „neloajalita“. A ve státě tak čerstvém, jakým bylo v té době Československo, bylo třeba se vyhraňovat. Židé byli spojováni s němečtím, se starou monarchií. „Hledání české identity“ se vezlo na tradiční vlně antisemitismu.²²³

Jen málo co (pokud vůbec něco) z těchto událostí zůstalo v rodinném povědomí. Vzpomínky vnoučat se většinou zaměřují na Liberec a své prarodiče až v době, kdy byli schopni ho kognitivně vnímat, takže pokrývají většinou jen velmi tenký časový úsek druhé poloviny třicátých let a, vzhledem k jejich nízkému věku v té době, nejedná se o vzpomínky obzvláště konkrétní. Z vnoučat trávil nejvíce času s Ottou a Annou Goltzovými v jejich vile na Jablonecké ulici jen Kurt Arnold, syn Marianne Goltz, přijíždějící na pravidelné pobyty z Berlína do Liberce o letních prázdninách.²²⁴ Oproti tomu Gerhart Goltz, syn Friedricha Goltze, žil s rodiči v Liberci až do roku 1938, ale jak sám vzpomíná, netrávil s prarodiči příliš mnoho času.²²⁵

Ze vzpomínek, které se váží k meziválečnému Liberci, se tak vynořuje zvláštní pel-mel dětských impresí a dojmů: Kurt Arnold například vzpomíná na jazykovou rozdílnost, se kterou poněkud bojovala jeho matka Marianne Goltz po svém vyvdání do Berlína a na slovníček, který si sama vyrobila s různými variacemi slov. Kurt Arnold udává příklady *Johannesbeere*, tedy rybíz, slovo které se používá v „Říšské“ němčině běžně, zatímco jeho matka Marianne používala „*Ribiezel*“, slovo snad nějakým způsobem přesunuté a zkomolené z italštiny a běžně používané v němčině rakouské – a hodně blízké českému „rybíz“. Kurt vzpomíná i další příklad, jakým je „říšské“ slovo *Tomaten*, zatímco rakouský ekvivalent je *Paradeise*. I takové

---

²²² MARTIN, Bernd; SCHULIN Ernst. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X. Strany 208-209.

²²³ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strany 171-172.

²²⁴ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²²⁵ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

problémy tedy mohlo přinést přestěhování se na místo, kde se německy mluví, ale jako by se německy nemluvílo...²²⁶

Marianne, v té době už nikoliv Goltz, ale Arnold, posílala syna Kurta do Liberce i proto, aby unikl poněkud stísněným prostorám jejich berlínského bytu a „*přišel na zdravější povětrí*“ jak sám Kurt v rozhovoru říká.²²⁷ Že byla atmosféra v bytě leckdy asi opravdu stísněná, potvrzuje i Anette Simbruner, protože Marianne bydlela v onom bytě zároveň i s tchýní a jak vzpomíná, nebylo to kdovíjak příjemné soužití.²²⁸ Kurt Arnold dále vzpomíná na i výlety na přehradu na libereckém Harcově: „*Voda tam byla vždycky strašně studená, a i kvůli tomu jsem si ty výlety k vodě moc neužíval. Přehrada sbírala vodu z hor; v Berlíně byla voda samozřejmě daleko teplejší, ale zase ne tak čistá.*“ Jeho frustraci mu pak připomínali rodiče: „*Údajně jsem měl pronést větu, že: Jestliže je voda v Berlíně špinavá a v Liberci zase ledová, tak to do vody nepolezu radši vůbec!*“ Ale nebyly to jen výlety k vodě; Kurt Arnold vzpomíná i na výšlapy do okolí a na již zmíněné harrachovsko: „*Samozřejmě, že jsem dědečka a babičku miloval; byli na mě velmi hodní a asi mě dost rozmazlovali – přeci jen, byl jsem jejich první vnouče. A když zjistili, že už dokážu šlapat alespoň čtyři hodiny v kuse, začali mě brát na výlety do Jizerských hor.*“²²⁹

Vraťme se nyní ale ještě do dvacátých let. Podle všeho to bylo období rozkvětu – průmyslu se dařilo, obchody šly a život ve vile Goltzových odrážel prosperitu, o jaké se mnohým v té době mnohým ani nesnilo. Sčítání lidu ze dne 18. února roku 1921 zachycuje v domě na Jablonecké ulici čp. 22 celkem šestnáct obyvatel.²³⁰

Otto Goltz (*5. 12. 1865 ve Vídni), majitel objektu; ředitel a obchodní vedoucí podniků Siegmund Goldschmiedt Reichenberg a Weigsdorfer Jute-Industrie Gesellschaft mit beschränkter Haftung; německé národnosti a domovské příslušnosti v Hrádku nad Nisou; stejné povolání před rokem 1914; římskokatolického vyznání;

Anna Goltz (*1. 3. 1871 v Brně), manželka majitele; v čele vedení domácnosti; německé národnosti, domovská příslušnost v Hrádku nad Nisou; stejné „povolání“ před rokem 1914; římskokatolického vyznání;

---

²²⁶ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²²⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²³⁰ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V.

Otto F. Goltz (*20. 9. 1897 v Hrádku nad Nisou), syn; kandidát práv; německé národnosti, domovská příslušnost v Hrádku nad Nisou; před rokem 1914 gymnazista; římskokatolického vyznání;

Fritz Goltz (*7. 11.1899 v Hrádku nad Nisou), syn; kandidát práv; německé národnosti, domovská příslušnost v Hrádku nad Nisou; před rokem 1914 gymnazista; římskokatolického vyznání.

Marianne Goltz (*7. 4. 1903 v Hrádku nad Nisou), dcera; „studující“ („*Studiert*“); německé národnosti, domovská příslušnost v Hrádku nad Nisou; před rokem 1914 „*Lycealstin*“ - žákyně na vyšší dívčí škole; římskokatolického vyznání;

Gerda Goltz (*8. 6. 1907 v Žitavě), dcera; gymnazistka; německé národnosti, domovská příslušnost v Hrádku nad Nisou; před rokem 1914 školačka; římskokatolického vyznání;

Marta Liebig (*8. 9. 1881 v Reichenbachu im Eulengebirge v Pruském Slezsku/ dnešní polský Dzierżoniów), pomocnice paní domu; svobodná, německé národnosti, domovská příslušnost v Reichenbachu im Eulengebirge; jako pomocnice pracovala už před rokem 1914; vyznáním německý evangelík „A.B.“- snad novokřtěnec (A.B. jako anabatismus?);

Anna Haller (*26. 3. 1866 v Horní Branné u Jilemnice/“*Ober-Branna*“), kuchařka; vdaná, německé národnosti, domovská příslušnost do Horního Lánova u Vrchlabí/Oberlangenau; jako kuchařka pracovala i před rokem 1914; vyznání římskokatolické; do Liberce přichází až v roce 1921;

Emma König (*23. 1. 1896 v Königsbergu/Kynšperku nad Ohří u Sokolova), komorná; svobodná, německé národnosti, domovská příslušnost v Kynšperku nad Ohří; před rokem 1914 nezaměstnaná („*zuhause*“); římskokatolického vyznání; do Liberce přichází v roce 1920;

Elsa Ginzl (*15. 11. 1896 v Liberci), komorná; svobodná, německé národnosti, domovská příslušnost Liberec; před rokem 1914 zaměstnaná jako dělnice („*Arbeiterin*“); římskokatolického vyznání;

Julie Goldschmiedt (*2. 4. 1836 ve Vídni) na byt a stravu, dříve podílník („*Gesellschafter*“) společnosti Siegmund Goldschmiedt Reichenberg; ovdovělá, německé národnosti, domovská příslušnost v Liberci (!); před rokem 1914 společník firmy Siegmund Goldschmiedt Reichenberg; **židovského vyznání**;

Rosa Herzog (17. 1. 1874 v Liberci) ošetřovatelka paní Goldschmiedtové; svobodná, německé národnosti, domovská příslušnost v Liberci; jako ošetřovatelka pracovala i před rokem 1914; římskokatolického vyznání;

Anton E. Hemminger (5. 5. 1879 v Liberci) na byt a stravu; zaměstnanec liberecké Spořitelny/Sparkasse; svobodný, německé národnosti, domovská příslušnost v Liberci (byť

v Liberci je zapsán až od roku 1892); jako bankéř v liberecké spořitelně pracoval i před rokem 1914; vyznáním německý evangelík „A.B.“ (opět novokřtěnec?)²³¹

Druhou část domu, podle všeho samostatný byt správce, obývala rodina Slukových: **Josef Sluka** (19. 11. 1874 v Sobákově u Českého Dubu, v té době podle všeho okres Turnov) majitel bytu; povoláním domovník („*Hausmeister*“); ženatý, německé národnosti, domovská příslušnost v Chotyni/Ketten u Chrastavy; před rokem 1914 rovněž vykonával práci domovníka; římskokatolického vyznání; v Liberci zapsán až roku 1912. V okénku „Poznámka“ je dopsáno „*Otec a Matka sou Češi*“ (sic);

Anna Sluka (20. 7. 1875 v Liberci), vede domácnost; vdaná, německé národnosti, domovská příslušnost v Ketten/Chotyni u Chrastavy; před rokem 1914 nezaměstnaná, žena v domácnosti; v Liberci zapsaná až od roku 1912; římskokatolického vyznání;

Hedvig Sluka (7. 4. 1897 v Ketten/Chotyni u Chrastavy), dcera; povoláním pomocnice v krejčovství (*Berufszweig: Schneiderin, Stellung im Berufe: Gehilfin*); svobodná, německé národnosti, domovská příslušnost v Chotyni, v Liberci zapsaná až roku 1912; nezaměstnaná před rokem 1914 („*zuhause*“); římskokatolického vyznání.²³² Slukovým se pravděpodobně narodily později další děti – Kurt Arnold vzpomíná, že si hrával ve vile se synem správce (ale neuvádí jméno ani jednoho z nich).²³³ Vzhledem k tomu, že ve sčítacím archu je vedena pouze dcera Hedvig/Hedvika, případný syn (měli-li Goltzovi stále stejného správce) se musel logicky narodit až později. Bohužel se mi nepodařilo získat sčítací archy z roku 1930.

Jak je patrné, personál pracující ve vile u Goltzových, byl značně rozsáhlý. K provozu takového kolosu potřebujete mnoho peněz a je vidět, že do velké hospodářské krize dokázal Otto Goltz svými továrnami uživit nejen svoji rodinu, ale také dalších osm lidí. Povšimněme si také, že mezi zaměstnanci v Goltzově vile není nikdo, kdo by se vyloženě hlásil k české národnosti (až na pravopisný očištec v přípisku u rodičů domovníka Josefa Sluky). V tom je patrná i zrůdnost rasových „norimberských“ zákonů – nutí současné generace platit za krev svých předků, nezávisle na tom, jaká současná generace je, k čemu se hlásí, co vyznává. Právě z té příčiny Němci a katolíci Otto, Anna a téměř bez pochyby také Otto Friedrich Goltzovi umírají na nejhrubším sociálním dně v otřesných podmínkách ghatt a vyhlazovacího tábora. Nikoliv pro vlastní, skutečné viny nyní trnou dětem zuby, ale protože rodiče jedli trpké hrozny, jak připodobňuje prorok Jeremiáš.²³⁴

---

²³¹ Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V. Číslo bytu 1.

²³² Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V. Číslo bytu 2.

²³³ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²³⁴ Jeremiáš 31:29-30

Otto Friedrich, Friedrich Arthur, Marianne a Gerda Goltzovi byli v průběhu tohoto sčítání lidu ještě stále svobodní. Za zmínku v tomto výčtu stojí, že Goltzovi byli zapsáni do Liberce už v roce 1912 – tedy ještě před dokončením samotné vily. Zda v tu dobu ještě stále pobývali v Žitavě, či se vrátili na nějaký čas zpět do Hrádku nad Nisou, není zřejmé. Je zajímavá i zmínka Marty Liebig zvané doma u Goltzů „Leuli“, která pracovala reálně jako domácí vychovatelka zejména malé Marianne a hlavně Gerdy, se kterou zůstala v kontaktu vlastně po celou dobu až do své smrti. Marta „Leuli“ Liebig zastupovala matku Annu Goltz zejména v případech, kdy se matka nemohla dětem plně věnovat, ať už z důvodu společenských událostí a oficiálních večírků, kde jako paní domu hrála hlavní roli, ale například i kvůli sportovním aktivitám, mezi které patřil například tenis.²³⁵ Leuli je zachycená i na mnoha fotografiích z významnějších společenských událostí v domě a je vždy zachycovaná na straně s dětmi jako přímý člen domácnosti, ani ne tak jako zaměstnanec – zejména pak na fotografiích z oslav Vánoc roku 1920, anebo výročí stříbrné svatby Otty a Anny Goltzových v červnu roku 1921.²³⁶

Skutečnost, že synové Otto Friedrich a Friedrich Arthur Goltzovi jsou označováni jako „kandidáti práv“ („*cand. jur.*“), znamená, že oba synové si mohli osvojovat neoficiální titul JUC. (kandidát obojího práva) a že vykonali zatím jen jednu ze tří rigorózních zkoušek s prospěchem přinejmenším „dobrým“.²³⁷ Vzhledem k tomu, že ve výpisu židovské obce jsou oba dva bratři vedeni jako JUDr. je tedy zřejmé, že zbylé dvě zkoušky složili.²³⁸ Všechny tři zkoušky byly totiž potřebné k výkonu advokacie a jakékoliv jiné seriózní právníkové činnosti.²³⁹ Činnost vyloženě advokátní ale podle všeho nikdy nevykonávali. Friedrich převzal po svém otci textilku ve Višňově²⁴⁰, zatímco Otto Friedrich, podle výpovědí vnoučat Goltzových²⁴¹, žil a pracoval v Praze jako státní úředník – to potvrzuje i záznam z matriky židovské obce²⁴² - tato práce „státního úředníka“ postihuje pouze velmi krátké období mezi lety 1936-1938/39.²⁴³

---

²³⁵ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²³⁶ Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

²³⁷ URBAŠEK, Pavel. O vědeckých a vědeckopedagogických titulech na univerzitách v minulosti. *Žurnál: Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc, 2004, **13**(21), 106-123. ISSN 1805-6865. Dostupné také z: <http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIII/cislo21.pdf>. Strany 7-8.

²³⁸ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²³⁹ URBAŠEK, Pavel. O vědeckých a vědeckopedagogických titulech na univerzitách v minulosti. *Žurnál: Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc, 2004, **13**(21), 106-123. ISSN 1805-6865. Dostupné také z: <http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIII/cislo21.pdf>. Strany 7-8.

²⁴⁰ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁴¹ Rozhovor s Anette Simbruner 16. 12. 2020 a Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁴² Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²⁴³ Národní archiv. Fond Předsednictva ministerské rady, spis čj. 222470/36, kart. 650, pod čj. 4598/37. Jmenování JUDr. O. Goltze smluvním úředníkem Státního úřadu statistického v Praze.

S tím, jak se děti Goltzových postupně dostávaly přes pětadvacátý rok života, nastával také čas vážných vztahů. První do svazku manželského vstoupil druhorozený Friedrich Arthur Goltz. V pátek 17. října 1924²⁴⁴ se oženil s Ilse Kick (*28. 1. 1903 v Praze na Královských vinohradech, katolička), jednadvacetiletou (proti Fritzovi o čtyři roky mladší) operní pěvkyní, původem z Prahy.²⁴⁵ Jenže manželství nevydrželo příliš dlouho – zjevně nebylo příliš šťastné a bylo nakonec rozvedeno z důvodu „nevěry“ (neznáme přesné datum rozvodu).²⁴⁶ Ani jeden z potomků Friedricha Arthura Goltze neměl z pochopitelných důvodů příliš zájem toto téma dále *rozvádět*, nicméně Gerhart Goltz nakonec připustil, že šlo o nevěru ze strany manželky Ilse, kterou Friedrich Arthur odhalil dosti nepříjemným způsobem. Osobně svou mladou manželku přistihl po návratu z obchodní cesty takřkajíc in flagranti s jistým českým důstojníkem. A jak vzpomíná Gerhardt Goltz, skončilo to samozřejmě skandálem.²⁴⁷

Co přesně následovalo, opět není možné přesně rekonstruovat, nicméně již o tři roky později se Friedrich Arthur Goltz žení podruhé. Ve čtvrtek 30. června 1929 si bere o osm let mladší Ernu Katharinu Albert (*24. 11. 1907 v durynském Greizu, evangelička)²⁴⁸ – tedy svatba se odehrála 30. června alespoň teoreticky. Na datu sňatku Friedricha a Erny Goltzových je totiž zajímavá skutečnost, že žádná ze zmínek není stejná. Židovská matrika uvádí červen 1927²⁴⁹; mladší syn Friedricha a Erny, Dieter Alexander Goltz, uvádí pouze rok 1929²⁵⁰; jejich starší syn Gerhardt Ernst Goltz uvádí dokonce až termín 6. ledna 1931²⁵¹. Gerhardt Goltz se narodil 1. listopadu 1931, což by nás mohlo přitahovat právě až k poslednímu datu – ale těžko usuzovat na správnost. Lze předpokládat, že záznam židovské obce má větší váhu; na druhou stranu, rodinné dokumenty s informacemi tohoto typu budou mít logicky potomci, a tudíž by měl mít pravdu nejstarší Gerhart Goltz. Bohužel, jako mnoho střípků ze života Goltzových je i tento jen těžko rekonstruovatelný...

Co je ovšem daleko jistější je i různá víra novomanželů: Erna byla vyznáním protestant, Friedrich Arthur katolík a jak vzpomíná Gerhart Goltz, Erna spolu se svou sestrou trvaly na protestantské formě svatebního obřadu. Ke svatbě podle protestantského ritu nakonec také

---

²⁴⁴ Národní archiv. Fond Předsednictva ministerské rady, spis čj. 222470/36, kart. 650, pod čj. 4598/37. Jmenování JUDr. O. Goltze smluvním úředníkem Státního úřadu statistického v Praze.

²⁴⁵ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²⁴⁶ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁴⁷ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁴⁸ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²⁴⁹ Tamtéž. Ačkoliv si nutno uvědomit, že šlo o sňatek evangelický, ergo zcela se vymykající dohledu liberecké židovské obce.

²⁵⁰ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁵¹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

došlo. Novomanželčinu náladu ale poněkud pokazil liberecký evangelický pastor, jak na událost z vyprávění rodičů dále se smíchem vzpomíná Gerhart: „*Během závěrečných příprav se obrátil pastor na moje rodiče a říká: „Je snad jasné, že vaše děti budou také evangelíci? Moje maminka nasadila takový ten svůj povýšený tón a pastora zpražila větou: „Ještě ani nejsme svoji, tak jak se můžete vůbec opovážit mluvit o nějakých dětech?!“ – no a bylo to.*“²⁵²

Gerhardt Goltz vzpomíná na svou matku, učitelku v mateřské školce s univerzitním titulem z dějin umění, jako na elegantní, štíhlou ženu, velmi nadšenou do nejrůznějších aktivit i sportu, avšak trpící na silné migrény.²⁵³

Friedrich Arthur Goltz se na konci 20. a počátku 30. let začal výrazněji angažovat v rodinném podniku ve Višňové u Frýdlantu. Jak vzpomíná jeho syn Dieter Goltz, Friedrich byl postaven do čela sekce produkující mykanou přízi (Streichgarne) a rovněž se dále staral o export této mykané příze po celé Evropě (včetně Spojeného království), což vyžadovalo být často na obchodních cestách.

Z rodiny se jako druhá vdala dcera Marianne dne 11.²⁵⁴ nebo 12.²⁵⁵ února 1929 za JUDr. Wenera Arnolda (*3. 8. 1985), původem z Pruského Slezska. Její nastávající narukoval v roce 1914 ve svých devatenácti letech do německé armády a sloužil po celé čtyři roky konfliktu; podle vyjádření syna Kurta Arnolda nejprve bojoval na východě proti Rusům a v druhé polovině války po brestlitevském míru²⁵⁶ byl přesunut na západní frontu do Flander. Po válce se dr. Arnold stal obchodním agentem v oblasti textilu a transferoval prodeje příze z továrny ve Višňové u Frýdlantu do Berlína a obecně do celého Braniborska, kde přízi od Goltzových zásoboval výrobní koberců. K seznámení nejspíše nedošlo za účelem obchodním, ale pravděpodobně čistě náhodně. Kurt Arnold na situaci vzpomíná takto: „*Myslím, že se museli poznat už v Liberci. Moje druhá babička, matka mého otce, měla známého – německého konzula v Liberci. A je dost dobře možné, že jen tak mezi řečí s mou babičkou prohodil, že v té a té rodině je hezká a svobodná dívka a že bychom je třeba mohli seznámit... a tak si skutečně myslím, že se potkali v Liberci.*“²⁵⁷ Skutečné důvody a celý prvotní vývoj budoucího celoživotního vztahu ale neznáme.

---

²⁵² Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²⁵⁵ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁵⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 398.

²⁵⁷ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

Stejně jako v případě svatby Friedricha Goltze se odehrál sňatek Wenera Arnolda a Marianne Goltz v protestantském ritu – podle vyznání manžela. „*Myslím si, že to náboženství zas až tak moc neřešili, že ho prostě přepínali, jak bylo potřeba – zejména ve vyšší společnosti,*“ dodává Kurt Arnold. Rok na to, 10. září 1930, se v Berlíně rodičům Marianne a Werneru Arnoldovým narodil syn – pojmenovaný Kurt, první vnouče Otty a Anny Goltzových. Je velká pravděpodobnost, že od druhé poloviny 30. let JUDr. Werner Arnold pravidelně podával zprávy Goltzovým o vývoji v hitlerovském Německu, a že se je snažil varovat před blížícím se nebezpečím.²⁵⁸ Jak se nakonec ukáže, Otto Goltz neměl velký odhad nejen v obchodě, ale ani v posuzování politické situace...

Ze dvou zbývajících potomků se sňatku dočkala ještě Gerda, ale až v padesátých letech 20. století. Mezitím se Gerda Goltz věnovala kariéře: stala se sekretářkou u právníka ve Vídni, kde pracovala vlastně až do svého útěku do Jižní Afriky. Tak alespoň vzpomíná na svou matku Anette Simbruner – ovšem nevíme, kde konkrétně Gerda pracovala, či jakou měla vídeňskou adresu.²⁵⁹

Nejstarší syn Otto Friedrich Goltz zůstal svobodný a bezdětný,²⁶⁰ avšak jak se dovídáme, neměl na rodinu příliš čas ani prostor. Jak již bylo zmíněno, vystudoval práva na Karlově univerzitě v Praze (titul JUDr. mu byl udělen 5. listopadu 1921). Za studií se aktivně zajímal zejména o národohospodářství a státopědu a navštěvoval příslušné akademické semináře. Následovalo studium na liberecké obchodní akademii a také na textilní průmyslové škole – oboje v podobně abiturientských kurzů. Poté odjel na nějakou dobu do Paříže (nevíme kdy přesně) – tam studoval zámožský obchod a aktivně se na něm podílel. Následoval přesun do Spojeného království a studium pro změnu vývozního obchodu, v němž opět našel na krátkou dobu zaměstnání. Poté se mladý světoběžník vrací zpět do Československa, aby pracoval pro „vývozní firmu v Liberci“ – snad tedy textilní fabriky svého otce v Hrádku a Višňové, ale to nevíme jistě. Ještě o něco později nachází místo u strýce a bratrance Heinricha a Hanse Friessových v Ústřední kanceláři zborovicko-kojetínských cukrovarů. V té době žil v Brně v Bezručově ulici čp.17a. Během té doby uveřejnil několik odborných článků a nepochybně představoval vhodného adepta na spolupráci se zahraničím. Kromě češtiny a němčiny ovládal plynule také angličtinu a francouzštinu, zvládal ale i konverzovat ve španělštině. V roce 1936 byl Otto Friedrich Goltz navržen a dosazen na místo smluvního úředníka Státního úřadu

---

²⁵⁸ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁵⁹ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁶⁰ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

statistického v Praze. Tuto činnost pravděpodobně vykonával až do svého odchodu do zahraničí v roce 1939.²⁶¹

Dostatek a pohodlí 20. let přerušila na jejich sklonku hospodářská krize, která velmi tíživě dolehla na celé Liberecko zejména proto, že zde fungoval hlavně lehký průmysl zaměřený na spotřebu, stejně jako tradiční sklářství a textilnictví. Nálada v převážně německy hovořících Sudotech se začala povážlivě zhoršovat.²⁶² Ještě v roce 1929 měli němečtí aktivisté (tedy politici ochotní spolupracovat s Československou republikou) 51 ze 61 mandátů. To se ale změnilo s volbami, proběhnuvšími v květnu 1935.²⁶³ Velký vliv měly samozřejmě i politické nálady a směřování v sousedním Německu, které se odrážely v postojích německé nacionální strany DNP, velmi bojovně vystupující pro pangermánské myšlenky, jež rozšiřovala mezi německy hovořící obyvatelé Liberce.²⁶⁴ Avšak její postoje byly natolik neslučitelné s myšlenkami Československé republiky, že vyústily v rozpuštění strany v roce 1933 v rámci zákona na ochranu republiky – a to i přesto, že liberecký starosta Karl Kostka členům DNP připomněl osud podobných stran v Československu.²⁶⁵ Ovšem o dva roky později nahradila zakázanou DNP a DNSAP nová strana – Sudetoněmecká vlastenecká fronta SHF, později přejmenovaná na Sudetoněmeckou stranu SdP, v jejímž čele stanul Konrád Henlein. A SdP úspěšně vstoupila hned v roce 1935 do voleb.²⁶⁶ Tak byli Němci v Československu zastoupeni 44 mandáty Henleinovy SdP, 11 získala Německá sociálnědemokratická dělnická DSAP, 6 se dostalo německým křesťansko-sociálním lidovcům DCSVP, 5 získal agrárnícký Bund der Landwirte a trochu pozornosti se dostalo skrze 3 mandáty i německým členům KSČ. Velký vliv hospodářské krize byl ještě podtržen skutečností, že v Československu krize začala později než v sousedním Německu, se kterým SdP srovnávala. Ergo z podstaty věci byla krize v Československu i překonána později. Kdyby SdP srovnávala spravedlivě, došla by k závěru, že krize co do rozsahu zasáhla oba státy velmi podobně.²⁶⁷

---

²⁶¹ Národní archiv. Fond Předsednictva ministerské rady, spis čj. 222470/36, kart. 650, pod čj. 4598/37.

Jmenování JUDr. O. Goltze smluvním úředníkem Státního úřadu statistického v Praze.

²⁶² KVAČEK, Robert: Liberec v Československu (1918–1938), in: MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Strany 277-278.

²⁶³ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strana 108.

²⁶⁴ KVAČEK, Robert: Liberec v Československu (1918–1938), in: MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Strany 281-282.

²⁶⁵ Tamtéž. Strana 282.

²⁶⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strany 432-434.

²⁶⁷ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 107-108.

Tedy s příchodem této velké hospodářské krize 29. října 1929 se příliš dobře nevedlo ani Goltzovým. Otto byl postaven do pozice místopředsedy organizace pro řešení hospodářské krize na Liberecku.²⁶⁸ Kurt Arnold udává, že v roce 1931 Otto Goltz sám zkrachoval – neví se přesně²⁶⁹, co hrálo hlavní úlohu v tomto bankrotu. Obecně se mezi potomky uvádí, že hlavní roli měla Ottova již zmíněná obchodnická krátkozrakost a nevelký podnikatelský talent, který situaci během ekonomické krize dále zhoršoval. Příslovečným posledním hřebíčkem do rakve bylo pravděpodobně nakoupení přespříliš velkého množství juty na pytle, o které přestal být zájem; pravděpodobně i cena samotného nákupu byla zbytečně vysoká – tak se na tom shodují vnoučata.²⁷⁰ Tento proces vyústil v postupnou ztrátu podílu v továrně držené Ottou Goltzem a přesunutí tohoto podílu na banku, která je získala místo něj.²⁷¹ Do situace pak zasáhla buď banka samotná, nebo hlavní investoři továrny ve Višňové – totiž průmyslnická rodina Friessů, popřípadě obě strany v různém poměru. Výsledek byl ten, že Otto Goltz byl z pozice ředitele továrny a hlavního manažera sesazen a nahrazen svým synem Friedrichem Arthurem. Tato situace sice nepříjemně ovlivnila vztahy v rodině. Otto Goltz svoje nahrazení synem nesl velmi těžce, čemuž se nelze příliš divit.²⁷² Tato změna ale umožnila Friedrichovi Goltzovi nabrat tolik potřebné zkušenosti ve vedení takovýchto podniků, kterých pak využíval vlastně až do konce své aktivní kariéry. Druhý negativní dopad byla ztráta vozu (vnoučata se již nezmiňují o zakoupení jiného auta) a také neschopnost plně provozovat rozsáhlou vilu na Jablonecké ulici. Jak vzpomínají vnoučata, Otto proto pronajal celé druhé patro gymnastické školy jako tělocvičnu.²⁷³

Problémy továrny ve Višňové u Frýdlantu (o přádelně Siegmund Goldschmiedt ve Hrádku nad Nisou se nikdo nezmiňuje) ale nebyly jediným úderem do finanční situace rozvětvené rodiny. Hospodářská krize se samozřejmě dotkla i Friessových na Moravě. V roce 1930 totiž ve Zborovicích musel začít propouštět zaměstnance i velký cukrovar, zdroj značného bohatství, které umožnilo zvýšení sociální úrovně i Otty Goltze. Ve Zborovicích se zlepšení už nedostavilo – cukrovar nakonec zkrachoval pod nátlakem okolností a ekonomické situace. Snahu zřídit v něm alespoň lihovar zhatilo ministerstvo zemědělství a po většinu 30. let byly prostory cukrovaru využívány jen jako sušárna cukrové řepy. Továrna na baterie, která měla

---

²⁶⁸ *Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen*. 2.3. 1929, **70**(53). ISSN 1214-6587. Strana 2.

²⁶⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁷⁰ Rozhovor s Anette Simbruner 16. 12. 2020; Rozhovor s Kurtem Arnoldem 12. 1. 2021; Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁷¹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁷² Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁷³ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

cukrovar alespoň částečně nahradit, se nikdy reálně nedostala do provozu – její rozjezd přerušila druhá světová válka.²⁷⁴

Nicméně i přes ekonomický a výrobní pokles během krize se do roku 1937 většina průmyslu zotavila a často dokonce překonala situaci před krizí – potravinářský, chemický, elektrárenský průmysl, kovopřmysl, těžba černého uhlí... Tento růst přeci jen minul průmysl závislý na exportu – sklářství, dřevozpracující, porcelánky a vlastně i textil: po zotavení v roce 1936 došlo na další krizi o rok později a ta samotná trvala až do roku 1938 – tehdy na Liberecku stálo a nevyrábělo 40 textilk.²⁷⁵ Jestli mezi nimi byla i přádelna Sigmund Goldschmiedt v Hrádku a textilka ve Višňové – nevíme. Těžko se jim ale mohla vyhnout.

I v těchto těžkých dobách zažila rodina příjemné události. Friedrichovi a Erně Goltzovým se 1. listopadu 1931 narodil první syn, pojmenovaný Gerhart Ernst, druhé vnouče v rodině. Narodil se ve městě Greiz v Durynsku, rodném městě jeho matky Erny Kathariny. O tři roky později, 7. září 1934 pak přibyl i druhý syn, Dieter Alexander, narozený už v Liberci. Gerhart Goltz vzpomíná, že jeho matka údajně příliš nevěřila českým lékařům, a proto se vrátila zpět do Německa, aby mohla porodit v „domáctějším prostředí“. Friedrich a Erna pak s dětmi žili v Liberci až do roku 1938. Žili v podnájmu v dnes již neexistujícím domě s adresou Ehrlichstrasse čp. 26²⁷⁶ (dnešní Matoušova ulice; dům je zbouraný). Tedy tuto adresu uvádí u Friedricha Goltze židovská matrika – záznam Friedricha Goltze po příjezdu do Belgie uvádí jako libereckou adresu Fichtestrasse čp.12²⁷⁷ - jinak řečeno šlo o poslední adresu před odchodem z Československa.²⁷⁸

Z bytu si Gerhart Goltz nejvíce vzpomíná na ledničku: „*Každý týden u domu zastavil koňský povoz z pivovaru a přivezl k nám veliké kusy ledu. Lednička ještě neměla motor – takže se dovnitř uložil led – a tak jsme chladili. Mám za to, že byt jsme měli v pronájmu od nějaké Frau Eisenschimmel, ale nejsem si už příliš jistý.*“ A právě toto „soužití v jednom městě“ mělo podle Gerharta Goltze příčinu v nepříliš častých pobytech u prarodičů, Otty a Anny Goltzových; vzpomíná si ale, že Otto rozhodně předal Friedrichovi velkou lásku ke sportu a že tedy

---

²⁷⁴ ŠIMČÍKOVÁ, Kateřina. *Historie školství ve Zborovicích*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PhDr. Jitka Plischke, Ph.D. Strana 15.

²⁷⁵ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 107-108. Strana 107.

²⁷⁶ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

²⁷⁷ Dnes Zborovská ulice.

²⁷⁸ Národní archiv. Frond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, manipulační období 1931–1940, sign. G 598/15, kart. 6040. Šetření o totožnosti a trestní minulosti Friedricha Goltze 4. 11. 1938.

i Friedrich vedl své dva syny k pohybu a fyzické aktivitě – byť, jak říká Gerhart: „*Já moc na sportování nebyl a myslím, že to mého tátu docela trápilo.*“²⁷⁹

Třicátá léta sebou navíc přinesla zásadní změnu v životě židovského obyvatelstva. Ve stejném roce, v jakém v ČSR vznikla Sudetendeutsche Partei, byly v sousedním Německu v Norimberku přijaty rasové zákony²⁸⁰, které se samozřejmě zrcadlily i na Liberecku jako takovém. Liberec byl koneckonců sídlem SdP a postupně se začaly šířit negativní vlivy s ní spojené. Židé v pozici obchodníků a živnostníků přicházeli o kontakty v zahraničí, doléhaly zvěsti o útocích proti Židům. Do Československa postupně začaly proudit uprchlíci z Německa.²⁸¹ Československo ale nemělo žádný oficiální zákon o azylu a existovaly tendence se spíše uprchlíkům bránit než pomáhat. V roce 1933 nesměli být přijímáni komunističtí uprchlíci z Německa, ale zákaz a praxe jsou vždy dvě rozdílné věci. Samozřejmě umělci či novináři požívali ochrany větší, ale běžní uprchlíci byli přijímáni s nedůvěrou, nesměli v republice pracovat. To i z důvodů nutnosti ochránit vlastní obyvatelstvo před konkurenční pracovní silou v době stále vysoké nezaměstnanosti. Očekávalo se tak, že jejich pobyt bude stejně jen velmi dočasný a že se sami zase vystěhují. Československo se stávalo vlastně přestupní stanicí mezi vyhnanstvím a vyhnanstvím. Mezi těmito uprchlíky představovali Židé zhruba polovinu – někteří odcházeli, protože byli aktivními odpůrci nacismu, jiní odešli, neboť již nesměli podnikat či vykonávat své povolání. Tímto se z kategorií „ekonomický“ a „politický“ uprchlík měnili v jednu nepřehlednou masu. Rovněž se očekávalo, že Židé v součinnosti s místními židovskými spolky odejdou buď do Palestiny, nebo jinam do zahraničí. Velké množství židovských uprchlíků však bylo časem neúnosné a Československo se od roku 1935 stále více vyhrazovalo proti židovským uprchlíkům jako proti „ekonomickým“ migrantům. Bezpečnostní složky tak dostaly volnou ruku v rozhodování, kdo je či není ekonomický migrant a zároveň mohli volně dávat najevo své předsudky.²⁸²

A v Československu situace vřela dál. V již výše zmíněných volbách v květnu 1935 drtivě zvítězila SdP (založená v roce 1933 jako Sudetendeutsche Heimatfront SHF) ziskem 67,2 % hlasů – v Liberci to bylo ještě o něco více, 69,8 %. Celkem 17 497 Liberečanů se

---

²⁷⁹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁸⁰ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století.* [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 306.

²⁸¹ LHOTOVÁ, Markéta: Příspěvek k historii židovských komunit na Jablonecku a Liberecku v období 1938-1939, in: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, s. 106.

²⁸² *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století.* [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strany 221-226.

vyslovalo pro Sudetoněmeckou stranu.²⁸³ A do této poněkud vypjaté atmosféry zasahuje nezáměrný „politický provokatér“ Kurt Arnold, toho času na letních prázdninách u babičky a dědečka Goltzových. „*Tuhle událost si osobně nepamatuji, ale vyprávěli mi ji rodiče,*“ vzpomíná Kurt. „*Někde v zahradě vily Goltzových bylo místo, odkud se dalo dívat na chodník – a na něm stál český policista. „Heil Hitler!“ volám na něj – a on napochodoval k mojí babičce s tím, že co to má jako znamenat?! Tak mu rodina vysvětlila, že jsem z Berlína a že jsem to asi zaslechl, nebo viděl, že se tak zdraví lidé v uniformách. Policista nechal celou záležitost být, nejspíš i kvůli tomu, že mi bylo teprve čtyři nebo pět roků.*“²⁸⁴

Není nijak známo, jak se celá nestabilní politická situace promítala do života Goltzových. Otto Goltz sice byl etnický Žid podle „norimberských“ zákonů²⁸⁵ i podle svého rodokmenu, avšak předpokládáme, že jeho pokřtění ještě před první světovou válkou mu ušetřilo spoustu problémů. Problémů, kterým se nemohli vyhnout Židé v Říši – vykázaní z veřejné správy a advokacie po Hitlerově nástupu do úřadu kancléře, o dva roky později ocejchovaní rasovými zákony z Norimberku, mezi jejichž nejhlásitější propagátory patřil štvavý *Der Stürmer*²⁸⁶ - společnost Židy degradovala na občany druhé kategorie. V roce 1938 nesměli už Židé vykonávat ani medicínskou praxi nebo podnikat. Jak jednodušeji se budovala vize „globálního Žida“, Žida bolševika, Žida nepřitele, jehož je nutno potříit a území, kde žil, etnicky homogenizovat – tedy vytýčit *hranice krve*.²⁸⁷ A i přes ústrky, kterým se v Liberci začalo dostávat nejen Židům ale také Čechům (v té době liberecké menšině), Goltzovi zůstali v Liberci až do anexe Sudet v návaznosti na mnichovskou dohodu na sklonku září 1938²⁸⁸, ačkoliv mnoho jiných muselo začít hledat bezpečné útočiště jinde. Jisté ale je, že si nemohli nevšimnout oněch příslovečných černých mračen na horizontu – a také všimli.

---

²⁸³ KVAČEK, Robert: Liberec v Československu (1918–1938), in: MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Strana 286.

²⁸⁴ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

²⁸⁵ Zákon pokládá osoby za Židy podle následujícího klíče:

- a) kdo pochází od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považuje prarodič bez dalších předpokladů, jestliže přísluší nebo příslušel k židovské náboženské společnosti;
- b) za žida se též považuje úplně židovský míšenec, pocházející od dvou židovských prarodičů, který a. dne 16. září 1935 náležel k židovské náboženské společnosti nebo po tomto dni do ní jest přijat
- b. dne 16. září 1935 byl v manželství s židem nebo s ním po tomto dni do manželství vstoupí,
- c. pochází z manželství se židem [písm. a)] uzavřeného po dni 17. září 1935
- d. pochází z nemanželského styku se židem [písm. a)] a byl narozen jako nemanželský po dni 31. července 1936.

²⁸⁶ TIKKANEN, Amy. Julius Streicher: German politician. *Encyclopedia Britannica* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julius-Streicher#ref52795>

²⁸⁷ SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4. Strany 49-50.

²⁸⁸ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

Zajímavý aspekt z rodinného života představuje článek z novin, jejichž název neznáme. Článek byl uveřejněn koncem října nebo začátkem listopadu 1935 a pojednává o stížnosti podané na noviny, tedy spíše bulvární plátek *Der Stürmer*. V článku se píše: „Okresní soud ve Frankfurtu nad Odrou řešil spor, na jehož pozadí byla veřejná vývěska novin „*Der Stürmer*“. Ve zkratce: 35letá H. Stf. z Fürstenwalde/Spree našla své jméno na veřejné vývěsce *Stürmeru* pod titulkem „Soukmenovci paktující se se Židy a/nebo nakupující v židovských obchodech“ s přípisem „Přítelkyně židovky Reginy W.“ Okresní soud ve Frankfurtu nad Odrou zamítl požadavek žalobkyně, aby došlo k odstranění tohoto článku z veřejné vývěsky časopisu *Der Stürmer* na účet obžalovaných. Vyjádření k případu je následující: „Je věci přirozené cti a povinnosti každého soukmenovce stranit se osobních kontaktů ba i přátelství se Židy, výměnou za věrnost vlastním lidem. Tento požadavek vychází z nacionálně socialistického světového názoru, založeném na historické zkušenosti říkající, že Židé, cizácká to rasa, jsou příčinou společenského a kulturního rozkladu („Rozkladné vření“ – *Ferment der Dekomposition; Mommsen*) společnosti, kterou obývají. Je tedy povinností každého věrného Němce kdekoli a kdykoli potlačovat židovský vliv na veřejnost. Tento princip vyžaduje osobní odstup od Židů. Pomluva může v rámci občanského práva vést k poškození osoby, přičemž tento případ řešen by byl dle práva kriminálního. V tomto případě není doložena žádná údajná slovní urážka ani pomluva žalobkyně. Vzhledem k tomu, že žalobkyně sama přiznává, že byla se jmenovanou Židovkou Reginou W. v přátelském kontaktu již od dětství a školních let a stále se s ní aktivně stýká, má tedy žalobkyně důvod tento přátelský svazek přeseknouti.“²⁸⁹

Tyto veřejné vývěsky Streicherova²⁹⁰ plátku, známé jako *Stürmerkästen*, se často nacházely na velmi frekventovaných veřejných místech – na zastávkách autobusů, tramvajů, v kantýnách fabrik, stejně jako u kostelů nebo dokonce i ve školách a to přesto, že *Der Stürmer* nešetřil ve svých karikaturách Židů pornografií a zvrhlostmi.²⁹¹ *Der Stürmer* hrál významnou roli v prosazení norimberských zákonů v roce 1935²⁹², se kterými souvisí právě tento citovaný článek. Najít se na takové *Stürmerkästen* znamenalo nejen veřejné ponižení, ale označení pro možné násilí a útoky.

²⁸⁹ Článek v neznámých novinách z nejistého data, viz Přílohy.

²⁹⁰ TIKKANEN, Amy. Julius Streicher: German politician. *Encyclopedia Britannica* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julius-Streicher#ref52795>

²⁹¹ REUBAND, Karl-Heinz. *Die Leserschaft des "Stürmer" im Dritten Reich: soziale Zusammensetzung und antisemitische Orientierungen* [online]. 2008, , 214-254 [cit. 2021-5-19]. ISSN 0172-6404. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/19163>. Strana 216.

²⁹² TIKKANEN, Amy. Julius Streicher: German politician. *Encyclopedia Britannica* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julius-Streicher#ref52795>

V reakci na tuto situaci napsal Otto Goltz znepokojený dopis do novin Prager Tagblatt a volá po racionalitě. Dopis ze 7. listopadu 1935 začíná takto: „*Před několika dny jste otiskli v kriminálním oddíle reportáž ‚Soud nad ‚Der Stürmer‘. Jednalo se o rozhodnutí okresního soudu, jež ve svém antisemitském rozsudku cituje tři slova od Mommsena: ‚Ferment der Decomposition‘. Tato slova byla ale zcela vytržena z kontextu. Tímto výkladem mohlo by se zdáti, že i takový velký vzdělanec byl průkopníkem směru, kterým dnes ukazuje Der Stürmer. Mommsen se ve skutečnosti pokoušel o objektivitu. Toto je zřejmé z ukázky, jež byla použita k prokázání opaku – ze strany 9 ve spisu Auch ein Wort über unser Judentum²⁹³, znějící takto: ‚Je jisté, že se zde nacházejí rozdíly mezi Němci a Židy. Tyto jsou však takové povahy, že židovská kultura v každé epoše, nezávisle na formě těchto rozdílů – avšak ovoce židovství je pravděpodobně mezi nejjednoduššími odchylkami, které náš národ nejraději vypichuje a které jsou stále populárními. Avšak tato omezení a nedostatečnosti stojí znovu a znovu proti schopnostem a ctnostem, jejichž vlastnictví není nutně příčinou mé agitace. Není náhoda, že nejčistší a nejidealističtější ze všech filosofů žil a trpěl jako Žid; i křesťané by si mohli vzít příklad ze židovské dobročinnosti. Je to jako se vším – světlo i stín se prolínají, někdy méně někdy více, avšak nikdo si netroufne rozhodnout, co je vlastně správně. Židé jsou bezpochyby elementem národního rozkladu, stejně jako tomu bylo v římském císařství; v Německu jsou příčinou rozkladu kmenů a v jeho hlavním městě, kde je tato situace nejvíce viditelná, právě Židé drží společenské pozice velmi záviděné jejich okolím... Tato situace ale není omezená pouze na jednu zemi, je typická pro velká města, zejména Berlín, která tyto problémy přirozeně přináší. Skutečnost sama, totiž že se Židé prosazují v těchto prestižních oblastech, není v žádném případě neštěstí, a jsem toho názoru, že Prozřetelnost věděla daleko lépe v jakém poměru mísit Izrael a kov německví pro jeho nesmírnou pevnost.²⁹⁴*

V reakci na tento článek posílá ještě v den, co vyšlo ono číslo Prager Tagblattu, Otto Friedrich Goltz z Brna korespondenční lístek svému otci a blahopřeje mu. Píše: „*Milý otče, dnes jsem s velkým zájmem četl tvůj dopis otištěný v Prager Tagblatt – velmi aktuální a obecně zajímavá záležitost! Vytržením slov ‚element rozkladu‘ z kontextu obrátili jejich smysl – předmět tohoto rozkladu jsou germánské kmeny v protikladu k ‚německému národu‘, jejich citování zcela zavádějící, pravý význam potlačen. Svým dopisem jsi vykonal velkou věc a blahopřeji ti k Tvému literárnímu úspěchu, jímž následuješ kroky svého nejstaršího syna. Shodou okolností jsem rovněž poslal článek do Prager Tagblatt, nicméně není vůbec jisté, zda*

²⁹³ Bohužel se nepodařilo najít.

²⁹⁴ Prager Tagblatt: Wochenzeitung für Politik - Wirtschaft - Kultur – Reise. 7.11.1935, 60(265). ISSN 4061-3232. Strana 3.

jej přijmou...“²⁹⁵ K jedné z vět napsané Ottou Friedrichem se ještě vrátíme – pomůže osvětlit (alespoň částečně) jeho další osudy...

Druhá polovina 30. let byla doba nesmírně rozjitřená, avšak jak rozdílně vnímaly tento čas děti! Gerhart Goltz²⁹⁶ ještě z této doby před velkým a zlomovým rokem 1938 vzpomíná na výlety a stejně jako jeho bratr Dieter²⁹⁷ i jazykové poměry. „*Nepamatuji si z Liberce příliš mnoho, ale hodně jsme chodili na pikniky k přehradě v Liberci, v zimě jsme také chodili lyžovat na Ještěd, stejně jako asi i na jiná místa; často jsme jezdili do slovenských Tater... Ale nebyl jsem moc pohybově založený. U nás doma měli všichni nějakou přezdívku. Mamince se říkalo „Mutzli“ a tátovi „Papzli“, můj mladší bratr byl „Hoschi“, podle českého „hošík“²⁹⁸, ale vyslovovali jsme to jako „Huschi“. Jak přesně ty přezdívky vznikaly, nemám ponětí; vím jenom, že třeba medvědům ve švýcarském Bernu se říká „Mutzli“, ale myslím, že to s nimi nijak nesouvisí.“²⁹⁹*

A Gerhart pokračuje: „*U nás doma se mluvilo německy. Rodiče ale měli velký zájem na tom, abychom byli s bratrem plně bilingvní a chodili jsme do české mateřské školy a já i pár dní do české školy. Přicházela nás taky hlídat taková jedna mladá paní, jmenovala se Ludmila – a ta na nás mluvila výhradně česky. Do té české školy jsem chodil jen týden. Pak jsme museli opustit Liberec... Ale největší dojem na mě udělalo to, že jsem měl spolužáka, který byl už něčí strýc! Došlo mi potom, že jeho sestra je o dost starší než on a že se jí prostě narodilo dítě – ale udělalo na mě hluboký dojem, že člověk může být strýčkem už v sedmi letech!“³⁰⁰ Nevinné vzpomínky na zkažené časy...*

Politická situace se začínala povážlivě zhoršovat i pro Goltzovi. V březnu 1938 proběhl anšlus Rakouska a mezitím pořádala SdP v demonstraci v československém pohraničí – předzvěst nových časů. Skutečnost, že pod praporce SdP kráčelo během demonstrací „snad všechno obyvatelstvo“, zapříčinil pečlivě organizovaný a registrovaný nátlak a zastrašování. Skrze to byla strana Konráda Henleina stále silnější a sebejistější; napomáhal i fakt, že původní němečtí aktivisté československé politické scény změnili strany. První plášť převlékl Gustav Hacker a agrární Bund der Landwirte vystoupili z vlády a vstoupili do SdP. Následovali je křesťanští socialisté a noviny. Do té doby liberální Reichenberger Zeitung se stal hláskou

²⁹⁵ Korespondenční lístek Otty Friedricha. Rodinný archiv Kurta Arnolda. Příloha č. 22.

²⁹⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁹⁷ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

²⁹⁸ Gert ve skutečnost říká „little boy“, ale z logiky věci jde o toto slovo.

²⁹⁹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

³⁰⁰ Tamtéž.

troubou SdP. Sudetoněmecká strana dostala od Hitlera jasné, prosté instrukce: klást nesplnitelné požadavky československé vládě. Strana se mezitím dál angažovala v sociálním sektoru skrze zprostředkování pracovních míst, vzdělávací kurzy pro nezaměstnané, organizovali pomoc osobám v nouzi skrze Sudetendeutsche Volkshilfe. SdP sice dál proklamovala „legální boj“ za „svou věc“, přesto se už členové strany na libereckých ulicích zdravili „Heil Hitler“. Na sklonku jara 1938 získala SdP obrovské množství nových členů – mnoho z nich v podstatě nátlakem -, a dál tlačila na veřejnost, vytvářela nejistotu. V továrně u Liebiegů (a i jinde) se začalo požadovat při hledání práce předložení členské knížky SdP, zatímco se propouštěli ti, kteří nesouhlasili. Často je doprovázela sprška výhrůžek, stejně jako nájemníky v bytech, kteří nebyli ve straně; před obchody a dílnami demokratů nebo nestraníků stáli členové SdP s fotoaparáty. „Bílým podkolenkám“ se už v podstatě nedalo uniknout.³⁰¹ Ještě někdy v létě 1938 se rodina Goltzových sešla naposledy společně. Z této příležitosti pochází fotografie rodiny shromážděné na zahradě vily v Liberci, zády otočené ke vstupu do dnešní střední průmyslové školy textilní. Je to mimochodem poslední fotografie zachycující Ottu Goltze, jeho manželku Annu a jejich nejstaršího syna Ottu Friedricha.³⁰²

V září roku 1938 se už začala roztáčet kola násilností: první přišlo napadení příslušníků policejního sboru členy SdP v neděli 11. září. O tři dny později vyhlásila SdP generální stávkou, na kterou československá vláda zareagovala zavedením stanného práva nejen v Liberci, ale i v dalších okresech. Ale ani zákaz shromažďování nepomohl a místo uklidnění, ve které doufala československá vláda, se pohraničí dočkalo násilností se smutným závěrem: 30 mrtvých a 79 zraněných. Následující den, 16. září 1938, vláda zakázala Sudetoněmeckou stranu – to Henleinovy příznivce sice zaskočilo, ale jenom dočasně. V té době se do záležitostí v Sudetech vkládá Hitlerem založený Sudetendeutsches Freikorps (SFK), určený zvláště na „ochranu německých soukmenovců“. Jeho hlavním úkolem ale bylo vyvolávat protičeskoslovenské nepokoje. To se dařilo – během jednoho týdne od 19. září SFK provedl na 300 těchto akcí – zajal 1500 lidí a odvekl je do Německa, ukořistil mnoho zbraní a chlubil se ztrátami na straně „českých teroristů“. ³⁰³ Střílelo se ve Františkových Lázních, Varnsdorfu, Rumburku, Ústí nad Labem, ale i v Hrádku nad Nisou. ³⁰⁴ Není ale jisté, zda byli cílem útoků SFK také Židé – ačkoliv vzhledem k jejich často vysoké společenské exponovanosti coby

---

³⁰¹ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 108-113.

³⁰² Příloha č. 10 - Děti Goltzových

³⁰³ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 142-145.

³⁰⁴ RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8. Strana 157.

politiků či obchodníků mohli jen těžko ujít pozornosti nacistických vandalů a násilníků. Československo reagovalo napřed posilováním vojenské přítomnosti v pohraničí, které nakonec 23. září přerostlo ve všeobecnou mobilizaci. Ta už ale nezměnila nic – v podvečer ve čtvrtek 29. září 1938 byla podepsána takzvaná mnichovská dohoda. Ta upravovala hranici Československa a Německa, ale závislosti na dalších smlouvách bylo pohraničí Československé republiky anektováno i ostatním sousedícími státy.³⁰⁵ Většina samozřejmě připadla nacistickému Německu³⁰⁶, ale mezi státy, jež rovněž dostaly svůj díl, bylo také Polsko, přispěchavší zabrat Těšínsko, a Maďarsko, odtrhnuvší jižní Slovensko a po vídeňské arbitráži také Podkarpatskou Rus.³⁰⁷

---

³⁰⁵ K tematice německých pořádkových složek využitých při okupaci ČSR více v KAŇÁK, Petr; KRČMÁŘ, Dalibor; VAJSKEBR, Jan. *S jasným cílem a plnou silou: nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. [Terezín]: Památník Terezín, 2014, 223 s. ISBN 978-80-88052-00-5.

³⁰⁶ KVAČEK, Robert: Liberec v Československu (1918–1938), in: MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Strany 295-296.

³⁰⁷ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strany 440-449.

8. Zanechte vši naděje, kdo vstupujete³⁰⁸: 1938-1943

„Konečné řešení“: Otto Goltz, Anna Goltz a Otto Friedrich Goltz.

Kvůli násilnostem, odehrávajícím se v pohraničí, Otto a Anna Goltzovi opustili ve středu 28. září 1938 Liberec.³⁰⁹ Nebyli sami. Výrazný odliv Židů z československého pohraničí nastal už po anšlusu Rakouska v březnu 1938 – buď do zahraničí, nebo do vnitrozemí. Situaci silně ovlivnil i odchod vlivných rodů Petschků a Weinmannů z Ústí nad Labem, po němž si i obyčejní Židé uvědomili závažnost situace. V obtížné situaci se ocitli rovněž Židovští emigranti z Německa, usazení v pohraničí. Mnozí z těchto uprchlíků se již nikdy do svých bývalých domovů nevrátí³¹⁰ – stejně jako se nevrátí Goltzovi do vily na Jablonecké ulici.

Většina rodiny už dávno uprchla za hranice. I Redlichovi – sestra Anny Goltz Hermine, její manžel spolu s dětmi, uprchli do Kanady. Ve spěšném odchodu Otto a Anna Goltz zanechali v podstatě všechny věci v liberecké vile a cesta je zavedla zpět k rodině – do Zborovic nebo Věžek u Kroměříže, rodné obce Anny Goltz roz. Friess. „*Občas jsme dostali od prarodičů pohled. Jedny Vánoce přišel poštou i recept na vánoční pečivo. Vždycky psali o tom, že se mají dobře, že jim nic nechybí. Pošta se ale cenzurovala a mým rodičům bylo jasné, jak se věci mají,*“³¹¹ vzpomíná Dieter Goltz a Anette Simbruner dodává: „*Moje maminka o svých rodičích vlastně skoro nikdy nemluvila. Bylo to moc bolestivé téma...*“³¹²

Co přesně se dělo v Liberci na úplném závěru třicátých let v rodině Goltzových můžeme jenom spekulovat. Rodina žila daleko odděleněji než předtím a život Otty a Anny Goltzových v podstatě pomalu ustoupil životu jejich potomků. A i zde jsou vzpomínky mlhavé. Méně bylo i kontaktu s vnoučaty. „*Naposled jsem prarodiče viděl, když mi bylo sedm let,*“³¹³ říká Kurt Arnold a Gerhart Goltz dodává: „*Já si obecně pamatuji víc svého dědečka z matčiny strany [Otto Albert] – byl nadšený fotograf, měl doma temnou komoru a já mu směl pomáhat s vyvoláváním fotografií. Ale s prarodiči z tátovy strany jsme prakticky nikdy dlouho nezůstávali. Vilu na Jablonecké ulici jsem dokázal identifikovat vlastně jenom z fotografií.*“³¹⁴ Je dost pravděpodobné, že Otto i Anna Goltzovi už nestáli v čele továrnického života: prádelnu

³⁰⁸ Nápís nad bránou Pekla; *Božská komedie*. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1762-8. Canto 3:1-9, strana 17.

³⁰⁹ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

³¹⁰ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 130-133.

³¹¹ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³¹² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³¹³ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³¹⁴ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

ve Višňové u Frýdlantu spravoval teď druhorozený syn Friedrich³¹⁵ a o tom, co se dělo s prádelnou Sigmund Goldschmiedt v Hrádku nad Nisou nemáme prakticky žádné informace.

Všechny zářijové události roku 1938 zrychlily emigrace Židů z Liberce.³¹⁶ Poslední evakuační vlak v závislosti na záborových pásmech Sudet opustil liberecké nádraží v sobotu 8. října.³¹⁷ Bylo to v podstatě „přesně na čas“, protože stejný den dorazil do Liberce Wehrmacht a mnohé se změnilo. Klasickým příkladem je změna názvů v souladu se soudobým politickým uspořádáním: Altstädter Platz se přejmenoval na Adolf Hitler Platz. Liberec byl připojen ke Třetí říši a povýšen na hlavní město Říšské župy Sudety – oficiálně vyhlášené ale až o půl roku později, přesně měsíc po okupaci Československa,³¹⁸ tedy 15. dubna 1939.³¹⁹ Následovala likvidace politické opozice. Na sklonku roku 1938 zatklo gestapo na 2 500 lidí, většinou předem určených z připravených kartoték za asistence SdP. Zesílil tlak a restriktce na židovskou komunitu v Liberci skrze veřejné ponižování, násilnosti a bojkot jejich obchodů a živností, později legálně podpořeným nařízením vlády ze 3. prosince 1939, zakazujícím židům vykonávat hospodářskou činnost. Situace v Sudetech byla ale dvousečná a „soukmenovci“ se neváhali obrátit proti „soukmenovcům“, jestliže se někdo neúčastnil protizhidských opatření a výtržností. Strach z ostrakizace většinovou společností tak zatáhl do mašinérie násilností i ty, kteří s nimi v zásadě nesouhlasili.³²⁰

Vývoj v celém Německu se odrazil i na Liberecku, když 10. listopadu vypukla takzvaná „křišťálová noc“, během které byla zapálena liberecká synagoga³²¹. Její ruiny byly později zbourány.³²² Deset dní na to, 20. listopadu 1938, výnos libereckého hejtmana zakázal smíšené sňatky a v prosinci se i v Sudetech zavedly rasové zákony. Teror, strach a zákazy vedly k téměř naprostému zmizení židovské komunity z Liberce. Ze 1 392 osob během třicátých let³²³ jich

³¹⁵ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³¹⁶ LHOTOVÁ, Markéta. Křišťálová noc v oblasti libereckého regionu. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/antisemitismus-za-druhe-republiky/kristalova-noc-v-pohranici-2/kristalova-noc-v-oblasti-libereckeho-regionu/>. K problematice dále rovněž LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. V Liberci: Severočeské muzeum, 2013, 120 s. ISBN 978-80-87266-14-4.

³¹⁷ MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2017, s. 301

³¹⁸ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 451.

³¹⁹ MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2017, s. 298-300.

³²⁰ BENDA, Jan: *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*. Karolinum, Praha 2013, s. 44.

³²¹ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 175.

³²² LHOTOVÁ, Markéta: Příspěvek k historii židovských komunit na Jablonecku a Liberecku v období 1938-1939, in: *Fontes Nissae*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, s. 115. K problematice dále rovněž LHOTOVÁ, Markéta. *Synagogy v plamenech: křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. V Liberci: Severočeské muzeum, 2013, 120 s. ISBN 978-80-87266-14-4.

³²³ ČAPKOVÁ, Kateřina; FRANKL, Michal: *Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem 1933–1938*. Paseka, Praha – Litomyšl 2008. Strana 198.

zůstalo do dne 17. května 1939 pouhých 269.³²⁴ Rasové zákony se ale vztahovaly i na ty, kteří se za Židy nepovažovali vůbec, nebo pouze formálně. Někteří se vůbec nehlásili k židovské náboženské obci. V případě rasových norimberských zákonů nehrály roli formality nebo názory – podstatný byl rodokmen. Konkrétně příslušnost prarodičů k židovské obci. Každý, kdo měl tři židovské předky byl považován za plného Žida. Ostatní získávali status míšenců, rozdělený do dvou stupňů.³²⁵ Tak i tito lidé, kteří se předtím třeba nijak neidentifikovali s Židy, museli nyní nuceně přijmout svou „novou identitu Žida“ a střetnout se s nepřátelským postojem společnosti, jež je obklopovala. Někteří se ocitli v absurdní myšlenkové pasti – například liberecký advokát JUDr. Gustav Glaessner, jež byl členem SdP, ačkoliv byl Žid.³²⁶ Sám se brzy ocitl mezi pronásledovanými pro svůj původ.

Jak již bylo uvedeno, většina libereckých „Židů“ opustila Liberec před samotným podepsáním Mnichovské dohody. Jejich cesta směřovala nejprve do vnitrozemí, kde našli dočasné útočiště v řadě případů u příbuzných. Nejinak tomu bylo i u rodiny Goltz. Už tak nepříznivá situace se zhoršovala už za tzv. druhé republiky, jež vykazovala řadu antisemitských postojů.³²⁷

Když 15. března 1939 vznikl Protektorát Čechy a Morava, došlo rychle na zavádění protizidovských opatření. Vydávaly se nálepky k označení „árijských“ obchodů (vzpomeňme na označování „křesťanských“ obchodů z konce 19. století), velký zájem byl také o vyvlastňování židovského majetku kvůli posilování protektorátního hospodářství. Hned 15. března 1939 byli vyloučeni židovští advokáti z možnosti zastupovat své strany před soudy – benevolentně však mohli ještě udělovat právní rady, či zastupovat pouze před úřady. O šest dní později, 21. března, bylo vydáno nařízení o správě hospodářských podniků, v němž směl být ustanoven důvěrník – Treuhänder, nebo nucený správce³²⁸ – proces „arizace“, jež byla předtím praktikována v anektovaných Sudetech. Navíc od června 1939 připadlo podle výnosu říšského protektora Konstantina von Neuratha okupačním úřadům provádění veškerých změn

---

³²⁴ KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Dialog, Liberec 1996. Strana 365.

³²⁵ NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). Holocaust.cz [online]. [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/historicky-kontext/nacisticka-ideologie/norimberske-zakony-1935/>

³²⁶ PÁNKOVÁ, Jitka. Tzv. konečné řešení židovské otázky – případ advokátů z Moskevské ulice v Liberci. Liberec, 2019. Diplomová práce. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. Strana 39.

³²⁷ Dále k antisemitismu za tzv. druhé republiky: GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, 315 s. ISBN 80-7185-626-6.

³²⁸ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 305.

na židovském majetku, včetně podniků, ve kterýchby pouhá část představenstva byla tvořena Židy.³²⁹

V rámci „očisty území“ byla i na území Protektorátu 21. června 1939 zavedena pravidla určování kdo Žid je či není podle norimberských rasových zákonů. Kdokoli měl tři-čtyři židovské prarodiče začal být i v Protektorátu považován za Žida a na základě rasových zákonů s ním tak bylo i nakládáno. Kromě zákazů svobodně existovat na veřejnosti (zákaz vstupování do obecních prostor, hromadné dopravy, na koupaliště...) tak rovněž nesměli vstupovat do manželství s „árijci“.³³⁰ Podle rasových zákonů se rozlišovaly dva druhy míšenců: „Mischlingové“ I. a II. stupně. Od 1. března 1940 museli Židé mít označenou občanskou legitimaci písmenem „J“. Postavení Židů v Protektorátu se postupem času logicky ztěžovalo: od 24. dubna 1940 nesměli Židé pracovat jako lékaři, učitelé, lékárníci, advokáti, umělci, redaktoři; od 30. června t. r. nesměli chovat holuby, od 7. srpna t. r. židovské děti nesměly chodit do českých škol. V rámci segregace od června 1942 nesmějí Židé také do čekáren, hostinců a jiných zařízení. Pokud chtěli cestovat, směli užít výhradně v posledním vagónu soupravy.³³¹ Jestliže byla souprava přeplněná, museli si vystoupit. Byla rovněž zavedena jediná možná nákupní a úřední doba pro Židy.³³²

Samotný princip polovičních a čtvrtčních Židů zavedený v rasových zákonech z roku 1935 bude ještě hrát velmi důležitou roli v životě rodiny Arnoldových v Berlíně.

Verš z knihy Genesis uvozuje další část problematiky spojenou s Goltzovými. „*Bůh také Abramovi řekl: „Svou ženu nebudeš už nazývat Sáraraj, její jméno bude Sára.“*³³³ Tímto aspektem, který mimochodem žije v povědomí, respektive nevědomí potomků dodnes, je nucená změna jména. V srpnu 1938 bylo v Německu vydáno nařízení, jež přikazovalo všem Židům přidat ke svému stávajícímu jménu jméno „typicky židovské“. Mužům bylo vyhrazeno jméno „Israel“, ženám jméno „Sara“. Jména musela být povinně uváděna při úředním styku, jinak hrozilo trestní stíhání. Nacisté si tak usnadnili identifikaci Židů na „první pohled“³³⁴

³²⁹ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 244-245.

³³⁰ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strany 466-467.

³³¹ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strany 305-312.

³³² ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4. Strana 35.

³³³ Genesis 17-15.

³³⁴ BUKOVSKÁ, Karolína a Jakub MLYNÁŘ. *Jméno: jeho změna, ztráta a navrácení v rozhovorech s židovskými přeživšími holocaustu*. *HISTORICKÁ SOCIOLOGIE* [online]. 2019, 11(2), 121-139 [cit. 2021-6-30]. ISSN 2336-3525. Dostupné z: doi:10.14712/23363525.2019.20. Strany 125-126.

, občanských legitimací (*Kennenkarte*) Židů navíc dominovala kapitála J pro *Jude*.³³⁵ Anna Marie Goltz se tak objevuje ve vzpomínkách vnoučat jako Anna Sara – paradoxem zůstává, že Otto Goltz ani na své úmrtní kartě³³⁶ nemá žádné takové „typicky židovské jméno“ uvedené. Přesto svou babičku znají vnoučata pod cizím, perzekučním jménem Sára; jménem představujícím stigma, stejně jako cejch šesticípé hvězdy na kabátě.

Vilu čp.22 na Jablonecké ulici úřady arizovaly (nevíme ale kdy přesně) a začala být využívána jako sídlo bezpečnostní služby říšského vůdce SS, tzv. Sicherheitsdienst (SD).³³⁷ Nevíme, kdy přesně SD vilu získala. Inventář podle V. Rudy zmiňuje, že NSDAP ji zakoupila až v roce 1942 za částku 143 190 říšských marek a že na ní později Sicherheitsdienst prováděla stavební úpravy, spojené se zabezpečením některých částí.³³⁸ Nákres vily z celkem tří stran dodnes uložený na stavebním archivu v Liberci je jediný archivní materiál související s válečnou, respektive i předválečnou historií domu. Pochází z března 1943 a razítko na něm nese jméno architekta Otty Gattermana z Liberce-Rochlic.³³⁹ Nemohla být potvrzena identita SS-Führera Josepha Quanteho, jež měl ve vile sídlit. Zmiňuje jej pouze Isa Engelmann.³⁴⁰

Pod správou SD viděl vilu i Kurt Arnold, když se svou matkou Marianne navštívil někdy v letech 1943 nebo 1944 Liberec. „*Jeli jsme tam navštívit lidi ze sousedství, nějaké Hirschmannovi. Pan Hirschmann předtím pracoval ve firmě Goltzových a staral se o bankovní záležitosti. V té době ale reálně řídil továrnu ve Višňové u Frýdlantu. Prarodiče byli v té době už dávno pryč. Ve vile už bydleli esesáci,*“ vzpomíná na návrat do Liberce Kurt Arnold.³⁴¹

Zábor vily a fabrik rodiny Goltzových představoval kapku v moři majetku, zabraného Židům nacistickými orgány. Počátky těchto záborů a vykořisťování Židů leží už v samotném Německu v roce 1933, další velká vlna následovala s anšlusem Rakouska v březnu 1938. Ve Vídni docházelo k vytloukání výloh židovských obchodů, k rabování, konfiskacím bytů i celých podniků. Brzy vznikl „zákonný“ systém ostrakizující Židy z ekonomiky, tzv. „nařízení proti podporování kamufláže židovských živnostenských podniků“ z 22. dubna 1938. Židé museli

---

³³⁵ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století.* [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strany 305-312.

³³⁶ Otto Goltz: Oznámení o úmrtí, ghetto Terezín. *Holocaust.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>.

³³⁷ ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007. ISBN 978-80-239-9169-7. Strana 102.

³³⁸ Státní okresní archiv Liberec, archivní pomůcka číslo 114m, NAD 849, prom. hist. Vladimír Ruda, 1962. Strana 1.

³³⁹ Stavební archiv Liberec. Vila Goltz 1943.

³⁴⁰ ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007. ISBN 978-80-239-9169-7. Strana 102.

³⁴¹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

nahlásit svůj majetek a od června toho roku přišel zákrok i proti „židovským podnikům“: totiž podnikům, kde podílníkem byl Žid podle rasových zákonů. Hlavní roli v organizaci arizace měl Hermann Göring a byl to právě on, kdo vyhlásil finální kroky na vytlačení Židů z říšského hospodářství v období těsně po anexi Sudet. Židovský majetek poslouží v následujících letech k podpoře válečné mašinerie a jejímu financování. Nebylo příliš divu. Německo bylo v roce 1938 kriticky zadlužené, hrozilo selhání zásobování i základními surovinami, chyběly pracovní síly, průmyslové kapacity – vše se podřídilo plánu zbrojení. Anexe Sudet byla velmi důležitým krokem a říšskoněmecké ministerstvo hospodářství se na ní pečlivě připravovalo. Už v srpnu zkoumalo československé, respektive ekonomické možnosti československého pohraničí. A ty lákaly. Sudety byly po Anglii a Belgii nejprůmyslovější oblastí v Evropě. Otto Goltz podnikal v nejzastoupenějším průmyslovém odvětví v Sudetech – v textilu. Ten zaměstnával až 10 % veškeré populace československého pohraničí, to znamená, že zhruba každý čtvrtý dělník pracoval v textilce a textil představoval čtvrtinu celkového exportu Československa. Dále bylo silně exponované sklářství, téměř výhradně závislé na vývozu – do zahraničí šlo až 95 % vši bižuterie. Hornictví, zejména pak dolování hnědého uhlí, propojené s chemickým průmyslem, tvořilo třetí aspekt průmyslu v pohraničí; další vytvářelo cukrovarnictví, porcelánky a další. I přes tento výčet byly Sudety územím sice průmyslově silným, ale bez významných zdrojů surovin, ergo odkázané na dodávky zvenku.³⁴²

Průmysl v Sudetech bylo třeba ještě reorganizovat pro potřeby zbrojení, a to znamenalo znovu prověřit investice, racionalizovat provoz a zvážit, zda má smysl udržet silný textilní průmysl. Průmyslová odvětví, preferovaná říšským ústavem pro vojenskohospodářské plánování – to jest železářský, ocelářský, strojírenský a elektrotechnický průmysl –, se v Sudetech profilovala jen nevýrazně. Textilky a sklárny se staly přítěží. Situaci stále ztěžovala obrovská nezaměstnanost – ta se dala vyřešit převodem těchto nezaměstnaných na práce v Říši. Praha byla snadným terčem kritiky za podmínky v pohraničí – ačkoliv hlavní roli zde hrála neprosperující průmyslová odvětví zaměřená na export. Propagandistickým záměrům to stačilo. A provádět zásahy v sudetoněmeckém průmyslu bylo jednodušší i o to, že mnohé podniky vlastnili původně buď Židé anebo Češi. Od 10. října 1938 byli do „židovských podniků“ umístováni komisaři z řad SdP; Židé měli do 24 hodin nahlásit veškerý svůj majetek. Pět dní na to padlo usnesení, že pokud má „židovský obchod árijského vedoucího“, bude tento pověřen vedením.³⁴³ To by mohl být i případ jistého pana Hirschmanna, spravujícího fabriku ve Višňové

---

³⁴² OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 235-236.

³⁴³ Tamtéž.

v nepřítomnosti Otty Goltze jak na to vzpomíná Kurt Arnold. Na druhou stranu, Hirschmann zní výrazně židovsky. Komisaři vysílání SdP byli ale regulováni z Říše ve snaze zabránit excesům, které probíhaly po anšlusu Rakouska. Příliš to nepomohlo; někteří z komisařů měli dojem, že tato „správa“ majetku znamenala vyvlastnění a zjevně se Sudety potýkaly s přílišným množstvím „nadšených komisařů“. Pevná pravidla pro jmenování těchto správců vznikla ale až 20. října 1938.³⁴⁴

Manželé Goltzovi podle všeho strávili ve Věžkách, resp. Zborovicích u Kroměříže zhruba jeden rok. Původně jsem pracoval s teorií tří let (1938-1941). Horní hranice tohoto ohraničení rokem vychází z rozhovoru s Anette Simbruner³⁴⁵, avšak pevnější vodítko přinesly až dokumenty získané z Národního archivu, jež časově zasazují stěhování manželů Goltzových do Prahy už do roku 1939. Od 21. srpna 1939 až do posledního dne září toho roku žili Goltzovi v pompézním pražském hotelu „Paříž“, proslaveném i Hrabalovou prózou „Obsluhoval jsem anglického krále“. Nezdá se tedy, že by životní standard nějak zásadněji utrpěl. Co přesně v Praze hned v roce 1939 Goltzovi hledali, není příliš jasné. Brzy se z hotelu „Paříž“ přestěhovali do vlastního bytu na karlínské Královské třídě čp. 47³⁴⁶ - zde byli hlášeni od 4. září 1939 do 30. května 1941. Poté se znovu stěhovali – opět do vlastního bytu na Saarské ulici čp.10 v Praze XII³⁴⁷ (hlášení od 30. května do 31. října 1941).³⁴⁸

Ještě před jejich odstěhováním ze Saarské ulice se na kabátech Goltzových objevuje žlutá šesticípá hvězda – povinná pro všechny Židy od 19. září 1941³⁴⁹. Z nařízení zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha ji museli povinně nosit všichni židé od šesti let věku. „Udělování hvězd“ řídilo Říšské sdružení a celá akce plnila záměr registrovat všechny potencionální Židy. Psychologický tlak a z něho vyplývající následky pak způsobily to, že mnozí se styděli objevovat na veřejnosti takto ocejchovaní³⁵⁰ Tak byl naplněn hlavní cíl, totiž vytlačit Židy z veřejného prostoru, izolovat je³⁵¹. Že tuto žlutou hvězdu o velikosti dlaně nosili i oba manželé Goltzovi, nemůže být vzhledem k jejich rodokmenu jakýchkoli pochyb.

---

³⁴⁴ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 236-247.

³⁴⁵ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁴⁶ Dnes Sokolská ulice.

³⁴⁷ Dnes ulice Na Šafránci.

³⁴⁸ Národní archiv. Fond Policejní ředitelství – evidence osob: Otto Goltz, nar. 1865.

³⁴⁹ WOLF, Otto. Deník Otty Wolfa. *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/denik-otty-wolfa/rok-1942/#remark-ref-1>.

³⁵⁰ OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0. Strany 390-391.

³⁵¹ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století*. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 318.

Ze stěhování známe i registrovanou pražskou adresu Goltzových, zcela přesnou– Římská ulice čp. 35 na Praze XII,³⁵² již potvrzuje i fond Policejního ředitelství, jež je uvádí na této adrese až do jejich odhlášení 21. září 1942.³⁵³ V té době se už ale oba manželé nacházeli v terezínském ghettu.³⁵⁴ Původní teorie o tom, že se snad mohlo jednat původně o byt jejich nejstaršího syna Otty Friedricha, byla zavádějící a nesprávnou. Otto F. Goltz sice v Praze žil, ale na zcela jiných adresách (Veverkova a Janovského v Holešovicích), z nichž mizí ještě před příchodem svých rodičů do Prahy v srpnu 1939.³⁵⁵ Otto Friedrich Goltz měl být podle vzpomínek Kurta Arnolda zatčen ještě v březnu 1939³⁵⁶, avšak hodnověrnost tohoto tvrzení je těžké ověřit vzhledem k absenci většiny konkrétních informací souvisejících s Ottou Friedrichem. Existuje pravděpodobnost, že byt v Římské ulici představoval „Sammelwohnung“ - tedy sběrný byt pro Židy, (jak popisuje i Anette Simbruner)³⁵⁷, jejichž domovy byly předtím arizovány. Na většinu z nich pak čekal transport do koncentračního tábora.³⁵⁸

V lednu 1942 se odehrála ve Wannsee nedaleko Berlína velmi podstatná schůze, změnivší přístup nacistických orgánů vůči osobám s židovskou příslušností, a tedy životy Otty a Anny Goltzových. Během této schůze, nebo chcete-li konference svolané SS-Oberguppenführerem Heydrichem, došlo na dohodnutí postupu v záležitosti „konečného řešení židovské otázky“. Hlavními body jednání bylo vytlačení Židů ze všech oblastí života německého národa a jejich vysídlení z německého „životního prostoru“ na východ. Toto vysídlení si žádalo vytvořit dočasné shromažďovací body, „tranzitní ghetta“. Jedním z takových tranzitních ghett se měla stát i například vojenská pevnost Terezín u Litoměřic Na východě pak měli transportovaní Židé pracovat, potažmo se udřít k smrti: Mišenci I. stupně byli z transportů sice vyňati, ale měli očekávat sterilizaci, čímž nacističtí pohlaváři zabraňovali smíšeným manželstvím. Tím v roce 1942 získalo „konečné řešení židovské otázky“ oficiálně

---

³⁵² Otto Goltz. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2021-6-29]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/89778-otto-goltz/>.

³⁵³ Národní archiv Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914–1953). Pohybová karta Otto Goltz nar. 1865.

³⁵⁴ Transport AAP (Praha-Terezín). *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/transport/79-aap-praha-terezin>

³⁵⁵ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914–1953). Pohybová karta dr. Oty Bedřicha Goltze, nar. 1897.

³⁵⁶ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁵⁷ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁵⁸ Sammelwohnungen. *Wien Geschichte Wiki: eine historische Wissensplattform der Stadt Wien* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Sammelwohnungen>.

schválenou podobu systematické exterminace, ačkoliv na východě masové vraždění v té době již dávno probíhá.³⁵⁹

V úterý 9. července 1942 vyjel z Prahy nákladní vlak a nesl označení AAP.³⁶⁰ V tom vlaku se nacházelo celkem 959 osob, z nichž přežilo válku jen 41.³⁶¹ Otto Goltz v něm nesl přiřazené číslo 142, jeho manželka Anna číslo 141³⁶². Cesta vedla do bývalé vojenské pevnosti, nyní ghetta V Terezíně, kde již od roku 1940 sloužila rovněž jako na ghettu nezávislá věznice gestapa. Otto stanul téměř na konci své životní cesty. Annu čekala cesta ještě delší. Mimochodem, deportace do terezínského ghetta byly oficiálně nazývány eufemismem „přeložení bydliště“. V Německu se deportacím na podobné notě zase říkalo „evakuace“ nebo „odstěhování“ – ačkoliv význam těchto eufemismů byl nepochybně všem účastníkům jasný³⁶³

Do Terezína mělo být postupně umístěno veškeré židovské obyvatelstvo Protektorátu a pro rakouské a německé Židy měl být Terezín starobním ghettem. Jeho další role byla průchozí tábor, „překladiště duší“ pro transport dále na východ. Jednalo se také o místo k postupné decimaci vězňů, a hlavně jako příležitost pro propagandu a dezinformaci o životních podmínkách těch odsunutých.³⁶⁴ Původní terezínští obyvatelé byli z městečkavystěhováni – ghetto tak postupně zahrnulo celý areál města.³⁶⁵ V nacistických plánech hrálo terezínské ghetto a jeho nucení a dočasní obyvatelé roli živoucí propagandy životních podmínkách Židů – jsou sice ostrakizováni, ale na druhou stranu přeci žijí v klidu, míru a bezpečí. To naráželo na každodenní realitu ghetta, kdy kupříkladu na jídlo se muselo čekat v dlouhých frontách venku za každého počasí. Někdy jídlo nezbylo a čekali zbytečně. A když už se dostalo, byla to záležitost jen ztěžka požitelná. Obden se vydávalo 500 gramů chleba na osobu.³⁶⁶ Přesto mělo ghetto vlastní židovskou samosprávu (samozřejmě pod bedlivým dohledem SS). V roce 1943, kdy se válečné štěstí defacto definitivně obrátilo proti Němcům v bitvě u Stalingradu i v Severní

---

³⁵⁹ PÁNKOVÁ, Jitka. *Tzv. konečné řešení židovské otázky – případ advokátů z Moskevské ulice v Liberci*. Liberec, 2019. Diplomová práce. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. Strany 20-21.

³⁶⁰ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strana 152.

³⁶¹ Transport AAP (Praha-Terezín). *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/transport/79-aap-praha-terezin>.

³⁶² Transportní listina, archiv terezín přílohy

³⁶³ ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4. Strana 97.

³⁶⁴ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strana 81.

³⁶⁵ Tamtéž. Strana 87.

³⁶⁶ ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4. Strany 69-116.

Africe³⁶⁷ byla v rámci politického alibismu zahájena v Terezíně tzv. zkrášlovací akce – upravovala se veřejná zeleň, vznikla vnitřní terezínská banka a zavedla se vlastní měna (tzv. „Ghettokrone“); aby bylo kde tyto peníze utrácet, zřizovaly se kavárny, obchody, ve kterých šlo získávat určité druhy zboží (reálně šlo ale o majetek zabavený, respektive nakradený nově přichozím vězňům), měnily se názvy ulic, docházelo ke snižování počtu vězňů v ghettu – „místě, kde Židé mohou v klidu žít a zemřít“³⁶⁸. To vše v rámci přípravy zahraničních vizitací.³⁶⁹ Adler zaznamenává, že po dobu existence terezínského ghetta (24. listopadu 1941–8. května 1945) prošlo jeho zdi na 155 000 lidí,³⁷⁰ přičemž v tomto čísle je připočtený i příliv více než 13 000 vězňů. Ti začali do Terezína přicházet po 20. dubnu 1945 a vesměs o zbytky evakuačních transportů a pochodů smrti. Kárný vypočítává počty vězňů pouze do 20. dubna a jeho čísla jsou následující: do Terezína přišlo za celou dobu celkem 139 517 vězňů, 33 521 jich v ghettu zemřelo a 87 063 bylo transportováno dále na východ. Celkem 205 „vězňů“ se ghettu za dobu jeho existence narodilo.³⁷¹

Životní podmínky Terezínského ghetta přirozeně byly velmi komplikované a zdá se, že sedmasedmdesátiletý Otto Goltz přijel do Terezína s již podlomeným zdravím. Vzhledem k těmto zdravotním problémům jej umístili na jednu ze tří cimer s plochou 55,5 metrů čtverečních s číslem 192 v druhém patře tzv. Drážďanských kasáren v Terezíně – sekce místností s číslováním od 186 do 192c³⁷², označené na plánu coby marodka – *Krankenstube*³⁷³. Zda tam trávil čas i manželkou Annou, či většinu času sám, není jasné. Drážďanská kasárna neboli budova H V ale fungovala evidentně ženská ubikace³⁷⁴, takže existuje šance, že Otto byl s manželkou v kontaktu. Jeho stav se začal povážlivě zhoršovat, když onemocněl flegmónou.

Flegmóna, tedy latinsky *Celulitis*, je hnisavý zánět kůže, šířící se do okolí, způsobovaný streptokoky a stafylokoky. Je možné, že se Otto Goltz nakazil už od někoho

---

³⁶⁷ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 476.

³⁶⁸ BLODIG, Vojtěch. Propagandistická funkce Terezína. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/propagandisticka-funkce-terezina/>.

³⁶⁹ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strany 102-104.

³⁷⁰ ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4. Strana 273.

³⁷¹ Země původu těchto příšlých vězňů: 73 468 Protektorát Čechy a Morava, 42 921 Německo, 15 255 Rakousko, 4 897 Holandsko, 2 987 „Ostatní“ - KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strana 157.

³⁷² Otto Goltz: Označení o úmrtí, ghetto Terezín. *Holocaust.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>.

³⁷³ Židovské muzeum v Praze: fond Terezín, inv. č. 345, Soubory plánů terezínského ghetta.

³⁷⁴ ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4. Strana 118.

v transportu, případně při styku s jinými nemocnými na budově H V. Je rovněž pravděpodobné, že Ottovi nedokázal doktor Alfred Löwenbein, jeho ošetřující lékař³⁷⁵, poskytnout potřebnou léčbu a péči. Flegmóna, pokud je nedostatečně léčena, přechází v otravu krve.³⁷⁶ To mohla být skutečná příčina vážného zhoršení jeho zdravotního stavu – ačkoliv opět skutečný vývoj událostí můžeme pouze předpokládat.

V pátek 4. prosince o páté hodině odpolední, den před svými sedmdesátými osmými narozeninami, na jednom ze tří pokojů s číslem 192 Otto Goltz zemřel. Ve stejném čase provedl doktor Smerel Homsý ohledání těla zemřelého.³⁷⁷

Od 4. do 6. prosince 1942 v terezínském koncentračním táboře zemřelo ještě dalších 46 lidí – na budově Drážďanských kasáren HV spolu s Ottou Goltzem ještě další dva pacienti z marodek.³⁷⁸

Životní cesta jeho manželky Anny Goltz se naplnila téměř rok na to. Ve středu 15. prosince 1943 podstoupila transport s označením Dr³⁷⁹ do Birkenau, registrovaná v transportu pod číslem „číslo 682“³⁸⁰. Zbývalo jí ještě třináct dnů života.

Osvětim – německy Auschwitz, představuje centrální bod nacistických snah o exterminaci nepohodlných osob: ať už šlo o nepohodlnost rasovou, nebo politickou. Rozkaz k vybudování koncentračního tábora nedaleko polské Oświęcimí vydal Reichsführer SS Himmler v dubnu 1940 a umístění do něj byli političtí vězni – zejména Poláci. Notoricky známý nápis „Arbeit macht frei“ nad vstupní branou do tábora byl už jen cynickým posměškem a plivnutím do tváře těch, kteří pod ním procházeli. K procesu exterminace se začal budovat druhý a daleko větší tábor, označovaný jako Auschwitz II – Birkenau. Tento tábor byl určen k exterminaci „nevhodných lidí“ – Židů, Romů a dalších. Na tuto osu navazovaly ještě další pobočky a tábory. Tyto braly z osvětimského komplexu táborů levnou pracovní sílu, která měla pracovat pro nacistickou válečnou mašinerii; takovým byl například poboční pracovní tábor

---

³⁷⁵ Otto Goltz: Oznámení o úmrtí, ghetto Terezín. *Holocaust.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>.

³⁷⁶ MUDr. ŠTEFÁNEK, Jiří. Flegmóna. *Medicína, nemoci, studium na 1. LF UK* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.stefajir.cz/flegmona>

³⁷⁷ Otto Goltz: Oznámení o úmrtí, ghetto Terezín. *Holocaust.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>.

³⁷⁸ Sterbefälle: vom 4. Dezember 1942. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: http://archive.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/img/apt/6716_03.jpg. Přílohy.

³⁷⁹ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strana 156.

³⁸⁰ Transportní záznam z Osvětimi. Přílohy.

Auschwitz III – Monowitz. Ten zastřešoval veškeré pobočky KT Auschwitz, mezi nimiž byl i podnik BUNA vyrábějícím pro I G Farben syntetický kaučuk.³⁸¹

Samotný proces vyvražďování nepohodlných osob byl Himmlerem svěřen SS-Hauptsturmführerovi Rudolfovi Hössovi³⁸². Střelba do lidí nebo jejich dušení výfukovými plyny by se daly označit za „neefektivní“, či spíše za vyloženě „ekonomicky a časově zbytečně náročné“. Tak vznikly plynové komory – popraviště maskovaná za sprchy, kde hlavní úlohu hrál oxid uhelnatý a kyanovodík deratizačního prostředku s obchodní značkou Zyklon B. V těchto falešných sprchách vyhasl ve strašném vypětí život téměř milionu lidí.³⁸³ Když byly v táboře Birkenau postaveny čtyři velké plynové komory, celková kapacita hromadného vraždění se zvedla až na šest tisíc zavražděných za den.³⁸⁴ Ale ještě před „absolutní organizací smrti“ v Birkenau docházelo ke zvěrstvům na jiných místech, jakými bylo Chelmno nebo Treblinka.³⁸⁵ Pět tisíc těch, kteří přijeli v září 1943 transportem z Terezína do Birkenau, získali z dosud neznámých příčin „zvláštní privilegia“. K rodinnému táboru neexistují žádné autentické dokumenty, které by vypovídaly o zřízení, důvodech existence a likvidace tohoto „rodinného tábora“. Šlo ale nepochybně o propagandu zakrývající podstatu „konečného řešení“, podobně jako byla „zkrášlovací akce“ v Terezíně.³⁸⁶ Vězni tak neprošli ponižující selekcí, nebyla jim oholena hlava a směli zůstat společně v sekci BIIB, v takzvaném „rodinném táboře“. Úzký rozblácený pruh, ve kterém příchozí držel elektrický plot – to byl rodinný tábor BIIB. Pravda, děti směly trávit den na dětském bloku, kde měly zajištěny alespoň základní improvizovanou výchovu a trošky vzdělání. V čele tohoto dětského bloku stál Alfred Hirsch³⁸⁷, známý vychovatel a vedoucí nejrůznějších aktivit pro děti z Terezína, později ukončivší svůj život vlastní rukou.³⁸⁸ Jinak ale špína, vyčerpání, hlad a z toho vyplývající všudypřítomná smrt ničím neodlišovala sekci BIIB od zbytku tábora Auschwitz II – Birkenau. Dvěma transporty

---

³⁸¹ ŠTĚPKOVÁ, Tereza, Růžena BRÖSSLEROVÁ a Petr BEDNAŘÍK. Osvětim. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/osvetim/>.

³⁸² Tamtéž.

³⁸³ SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust - historie a varování*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4. Strany 188-189.

³⁸⁴ ŠTĚPKOVÁ, Tereza, Růžena BRÖSSLEROVÁ a Petr BEDNAŘÍK. Osvětim. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/osvetim/>.

³⁸⁵ SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust - historie a varování*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4. Strany 188-189.

³⁸⁶ KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4. Strany 102-104.

³⁸⁷ BROD, Toman, Miroslav KÁRNÝ a Margita KÁRNÁ. Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau: Sborník... Praha: Melantrich, 1994, 203 s., fotogr. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-193-9. Strany 50-51.

³⁸⁸ STRÁNSKÝ, Matěj. Alfred (Fredy) Hirsch: 1916–1944. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/lide/obeti/alfred-fredy-hirsch/>.

v prosinci 1943 a v květnu 1944 přibylo do baráků v BIIb dalších 12 500 vězňů.³⁸⁹ V onom prosincovém transportu se nacházela také Anna Goltz. Ačkoliv o jejím umístění do rodinného tábora nemáme v podstatě žádnou konkrétní informaci, můžeme to předpokládat pouze podle data transportu a místa jeho odjezdu, totiž pevnostního ghetta Terezín. Rodinný tábor v Osvětimi ale fungoval jen několik měsíců a důvody jeho likvidace nejsou jasné. Jisté je to, že toto rozhodnutí souviselo s maskováním židovské genocidy³⁹⁰; pravděpodobně bylo napojeno na již zmíněnou „zkrášlovací akci“ v Terezíně a s ní spojenou návštěvu Červeného kříže³⁹¹. Předpokládá se tedy, že obě tyto „Potěmkinovy vesnice“ v Terezíně i Osvětimi měly prostě jen dál dávat veřejnosti falešné představy o podmínkách Židů na území ovládaného nacisty.³⁹²

V pondělí 27. prosince 1943 v osm hodin ráno³⁹³ umírá dvaasedmdesátiletá Anna Goltz, rozená Friess, matka čtyř dětí a katolička, na Kasernenstrasse v Osvětimi.³⁹⁴ Jenže stejně jako v případě Terezína a jeho pojmenování ulic, i v případě Osvětimi šlo o zástěrku – žádná „Kasernenstrasse“ totiž v táboře neexistovala. Obyčejná lež, která měla působit dojmem, že úmrtní oznámení pochází z nějakého normálního místa – nikoliv z vyhlazovacího tábora.³⁹⁵ Jako příčina smrti byla vypsána „sešlost stáří“.³⁹⁶ Nejen stáří, ale i útrapy Terezína a transportu, podmínky v koncentračním táboře Auschwitz, stejně jako bolest nad ztrátou manžela nepochybně stály za úmrtím Anny Goltz.

Nejtěžší v životě bývá někdy přijmout skutečnost, že i zlá situace se dala odvrátit. V době, kdy Otto a Anna Goltzovi stále věřili ve zlepšení poměrů, skryti ve Věžkách na Moravě, se jejich nejmladší dcera Gerda intenzivně pokoušela přesvědčit své rodiče k opuštění Československa, byť okleštěného, dokud ještě měli možnost. „*Nic se neboj, ono se zas tak moc dít nebude!*“ reagoval na Gerdino urgování otec. „*Nemůžeme tu jen tak opustit náš krásný domov a naše životy... ne ne, my to tu zvládneme,*“ vzpomíná na jeden ze střípků vyprávěný

---

³⁸⁹ Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau (1943). *Holocaust.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/deportace-terezin/terezinsky-rodinny-tabor-v-osvetimi-birkenau-1943>.

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ BLODIG, Vojtěch. Propagandistická funkce Terezína. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/propagandisticka-funkce-terezina/>.

³⁹² Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau (1943). *Holocaust.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/deportace-terezin/terezinsky-rodinny-tabor-v-osvetimi-birkenau-1943>.

³⁹³ Anna Goltz: úmrtní karta z koncentračního tábora Osvětim. Přílohy. původ?

³⁹⁴ Anna Goltzová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/89777-anna-goltzova/>.

³⁹⁵ Lustig ist das "Zigeunerleben." *Wider das Vergessen* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.widerdasvergessen.de/index.php/marpingen/lustig-ist-das-zigeunerleben>.

³⁹⁶ Anna Goltz: úmrtní karta z koncentračního tábora Osvětim. Přílohy

svou matkou Gerdou Anette Simbruner.³⁹⁷ Těžko určit, zda si Otto Goltz uvědomoval fatalitu svého rozhodnutí zůstat; zda šlo z jeho strany o pohodlnost (byli přeci jen s Annou již po sedmdesátce), upřímnou víru ve zlepšení poměrů nebo o kombinaci více faktorů najednou. Ať už byly důvody jakékoliv, staly se pro manželský pár rozsudkem smrti., toto rozhodnutí pro ně představovalo rozsudek smrti.

Konečnou tečkou za druhou světovou válkou v Goltzově vile učinili Češi: v prvních poválečných měsících roku 1945 fungovala vila čp.22 na Jablonecké ulici také jako sídlo oddílu Revolučních gard. Tyto vedl nechvalně proslulý Rudolf Rokos. Rokosův oddíl získal pro své nevybíravé počínání přezdívku „české gestapo“ a vila Goltzových jim sloužila jako vězení i jako místo pro výslechy, často velmi kruté. Vyslýchání byli bití holemi, gardisté jim vráželi vidličky pod nehty. Mezi jejich oběti paradoxně patřili zejména němečtí antifašisté, jako například Rudolf Rotter, nebo MUDr. Bedřich Werner, obviněný z odstraňování tetování příslušníkům SS. Werner na následky brutálního výslechu zemřel, další dva muži (Otto Blási a Gustav Benesch) byli údajně ve vězení zastřeleni pro nedovolené držení zbraně.³⁹⁸ K dalšímu masakru z rukou RG došlo v domě na Ehrlichstrasse/Matoušově ulici, ve stejném domě, kde před válkou žil Friedrich Goltz s rodinou. V tomto již dnes zbouraném domě došlo z rukou již zmíněných Rokosových rudých gardistů k vraždě členů rodiny Rudolfa Rottera.³⁹⁹ Existuje tak značná šance, že přinejmenším Friedrich Goltz se s Rotterovými osobně znal.

---

³⁹⁷ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

³⁹⁸ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista: Temné stránky z dějin Liberce*. Liberec, 2017. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. Strany 36-40.

³⁹⁹ DLOUHÝ, Aleš, Patrik ŘEZÁČ, Jakub KEPKA a Jakub ZVELEBIL. Liberec v době chaosu: Vybrané válečné a poválečné osudy z Liberce [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=7594e453e1e04a6da6f4efe696157492>.

8.1 – Kapka v moři v násilí: Otto Friedrich Goltz

Kdo z potomků Goltzových nestihl uprchnout, respektive neuprchl do bezpečí, byl nejstarší syn Otto Friedrich Goltz. Nikdy se neoženil – pokud děti měl, nepřihlásil se k nim a nevíme o nich. I to je jedna z příčin, proč o jeho životě víme v podstatě nejméně ze všech sledovaných osob. Nemá o něm kdo vyprávět, on sám prakticky nic nezanechal, dokonce i na fotografiích je mladší bratr Friedrich. Nicméně tato „rodinná preference“ nemusí znamenat špatné vztahy v rodině. Podle několika málo informací Otto Friedrich Goltz žil a pracoval v Praze jako státní úředník, jak se o něm zmiňuje záznam ze židovské obce⁴⁰⁰; jenže ten samý záznam také informuje o tom, že se Otto Friedrich přestěhoval do Prahy 18. srpna 1938, což by bylo poněkud zvláštní, vezme-li v úvahu, že tam již měl pracovat.⁴⁰¹ Anette Simbruner v rozhovoru o Ottovi Friedrichovi říká, že pracoval jako úředník na statistickém úřadě v Praze.⁴⁰² Kurt Arnold vzpomíná, že snad participoval v politice, možná přímo v některé z politických stran.⁴⁰³ Konkrétní důkazy však (opět) chybějí.

Podle údajů z Národního archivu žil ještě v roce 1936 Otto Friedrich Goltz v Brně na adrese Bezručova 17a. Z Brna také poslal otcí korespondenční lístek, reagující na jeho článek z Prager Tagblattu. Z pohybových karet získaných z Národního archivu víme, že Otto Friedrich Goltz měl ještě v roce 1937 trvalé bydliště v Praze. Od 7. února 1937 je osm dní hlášen na ulici Veverkova čp.1408/12 v Praze VII-Holešovicích; 15. února t. r. se stěhuje o ulici dále, do Janovského ulice čp.57H/V3 ve stejné čtvrti. Zde žil až do 22. března 1939, od té doby o něm není konkrétních zpráv.⁴⁰⁴ Je mimochodem zajímavé, že Otto F. se na pohybové kartě uvádí česky jako Bedřich, nikoliv Friedrich. Tyto informace o stěhování se tak nutně neshodují s údaji, poskytnutými židovskou matrikou v Liberci.⁴⁰⁵

Jako další aspekt ze života Otty F. Goltze máme k dispozici korespondenční lístek, poslaný otcí Ottovi Goltzovi 7. listopadu 1935 z Brna. V tomto lístku reaguje na dopis, který ten den vyšel v deníku Prager Tagblatt a ve kterém Otto Goltz odmítá závěry okresního soudu ve

---

⁴⁰⁰ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁰³ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁰⁴ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (1914–1953). Pohybová karta dr. Oty Bedřicha Goltze, nar. 1897.

⁴⁰⁵ Výpis židovské obce v Liberci, Příloha č. 1.

Frankfurtu nad Odrou.⁴⁰⁶ „*Svým dopisem jsi vykonal velkou věc a blahopřeji ti k Tvému literárnímu úspěchu, jímž následuješ kroky svého nejstaršího syna...*“⁴⁰⁷ Z této jediné věty plyne, že Otto Friedrich Goltz mohl představovat poměrně významnou osobnost české, respektive československé antifašistické scény.

Teorie o osudu Otty Friedricha Goltze se různí:

Anette Simbruner o něm říká, že se snad pokusil uprchnout na východ, a nikoliv na západ jako zbytek rodiny.⁴⁰⁸ Kurt Arnold zase říká, že byl zatčen a zajištěn hned po 15. březnu 1939, ale nemáme k tomu žádný důkaz. Kurt Arnold o něm uvádí, že od té doby se prakticky nic neví – údajně se říkalo, že byl odveden na nucené práce a nějaký čas pak pracoval ve Lvově ve východním Polsku na nejrůznějších stavbách, zejména na zákopovém systému.⁴⁰⁹ Jeho jméno však nefiguruje na žádném ze seznamů nebo pracovních výkazů – alespoň těch digitalizovaných, které jsem tedy měl možnost vidět, a to zejména proto, že tyto výkazy pocházejí až z rozmezí let 1942-1945⁴¹⁰.

Gerhart Goltz naopak uvádí, že Otto Friedrich byl nějakou dobu v písemném styku s jeho otcem Friedrichem Goltzem.⁴¹¹ Zlomek této písemné komunikace naskenovaný a přeložený mi Gerhart zaslal a představují velmi osobní a tragické střípky ze života Otty Friedricha. Je jich celkem sedm: dva jsou určeny rodičům, pět mladšímu bratru Friedrichovi a všechny (to předpokládám, protože dva dopisy ve strojopise nemají adresu odesílatele), pocházejí ze Lvovské ulice Zamarstynowska čp.11. Je možná poněkud ironické, že právě v této ulici žil ve 20. letech Rafael Lemkin: muž, který „vynalezl“ termín genocida.⁴¹² Rovněž tato ulice, respektive tato její strana, kde se čp.11 nachází, byla od léta 1941 součástí Lvovského ghetta.⁴¹³

Dopisy a korespondenční lístky ze Lvova představují jen část života Otty Friedricha Goltze ve Lvově a končí v podstatě přesně rok před vypuknutím německé invaze do Sovětského svazu. Vůbec tedy nepostihují pro nás tak podstatný časový úsek. Dopisy ovšem vyvrací předchozí

---

⁴⁰⁶ *Prager Tagblatt: Wochenzeitung für Politik - Wirtschaft - Kultur – Reise*. 7.11.1935, **60**(265). ISSN 4061-3232. Strana 3.

⁴⁰⁷ Korespondenční lístek Otty Friedricha. Rodinný archiv Kurta Arnolda. Příloha č. 22.

⁴⁰⁸ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁰⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴¹⁰ MELTZER, Mel a Rita PERMUT. Holocaust Survivors and Victims Database: Lvov Ghetto Database (ID: 20775). *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://www.ushmm.org/online/hsv/source_view.php?Sourceid=20775.

⁴¹¹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴¹² DORE, Bhavya. Lawyers of Lviv. *Mint* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.livemint.com/Sundayapp/zqaBqfhlbRDoeIwU1wSbgP/The-lawyers-of-Lviv.html>.

⁴¹³ Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

vyjádření Kurta Arnolda⁴¹⁴ – Otto Friedrich Goltz, jak se zdá, opouští Československo, respektive Protektorát Čechy a Morava o své vlastní vůli a směřuje na východ, do Sovětského svazu, tak jak vzpomíná Anette Simbruner. Otto Friedrich byl v politické straně, alespoň podle vzpomínek svých synovců a neteří – ale nevíme v jaké. Jeho poněkud zvláštní směřování na východ do SSSR by mohlo vysvětlit například členství v komunistické straně. K tomu ale nemáme žádný konkrétní důkaz.

Nutno ale také uvést, že zde přeložené dopisy jsou již druhým překladem: německé originály mi zaslal Gerhart Goltz opatřené překladem anglickým a z něj jsem s přihlédnutím k některým původním německým pojmům sestavil překlad český.

Na základě těchto korespondenčních lístků a dopisů můžeme alespoň rámcově rekonstruovat půl roku života Otty Friedricha ve Lvově. V prvním dopise z konce ledna 1940, zaslaném bratru Friedrichovi do švýcarského Gossau popisuje v krátkosti svou značně nebezpečnou cestu do SSSR – Otto popisuje i několik přepadení po cestě od nejrůznějších militaristických skupin a sám píše, že cestoval ve společnosti „*tisíců takových jaká já*“ (v originále použit termín *Kameraden*). Zhruba od poloviny listopadu roku 1939 žil ve Lvově v útulku pro uprchlíky o polévce a kávé a stěžuje si nejen na nemožnost získat práci, ale hlavně na celkový nedostatek financí – s radostí přijímá nabídku finanční výpomoci ze strany bratra Friedricha. V době na konci ledna 1940 ještě stále považoval Otto Friedrich Goltz svůj pobyt ve Lvově za pouze dočasný.⁴¹⁵

Hned následující měsíc odchází další dopis ze Lvova – Otto Friedrich prosí o vyřízení pozdravení jisté Doro (nepodařilo se zjistit, koho tím myslel) a dopis směřuje znovu do rukou bratra Friedricha v Gossau. Důležitou věcí, umožňující Ottovi F. zůstat v kontaktu s rodinou, se staly mezinárodní poštovní známky, posílané bratrem. Otto Friedrich Goltz v tomto únorovém dopise žádá bratra o adresy všech známých a příbuzných v Evropě i v Palestině a představuje drobný střípek z každodennosti ve Lvově, když píše o jisté rodině Bodekových, jež jej zvali pravidelně dvakrát týdně na oběd a drobně mu vypomáhali.⁴¹⁶

S pravidelností odešel další dopis ze Lvova i v březnu 1940, opět adresovaný bratru Friedrichovi, ale také jeho manželce Erně. Otto Friedrich s povděkem kvituje potravinový balíček od bratra (v dopise označený jako MOW, snad *Muster Ohne Wert*) a mluví o prodělané

---

⁴¹⁴ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴¹⁵ Dopis Otty Friedricha ze Lvova, 29. 1. 1940. Přílohy.

⁴¹⁶ Dopis Otty Friedricha ze Lvova, 12. 2. 1940. Přílohy.

chřipce. „Končím dopis s přáním všeho nejlepšího k Velikonocům a s nadějí ve zmrtvýchvstání pravdy a spravedlnosti,“ vkládá Otto F. do závěrečné doušky svého dopisu.⁴¹⁷

Po tomto dopisu následuje zhruba dvouměsíční proluka. Logicky nejspíš proto, že dopisy z těchto dvou měsíců Gerhart Goltz nemá k dispozici, protože Otto dopisy zmiňuje. V pátek 7. června posílá svému bratru Friedrichovi do Gossau pohlednici s lvovským pomníkem Jana III. Sobieského. Je to poměrně lakonické psaní, ale zároveň naplněné krušnou realitou. Dovolím si ho citovat v jeho šestiřádkové celosti:

Milý Fritzi,

mnohokrát děkuji za kopii dopisu pro našeho otce, obsahujícího vyprávění o vašem lyžařském výletě. Mám radost, že i v květnu jste mohli užít zimních radovánek a sportu.

*Nějak se protloukám. Stále nemám pevné zaměstnání. Zdravotně jsem celkem v pořádku. Mnoho pozdravů Tobě, Erně a klukům – Otto.*⁴¹⁸

Velmi důležité srovnání o realitě podmínek války a chudoby a relativního dostatku Švýcarska, jež bude v celosti zmíněno v následující kapitole.

Hned den po odeslání relativně krátké pohlednice bratru posílá Otto Friedrich daleko delší dopis do Zborovic nebo do Věžek u Kroměříže. Tentokrát jde o dopis rodičům. Dopis bohužel neobsahuje konkrétní adresy ani příjemce, ani odesílatele (i když Ottova Lvovská adresa nejspíše zůstala stejná). Reaguje v něm na možné kontakty, jež mu zaslali jeho rodiče Otto a Anna – naděje, jež se ovšem ukázaly jako liché. Co přesně měl Otto Friedrich Goltz na mysli „společností Provita“, či osobami v dopise zmíněnými, není známo. Je velká škoda, že Otto nikdy nejmenuje žádného ze svých „bývalých zaměstnavatelů“ – buď skrze případné krytí, nebo proto, že jeho rodiče tyto zaměstnavatele znali a nebylo tak třeba rozvádět, o koho se přesně jedná. Každopádně to ztěžuje jakékoliv pátrání po Ottových předchozích osudech a aktivitách, které byly nepochybně nějakým způsobem politického charakteru. Bývalí kolegové Otty Friedricha však zůstali zainteresovaní v jeho dalších osudech. Dopis také odhaluje drobnost z Ottova osobního života – totiž lásku k silně oslazenému čaji.⁴¹⁹

Další korespondenční lístek posílá Otto Friedrich ze Lvova o týden později. Opět směřuje do švýcarského Gossau. Podle všeho bratr Friedrich skutečně adresy obstaral a zaslal, jak Otto

---

⁴¹⁷ Dopis Otty Friedricha ze Lvova, 18. 3. 1940. Přílohy.

⁴¹⁸ Dopisy Otty Friedricha ze Lvova, 7. 6. 1940. Přílohy.

⁴¹⁹ Dopisy Otty Friedricha ze Lvova, 8. 6. 1940. Přílohy.

F. žádal ve svém únorovém dopise, stejně jako peníze, o které Otto F. prosil. Přesto na svou situaci nutně nenaříká – jen absenci zaměstnání pocítuje stále stejně palčivě.⁴²⁰

Poslední dopis, jež mám k dispozici, pochází z 18. června 1940 a je směřován rodičům na Moravu. V tomto asi nejdelším a nejobsáhlejším dopise Otto Friedrich Goltz píše o pevných směnných kurzech rublu a ostatních měn a o drahosti určitých typů zboží ve Lvově. Otto F. rovněž děkuje otci za zaslání balíčku, ačkoliv pochybuje o tom, že dojde. Píše, že balíky do jednoho kilogramu váhy většinou pošta doručuje s dvou až tříměsíčním zpožděním. Kdyby však rodiče posílali další balíčky, Otto Friedrich prosí hlavně o obuv, košile a spodky, stejně jako své staré brýle na čtení: ty nové mu totiž někdo ukradl. Otto F. také navštívil ve Lvově kino a píše o shlédnutí sovětského válečného snímku *Mannerheimova linie – Линия Маннергейма*⁴²¹, dokumentujícího sovětsko-finskou válku. Poslední odstavec tohoto dopisu je obzvláště silný a cituji jej zde v plném znění:

„Během těchto bouřlivých a na události bohatých dní myslím stále více na vás a ptám se sám sebe, kdy nebo jestli vůbec se ještě někdy znovu setkáme! V sázce je toho teď tolik. Myslím proto na slova Milтона, který řekl „slouží i ti kdo stojí, čekají“. Objímám vás – Váš Otto.“

Tento závěrečný odstavec posledního dostupného dopisu rodičům ponechávám bez komentáře.

Nemáme žádné relevantní faktické informace o tom, co se přesně dělo s Ottou Friedrichem Goltzem dál. Budeme-li dále pracovat s vyprávěním Kurta Arnolda (respektive teorií, protože ani on sám nemá konkrétní fakta k dispozici, tedy pokud vím), tak můžeme předpokládat, že Otto Friedrich Goltz skutečně zůstal ve Lvově.⁴²² Domovní blok, ve kterém je hlášena jeho adresa z roku 1940 byl v létě 1941 začleněn do prostoru lvovského ghetta.⁴²³

Lvov, město nacházející se před sovětským zábořem na území Polska, měl před druhou světovou válkou jednu z největších židovských komunit – a po nacistické okupaci Polska se tato komunita ještě dále rozrostla – až na 160 000 lidí. Židé během sovětské okupace měli oficiálně rovná práva s ostatními etnicitami. Sovětský zábor však také znamenal, že někteří z Židů s novými sovětskými autoritami, to vše k velké nelibosti ukrajinských nacionalistů.

---

⁴²⁰ Dopisy Otty Friedricha ze Lvova, 15. 6. 1940. Přílohy.

⁴²¹ *Линия Маннергейма*, 1940. Režie Vasilij Beljajev, Nikolaj Komarevcev, Valerij Solovcov, Leonid Varlamov. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt0032711/>.

⁴²² Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴²³ Mapa lvovského ghetta. Přílohy. Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

Nicméně v dubnu 1940 bylo několik stovek Židů deportováno ze Lvova do sibiřských gulagů – odmítli totiž přijmout sovětské občanství.⁴²⁴ Je pro nás nesmírná škoda, že žádný z dopisů Otty Friedricha Goltze nereferuje k těmto událostem, a ani je zpětně nijak nezmiňuje. Kurt Arnold uvádí, že Otto Friedrich zmizel až se zahájením operace Barbarossa v červnu 1941.⁴²⁵ Je možné, že Otto Friedrich záměrně tyto věci nezmiňoval, aby nezpůsobil další starosti rodičům a bratrovi.

V sobotu 22. června 1941 německé armáda zahájila operaci Barbarossa a napadla Sovětský svaz, hned osm dní nato byl Lvov dobyt a místní ukrajinské obyvatelstvo radostně vítalo německé „osvoboditele“. Z dosavadního Lvova se stal Lemberg.⁴²⁶ V úterý 1. července 1941 vypukl ve Lvově, nebo tedy již Lembergu, pogrom. Židé – muži i ženy – museli čistit ulice a exhumovat oběti zanechané po vyšetřováních sovětské NKVD. Byli též ucení činit úkony, jež Židy identifikovaly s komunismem. Ženy se staly terčem ponižování a sexuálního násilí. Lvovský pogrom svým zaměřením proti ženám zvláště typický: na ulicích byly svlékány, bity, pronásledovány, znásilňovány. Ženy, které byly těhotné, byly bity a cíleně kopány do břicha. Celý tento pogrom doplňovaly protikomunistické projevy, úzce spojené s Židy.⁴²⁷ Židé totiž měli mít (podle ukrajinských nacionalistů) hlavní vinu na hromadných popravách „ukrajinských vlastenců“, jež prováděla NKVD v posledních dnech před dobytím Lvova Wehrmachtem. Většina těchto popravených „ukrajinských vlastenců“ byli ve skutečnosti polští intelektuálové a vlastenci, ačkoliv mezi popravenými se nacházeli také Ukrajinci a Židé.⁴²⁸ Za tyto smyšlené činy byli nyní Židé nuceni pochodovat ulicemi, zpívat sovětské písně a snášet další nelidské zacházení. Hlavní účast na tom všem měli polsko-ukrajínští antisemité a ukrajinské nacionalistické milice. Židé byli hromadně milicemi zatýkáni a hnáni k věznicí. Stovky lidí musely ujít cestu k „Brygítám“ po všech čtyřech, zatímco byli davem bití. U věznic pak vykonávali exhumace obětí sovětského režimu a po skončení práce byli mnozí rovnou zavražděni.⁴²⁹ Na těchto činech se spolupodílela kromě ukrajinských milicí také

---

⁴²⁴ LISCIOTTO, Carmelo. Lvov. *Holocaust Research Project* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/lvov.html>.

⁴²⁵ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴²⁶ Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

⁴²⁷ HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. **53**(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents. Strany 211-212.

⁴²⁸ LISCIOTTO, Carmelo. Lvov. *Holocaust Research Project* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/lvov.html>.

⁴²⁹ HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. **53**(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents. Strany 214-217.

německá Einsatzgruppe C.⁴³⁰ Po provedených popravách a davovém šílenství na sklonku dne Wehrmacht nepokoje utiřil, ačkoliv ohniska násilí dál ve městě propukala. Mezitím tím ale Einsatzgruppe C dál vraždila zatčené, nebo spíše lépe řečeno doslova „sesbírané“ Lvovské Židy. Židovská obec ve Lvově odhadla, že během července 1941 zahynulo v pogromu na 2000 lidí⁴³¹ - jiné zdroje uvádí čísla vyšší, až 4000 mrtvých a o mnoho více zraněných.⁴³²

Pogrom snímali svými kamerami a fotoaparáty také němečtí vojáci a i „díky“ nim máme k pogromu bohatou a znepokojující obrazovou dokumentaci. Velmi významné pro nás jsou zejména dvě fotografie: jedna zachycující právě německé zpravodajské důstojníky, druhá zobrazující dav s károu, naloženou mrtvolami.⁴³³ Obě tyto fotografie pochází z nám již známé ulice Zamarstynowska, ve které žil i Otto Friedrich Goltz. Specifikum těchto fotografií spočívá zejména v tom, že jejich výjevy se odehrávají necelých 200 metrů od domu čp.11, který Otto Friedrich Goltz obýval.

Otto tak mohl padnout za oběť řádění ukrajinských milicí anebo být zavražděn na „krvavém dvoře“⁴³⁴ věznice Brygiti, když byl nucen vykopávat oběti NKVD. Jak vzpomíná Kurt Arnold, Otto Friedrich Goltz měl být naverbován ke kopání vojenských zákopů.⁴³⁵ Pokud by tomu tak bylo, existuje šance, že pogrom přežil a mohl nějakou dobu pracovat pro Deutsche Ausrüstungswerke DAW Lemberg. V této organizaci Lvovští Židé vybudovali například pracovní/koncentrační tábor Janowska, v podstatě přímo na území Lvova. Ovšem pokud by přežil i nadále, byl by pravděpodobně buď zavražděn před evakuací Lvova v roce 1944, nebo transportován do vyhlazovacího tábora Bełzec.⁴³⁶ Skutečnou pravdu se dozvíme ale jen velmi těžko – ale možná se opět objeví další dopisy, které pomohou dále osvětlit osud Otty Friedricha. Zatím ho ovšem musíme prohlásit za nezvěstného: za kapku zmizelou v moři násilí, jež spláchlo obyvatele Lvovského ghetta.

---

⁴³⁰ Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

⁴³¹ HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. **53**(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents. Strany 211-218.

⁴³² LISCIOTTO, Carmelo. Lvov. *Holocaust Research Project* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/lvov.html>. a Atrocities Against Jews: Film ID:402. *United Stated Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn1001275>.

⁴³³ Lvovský pogrom, foto. Přílohy.

⁴³⁴ HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. **53**(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents. Strana 217.

⁴³⁵ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴³⁶ Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

9. Hospodin chrání cizince, podpírá sirotka a vdovu⁴³⁷: 1938-1947

Na cestě k životu: Friedrich, Marianne a Gerda Goltzovi

Ačkoliv Otto a Anna Goltzovi spolu s jejich nejstarším synem zmizeli jako téměř 6 milionů⁴³⁸ podobných v plamenech „konečného řešení“, třem zbývajícím dětem se podařilo včas uprchnout za hranice a zachránit si tak život. Následující kapitola vychází hlavně z vyprávění dětí (tj. Gerharta a Dietera Goltzových, Kurta Arnolda a Anette Simbruner), s občasnými vsuvkami ze vzpomínání jejich rodičů. Ačkoliv se může zdát, že se zaměřují na nepodstatné detaily, ale ve skutečnosti jejich vyprávění poskytuje náhled do každodennosti, stejně jako do způsobu, jakým si my sami pamatujeme naši minulost. Obecně jsou obě poslední kapitoly týkající se rodiny uprchnuvší na západ výrazně chudší na poznámkový aparát – příčinu lze najít ve velmi komplikované cestě všech tří potomků manželů Goltzových, specifčnosti jejich vzpomínek a životních osudů. Ty jsou těžko dokazatelné i kvůli velkému prostorovému rozložení životů Friedricha, Marianne a Gerdy Goltzových s rodinami, směřujících v podstatě přes polovinu planety. Další komplikací představuje i to, že následující kapitoly postihují už život potomků těchto osob, lidí stále ještě žijících, kteří nutně nechtějí vyprávět cizímu člověku o svém životě do detailu, poskytovat dokumenty osobní povahy k tomu, aby tyto dokumenty mohli poté vidět i další lidé. Proto zde stále existuje značná proluka, jíž se mi nepodařilo během výzkumu plně překlenout a vyplnit – tím vznikl prostor pro další výzkum, jemuž se chci dále věnovat nezávisle na této práci.

Druhorozený syn Friedrich Goltz by se málem z Československa nedostal. Avšak na popud rodinného přítele odjel ještě před Mnichovskou dohodou, dojednanou 29. září 1938.⁴³⁹ „Útěk z Československa“ ve skutečnosti na začátku představoval pouze odjezd na obchodní cestu, která ale dostala úplně jiný ráz.

---

⁴³⁷ Žalm 146:9

⁴³⁸ DAWIDOWICZ, Lucy S. *The war against the Jews: 1933-1945*. New York: Bantam Books, 1986. ISBN 0-553-34302-5. Dostupné také z: <https://archive.org/details/waragainstjews00lucy>. Strana 403.

⁴³⁹ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0. Strana 440.

Takto na celou záležitost vzpomíná Dieter Goltz:

Někdy v druhé polovině září 1938 dostal Friedrich Goltz telegram od Emila Strausse. Strauss byl obchodního společník a rodinný přítel, kterému se u Friedricha doma s láskou říkalo „Monsieur Le Bouquet“. Strauss v telegramu trval na tom, aby Friedrich přijel co nejdříve do Paříže, že má skvělý obchod, kterému prostě nemůže říci ne a chce jej projednat osobně. Friedrich skutečně neodmítl. Sbalil si svou aktovku se vzorky, což věděl, že mu bude na krátkou cestu bohatě stačit a odcestoval na konci září 1938 z Liberce. Setkání s jeho oblíbeným „Monsieurem Le Bouquet“ Straussem jej ale zarazilo. „Kde je rodina, proč jste přijel sám?!“ dožadoval se odpovědi Friedrichův obchodní společník. Telegram měl představovat šifru, kterou Friedrich ale nerozklíčoval. „Monsieur Le Bouquet“ se přes své kontakty dozvěděl o náladách v politických kruzích. Zjistil tak, že Francie nedodrží spojeneckou smlouvu s Československem a že nechá Hitlerovo Německo obsadit a anektovat Sudety. Friedrich ale dorazil sám, jen s aktovkou.⁴⁴⁰

Friedrichova reakce byla rychlá. Okamžitě kontaktoval manželku Ernu v Liberci – buď telegramem, nebo telefonicky (Gerhart Goltz říká telegram, Dieter telefon) urgoval svou manželku, aby opustila Československo s oběma syny ideálně hned následující den. Trvalo to ale celé dva dny, než Erna Goltz se dvěma dětmi zabalila alespoň to nejnnutnější a odjela za hranice do Německa. Friedrich zařídil setkání s manželkou a dětmi v Kolíně nad Rýnem.⁴⁴¹ Proč zrovna tam neví ani Gerhart ani Dieter.

Erna se ještě do Liberce vrátila o rok později, aby vyřešila všechny záležitosti spojené bytem na Fichtestrasse/Zborovské ulici a jeho vybavením; v případě jejího manžela bylacesta z bytu na vlakové nádraží s aktovkou se vzorky poslední cestou, kterou po Liberci Friedrich Goltz v životě absolvoval. Už nikdy se sem nevrátil.⁴⁴²

„Moje maminka se po cestě setkala s nějakými německými dámami,“ připojuje svou vzpomínku Gerhart Goltz na rychlé odcestování, které skutečně bylo spíše útekem. *„Vy jste ale museli v Československu vytrpět! říkaly ty dámy. Máma ale nasadila ten stejný tón, jakým před svatbou usadila protestantského pastora a naprosto je odmítla. „Vůbec nevím, o čem to mluvíte. My jsme nikdy žádné problémy s nikým neměli!“⁴⁴³*

---

⁴⁴⁰ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáška.

⁴⁴¹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáška.

⁴⁴² Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáška.

⁴⁴³ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáška.

V Německu nastalo komplikované hledání zaměstnání pro Friedricha Goltze. Jejich synové, šestiletý Gerhart a tříletý Dieter, byli zatím na šest měsíců umístěni do dětského domova v Belgii, do Coq-Sur-Mer na pobřeží Severního moře, jen pár kilometrů od Brugg na hranici s Nizozemskem. Na tento dětský domov žádné konkrétní vzpomínky od Gerharta ani Dietera nemáme, ale ať už byl pobyt jakýkoliv, netrval dlouho. Na rodiče obou chlapců se totiž brzy usmálo štěstí: doslova „z čistého nebe“ se Friedrichovi ozval jeden z jeho obchodních kontaktů s tím, že by se měl zkusit ucházet o místo v bance ve Švýcarsku. Na odpověď se dlouho nečekalo a Friedrich byl záhy na cestě do Švýcarska, do textilní továrny „Textilwerk Gossau AG“.⁴⁴⁴

Textilka v Gossau měla ekonomické problémy, několikrát už zkrachovala, a i proto ji vlastnila banka. Podnik ale stále potřeboval ředitele a Friedrich Goltz byl ideálním kandidátem se spoustou zkušeností z oboru. Jeho úkolem bylo dostat továrnu z červených opět do černých čísel. Friedrich byl opatrný – nechal si napřed ukázat továrnu i účetnictví, a nakonec s místem ředitele „Textilwerk Gossau AG“ souhlasil. Věděl moc dobře z praxe ve Višňové u Frýdlantu, kolik má stát surový materiál, jak vůbec s takovou továrnou pracovat – koneckonců, Weigsdorfskou textilku přebíral od svého otce v podobném stavu. Měl navíc stále své kontakty ve Spojeném království i ve zbytku Evropy, znal ceny i trh. S vervou se tak pustil do práce na zruinované švýcarské textilce.⁴⁴⁵

Erna Goltz se v té době, někdy na počátku roku 1939, znovu vrátila do Liberce. Šlo hlavně o vyřízení záležitostí spojených se zbytkem majetku, zanechaným v bytě na Fichtestrasse – Matoušově ulici: mezi nimi byly nejen osobní věci, ale také nábytek. *„Stále měla československý pas. Po cestě se na ni obrátil jeden z dozorců ve vlaku a ptá se jí: ‚Proč máte stále ten československý pas, když byste už dávno měla mít německý?‘ Maminka na to hbitě odpověděla, že ‚jsou na úřadech moc pomalí a že jí nový ještě stále neposlali‘. A prošlo to,“* vzpomíná Gerhart Goltz. V Liberci pak Ernu čekalo ještě pár zvláštních momentů. *„Přišla v Liberci do banky a chtěla si vybrat peníze z účtu. Úředník za přepážkou ji ale varoval, aby účet nezavírala: ‚Nechte tam deset korun a nechte ho aktivní. Každý uzavřený účet musíme hlásit úředním orgánům...‘, říká Gerhart. A pokračuje: ‚V našem bytě se už mezitím zabydleli nějací důstojníci SS. Když maminka byt naposledy opouštěla, jeden z těch důstojníků si ji vzal stranou: ‚Řekněte doma manželovi,‘ povídá jí, ‚aby se sem za žádnou cenu už nevracel. Je na něj vydaný*

---

⁴⁴⁴ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁴⁵ Vzpomínky Dietera Goltze zapsané Irou Hay 10.2. 2021; Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

zatykač... ' I mezi „těmi zlými“ se najde pár „těch hodných“. Ne každý, kdo byl „nacista“ musel být nutně špatný nebo zlý člověk. Spousta z nich to dělalo pro business nebo osobní důvody... ale ne všichni byli nutně špatní,“ hodnotí Gerhart Goltz a přidává ještě vzpomínku na jednu osobní „ztrátu“, která ho potkala v dětském domově v Belgii. „Náš pobyt v Belgii... zapomněl jsem tam všechnu svou němčinu. Byl jsem plně bilingvní – však jsem chodil do školky i do školy – ale už jsem nedokázal německy mluvit. Stále jsem německy rozuměl, ale nemluvil – všichni kolem mě totiž mluvili jen francouzsky! Takže jsem se pak němčinu učil znovu, ale učil jsem se už „Schwitzerdeutsch“, švýcarský dialekt. Jeden z našich rodinných přátel z Čech se o švýcarské němčině vyjádřil, že to není žádná řeč, ale krční choroba!“⁴⁴⁶

I cesta zpět do Švýcarska za manželem se ukázala pro Ernu Goltz jako velmi komplikovaná. „Maminka na zpáteční cestě z Liberce ještě navštívila svého otce ve svém rodném Greizu a pak odcestovala do Drážďan, aby nasedla na vlak do Švýcarska,“ vzpomíná Gerhart. „U přepážky na nádraží jí ale odmítli prodat jízdenku do švýcarského St. Gallen. A tak maminka, zcela bezradná, volala svému otci. ‚Běž do Drážďanské banky a chtěj vidět pana XY, jednoho z manažerů,‘ poradil jí a ona se tedy vydala hledat onoho bankéře. ‚Jízdenku vám prostě prodat musejí,‘ oznámil pak onen bankéř mamince během schůzky. ‚Bylo by nelegální vám ji neprodat. Kdyby se dál cukal, řekněte, že chcete mluvit s představeným železniční stanice, řekněte mé jméno a ...‘ A tak maminka vyrazila zpátky na nádraží, jenže tam byla ohromná fronta. A tak čekala – jen proto, aby jí úředník u okénka odmítl jízdenku vydat. A opravdu, stačilo říct, že chce mluvit s představeným železniční stanice a náhle nebyl problém lístek do Švýcarska prodat. Poslední překážka ležela na hranicích se Švýcarskem. Tam totiž na mamince žádali její Ariernachweis, doklad o tom, že je „rasově čistá“. Ale ten doklad nechtěli po mámě Němci, nýbrž Švýcaři! Jen starší Němec, který seděl s maminkou v kupé, byl sám překvapený, že něco takového kontrolují zrovna oni.“ Dieter Alexander Goltz k tomu dodává: „Švýcaři byli přeci neutrální, nebo to o sobě tvrdili, což ale neplatilo v případě kontroly Erny Goltz. Snad to mělo i souvislost s tím excesem s jízdenkou, možná to prostě jenom moc působilo, že se snaží uprchnout do „neutrálního Švýcarska“.“⁴⁴⁷

Jak dále Dieter vzpomíná, Friedrich a Erna Goltzovi se tedy oficiálně přestěhovali do městečka Gossau nedaleko St. Gallen na Bodamském jezeře, kde se nacházela i textilka. Původně pobývali v hotelu „Quellenhof“, až později si pronajali vlastní byt.⁴⁴⁸ V té době se

---

⁴⁴⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁴⁷ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

vrátili se z belgického dětského domova i oba jejich synové, kteří oba už mluvili jen francouzsky. Gerhart sice stále alespoň německy rozuměl, i když nemluvil, ale Dieter přestal mluvit i rozumět úplně.⁴⁴⁹ Rodina se nastěhovala do bytu ve třetím patře čtyřpatrového bytového domu s výhledem na dva a půl tisíce metrů vysokou horu Säntis.⁴⁵⁰

Jak vzpomíná starší Gerhart, čekal ho ve Švýcarsku nástup do školy – nejprve do vesnické školy a později do soukromé školy v St. Gallen, aby se mohl naučit také anglicky. *„Stále mám jasně v mysli svoji první lekci angličtiny: byli jsme tam tři žáci a učitel, seděli jsme pod stromem na školním pozemku... Švýcarsko bylo vlastně příjemná zkušenost, alespoň pro nás, mladé. Pro rodiče to asi velká legrace nebyla, i když měl můj táta dost slušnou práci. Podařilo se mu nakonec textilku v Gossau zvednout na nohy – ale vždycky říkal, že největší zásluhu v tom měl nedostatek mezinárodní konkurence...“* říká Gerhart.⁴⁵¹

Dieter zatím do školy nechodil a místo toho žil ve společnosti dětí ze statku ze sousedství. S nimi ale příliš francouzsky mluvit nemohl a rychle „pochytil“ řeč jejich, švýcarskou němčinu. Když jeho kamarádi ze sousedství přišli, jestli by si s nimi směl jít Dieter hrát, vždycky se ptali „jestli může Bonjour ven“. A když se zrovna „Bonjour“ pohyboval na sousedním statku a byl čas na večeři, Erna „Mutzli“ Goltz se na něj naučila hvízdát, na kterýžto signál Huschi přišel. A nebyl to jediný psí prvek.⁴⁵²

„Dieter si vzpomíná na to, že štěkal na krávy jako ovčácký pes, pomáhal je i na sousedním statku u Zingů dojit. Rád se připojoval u Zingů i k obědu, a to i přesto, že mu Zingovi nabízeli za výpomoc peníze – 50 rappen na ruku, nebo, pokud si to přál, s nimi mohl zůstat na jídlo. Dieter pravidelně preferoval druhou možnost a Fritz [Friedrich Goltz] mu pak doma zpětně dával jako výplatu 2 franky za práci na farmě u Zingových. Dieter si za 50 rappen pak nakupoval mentolová cukrlata,“ píše v záznamu z vyprávění svého otce Dietera Goltze jeho dcera Ira Hay.⁴⁵³

Brzy ale Dieter-Huschi dorostl do školáka a začal navštěvovat místní školu. Ale start rozhodně nebyl hladký. *„Jeho matka si všimla, že trpí pravidelnými nočními můrami. Během pátrání po příčině zjistila, že učitel vypráví žákům hrůzostrašné pohádky. Bylo jasné, že Huschi*

---

⁴⁴⁹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁵⁰ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁵¹ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁵² Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁵³ Tamtéž.

má problém se vyrovnat s nápirem těch vyprávění, a tak se rozhodlo, že Huschi dostane roční odklad, aby získal větší emocionální stabilitu.“⁴⁵⁴

Problémy se nakonec nevyhnuly ani jeho staršímu bratrovi Gerhartovi. Došlo na blíž nespecifikovaný incident, při kterém byl Gerhart napaden místními kluky. „Došlo k tomu jednu neděli po skončení nedělní školy, která se pravidelně odehrávala v místním evangelickém kostele. Není vůbec jasné, o co těm místním klukům přesně šlo: jestli o to, že Gert nebyl místní, byl dobrý ve škole, a navíc měl tátu v pozici ředitele místní přádelny [úspěch, zdá se, se neodpouští ani ve Švýcarsku], nebo byl problém někde úplně jinde, to vlastně nikdo pořádně nevěděl. Každopádně jeho matka Mutzli mu zakázala dál do nedělní školy chodit,“ říká v záznamu Dieter Goltz.⁴⁵⁵ Připomeňme si i moment, kdy švýcarští vojáci žádali Ernu Goltz o její Ariernachweis – průkaz rasové čistoty. Samozřejmě přesné důvody pravděpodobně nikdy znát nebudeme. Kdo by je znát mohl, je Gerhart Goltz, ale mlčení, kterým přešel možné vyprávění o této situaci během rozhovoru, za něj mluví celkem jasně.

Druhá světová válka se samozřejmě dotkla i Švýcarska. Jak vzpomínají oba bratři Goltzové⁴⁵⁶, prakticky všechny materiály začaly postupně být na výhradně na příděl – jídlo, oblečení a další věci se stávaly nedostatkovými, podobně jako jinde v Evropě. Ve Švýcarsku členy rodiny Friedricha Goltze do reality okolní války uváděly postupně čím dál častější poplachy se řvoucími sirénami. Nad Švýcarskem často přelétaly spojenecké bombardovací svazy se stíhacím doprovodem – jak vzpomíná Dieter, v případně znění těchto sirén se musela okamžitě zatemnit všechna okna. „Jedné noci bylo nebe celé šarlatové – to tenkrát na druhé straně Bodamského jezera hořel bombardovaný Friedrichshafen,⁴⁵⁷“ popisuje Dieter Goltz sobotu 18. března 1944.⁴⁵⁸ Nezapomínejme však na jednu velmi podstatnou věc: i s přídělovým systémem se měli Goltzovi ve Švýcarsku nepochybně daleko lépe, než by se měli v té době kdekoliv jinde. I přes počáteční problémy s cestováním a řekněme „občasné pnutí“ v místní komunitě, Friedrichova rodina rozhodně neprošla tolika ústrky jako jeho sestra Marianne, jež strávila válku jako poloviční Židovka přímo v Berlíně; nemluvě o hladu, bídě a neustálé přítomnosti smrti, již byli v té době vystaveni jejich rodiče v terezínském ghettu a koncentračním táboře Osvětim, či jeho starší bratr v ghettu ve Lvově. Friedrich Goltz měl

---

⁴⁵⁴ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska..

⁴⁵⁵ Tamtéž

⁴⁵⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska; Vzpomínky Dietera Goltze zapsané Irou Hay 10.2. 2021.

⁴⁵⁷ Target: Friedrichshafen: 18 March 1944 - Mission #53. 392nd Bomb Group [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.b24.net/MM031844.htm>.

⁴⁵⁸ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

dobře zaplacenou práci s dobrým postavením, žili si velmi slušně, v podstatě nad poměry. A tak případný „nedostatek“, jež by mohli ve svých vzpomínkách Gerhart i Dieter Goltzovi vnímat, by byl pro Marianne v Berlíně stále luxus. Podívejme se na chvíli do Berlína skrze vzpomínky Kurta Arnolda, syna Marianne.

Podstatnou roli v celém příběhu Marianne Arnold roz. Goltz hrála armáda – ta poskytovala zaměstnání jejímu manželu, JUDr. Werneru Arnoldovi, a tím i částečné krytí jí i jejímu synovi Kurtovi. Ten na Berlín za druhé světové války a rodinné poměry vzpomíná následovně:

Werner Arnold bojoval již za první světové války – tenkrát odsloužil celé čtyři válečné roky ve zbrani na frontách v Rusku i ve Flandrech. Ve třicátých letech však vážně onemocněl – neznáme specifika – nicméně právě jeho nemoc zapříčinila, že když za druhé světové války Werner znovu rukoval jako důstojník Wehrmachtu, nebyl již nasazen na frontu, ale ke kancelářské práci.⁴⁵⁹ A ta přinesla rodině největší užitek – rozhodně větší, než kdyby Werner v aktivní službě zahynul třeba v Africe nebo byl zajat u Stalingradu. Tím by se jeho manželka Marianne, podle rasových „norimberských“ zákonů *Michling 2. kategorie*⁴⁶⁰, ocitla i se synem bez ochrany, zastání a pravděpodobně také na cestě do koncentračního tábora. Werner navíc nejspíše nepodlehł tlaku zvnějšku, aby se s manželkou – plnou, respektive falešně udávanou poloviční Židovkou rozvedl. Sňatek s Wernerem Arnoldem nepochybně zachránil Marianne život.

Udělejme si nyní další z mnoha exkurzů. Berlín již záhy po rozpoutání totální války trpěl vážnou zásobováním, tvář města se feminizovala kvůli odvodům na frontu. Už v srpnu 1940 byl podniknut první nálet na město a další brzy následovaly, zanechávající za sebou zkázu a mrtvé. Těchto leteckých úderů bude do konce války celkem 310. Život v Berlíně byl den ode dne těžším. Na odklizení trosk a sutin po náletech, stejně jako na výrobu vojenské techniky a munice jsou nuceně využíváni vězni a vězenkyně z táborů Sachsenhausen a Ravensbrück. Od října 1941 přitvrzují opatření proti berlínským Židům a začíná jejich „evakuace“ a exterminace. Porážka u Stalingradu vrhne na Berlíně stín doručovaných ohlášek o tom, že něčí syn zahynul kdesi daleko – a ten stín každým dnem rosl. Postupně dochází k odlivu obyvatel města – na rozdíl od Židů šlo o opravdovou evakuaci. Berlín se do roku 1944 promění v sutiny obývané přízraky lidí, škody mají odklízet sovětští váleční zajatci. Berlín se do konce světového konfliktu ještě promění v obranné pásmo, bráněné zbytky jednotek Wehrmachtu,

---

⁴⁵⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁶⁰ *Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století.* [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8. Strana 306.

protiletadlové obrany, Hitlerjugend a starců a mladíků z Volkssturmu. V pátek 20. dubna začíná bitva o Berlín a o deset dnů později je Reichstag v sovětských rukou. Začíná sovětské rabování a znásilňování v odplatě za nacistické hrůzy na východní frontě. Bylo 2. května 1945; válka pro Berlín skončila.⁴⁶¹ V takovém prostředí strávili válku Marianne a Werner Arnoldovi – jak vzpomíná Anette Simbruner. Po nějakou dobu údajně dál žili bytě, jemuž výbuch bomby strhl přední zeď do ulice.⁴⁶² Značný rozdíl proti švýcarskému hotelu Quellenhoff, proti válce pozorované jenom na nebi, když se od nočních mračen odrážely plameny hořícího Friedrichshafenu.⁴⁶³ A i když by se snad tento popis válečného Berlína mohl zdát snad až příliš barvitý či „neodborný“, poskytuje podle mého úsudku kontrast k možná až trochu idylickým vzpomínkám na Švýcarsko.

Život v Berlíně by možná byl ještě o dost komplikovanější, kdyby Werner Arnold nedokázal nějakým způsobem zamaskovat skutečný původ svojí manželky Marianne. „*Němci jsou hodně pečliví ve spoustě věcí, a přesně takhle rozdělili lidi: na poloviční Židy, čtvrtinové Židy, osminové Židy a tak dále,*“ popisuje situaci Wernerův a Mariannin syn, Kurt Arnold. „*Můj táta to nějak zaonačil – udělal to tak, že všude uváděl otce mojí maminky Marianne jako neŽida. Jako Židovku uváděl jen její matku [Annu Goltz]. Výsledek: moje maminka byla poloviční Židovka a tím pádem jsem já byl čtvrtinový Žid. A to byl obrovský rozdíl. Nacisté sice k nim žádnou přízeň nechovali, ale čtvrtinová Židé směli chodit do školy. Kdybych byl poloviční Žid, musel bych opustit školu už ve čtrnácti letech – ale jako čtvrtinový jsem směl pokračovat ve vzdělávání až do osmnácti – v mých osmnácti už žádná „Říše“ neexistovala. Měl jsem jen pár problémů za celou dobu – a hodně nám pomohlo, že si dědeček Otto Goltz nechal změnit příjmení, aniž by tušil, jaký to bude mít opravdu vliv.*“⁴⁶⁴

Položme si ale otázku, zda Werner Arnold při uvedení svého tchána jako ne-Žida opravdu lhal – jistě, lhal v kontextu rasových zákonů, ale přesto v obecném kontextu říkal pravdu. Rodina Goltzových se s Židovstvím ani židovstvím nikterak neidentifikovala, odstříhla se od něj, asimilovala se, přála si splynout s většinovou společností. V tomto kontextu říkal Werner Arnold pravdu.

Že situace pro Marianne Goltz nebyla v Berlíně nijak snadná, dokládá i předávaná historika, o kterou se rozdělila Anette Simbruner: „*Moje teta jednou šla přes celý Berlín, protože se někde*

---

⁴⁶¹ BUFFET, Cyril. *Berlín*. Přeložil Adriena BOROVIČKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1999, 439 s., [16] s. fot., front. Dějiny měst. ISBN 80-7106-314-2. Strany 300-311.

⁴⁶² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁶³ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁶⁴ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

doslechla, že budou k mání brambory. A když pak táhla ten těžký pytel brambor zpět domů, tak se prostě zastavila a sedla si na lavičku – byla hrozně unavená. A někdo k ní přišel a oznámil jí: ‚Tady nesmíš sedět, zvedni se!‘ Tak se moje teta zvedla a pokračovala v cestě – tím naštěstí celý incident skončil.“⁴⁶⁵

Kurt Arnold dále pokračuje o armádě: *„Můj otec byl důstojník ve Wehrmachtu – a to hrálo největší roli. Představovalo to společenský status – a jeho kolegové důstojníci se mnou ani mojí maminkou neměli nejmenší problém. Většina z nich nebyla na antisemitistické vlně. I díky tomu se mu podařilo zakrýt původ můj i mojí maminky. Otec zůstal za války v Berlíně a dohlížel na verbování nových vojáků a zároveň rozdělování pozic. Němci potřebovali mladé muže ve vojsku, ale zároveň potřebovali živit ekonomiku. Můj táta byl v pozici toho, kdo rozhodoval, kdo bude co dělat. Bez něj by to nefungovalo. Ale už nebojoval.“⁴⁶⁶*

Jeho otec si naplno prožil první světovou válku, ale tím spíš dokázal nakonec zachránit svého syna před nasazením v Berlíně na konci války druhé. *„Jistě že jsem byl v Hitlerjugend. Když mi bylo deset let [tj v roce 1940], obdrželi jsme nějaký dotazník a až v ten moment jsem se dověděl všechny ty věci o Židovství a tak dál. Před tím jsem o tom vlastně nevěděl, ale od toho bodu už jsem musel vědět, jak se věci mají, co a jak. V tom dotazníku můj táta uvedl mého dědečka jako „nežidovského původu“. A tak jsem začal chodit do Hitlerjugend. Táta mi k tomu ještě říkal: ‚Nevyčnívej, nepokoušej, poslouchej‘ – protože hrozilo, že by nás mohli začít případně vyšetřovat a zjistit, že jsme lhali ohledně rodokmenu. A tak jsem nevyčníval, nepokoušel a byl moc poslušný Hitlerjunge – možná až příliš poslušný: poslali mě totiž na kurz pro oddílové vedoucí,“* usmívá se Kurt Arnold životní ironií a pokračuje: *„Na tom kurzu se mi stala nehoda, která byla v podstatě vysvobozením. Během jedné z exkurzí jsem si zlomil ruku – a půl roku, možná dokonce víc jak půl roku jsem nikam nemohl. Můj táta pak všem říkal, že jsem stále ještě nemocný, že nemůžu pořádně hýbat rukou... a vedení Hitlerjugend u nás mělo hodně špatné svědomí, protože můj úraz byl zjevně důsledek nějakého zanedbání ze strany vedoucích. Potom v roce 1943 byla navíc naše škola evakuována do malého městečka na východě Německa, přímo na polských hranicích. Všechno tam bylo jinak, fungovalo to vlastně jako internát: žili jsme tam, pracovali, učili se nové věci ve dne v noci. A pak v dubnu 1945, to mi už bylo čtrnáct, jsem dostal obsílku, nebo prostě lístek s rozkazem, že se mám někde přihlásit jako člen Hitlerjugend a mám nastoupit na frontu. Tátova reakce byla rychlá: ‚Na to zapomeň, nikam nejdeš, žádnou obsílku jsme vůbec nedostali,‘ rozhodl, zametl celou záležitost*

---

⁴⁶⁵ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁶⁶ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

s povoláním pod koberec a dál se o tom nebavil. Ona pošta v té době už byla stejně ve velmi špatném stavu a chodila nepravidelně. A tak jsem tam nešel a bylo to. Zachránil mi život – mohl jsem zahynout v Berlíně jako jeden z Hitlerjugend, nasazených do poslední obrany města,“ vzpomíná Kurt Arnold.⁴⁶⁷

Ale stále existovaly vazby na tetičky od Friessových. Sophia Friess, sestra Anny Goltz roz. Friess, se vdala za maďarského Žida, jistého Arthura Sterna von Egzedyho ze Šoproně (Ödenburg) na rakousko-maďarských hranicích. „*Měli spolu tři dcery [a jednoho syna⁴⁶⁸] a moje maminka s nimi zůstala v kontaktu. A oni nám ze Šoproně posílali během války domácí klobásy – a to člověk jen tak nezapomene, takovou komoditu nešlo tenkrát vůbec koupit,*“ říká o rodinných kontaktech během druhé světové války Kurt Arnold. „*Sophii Friess zavraždila Rudá armáda v roce 1945,*“ uzavírá⁴⁶⁹ (Tento bod se nutně neshoduje s Gauguschem, uvádějícím Sophii Friess jako zemřelou už v roce 1918⁴⁷⁰).

Je zcela nevyvratitelné, že situace ve válkou těžce stíhaném Berlíně a ve Švýcarsku byla rozdílná jako noc a den.

Nesuďme však příliš přísně. Gerhart a Dieter Goltzovi byli ještě hodně malí na to, aby si skutečně v plném rozsahu uvědomovali, co se děje jinde a znali v té době pouze realitu Švýcarska a z těchto dětských vzpomínek pochází informace zde předložené.

Dieter si ve vzpomínkách všimá feminizace švýcarské společnosti kvůli odvodům mužů do armády – ačkoliv tento odvod nemohl být výrazný oproti ostatním válčícím státům.⁴⁷¹ Jak vzpomíná Dieter, na základních školách učily spíše dámy v důchodu – celkově byla patrná prakticky úplná absence učitelů-mužů. „*Moje maminka brzy objevila mezinárodní školu v St. Gallen – říkalo se jí „Institut auf dem Rosenberg“ – a přála si, abychom tam s bratrem začali oba chodit. Rodina už plánovala, že emigrujeme do Jižní Afriky. Tady na té soukromé škole bychom měli možnost se naučit anglicky i francouzsky, a hlavně získat mezinárodní rozhled, popřípadě kontakty, které bychom jednou mohli využít po našem velkém*

---

⁴⁶⁷ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁶⁸ Rodokmen „Friess Relatives“ vytvořený Gertem Goltzem.

⁴⁶⁹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁷⁰ GAUGUSCH, Georg. *Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938*. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2. Strana 791

⁴⁷¹ KREIS, Georg. *Die Schweiz im Zweiten Weltkrieg: ihre Antworten auf die Herausforderungen der Zeit*. Zürich: Pro Helvetia, 1999, 154 s. ISBN 3-908102-71-5. Strany 84-89.

mezikontinentálním stěhování. První tam odešel studovat Gert a pak i já,“ říká Dieter Goltz o svém dalším vzdělávání.⁴⁷²

Dieter vzpomíná na objevení své lásky ke sportu – rozhodně větší, než jakou měl nepříliš sportovně založený starší bratr Gerhart. V alpském prostředí mohl Dieter plně rozvíjet svůj lyžařský talent. Začalo to nenápadně – podle Dieterových vzpomínek v podstatě v momentě, když s dětmi od Zingových stloukával dvě prkénka, na kterých pak sjížděli zasněžené svahy v okolí. Ještě jako malý dostal první lyže s koženým vázáním – bylo to poněkud primitivnější provedení, ale běžné ve třicátých a na začátku čtyřicátých let. Stále to byl ale pokrok, jakého se dostalo lyžování od doby, kdy svahy na Ještědu poprvé sjížděl Dieterův dědeček Otto Goltz před první světovou válkou.

A pak o jedněch Vánocích našel Huschi pod stromečkem pár velmi kvalitních lyžařských bot – a hned další Vánoce přibyla ta nejpodstatnější část – lyže s nejmodernějším vázáním. A jak Huschi, nebo tedy Dieter vzpomíná, pokračoval v prohlubování svého lyžařského umění. Záhy exceloval ve slalomu a nejen v něm, ale také v jízdě na běžkách. Jak sám říká, pravidelně se stával vítězem mnoha lyžařských závodů a ve své věkové kategorii překonával místní lyžaře k jejich velkému překvapení. Dieter vzpomíná s oblibou na jeden takový závod: *„U cílové čáry stáli tátové všech těch kluků, co se spolu se mnou účastnili velkého okresního lyžařského závodu – nadšení a netrpěliví. A když se objevil v cílové rovince vítěz, můj táta Fritz volal: ‚Podívejte, to je můj kluk!‘ a ostatní mu odporovali, že není, a ať se lépe podívá, že je to někdo úplně jiný, že je to přeci ten nebo ten... Nedokázali uvěřit, že někdo, kdo není místní, by vůbec mohl být v takovém závodě první a dostat hlavní cenu!“* Společně s otcem Friedrichem a bratrem Gerhartem běžně trávili spoustu času na svazích, i přesto, že elektrické lanovky nebyly úplně běžné, a kolem St. Gallen už vůbec. A tak bylo třeba svahy postupně zdolávat pěšmo. Dieter vzpomíná na mnoho těchto zimních radovánek ve Švýcarsku⁴⁷³. Některé z nich evidentně ještě v roce 1940 ve svých dopisech popisuje i jejich otec Friedrich Goltz, jak víme z pohlednice zaslané jeho starším bratrem ze Lvova.⁴⁷⁴

Situace rodiny se začala měnit s koncem války. Podle vzpomínek Gerharta a Dietera Goltzových změna byla paradoxně k horšímu. Fabrika „Textilwerke Gossau AG“ byla dobře řízená, vydělávala... jenže zároveň se začínali „z východu“⁴⁷⁵ vracet švýcarští exulanti. Mezi

---

⁴⁷² Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ Dopisy Otty Friedricha ze Lvova, 7. 6. 1940. Přílohy.

⁴⁷⁵ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

nimi byli mnozí schopní a zkušené švýcarští občané, kteří mohli vykonávat pozici ředitele továrny – továrny vytažené Friedrichem Goltzem z finančních těžkostí. Švýcaři měli přednost před všemi jinými: v ubytování, v žádostech o zaměstnání... Friedrich Goltz pozici ředitele textilky v Gossau nakonec ztratil. Snažil se dále fungovat alespoň jako samostatný podnikatel, ale jeho snahy příliš nevyšly. „*Nebyl to čas příznivý cizincům ve Švýcarsku,*“ shrnuje onu dobu Gerhart Goltz. Patovou situaci ve Švýcarsku pomohla nakonec vyřešit Friedrichova nejmladší sestra Gerda.⁴⁷⁶ Na tuto cestu zase vzpomíná Gerdina dcera, Anette Simbruner.

Gerda Goltz emigrovala do Port Elisabeth v Jižní Africe již v roce 1938 - předtím pracovala šest let ve Vídni. Svůj odchod z hlavního města Rakouska zhodnotila podle Anette Simbruner slovy: „*Ve třicátém osmém Hitler napochodoval a já vypochovala.*“⁴⁷⁷ K jejímu odchodu z Vídně tedy mohlo dojít někdy okolo března 1938, kdy proběhl anšlus Rakouska.⁴⁷⁸ S bratrem Friedrichem ale zůstala v pravidelném kontaktu, a právě v rámci tohoto nepřerušovaného spojení zaslala Gerda bratrovi nabídky zaměstnání v jihoafrickém Port Elisabeth.⁴⁷⁹ Jeden z nich se Friedrichovi zamlouval a přihlásil jako zájemce o místo.

V Londýně na něj čekal přijímací pohovor a z něj Friedrich Goltz odešel s podepsanou pracovní smlouvou. Všechno bylo připraveno a naplánováno – Friedrichova rodina byla hotova opustit Švýcarsko v roce 1947.⁴⁸⁰

„*Maminka vzala mě a bratra a odjela s námi do St. Moritz na deset dní, zatímco táta se staral o prodej většiny nábytku z našeho starého bytu v Gossau,*“ vzpomíná na odchod ze Švýcarska Dieter Goltz. „*Jenže vzhledem k tomu, jak moc jsme na odjezd pospíchali, většina z toho i dost cenného nábytku, přivezeného naší maminkou Mutzli z Greizu, byla jednoduše prodána v aukci – a někdy i dost hluboko pod skutečnou hodnotou. Museli jsme se s tím prostě smířit a být rádi, že alespoň něco utržíme – jenže pak přišla další studená sprcha. Tatínek dostal telegram: v něm mu jeho budoucí zaměstnavatel děkoval za zájem o pracovní místo, na které se ale nakonec rozhodl dosadit nějakého Brita. Jenže táta už ale měl nakoupené lístky na vlak do Marseille a z něj parníkem do Kapského Města a odtamtud do Durbanu. Požádal proto o schůzku na britské ambasádě v Bernu, kde vysvětloval, že jeho budoucí pracovní pozice v Jižní Africe byla zaplněna někým jiným. Konzul na ambasádě ho zrazoval od dalšího*

---

⁴⁷⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁷⁷ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁷⁸ BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097. Strany 108-113.

⁴⁷⁹ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁸⁰ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

stěhování – a Fritz se vytasil s neurčitě adresovaným dopisem, podepsaným vysoce postaveným britským plukovníkem, rodinným přítelem z Gossau. Konzul ustoupil, svolil k dalším krokům k vystěhování ze Švýcarska vzhledem k tomu, že v Jižní Africe již žije jeho sestra Gerda. Rovněž mu poradil, aby po příjezdu do Jižní Afriky ihned podal žalobu na výrobce kobereců, který jej měl zaměstnat. Táta ten spor vyhrál – a peníze získané z finančního odškodnění nám zaplatily náš první dům ve městě Durban.“⁴⁸¹

Není jisté, proč k nahrazení Friedricha Goltze „nějakým Bitem“ ve fabrice na koberce vlastně došlo – jestli šlo o projev antisemitismu⁴⁸², nebo prostě jenom očernění ze strany jeho nástupce v textilce Gossau. Mohlo jít i o kombinaci obojího, stejně jako prostě náhle změněné rozhodnutí udělit místo někomu, kdo mohl být lépe obeznámen se situací v Británii velmi blízké Jižní Africe. A tak klonit se hned k antisemitismu by bylo značně krátkozraké řešení tohoto náhlého rozvázání ještě čerstvé pracovní smlouvy. Navíc v roce 1947 se Jižní Afrika potýkala s vlastními poválečnými problémy – jihoafričtí nacionalisté se obávali návratu „pod křídla“ britské koruny a také snah dosavadní vlády vyřešit nedostatek kvalifikovaných pracovních míst podporou imigrace zejména z britských zemí. Nezamlouvaly se jim ani sliby obyvatelstvu neevropského původu.⁴⁸³ Je tedy možné, že se britské vedení firmy rozhodlo pro řešení co nejméně bolestivé pro všechny – a dost možná i pro Friedricha Goltze.

Gerhart Goltz ve svých vzpomínkách na Švýcarsko mluví také o onom britském plukovníkovi, autorovi dopisu předloženého Friedrichem na britském konzulátu ve Švýcarsku, skrze nějž byla cesta do Jižní Afriky volná – byť tam na Friedricha nečekalo nic kromě soudní pře. *„Někde v druhé polovině druhé světové války, po tom, co Itálie kapitulovala, se do Švýcarska nahrnula velká spousta bývalých válečných zajatců ze spojeneckých armád. Italové prostě otevřeli brány zajateckých táborů a nechali je, ať si jdou.*⁴⁸⁴ *Seznámili jsme se blíže s jedním důstojníkem – britským majorem.*⁴⁸⁵ *Ten si ve Švýcarsku pořídil psa, skotského teriéra. Na tom psovi jsem si trénoval svou angličtinu – hrozně jsem se styděl mluvit na lidi. Chodívali jsme společně s majorem jako rodina na procházky do lesa; jednou v létě nám moje maminka*

---

⁴⁸¹ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁸² Na možnost antisemitismu z britské strany nepřímo naráží Gert Goltz.

⁴⁸³ HULEC, Otakar. *Dějiny jižní Afriky*. 2. rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 413 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-039-5. Strana 198.

⁴⁸⁴ Nepodařilo se mi dohledat nic, čím bych toto tvrzení mohl podpořit nebo vyvrátit.

⁴⁸⁵ Dieter uvádí plukovníka: Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

*koupila na cestu plný kornout třešní. Seděli jsme na padlém stromě a soutěžili, kdo dokáže nejdál plivnout pecku! A to včetně toho skotského majora!*⁴⁸⁶

Cesta do Jižní Afriky proběhla hladce. Friedrich Goltz za peníze získané jako odškodnění v soudním sporu zakoupil první dům v Durbanu. „*Nemyslím si, že to pro tátu bylo nějak lehké,*“ pokračuje Gerhart Goltz. „*Ale zvládl to. Zařídil si vlastní podnik. Město, kde jsme žili – Durban – je na pobřeží Indického oceánu a bylo... inu, hodně anglické! Možná dokonce nejangličtější město v celé Jižní Africe. Když jsem později přicestoval do Anglie, tak mě dost překvapilo, kolik slov, které jsme běžně používali v Jižní Africe, už v Anglii dávno vymizely z běžného použití – například místo „bioscope“, jak jsme kinu říkali v Jižní Africe, se už dávno v Anglii říkalo „cinema“.*“⁴⁸⁷

Friedrichova sestra Gerda, nejmladší ze všech sourozenců, žila tedy v Jižní Africe už od roku 1938. Co ale přesně ji do Jižní Afriky vedlo, není známo. Jak popisuje její dcera Anette Simbruner, v Jižní Africe pak pracovala opět jako sekretářka u obchodníka prodávajícího zipy.

Válečná situace Gerdě značně zkomplikovala i tak prostou věc jako byla korespondence s rodiči. Gerda se v Jižní Africe náhle ocitla v podezření z vyzvědačství – koneckonců, psala dopisy v němčině do vazalského státu hitlerovského Německa. „*Nedovolili jí už pracovat v kanceláři. Říkali, že by mohla být německou špiónkou. Jihoafrické úřady prostě nevěřily tomu, že by Židovka, navíc německá Židovka, mohla být daleko víc proti nacismu než lidé v Jižní Africe. Mám za to, že nikdo v té době nevěřil/nevěděl o nějakých perzekucích Židů v Německu,*“ říká Kurt Arnold.⁴⁸⁸ Svůj podíl na tom mohl mít i obdiv vůči Hitlerovi, v druhé polovině 30. let poměrně rozšířený v Jižní Africe, zejména kvůli jihoafrickému rasistickému a antisemitskému zaměření. Navíc k Jižní Africe přináležela také mandátní oblast Jihozápadní Afriky, původně německá kolonie, kde mnozí stále snili o resurekci německého kolonialismu. Celková nejistota, a také otázka, jak se přesně zachovat vůči vyhlášení války Německu „mateřskou zemí“, tj. Spojeným královstvím, dále podporovala tento neklid v Jižní Africe. Tento nesoulad mohl plynout i ze vzájemných antipatií přenesených ještě z dob Búrských válek. Vyhlášení války Německu totiž mohlo znamenat střet anti a proněmecky smýšlejících táborů bělošského obyvatelstva a tím ohrožení celistvosti bělošské komunity v Jižní Africe.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁸⁷ Tamtéž.

⁴⁸⁸ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁸⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny jižní Afriky*. 2. rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 413 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-039-5. Strana 188-190.

Aby se vyhnula podobným obviněním, Gerda jednoho dne veškerou korespondenci se svou matkou (spojení tak pečlivě udržované!) prostě spálila. A tak jí nezůstalo po rodičích vůbec nic – kromě vzpomínek, bolesti a výčitek, že jim nedokázala pomoci v době, kdy na to ještě byl čas...⁴⁹⁰

Pracovala ale dál – úplně změnila zaměstnání a stala se z ní zdravotní sestra. Stále byla silně věřící a jeden čas se podle Anette také dokonce i rozhodovala, zda nevstoupit do církevního řádu. To nakonec neudělala a zvolila laický, rodinný život. Snad někdy v roce 1949 (nevíme přesně) se dvačtyřicetiletá Gerda Goltz vdala za smírčího soudce Roye Jacksona, muže o 28 let staršího (!!!). Když se Gerdě a Royovi Jacksonovým v roce 1950 narodila první dcera Anette (možná překvapivě: Royovi bylo v té době 70 let a i pro Gerdu muselo být těhotenství i v jejím věku v podstatě požehnaním), Gerda změnila náplň svého zaměstnání a začala jako zdravotní sestra obcházet nemocné a potřebné doma – zejména pak novorozeňata a malé děti. Mezi hlavní náplň patřilo přinášení mléka těm nejchudším dětem.⁴⁹¹

Bylo to období velkých změn v Jižní Africe – od voleb v roce 1948 začala být prosazována a praktikována idea apartheidu, tedy důsledné (a také územní) rasové segregace. Afrikánští nacionalisté pocítovali ohrožení nejen od svých černošských spoluobyvatel (pokud by dostali více práv), ale cítili se znevýhodňováni i ekonomicky, zejména od svých anglicky hovořících spoluobčanů. Od roku 1949 bylo zákonně ztíženo usazování cizinců v Jižní Africe, byly zakázány mezirasové sexuální styky a manželství; jiný zákon zase jihoafrické obyvatelstvo rozděloval na *bílé, černé, barevné a indické*. Silně ale vycházel ze vzhledu, což v praxi znamenalo, že děti z jedné rodiny a jedněch rodičů mohly být v různých rasových skupinách (což reálně mohlo znamenat jak zhoršení, tak zlepšení případného rasového statutu). V roce 1950 (tedy ve stejném roce, kdy se narodila Anette) byly také zákonem vyhrazeny v podstatě rezervace pro černošské obyvatelstvo (které nebylo v pracovním poměru k bílým). V roce 1953 nacionalisté vyhráli volby znovu a ještě drtivěji. Přesto proti nim vyvstaly organizace jako byl Africký národní kongres. Ten významně spolupracoval s odbory, vedoucími později stávkou za zlepšení podmínek černých dělníků zejména ve dvou městech – v Port Elisabeth, a právě v Durbanu. Zde byla demonstrace v roce 1959 rozehnána policií. Ještě horší byl nechvalně proslulý zásah policie ve Sharperville, kde policie do demonstrantů začala střílet. Nutno říci, že

---

⁴⁹⁰ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendásky.

⁴⁹¹ Tamtéž.

demonstrace byla částečně koncipována jako provokační akce – a zanechala po sobě 69 mrtvých a 180 vážně zraněných demonstrantů.⁴⁹²

Mnoho se pro Gerdu s životem v bouřlivé Jižní Africe změnilo. Z pohodlného života v Evropě – jak ve Vídni, tak i doma v rozsáhlé vile v Liberci – příliš nezbylo. Její dcera Anette Simbruner o své matce Gerdě Goltz mluví takto: „*Doma [v Liberci] měli nesmírně vysokou životní úroveň, měli služebnictvo... když pak žila v Jižní Africe, tak k nám přicházela jednou za týden paní na výpomoc s úklidem. To bylo všechno. Ale maminka si na to nikdy nestěžovala. Nikdy si nenařkala. Nikdy neříkala ‚Dřív to bylo lepší,‘ nebo ‚tam a tam se mají lépe‘. Nikdy.*“⁴⁹³

Podíváme-li se znovu na kontext, pak nemůžeme přehlédnout jeden velmi podstatný paradox, totiž že jedna část rodiny se na nacistických perzekucích aktivně podílí⁴⁹⁴ a tím nepřímou chrání druhou část⁴⁹⁵, zatímco ona druhá část touto mašinerií nevyhnutelně trpí a zároveň je do určité míry chráněna. Rovněž útěk do Jižní Afriky před pronásledováním se stal útekem do podobně naladěné společnosti, v níž hraje prim podobná nenávisť a segregace – zpočátku zaměřená i proti Židům, později hlavně proti černošskému a „barevnému obyvatelstvu“ v podobě obecně známého pojmu „apartheid“. A přesto byla Jižní Afrika lepší volbou, neboť tam již nebyli pronásledovanou skupinou Židé, ale černí. O to zvláštnější je, že útěk před jednou formou útisku do země s úplně jinou a na jiné lidi zaměřenou formou útisku přinesl Goltzovým opětovnou stabilitu a prosperitu.

---

⁴⁹² HULEC, Otakar. *Dějiny jižní Afriky*. 2. rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 413 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-039-5. Strany 198-212.

⁴⁹³ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁹⁴ Jmenovitě Werner a Kurt Arnoldovi svým zapojením v nacistické válečné mašinerii.

⁴⁹⁵ Myšlena zejména Marianne Arnold, roz. Goltz.

11. Navázat minulost, pohlédnout k budoucnu: 1947-1985

Hlavními místy, kde se po druhé světové válce odehrával život přeživších členů rodiny Goltzových, se staly čtyři státy: Spojené království, Rakousko, Spolková republika Německo a Jižní Afrika; a pět měst: Leeds, Vídeň, Berlín, Kapské město a Durban. Drtivá většina informací v této kapitole jde opět přímo od Gerharta a Dietera Goltzových, Anette Simbruner a Kurta Arnolda; vzhledem k tomu, že se jednáv podstatě již o vzpomínky z jejich dospělosti, ukazuje se zde i způsob vyrovnávání se s nepřímým traumatem holocaustu. Nikdo z nich se mimochodem při vyprávění o Jižní Africe nezmiňuje o politické situaci, jež tam panovala.

V Jižní Africe nastoupili oba synové Friedricha Goltze znovu do školy – psal se rok 1947. Jak oba bratři Goltzovi vzpomínají, přijímací pohovor se odbyval na chlapecké střední škole v Durbanu, kde měli oba zůstat na internátu. Na oba čekalo ještě znalostní přezkoušení, jenže Dieter mluvil a psal pouze německy, a to ještě švýcarským dialektem. A u zkoušky neuspěl. Jeho starší bratr Gerhart ale prošel jak z angličtiny, tak francouzštiny. Byl okamžitě přijat. *„Vzpomínám si, že jsem se připojil k jedné třídě asi šest měsíců před skládáním Junior Certificate Exam,“* vypráví Gerhart Goltz. *„Tuhle zkoušku skládají žáci zhruba v šestnácti letech. Patřila k tomu i povinná literatura a já měl to štěstí, že jako jedna z vybraných knih tam byla i nějaká z her od Shakespeara – a zrovna tou jsme se zabývali už ve Švýcarsku. Ale hrozně jsem bojoval s těmi dalšími knihami. Jeden z důvodů, proč mi to moc dobře nešlo, bylo, že jsem se připojil v době zimních prázdnin. Celé ty prázdniny jsem proseděl na knihami; navíc se to četlo špatně kvůli poněkud archaickému jazyku. Dodneška netuším, jak jsem vlastně tu zkoušku udělal. Reálně jsem před sebou měl dvě možnosti: buďto to udělám napoprvé, nebo končím. A povedlo se. Maminka mi pár let později říkala, že když zkoušející viděl všechny moje známky z technických oborů, přírodních věd, ale i moji poněkud hraniční angličtinu, tak měl prohlásit: „I kdyby u zkoušky propadl, stejně ho pustíme do dalšího ročníku,“* říká Gerhart. *„V Jižní Africe jsem odchodil celkem dva a půl roku školy.“*⁴⁹⁶

Jeho mladší bratr Dieter měl situaci komplikovanější. Jak sám vzpomíná, v podstatě jej přijali jen na základě toho, že jeho bratr zkoušku zvládl a že v dané chvíli nebylo doporučeno bratry separovat. Rovněž začal používat svoje druhé jméno Alexander jako hlavní – Dieter bylo poměrně obtížné na vyslovení pro většinu anglicky hovořících Jihoafričanů. A jako

---

⁴⁹⁶ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

Jihoafričané zápasili s jeho křestním jménem, stejně tak zápasil teď už „Alex“ Goltz s angličtinou. „*Seděl jsem ve třídě a nerozuměl ani půl slova,*“ vzpomíná na krušné začátky na durbanské střední škole Dieter Alexander. „*Chvíli to trvalo, než jsem začal alespoň pobírat nová slovíčka a vůbec se znovu nějak socializovat. Ale stejně jsem ten první školní rok v Durbanu propadl. Nakonec jsem pak byl pokárán před celou školou, že mě vyloučí, jestli si konečně nevyhrnu rukávy a nepustím se pořádně do práce. Moje výsledky pak konečně nabraly pozitivní kurz.*“ Jeho starší bratr Gerhart završil školu v roce 1949 se všemi akademickými poctami a jeho další kroky vedly na studium chemického inženýrství na durbanské University of Natal. I on si začal říkat poangličtěle „Gert“ místo dlouhého Gerhart.⁴⁹⁷

Změnou jména prošel i jejich otec Friedrich. Začal si říkat Frederick, nebo Fred, v náhradě za domáckou variantu Fritz, kterou mu říkali doma, ve vile v Liberci. Jeho synové vyprávějí, že ale neměl velké štěstí na zaměstnání. Na zkoušku byl přijat do podniku Ropes and Mattings Ltd. Podnik byl ale brzy zakomponován do mezinárodního koncernu Mackies International, vyrábějícího stroje na výrobu textilií (a mimo jiné jednoho z největších zaměstnavatelů v severoirském Belfastu, odkud podnik vzešel⁴⁹⁸). Friedrichova pracovní pozice se stala nadbytečnou a on byl propuštěn. Po sérii několika krátkodobých pokusů o zaměstnání si nakonec založil vlastní firmu: jak jinak než se zaměřením na textilní průmysl. Šlo o dodávání přize a textilií do jiných podniků na začátku padesátých let.⁴⁹⁹

Odchod do Jižní Afriky postupně plánovala celá rodina. Marianne a Werner Arnoldovi zajistili během roku 1947 dobré studium angličtiny svému synovi Kurtovi. Rok na to úspěšně složil tlumočnický kurz a strávil ještě jeden rok prací pro evropskou pobočku britských aerolinií na letišti Berlín-Gatow. „*Bylo mi osmnáct,*“ vzpomíná Kurt Arnold, „*a pro British Airways jsem pracoval během takzvané „Blokády“, tedy v roce 1948-1949. Rusové tenkrát nepouštěli žádné zboží do Západního Berlína s tím, že nás to donutí se vzdát.*⁵⁰⁰ *Dostával jsem velmi slušný plat, takže jako rodina jsme všechno přežili. Žili jsme hodně blízko studené válce, ale zvládli jsme to – hlavně díky Američanům, Angličanům a Francouzům.*“ Ale nakonec ze stěhování do Jižní Afriky sešlo. Rodina Arnoldových zůstala v Berlíně. A trvalo to ještě dvacet osm let, než došlo na společné znovushledání Friedricha, Marianne a Gerdy Goltzových – a proběhly jen

---

⁴⁹⁷ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁴⁹⁸ The Industrial Heritage of West Belfast: An overview of the industrial heritage of west Belfast. *Culture Northern Ireland* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.culturenorthernireland.org/features/heritage/industrial-heritage-west-belfast>

⁴⁹⁹ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵⁰⁰ BUFFET, Cyril. *Berlín*. Přeložil Adriena BOROVIČKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1999, 439 s., [16] s. fot., front. Dějiny měst. ISBN 80-7106-314-2. Stránky 327-328.

dvě: v roce 1975 a 1985. Kurt se nakonec zapojil také do obchodu – konkrétně do obchodu se skotskou whisky. Jak vzpomíná, celých patnáct let (1965-1980) pracoval jako obchodní agent „se socialistickými zeměmi“. „*Pravidelně jsem jezdil do Prahy, Budapešti, Sofie, ale i do Ruska. Bylo to o to výhodnější pro moje zaměstnavatele, že třeba z Berlína to do Prahy bylo jenom hodinu cesty a whisky, kterou jsem prodával, byla určena jen pro Tuzex.*“⁵⁰¹ Kurt vzpomíná i na návrat do Liberce, ačkoliv nebyl první – s matkou se do Liberce přijel podívat už někde během roku 1943 nebo 1944. A viděl vilu, ve které trávil téměř každé léto v útlém dětství v rukou nacistické bezpečnostní služby – Sicherheitsdienst.

V době, kdy ale vilu znovu navštívil Kurt Arnold, již byly všechny stopy minulých ukrutností, ale i radostí překryty – ve vile se nacházela mateřská školka.⁵⁰²

„*Mohlo to být někdy v roce 1970, alespoň myslím,*“ vzpomíná. „*Na jedné z obchodních cest do Prahy jsem se setkal s jedním z blízkých přátel dětí Goltzových. Byl to komunista už ve dvacátých letech a on a jeho manželka (Židovka) byli rovněž deportováni do Terezína.*“⁵⁰³ A jednoho dne jsme nastoupili do auta a jeli do Liberce, podívat se na vilu Goltzových. V té době tam byla mateřská školka – lidé tam byli moc milí a nechali nás si alespoň částečně prohlédnout vilu zevnitř. I když nám pomohlo asi i to, že onen rodinný přítel nejenže samozřejmě mluvil česky, ale hlavně měl vysokou pozici v komunistické straně.“⁵⁰⁴ Anette Simbruner ještě dodává k situaci u Arnoldových: „*Marianne přenechala byt svému synovi, když se oženil a sama se přestěhovala do malilinkého bytečku – a sama ani neměla od státu penzi! Všechno platil její syn – Kurt Arnold je výjimečný člověk. Platil za byt svůj, své maminky; zaplatil i její cestu do Jižní Afriky, aby mohla navštívit moji maminku [Gerdu]... je velmi štědrý. Zaplatil všechno,*“ vychvaluje dojatě svého bratrance.⁵⁰⁵

Kurtův otec Werner Arnold dál pracoval v textilním průmyslu jako obchodní agent s přízí, stejně jako před první světovou válkou. Jak říká jeho syn, vzhledem k bydlišti byl omezen již výhradně na oblast západního Berlína; podniky jeho bývalých obchodních partnerů z Braniborska a Saska komunisté znárodnili, stejně jako textilku ve Višňové u Frýdlantu.

---

⁵⁰¹ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵⁰² Vila Otto Goltze. Slavné vily: Slavné vily Čech, Moravy a Slezska [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://www.slavnevily.cz/vily/liberecky/vila-otto-goltze>.

⁵⁰³ Neznáme jméno tohoto muže. Je tak těžko určit pravdivost této vzpomínky. Nicméně šlo-li o blízkého přítele „dětí Goltzových“ jež byl komunista, může tato osoba souviset s odchodem Otty Friedricha Goltze do SSSR. Tento poznatek rozhodně stojí za další výzkum.

⁵⁰⁴ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵⁰⁵ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

Werner umírá 24. července 1974. Marianne Arnold roz. Goltz zůstala ženou v domácnosti. Umírá 22. září 1994 v jednadvaceti letech.⁵⁰⁶

Někdy na přelomu čtyřicátých a padesátých let se vdává i poslední z přeživších potomků Ottý a Anny Goltzových – nejmladší dcera Gerda. Vdala se za smírčího soudce Roye Jacksona – ročník 1879. A když se jim 23. ledna v roce 1950 narodila dcera Anette, byla to Gerda, která chodila do zaměstnání. Byla přeci jen o dvacet osm let mladší než její manžel. Ten měl od státu přiznanou penzi a zůstával tak doma s malou dcerou. „*Myslím, že to pro mámu bylo vlastně lepší, že mohla odejít a nemusela se mnou zůstat jenom doma,*“ vzpomíná na dětství strávené s otcem Anette Simbruner, roz. Jackson. „*Odjížděla každé ráno autobusem, v té době ještě neřídila. Můj táta ano, měl Dodge z roku 1936. Hrozně jsem se za to auto styděla: všichni v okolí měli dávno auta nová a my jezdili stále tím šrotem! Dneska bychom takové auto opatrovali jako veterána, ale tenkrát jsme to brali jinak. Maminka byla hodně sportovní, milovala pohyb. Užívala si život v Jižní Africe, pláže a sluníčko... Měla nesmírně pozitivní osobnost a byla silně věřící katolička. Vlastně prakticky vůbec nemluvila o to, co bylo dřív – a tak vlastně vůbec nevím, jak vnímala minulost a to všechno, co musela nechat za sebou.*“ Gerda ale zůstávala v kontaktu se zbytkem rodiny. „*Pravidelně o víkendech vyťahovala svůj psací stroj a psala přátelům a příbuzným v Evropě. Vždycky vypočítávala, na kolik dopisů musí odpovědět a udržovala kontakt, jak moc to jen šlo. Uměla skvěle psát na stroji a používala na dopisy onen velmi lehký a tenký papír, užívanou pro leteckou poštu. Psala a psala a psala,*“ říká Anette Simbruner o své matce Gerdě. Od svého manžela se ale Gerda dočkala i jednoho velmi tvrdého zákazu. „*Můj táta byl hodně žárlivý a podezřívavý. Sám německy nemluvil – a tak maminka taky nesměla německy mluvit. Byl hodně rozčilený, když se maminka setkala se svým bratrem [Friedrich] a když spolu mluvili německy. Museli před ním mluvit výhradně anglicky, i když si kvůli tomu moc dobře nepopovídali.*“⁵⁰⁷ A Kurt Arnold celou záležitost potvrzuje. „*Ano, Roy zakázal své manželce mluvit německy. Anette se tak německy mohla naučit o dost později, když už žila ve Vídni. Do té doby neměla šanci. Její otec Němce nesnášel.*“⁵⁰⁸ Jakou roli v postoji Roye Jacksona hrála jeho zkušenost z nasazení v první světové válce těžko hádat – každopádně bojoval v Tanganice, respektive v Německé jihovýchodní Africe, nikoliv Evropě. Přesto válečná situace na jihu Afriky nebyla nijak lehčí a v roce 1916 se tvrdě bojovalo o Německou jihozápadní Afriku. Německé koloniální oddíly kladly pod vedením generála von

⁵⁰⁶ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵⁰⁷ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵⁰⁸ Rozhovor s Kurtem Arnoldem vedený online 12. 1. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

Lettow-Vorbecka zatvrzelý odpor. Jihoafrický expediční sbor pak také bojoval v Evropě, kde mimochodem v bitvě na Sommě ztratil dvě třetiny svého celkového stavu.⁵⁰⁹

Anette Simbruner má však na otce, Gerdina manžela, hlavně příjemné vzpomínky: „*Byl to milující otec, velmi starostlivý. Bylo mu sedmdesát let, když jsem se narodila a zemřel v šestaosmdesáti – měla jsem ho vedle sebe po šestnáct roků. Když jsem byla dítě, trávila jsem čas prakticky jenom s tátou. Byl hodně citově založený, ke konci už zapomětlivý... ale moc jsem ho milovala.*“ Anette dodává ještě ke své matce: „*Jak ona sama byla nesmírně aktivní, tak se snažila k aktivitě dohnat i mě – a tak jsem chodila na balet, na tenis, na plavání... Co pamatuji, tak si vždycky přísně hlídala figuru. Ale myslím, že přes všechny ty těžké chvíle v jejím životě ji přenesla právě její silná víra. A mimochodem, jedinou větu, kterou si moje maminka pamatovala česky, bylo „Horký párky“ – a dlouho nechodila do školy. Až do jejích dvanácti ji učili doma – měla soukromého učitele na angličtinu, francouzštinu... moji maminku hodně zajímaly a bavily jazyky. Studovala nějaký čas francouzštinu na pařížské Sorbonně, chvíli žila i v Anglii a učila se anglicky. A pak se přestěhovala do Vídně, kde žila šest let. A nikdy se nenaučila pořádně vařit,*“ dodává Anette Simbruner. V roce 1956 Gerda opět po skoro osmnácti letech vycestovala z Jižní Afriky a vrátila se nakrátko do Evropy. Cesta trvala dlouhé tři měsíce – během ní navštívila svou sestru Marianne Arnold v Berlíně a přátele, kteří zůstali naživu. Rovněž stanula před dveřmi jednoho z drážďanských domů, které otevřela pětasedmdesátiletá žena s důvěrně známou tváří – Marta Liebig, které doma u Goltzů říkali Leuli. „*Leuli tam vždycky pro moji maminku byla, když se babička potřebovala věnovat hostům, nebo se věnovala sportu. Maminka Leuli milovala. Vzpomínám si, že mi na Vánoce posílala dárky – dřevěné loutky a christstollen. Byla to úžasná záležitost, christstollen v Jižní Africe – tedy až na to, že když balík od Leuli konečně dorazil, tak se to nedalo jíst, protože máslo bylo dávno žluklé... Taková byla Leuli.*“ Gerda podle vyprávění své dcery Anette navštívila světovou výstavu, konající se toho roku v Bruselu a kterou dodnes připomíná slavná skulptura Atomia.⁵¹⁰ Dlouhé odloučení mezi matkou a dcerou se však také neobešlo bez dočasných důsledků. „*Když se maminka vrátila – tenkrát mi bylo šest let – tak jsem se před ní hrozně styděla, nechtěla jsem jí vlastně ani moc vidět. Byla jsem zvyklá na tátů a... nebylo to jednoduché. Ale mamince ta cesta udělala moc dobře.*“⁵¹¹

---

⁵⁰⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny jižní Afriky*. 2. rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 413 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-039-5. Strana 175.

⁵¹⁰ Expo58. *Atomium.be* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://atomium.be/expo58>.

⁵¹¹ Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

Anette studovala střední školu v Bellville na okraji Kapského města a v osmnácti letech nastoupila na University of Cape Town. Tam pak ještě rok studovala matematiku, fyziku a chemii v přípravce pro budoucí učitele, ačkoliv původně chtěla jít studovat medicínu. „*Jsi holka,*“ řekla Anette její matka Gerda na vizi stát se lékařkou. „*Navíc bys musela studovat tak hrozně dlouho, celých šest roků, nebyla by z tebe stejně kloudná doktorka,*“ odrazovala Gerda dceru. A tak se z Anette stala učitelka. „*Nejsem úplně rozený pedagog a nebyla jsem z toho příliš nadšená. Stejně jsem začala učit – a pak jsem potkala svého budoucího manžela.*“ Její budoucí manžel, Rakušan Georg Simbruner, pracoval v Kapském městě jako dětský lékař – a když bylo Anette dvacet dva let, tak se vzali. Odcestovali spolu do Vídně, odkud Georg Simbruner pocházel. „*Začala jsem učit ve Vídni a měli jsme šest dětí! Dvacet let jsme žili ve Vídni; pak jsme se přestěhovali na devět let do bavorského Mnichova, pak na sedm let do Innsbrucku a před deseti lety jsme se vrátili zase zpátky na startovní čáru – do Vídně.*“⁵¹²

Školu dokončil i Gerhart Goltz. „*Dokončil jsem v Jižní Africe na University of Natal v Durbanu svůj Master's Degree v chemickém inženýrství – dřív se tomu říkalo „Chemical Technology. Dostal jsem stipendium na Imperial College ve Spojeném království. Tam jsem dokončil svoje doktorát; v té době jsem se také oženil – ale měl jsem za to, že před návratem do Jižní Afriky bych měl nabrat ještě nějakou praktickou zkušenost z průmyslu... A do Jižní Afriky jsem se už nikdy nevrátil – jenom občas na prázdniny...*“ Ve Spojeném království se Gerhart Goltz oženil s Gillian Birnage a jeho působení na londýnské Imperial College znamenalo i to, že zde aktivně přednášel.⁵¹³ Po dokončení doktorského studia neměl nouzi o nabídky na pracovní pozice a většinu života strávil ve významných chemických podnicích jako Distiller's Corporation, ICI a nakonec se stal nezávislým poradcem v chemickém průmyslu.⁵¹⁴

Jeho mladší bratr Dieter Alexander Goltz dokončil střední školu v roce 1952 a nějakou dobu pracoval na různých pozicích v Jihoafrické republice jak v textilním, tak automobilovém průmyslu, ale postupně se začal zaměřovat na obchodní stránku věci – konkrétně marketing strojů na výrobu textilu. Přihlásil se na univerzitu v německém Kerfeldu, na obor textilní inženýrství a byl přijat. S přelomem let 1956-1957 tedy odcestoval do Evropy, aby mohl začít svou univerzitní kariéru. Zde během studií také potkal svou budoucí manželku Ursulu Pott,

---

⁵¹² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵¹³ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵¹⁴ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

pocházející z německého Güterslohu v severním Porýní/Vestfálsku. Ursula ho následovala v roce 1963 do jihoafrického Durbanu.⁵¹⁵

Po dokončení kerfeldské univerzity se pak ještě přesunul do Spojeného království, kde studoval postgraduál na polytechnice ve Woolwichi – a pak se vrátil zpět do Jižní Afriky. Zapojil se do podniku svého otce Friedricha Goltze, a nakonec po něm převzal sekci zabývající se stroji na výrobu textilií a doplňků k nim – a dále ji rozšířil. „*Ve výsledku měl [i v Jižní Africe] velmi blízký kontakt s Evropou, protože spolupracovali hlavně s firmami ze Spojeného království, Německa, Švýcarska, Itálie i Holandska. Dvakrát do roka do Evropy přijížděl nejen za obchodem, ale i za rodinou, takže mohli všichni lépe udržovat vztahy,*“ říká o Dietrově úspěšné obchodní kariéře jeho dcera Ira Hay. „*A vzhledem k jeho častým návštěvám Kapského města se často vídal s tetou Gerdou, jejím manželem Royem a svou sestřenicí Anette.*“⁵¹⁶ Rodiny Gerharta i Dietera Alexandra Goltzových se v šedesátých letech rozšířily: Gerhartovi a Gillian Goltzovým se ve Spojeném království narodil v roce 1960 první syn Paul a o šest let později jej následovala dcera Helen⁵¹⁷; Dieterovi a Ursule Goltzovým v Jižní Africe s dvouletým rozestupem narodily dvě dcery: Ira (1964) a Petra (1966).⁵¹⁸

Z Erny „Mutzli“ Goltz se stala v Jižní Africe skutečná učitelka v mateřské školce – profese, na kterou se připravovala v mládí a nikdy ji vlastně nevykonávala. Až teď. Radost jí ale dělaly nejen její vnoučata, ale zapojila se rovněž do výpomoci v indickém sirotčinci zvaném Lake Haven v Sea Cow Lake a s radostí pomáhala zdejším dětem s výtvarnou výchovou a výrobou nejrůznějších drobností.⁵¹⁹

Friedrich Goltz přestal pracovat na plný úvazek ve svých sedmdesáti letech – a začal pracovat jen na úvazek poloviční. Když mu bylo pětasedmdesát tak se s Mutzli usnesli, že je čas se přestěhovat – a vydali se do „nejteplejšího místa v Německu“ ve spolkové zemi Bádensko-Würtenbersko, do Müllheimu. „*Tatínek měl dostával penzi z Německa,*“ vysvětluje důvody přestěhování Gerhart Goltz. „*Bylo to kvůli nucenému odchodu z Československa, kvůli příchodu nacistů. A jako německý penzista měl nárok na bezplatnou zdravotní péči. V té době měl za sebou už jeden infarkt, trpěl cukrovkou... A Jižní Africe se za všechno muselo platit. Takže zdravotní péče byla velký faktor ve stěhování. Chtěli se vrátit do Švýcarska, ale to by pro ně bylo příliš drahé – a Švýcarsko, stejně jako Jižní Afrika, nemělo bezplatnou zdravotní péči.*“

---

⁵¹⁵ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵¹⁶ Tamtéž.

⁵¹⁷ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵¹⁸ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵¹⁹ Tamtéž.

V Německu byli také blíže Gerhartovi ve Spojeném království a Dieter Alexander dojížděl za rodiči nejméně dvakrát do roka. Gerhart získal místo vyučujícího na univerzitě v Leedsu – který mimochodem stále drží i ve věku osmdesáti devíti let.⁵²⁰

V německém Müllheimu nakonec Friedrich a Erna Goltzovi také zemřeli – Friedrich v pětaosmdesáti letech v roce 1985, jeho manželka Mutzli o dva roky později ve věku sedmdesáti devíti let.⁵²¹

Gerda Jackson, rozená Goltz, později prodala dům v Jižní Africe a odstěhovala se do Vídně, kde před válkou šest let pracovala jako sekretářka. „*Pronajala si byt nedaleko toho našeho, aby nám pomáhala – hlavně proto, že jsme měli tolik dětí. A přicházela k nám na výpomoc každý den. Navíc v létě přijížděla její sestra, moje teta Marianne z Berlína na celé tři měsíce, takže i ona se zapojila do výpomoci s dětmi. Četly jim, houpaly je, škrábaly brambory, nakupovaly, vyzvedávaly je ze školy, vozily na večírky u spolužáků...*“ vzpomíná na svou matku a tetu Anette Simbruner.⁵²²

Avšak zde příběh předčasně končí – paní Anette Simbruner přestala komunikovat a neznáme tak poslední úsek životní cesty Gerdy Jackson.

---

⁵²⁰ Rozhovor s Gertem Goltzem vedený online 19. 10. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵²¹ Vzpomínky Dietera Goltze, zapsala Ira Hay 10.2. 2021. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

⁵²² Rozhovor s Anette Simbruner vedený online 16. 12. 2020. Osobní archiv Tomáše Bendáska.

10. Závěr

Ačkoliv tzv. konečné řešení židovské otázky je téma již značně probádané, stále nemůžeme říci, že bychom se blížili jakémukoliv uzavření této kauzy. Pro důkladné prozkoumání bychom museli podrobně zpracovat nejen oněch příslovečných „6 milionů“ lidských osudů, ale také mnoho tisíc jiných, které se nevejdou pod hlavičku židovské otázky. Takový úkol je vskutku gargantuovský, avšak ne nespílitelný. Je stále co říci za ty, kteří již nic říci nemohou.

V této diplomové práci jsem představil osud rodiny Goltz z Liberce: rodiny bohatých továrníků a národnostních Němců, římských katolíků. Rodinu, již stihl nesmyslný trest za neexistující hřích předků. A nebyli to jen němečtí nacionální socialisté a jejich ideologie, která by pronásledovala osoby jejich původu a krve. Celým textem se jako červená nit táhne antisemitismus, jež nebyl cizí ani jinak velmi různorodé rakousko-uherské monarchii, ale ani českým národovcům na sklonku 19. století – natožpak jinak liberálnímu a demokratickému Československu. Ačkoliv bychom mohli pochybovat, že židovství hrálo v životě Otty Goltze původně nějakou jinou roli než striktně formální, přesto i tato formalita se stala v očích křesťanské, respektive katolické majority Rakousko-Uherska přítěží. Tak v roce 1890 nepřímo donutila Ottu ke konverzi na majoritní víru. O dalších dvacet jedna let později došlo i ke změně příjmení. A přesto se zdá, že ani nová víra nehrála zásadní roli v životě rodiny. Friedrich a Marianne Goltzovi dobrovolně podstupovali svatby se svými partnery v protestantském ritu a zbavovali se jedné víry, jen aby přijali druhou. Tuto „nedůležitost“ víry potvrzuje i Kurt Arnold.⁵²³ A přesto se Gerda, nejmladší z dcer Goltzových, ve chvílích nejtěžších obracela s důvěrou na Nejvyššího a její dcera Anette na matku vzpomíná jako na nesmírně silně věřící katoličku.⁵²⁴

Goltzovi žili mimo židovskou komunitu v podstatě od doby, co Otto (ještě jako Goldschmiedt) někdy na sklonku 80. let 19. století poprvé opustil Vídeň. Přesto na ně bylo nacistickou diktaturou uvaleno společné břímě Židovství.

Otto Goltz spolu s manželkou Annou roz. Friess strávili většinu svého života v Liberci, jakož i v Hrádku nad Nisou a během krátkého zhruba dvouletého intermezza⁵²⁵ také v Žitavě. Otto Goltz provozoval vlastní přádelnu „Sigmund Goldschmiedt“ a zároveň spolu se svým švagrem a dalšími příbuznými stál až do velké hospodářské krize v čele textilní továrny ve Višňové

---

⁵²³ Rozhovor s Kurtem Arnoldem 12. 1. 2021.

⁵²⁴ Rozhovor s Anette Simbruner 16. 12. 2020.

⁵²⁵ Cca 1910-1912.

u Frýdlantu (Weigsdorfu). Toto postavení mu umožnilo vybudovat luxusní vilu v Jablonecké ulici čp. 22, jež dodnes nese jeho jméno. Když ho v roce 1931 stihl bankrot a většina akcií přešla na banku, byl do čela továrny postaven jeho druhý syn Friedrich. Životní úroveň rodiny značně poklesla, avšak stále si udrželi vilu a život továrnické rodiny, byť méně opulentní. S nadcházejícím válečným konfliktem a těsně před anexí československého pohraničí v říjnu 1938 opouští Otto Goltz s manželkou prostředí luxusní liberecké vily a odchází za rodinou manželky na Moravu, do Zborovic. Zde stále žije Hans Friess, synovec Anny Goltz. Na konci srpna 1939 se stěhují do Prahy. V hlavním městě žijí postupně v několika bytech až do 9. července 1942, kdy jsou oba manželé transportováni do ghetta Terezín. Zde končí životní pouť Otty Goltze – umírá na začátku prosince roku 1942.

Jeho manželku čekal další transport na sklonku roku 1943 do vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau. Zde byla umístěna do tzv. „rodinného tábora“, ale záhy po transportu umírá, vyčerpáním a stářím. „Sešlost stářím“ byla jako příčina smrti vyplněna i v její úmrtní kartě.

Z jejich čtyř potomků čekal podobný osud ještě nejstaršího syna, Ottu Friedricha Goltze – doktora práv. Během první světové války důstojníka nejspíše na karpatské frontě a později pravděpodobně člena hnutí s protifašistickým a protinacistickým založením. Ottu Friedricha zavedla jeho cesta na východ do Sovětského svazu, kde nakonec zůstal bez prostředků a dalších možností ve Lvově. Z jeho pobytu tam existují dopisy, které posílal rodičům a mladšímu bratrovi Friedrichovi Goltzovi do Gossau ve Švýcarsku. Nicméně jeho stopa končí zhruba v červenci 1941, tedy v době velkého lvovského pogromu – a můžeme předpokládat, že zahynul během něj. Pokud by byla pravda to, co o strýci vyprávějí vnoučata, byl Otto Friedrich využíván na budování vojenských staveb v okolí Lvova. Mohl by být v takovém případě přiřazen k Deutsche Ausrüstungswerke (DAW) Lemberg – avšak nepodařilo se mi najít žádný hmatatelný důkaz o takovém zařazení, ani jeho jméno v databázi žádného z okolních vyhlazovacích táborů, jakým byl například Belzec. Otto Friedrich Goltz téměř bez pochyb zahynul, aniž se oženil nebo měl potomky. Právě v jeho případě je největší prostor pro další výzkum, neboť tato jinak velmi zajímavá osobnost zůstává téměř úplně skryta. Zejména pak jakou (pokud nějakou) roli hrál na československé protifašistické scéně, jaké přesně bylo jeho směřování po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a jaké byly důvody, jež jej vedly právě na východ do Lvova, v sovětského záboru Polska, zatímco všichni jeho příbuzní prchali na západ.

Druhý potomek, o dva roky mladší Friedrich Arthur Goltz byl rovněž doktorem práv a během první světové války sloužil snad jako důstojník jezdeckva na italské frontě. Zde se účastnil posledních bojů u Vittorio Veneto. Později se dostal do čela továrny ve Višňové u Frýdlantu a tu řídil až do roku 1938. Oženil se s Ernou Albert, původem z německého Greizu, a měl s ní dva syny: Gerharta a Dietera. Rodina Friedricha Goltze odchází do Švýcarska, konkrétně do městečka Gossau, kde Friedrich řídil textilní továrnu. Později se na popud jeho nejmladší sestry Gerdy přestěhovali do Jižní Afriky. Friedrichovi synové odešli studovat do Evropy: Gerhart do Spojeného království a Dieter do Německa, ale zpět se vrátil pouze Dieter. Friedrich dál pracoval spolu s mladším synem Dieterem v textilním průmyslu, zatímco prvorozený syn Gerhart budoval svou akademickou kariéru. Nakonec Friedricha a jeho manželku Ernu zavedla cesta zpět do Německa, kde Friedrich umírá v roce 1985, Erna v roce 1987. Dieter dnes žije v Jižní Africe a Gerhart stále ve Spojeném království.

V pořadí třetí z dětí Otty a Anny Goltzových a zároveň i první dcera Marianne se vdala za Wenera Arnolda, obchodního agenta z Berlína. Z manželství vzešel syn Kurt, první vnouče Goltzových, a právě od něj pochází většina osobních vzpomínek na Ottu, Annu a velkou vilu v Liberci. Období druhé světové války strávila rodina v Berlíně – Werner Arnold byl důstojníkem Wehrmachtu a Kurt nastoupil do Hitlerjugend. Po válce Werner dál obchodoval s přízí a jeho syn nějakou dobu pracoval na letišti Gatow: shodou okolní v době, kdy se toto letiště stalo životě důležitým pro obležený Západní Berlín. Později pracoval rovněž jako obchodní agent, se skotskou whisky. I díky tomu se dostal do Československa a mohl znovu vidět vilu svých prarodičů v Liberci. Jeho otec Werner Arnold zemřel v roce 1974, Marianne Arnold née Goltz umírá v roce 1994 v pozhnaných jednadvadesáti letech.

Čtvrtým a posledním potomkem byla Gerda – do zhruba dvanácti let vyučovaná doma, později prošla mnoho škol v různých zemích, včetně pařížské Sorbonny. Pak pracovala nějaký čas ve Vídni jako sekretářka, avšak s anšlusem Rakouska Gerda opouští Vídeň a odchází do Jižní Afriky. Zde nějakou dobu pracovala jako zdravotní sestra a také se provdala za soudce Roye Jacksona, muže podstatně staršího než ona. Svazek byl přesto plodný a Gerdě se v jejích čtyřiceti třech letech narodila dcera Anette. Vzhledem ke svému věku a penzi vychovával dceru prakticky výhradně otec. Anette chtěla být lékařkou, ale nakonec se z ní stala učitelka. Provdala se za pediatra Georga Simbrunera a odešla s ním do Vídně, kam ji později následovala i její matka Gerda. Bohužel nevíme, jaké byly přesně další osudy Gerdy Jackson, roz. Goltz, neboť komunikace s dcerou ustala.

Liberec odchodem Goltzových ztrácí dvě významné osobnosti stojící v čele regionálního průmyslu. Oba synové byli doktorem práv, nejstarší Otto Friedrich také publikoval nejrůznější vědecké statě z národohospodářství. Rodině patřila rozlehlá vila, která v roce 1921 pojala šestnáct osob, a také textilky v Hrádku nad Nisou a ve Višňové u Frýdlantu. Právě Višňová představovala hlavní zdroj tohoto zdánlivě nevyčerpatelného rodinného bohatství. Služebnictvo a vychovatelka, soukromí učitelé, tenisový kurt, cestování po Evropě, mezinárodní obchod: to byli Goltzovi před druhou světovou válkou žijící bez jakéhokoli cejchu Židovství.

S tzv. konečným řešením židovské otázky a arizací židovského majetku ale Goltzovi nepřišli jen o luxusní vilu a o textilní továrny, ale zejména o celou svou minulost. Jejich pouto s předky bylo přerušeno. Rodinu Goltzových už necharakterizuje továrnický život a pohodlí, ale slova jako Terezín, Auschwitz-Birkenau a Lvov; později také Berlín, švýcarské Gossau, a jihoafrický Port Elisabeth. Pohodlí zmizelo a zůstala jen bolest a prázdnota, již se podařilo postupně s velkou námahou alespoň částečně znovu vyplnit. Avšak jak víme z Gerdina životního osudu, ne vždy to bylo možné.

Samotná vila na Jablonecké ulici čp. 22 prošla také velmi dramatickým vývojem. Z poklidného a luxusního přístavu bezpečí se stala úřadovnou německé tajné bezpečnostní služby Sicherheitsdienst (SD) a v období těsně po druhé světové válce také sídlem Revolučních gard (RG). Kromě mučení při výsleších zde došlo také k nejméně dvěma doloženým popravám. Přesto se později ve vile znovu rozléhal dětský smích – to, když v jejích prostorách byla zřízena mateřská škola. Takový vývoj prodělal jeden jediný dům v době, jež netrvá ani jeden lidský život.

Do historie rodiny Goltz se promítá mnoho nejrůznějších aspektů a je velmi těžké je zachytit všechny. Nicméně z přímých potomků Otty a Anny Goltzových se už do Liberce nevrátil nikdo a jejich děti se zde hromadně sešly až v roce 2019. Toto setkání se konalo u příležitosti pokládání Kamenů zmizelých (Stolpersteine), připomínajících jejich prarodiče. Přijeli ze Spojeného království, z Jižní Afriky, z Německa a z Rakouska. Ačkoliv se jejich rodiče pokládali za Němce, někteří už německy nerozumí – a česky nerozumí nikdo. Věta „Horký párky!“, již v paměti přechovávala ze svého libereckého dětství Gerda Jackson, odešla spolu s ní.

Goltzovi a jejich potomci tak představují jednu rodinu, jež ale nemá společný rodný jazyk.

Kameny zmizelých byly položeny před bývalou rodinnou vilou v Jablonecké ulici pouze dva: třetí kámen za Ottu Friedricha Goltze, který by připomínal jeho zmizení, stále chybí. A tak

zůstává stále jednou z mnoha ztracených duší lvovského ghetta, za níž ještě hoří několik málo blednoucích vzpomínek – nic víc. Bylo by proto nepochybně vhodné, aby byl tento Kámen položen i za něj, aby mohl být vytvořen alespoň jeden pevný bod připomínající jeho zmizení a stal se tak i zároveň kamenem náhrobním, jehož se mu, stejně jako jeho rodičům, nikdy nedostalo.

11. Použité prameny a literatura

11.1 Prameny

11.1.1 Archivy

AČNB, fond 10 Anglo-československá banka v Praze, Protokoly o schůzi správní rady 1924, AČB/1/16, Protokol ze dne 15. července 1924, s. 10, Protokol ze dne 11. prosince 1924, s. 5

Archiv koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau.

Moravský zemský archiv v Brně, katolická matrika Zborovice sňatky 1867-1936. Číslo knihy 8504.

Národní archiv, jmenování JUDr. O. Goltze smluvním úředníkem Státního úřadu statistického v Praze, 1936.

Národní archiv, pohybové karty Otty a Otty Bedřicha Goltze.

Národní archiv, Šetření o totožnosti a trestní minulosti Friedricha Goltze 4. 11. 1938.

Národní archiv, Tiskopis na žádost za občanskou legitimaci Otto Goltz a Anna Goltz rozená Friess.

Soukromé archivy rodin Goltzových, Arnoldových a Simbrunerových.

Státní oblastní archiv Litoměřice, katolická matrika Hrádek nad Nisou 1896-1908, signatura L46/78.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, katolická matrika Ves 1859-1907. Signatura L176/12.

Státní okresní archiv Liberec, archivní pomůcka číslo 114m, NAD 849, prom. hist. Vladimír Ruda, 1962.

Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.

Státní okresní archiv Liberec, sčítací operáty pro dům Liberec 7/V. 1921.

Stavební archiv města Liberec.

Výpis židovské obce v Liberci.

Židovské muzeum v Praze: fond Terežín, inv. č. 345, Soubory plánů terežínského ghetta.

11.1.2 Orální historie

Rozhovor a korespondence s Anette Simbruner

Rozhovor a korespondence s Gerhartem „Gertem“ Goltzem

Rozhovor a korespondence s Irou Hay

Rozhovor a korespondence s Kurtem Arnoldem

11.1.3 Online zdroje

Adreßbuch und Geschäfts-Anzeiger der Stadt Zittau 1909/10: Písmo G [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/97701/250/>.

Co rakousko-uherský voják věděti má. Příručka pro rakousko-uherské vojny bez ohledu na hodnost. Přeložil a upravil Stanislav Vojna. Praha.

Gebührenvorschrift für das k. u. k. Heer vom Jahre 1895: I. Teil 1. Heft Gebühren im Frieden. Geld- und Naturalgebühren. Wien: K. k. Hof – und Staatsdruckerei, 1914.

Otto Goltz: Oznámení o úmrtí, ghetto Terežín. *Holocaust.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>

Sterbefälle: vom 4. Dezember 1942. *Památník Terežín* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: http://archive.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/img/apt/6716_03.jpg

Textilní obzor: orgán Spolku českých textilníků. 8. 1910. ISSN 2336-3674.

Transport AAP (Praha-Terežín). *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/transport/79-aap-praha-terezin>

VON GOSPIĆ, Rudolf Matanić. *Handbuch für den Infanteristen des k. u. k. Heeres, sowie der k. k. Landwehr.: Příruční kniha pro infanteristy císa. a král. vojska, jakož i c. k. zemské obrany.* Budapešť: Budapešťianský nakladatelský spolok, 1914.

WOLF, Otto. Deník Otty Wolfa. *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/denik-otty-wolfa/rok-1942/#remark-ref-1>.

11.1.4 Soudobý tisk

Prager Tagblatt: Wochenzeitung für Politik – Wirtschaft – Kultur – Reise. ISSN 4061-3232.

Reichenberger Zeitung: Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen. ISSN 1214-6587.

11.1.5 Filmové dokumenty

Atrocities Against Jews: Film ID:402. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn1001275>

11.2 Literatura

11.2.1 Tištěné publikace

ADLER, Hans Günther. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství.* I., Dějiny. Brno: Barrister & Principal, 2006, 291 s. ISBN 80-7364-024-4.

Božská komedie. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1762-8.

BRANDES, Detlef. Liberec v krizovém roce 1938. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník.* Liberec: Technická univerzita, 2006, 7(1), 106-123. ISSN 1213-5097.

BROD, Toman, Miroslav KÁRNÝ a Margita KÁRNÁ. *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau: Sborník...* Praha: Melantrich, 1994, 203 s., fotogr. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-193-9.

- BUFFET, Cyril. *Berlín*. Přeložil Adriena BOROVIČKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1999, 439 s., [16] s. fot., front. Dějiny měst. ISBN 80-7106-314-2.
- CVRCEK, Tomas. Wages, Prices and Living Standards in The Habsburg Empire, 1829 – 1910: (work in progress). October 2011. Clemson University.
- DAWIDOWICZ, Lucy S. *The war against the Jews: 1933-1945*. New York: Bantam Books, 1986. ISBN 0-553-34302-5. Dostupné také z: <https://archive.org/details/waragainstjews00lucy>.
- ENGELMANN, Isa. *Židé v Liberci: k dějinám obyvatel města pod Ještědem*. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2007. ISBN 978-80-239-9169-7.
- FUČÍK, Josef. *Piava 1918: program, mýtus, realita*. Praha: Havran, 2001. Krok. ISBN 80-865-1505-2.
- GAUGUSCH, Georg. *Wer einmal war A-K: Das jüdische Großbürgertum Wiens 1800–1938*. Vídeň: Almathea, 2011. ISBN 978-3-85002-750-2.
- HOBBSAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. Politologická řada. ISBN 80-859-5955-0.
- HULEC, Otakar. *Dějiny jižní Afriky*. 2. rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 413 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-039-5.
- JAKUBEC, Pavel a Jaroslav PAŽOUT. *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2019, s. 71-86. ISBN 978-80-907464-0-4.
- KANÁK, Petr; KRČMÁŘ, Dalibor; VAJSKEBR, Jan. *S jasným cílem a plnou silou: nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. [Terezín]: Památník Terezín, 2014, 223 s. ISBN 978-80-88052-00-5.
- KÁRNÝ, Miroslav. *"Konečné řešení": Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, 182 s. ISBN 80-200-0389-4.
- LAUŠMANOVÁ, Sabina: *„Nechtění obyvatelé“ – osud rodiny Perlmann*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci 2019. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

LHOTOVÁ, Markéta: *Synagogy v plamenech. Křišťálová noc 1938 v českém pohraničí*. Severočeské muzeum v Liberci, Liberec 2013. ISBN 978-80-87266-14-4.

LUŠTICKÁ, Hana a Aleš JUNGSMANN, HALÍK, Pavel, ed. *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha: Foibos ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Liberci, Severočeským muzeem v Liberci, 2007, 171 s. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-06-3.

MARTIN, Bernd a Ernst SCHULIN. *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc: Votobia, 1997, 354 s. ISBN 80-7198-311-X.

MELANOVÁ, Miloslava a kol.: *Liberec*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2017. ISBN 978-80-7422-484-3.

Naši nebo cizí?: Židé v českém 20. století. [Sv. 1], Velké a malé dějiny. ISBN 978-80-87366-28-8.

OSTERLOH, Jörg. *Nacionálněsocialistické pronásledování Židů v říšské župě Sudety v letech 1938-1945*. Praha: Argo, 2010, 774 s. Historické myšlení, sv. 43. ISBN 978-80-257-0213-0.

PÁNKOVÁ, Jitka. *Tzv. konečné řešení židovské otázky – případ advokátů z Moskevské ulice v Liberci*. Liberec, 2019. Diplomová práce. Technická univerzita Liberec. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

RICHTER, Karel. *Sudety*. Druhé, vázané vydání. Praha: Noos, 2016. ISBN 978-80-88117-01-8.

RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7429-988-9.

RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0.

RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista: Temné stránky z dějin Liberce*. Liberec, 2017. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

ŘEHÁČEK, Marek. *Hrádecko: Krajina na Nise*. Liberec 2001.

ŘEHÁČEK, Marek. *Hrádek nad Nisou: obrázky z minulosti*. Hrádek nad Nisou 1995.

SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust - historie a varování*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Paseka, 2015, 399 s. ISBN 978-80-7432-655-4.

ŠIMČÍKOVÁ, Kateřina. *Historie školství ve Zborovicích*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1942: srdce Třetí říše*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2017, 704 s. ISBN 978-80-7451-602-3.

ZEMAN, Jaroslav a Marius WINZELER. *Turistický průvodce: S Rudolfem Bitzanem po Euroregionu Nisa = Ein Reiseführer : mit Rudolf Bitzan durch die Euroregion Neiße*. Stráž pod Ralskem: Město Stráž pod Ralskem, [2013?], 42 s. ISBN (Brož.).

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety : (1938-1945)*. Praha: Argo, 2001, 577 s. Obzor. ISBN 80-7260-055-9.

11.2.3 Elektronické zdroje

30 Shocking Historical Photos of the Lviv Pogroms in 1941. *Vintage Everyday* [online]. 2016 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.vintag.es/2016/10/30-shocking-historical-photos-of-lviv.html>.

Anna Goltzová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/89777-anna-goltzova/>.

BLODIG, Vojtěch. Propagandistická funkce Terezína. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/propagandisticka-funkce-terezina/>

BUKOVSKÁ, Karolína a Jakub MLYNÁŘ. Jméno: jeho změna, ztráta a navrácení v rozhovorech s židovskými přeživšími holocaustu. *HISTORICKÁ*

SOCIOLOGIE [online]. 2019, **11**(2), 121-139 [cit. 2021-6-30]. ISSN 2336-3525. Dostupné z: doi:10.14712/23363525.2019.20.

DLOUHÝ, Aleš, Patrik ŘEZÁČ, Jakub KEPKA a Jakub ZVELEBIL. *Liberec v době chaosu: Vybrané válečné a poválečné osudy z Liberce* [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=7594e453e1e04a6da6f4efe696157492>

DORE, Bhavya. Lawyers of Lviv. *Mint* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.livemint.com/Sundayapp/zqaBqfhlbRDoeIwU1wSbgP/The-lawyers-of-Lviv.html>

Ebner-Eschenbach, Marie Freifrau von geborene Freiin von Dubsky, ab 1843 Gräfin von Dubsky. *AEIOU Encyclopedia: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon*: [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.e/e073995.htm;internal&action=_setlanguage.action?LANGUAGE=en

Expo58. *Atomium.be* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://atomium.be/expo58>

Garnisonen der Landstreitkräfte Österreich-Ungarns: Turnau. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Garnisonen_der_Landstreitkräfte_Österreich-Ungarns.

HIMKA, John-Paul. The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* [online]. **53**(2/4), 209-243 [cit. 2021-5-28]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41708340?seq=1#metadata_info_tab_contents

Historischer Währungsrechner: Finanzbildung durch die Oesterreichische Nationalbank [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.eurologisch.at/docroot/waehrungsrechner/#/>

IR 74 - pluk: (I., II. a IV. prapor). *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://velkavalka.info/wiki/doku.php?id=bojova_cesta_ir_74.

IR 74: doplňovací okresy pluku. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mapa.php?q=http%3A%2F%2Fwww.eeh.cz.uvirt80.active24.cz%2Fpages%2Forganizace-kml.php%3Fid%3D4191%26rok%3D1914%26typ%3Ddoplnuje>.

IR 94 - pluk: (I., II., III. a IV. prapor). *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://velkavalka.info/wiki/doku.php?id=bojova_cesta_ir_94

IR 94: doplňovací okresy pluku. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mapa.php?q=http%3A%2F%2Fwww.eeh.cz.uvirt80.active24.cz%2Fpages%2Forganizace-kml.php%3Fid%3D4211%26rok%3D1914%26typ%3Ddoplnuje>.

KASPER, T. České učitelstvo mezi sjezdy československého učitelstva 1870-1880 v diskusi Posla z Budče. In KASPER, T.; PELCOVÁ, N.; SZTOBRYN, S. (ed.) Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu, Praha: Karolinum, 2013, s. 37-45. Strana 2.

Kde bojoval můj pradědeček: Politický okres Liberec. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.velkavalka.info/mista-jednotky.php>

LHOTOVÁ, Markéta. Křišťálová noc v oblasti libereckého regionu. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/antisemitismus-za-druhe-republiky/kristalova-noc-v-pohranici-2/kristalova-noc-v-oblasti-libereckeho-regionu/>.

LISCIOTTO, Carmelo. Lvov. *Holocaust Research Project* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/lvov.html>

Lustig ist das "Zigeunerleben." *Wider das Vergessen* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.widerdasvergessen.de/index.php/marpingen/lustig-ist-das-zigeunerleben>

Lviv Ghetto. *Death Camps* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <http://www.deathcamps.org/occupation/lvov%20ghetto.html>.

MELTZER, Mel a Rita PERMUT. Holocaust Survivors and Victims Database: Lvov Ghetto Database (ID: 20775). *United States Holocaust Memorial Museum* [online].

- [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: https://www.ushmm.org/online/hsv/source_view.php?Sourceid=20775
- MUDR. ŠTEFÁNEK, Jiří. Flegmóna. *Medicína, nemoci, studium na 1. LF UK* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.stefajir.cz/flegmona>
- NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/historicky-kontext/nacisticka-ideologie/norimberske-zakony-1935/>
- Novemberpogrome 1938 in Niedersachsen Barsinghausen: Vorgeschichte. *Velká válka* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://pogrome1938-niedersachsen.de/barsinghausen/>
- Pěší pluk č. 94: 1883-1918. *Armed Conflicts.com* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.armedconflicts.com/94th-Infantry-Regiment-Infanterieregiment-Nr-94-t47360>
- Průměrné mzdy - 3. čtvrtletí 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2020 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2020#:~:text=Medián%20mezd%20činil%2031%20183,ve%20stejném%20období%20roku%202019.>
- REUBAND, Karl-Heinz. *Die Leserschaft des "Stürmer" im Dritten Reich: soziale Zusammensetzung und antisemitische Orientierungen* [online]. 2008, , 214-254 [cit. 2021-5-19]. ISSN 0172-6404. Dostupné z: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/19163>
- Sammelwohnungen. *Wien Geschichte Wiki: eine historische Wissensplattform der Stadt Wien* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Sammelwohnungen>
- STRÁNSKÝ, Matěj. Alfred (Fredy) Hirsch: 1916 - 1944. *Holocaust.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/lide/obeti/alfred-fredy-hirsch/>
- ŠTĚPKOVÁ, Tereza, Růžena BRÖSSLEROVÁ a Petr BEDNAŘÍK. Osvětim. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z:

<https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/osvetim/>

Target: Friedrichshafen: 18 March 1944 - Mission #53. *392nd Bomb Group* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.b24.net/MM031844.htm>

Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau (1943). *Holocaust.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/deportace-terezin/terezinsky-rodinny-tabor-v-osvetimi-birkenau-1943/>

The Fourteen Points: Woodrow Wilson and the U.S. Rejection of the Treaty of Versailles. *The National WWI Museum & Memorial* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.theworldwar.org/learn/peace/fourteen-points>.

The Industrial Heritage of West Belfast: An overview of the industrial heritage of west Belfast. *Culture Northern Ireland* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.culturenorthernireland.org/features/heritage/industrial-heritage-west-belfast>

TIKKANEN, Amy. Julius Streicher: German politician. *Encyclopedia Britannica* [online]. [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julius-Streicher#ref52795>

URBÁŠEK, Pavel. O vědeckých a vědeckopedagogických titulech na univerzitách v minulosti. *Žurnál: Týdeník Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc, 2004, 13(21), 106-123. ISSN 1805-6865. Dostupné také z: <http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIII/cislo21.pdf>.

WOLF, Otto. Deník Otty Wolfa. *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/odborne-a-dalsi-texty/denik-otty-wolfa/rok-1942/#remark-ref-1>.

Линия Маннергейма, 1940. Režie Vasilij Beljajev, Nikolaj Komarevcev, Valerij Solovcov, Leonid Varlamov. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt0032711/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Výpis z liberecké židovské obce

Příloha č. 2 – Otázky k interview

Příloha č. 3 - Interview – Gerhart Goltz (19. 10. 2020)

Příloha č. 4 - Interview – Anette Simbruner (16.12.2020)

Příloha č. 5 - Interview – Kurt Arnold (12. 1. 2021)

Příloha č. 6 - Interview– Dieter Goltz (autor Ira Hay)

Příloha č. 7 – Dopisy Otty Friedricha Goltze ze Lvova

Příloha č. 8 – Otto a Anna Goltzovi

Příloha č. 9 – Rodiče Otty Goltze

Příloha č. 10 – Křestní list Otty Goltze

Příloha č. 11 – Parte Siegmund Goldschmiedt

Příloha č. 12 – Svatební oznámení: Otto a Anna Goltzovi

Příloha č. 13 - Děti Goltzových

Příloha č. 14 – Kostel sv. Vavřince ve Vsi (Wiese)

Příloha č. 15 – Textilní továrna v Hrádku nad Nisou

Příloha č. 16 – Textilní továrna ve Višňové (Weigsdorf)

Příloha č. 17 – Rodinné momentky (1910-1914)

Příloha č. 18 – Panský statek „Meierhof“

Příloha č. 19 – Vila Goltz v Jablonecké ulici čp. 22

Příloha č. 20 – První světová válka

Příloha č. 21 – Stříbrná svatba (1921)

Příloha č. 22 – Lístek od Otty Friedricha otci, 1938

Příloha č. 23 – Transportní listina do Terezína

Příloha č. 24 – Úmrtí v Terezíně od 4. do 6. prosince 1942

Příloha č. 25 – Otto Goltz: oznámení o úmrtí

Příloha č. 26 – Anna Goltz: oznámení o úmrtí

Příloha č. 27 – Anna Goltz v transportu Dr do Osvětimi

Příloha č. 28 – Lvovský pogrom 1941

Příloha č. 29 – Fritzův potomek: Dieter Alexander Goltz

Příloha č. 30 – Marianne a Werner Arnoldovi – 70. léta

Příloha č. 31 – Jižní Afrika – Gerda Jackson

Příloha č. 32 – Goltzovi z minulosti do současnosti

Příloha č. 33 – Dva ztracené domovy: Liberec a Věžky

Příloha č. 34 – Návrat: pokládání „Stolpersteine“ 2019

Příloha č. 1 - Výpis z liberecké židovské obce

Goltz Otto, ♂, ∞, ☆/* 05.12.1865 Wien/Österreich, s. 1912 in Grottau/Kratzau, ↓
Reichenberg, Eltern: Siegmund u. Julie ☆ Brandeis, deutsch, r.k., Chef u. Geschäftsführer Fa.
Sigmund Goldschmiedt u. Weigs-dorfer Juteindustrie GmbH., ∞ Zborowitz 18.06.1896,
Kommerzialrat, 🏠 Gablonzer Str. 22, M. ⊥→ Mähren 28.09.1938.

AHPF: Weigsdorfer Jute-Industrie. Gesellschaft mbH., Schreibstube; Spinnerei, Weberei u.
Konfektionierung in Weigsdorf; Geschf.: Otto Goltz, Dr. Hans Redlich, Dr. Felix Redlich,
prot. 1910.

AHPF: Sigmund Goldschmiedt, Erzeugung von Webwaren und Export, Zw.-Niederl. in
Gablonz, Ges.: Otto, Otto Friedrich und Friedrich Arthur Goltz, gegr. 1857, Erz.:
Baumwollene Herren- und Damenkleiderstoffe, Hosen- und Futterstoffe in jeder Ausführung.

T.p.k.: S. 751, Transp. AAp Praha/Prag → Terezín/Theresienstadt 09.07.1942, ▼
Terezín/Theresienstadt 04.12.1942.

G. Anna, ☆/* Friess, Gattin, ☆/* 01.03.1871 Brünn, Eltern: Jonas (Ignaz) u. Mathilde ☆/*
Bauer, seit 1912 in Grottau/Kratzau, ↓ Reichenberg, deutsch, r.k., Hausfrau.

T.p.k.: S. 751, Transp. AAp Praha/Prag → Terezín/Theresienstadt 09.07.1942, Transp. Dr
15.12.1943 → Osvětim/Auschwitz, ▼ Osvětim/Auschwitz 27.12.1943.

G. Otto Friedrich, Sohn, o, ☆/* 20.09.1897 Grottau/Kratzau, deutsch, r.k., cand.jur., » Goltz
JUDr.Friedrich

G. Friedrich Arthur, Sohn, o, ☆/* 07.11.1899 Grottau/Kratzau, deutsch, r.k., cand.jur., » Goltz
JUDr. Friedrich Arthur.

G. Marianne Hermine, Tochter, o, ☆/* 07.04.1903 Grottau/Kratzau, deutsch, r.k., Studentin,
» Goltz Marianne Hermine.

G. Gerda Luise, Tochter, o, ☆/* 08.06.1907 Zittau/Sachsen, Gymnasiastin, » Goltz
Gerda Luise.

Goltz JUDr. Otto Friedrich, ♂, o, ☆/* 20.09.1897 Grottau, ↓ Reichenberg, Eltern: Otto u.
Anna ☆/* Friess, kath., Staatsbeamter, ⊥→ Prag 18.08.1938.

Goltz JUDr. Friedrich Arthur, ♂, ∞, ☆/* 07.11.1899 Grottau/Reichenberg, ↓ Reichenberg,
kath., Eltern: Otto u. Anna ☆/* Friess, Gesellschafter der Firma Friedr. Goldschmiedt, ∞
17.10.1924, | 30.06.1927, 🏠 Ehrlichstr. 26, ⊥→ 17.09.1938 Zborovice.

G. Ilse, * Kick, 1. Gattin, 28.01.1903 Prag-Weinberge, kath.

G. Erna, * Albert, 2. Gattin, * 24.11.1907 Greiz, ↓ Reichenberg, ev.,

G. Gerhart Ernst, Sohn, o, * 01.11.1931 Greiz, ev.

G. Dieter Alexander, Sohn, o, * 07.09.1934 Reichenberg, ev.

Goltz Marianne Hermine, ♀, o, ☆/* 07.04.1903 Grottau/Reichenberg, Eltern: Otto u. Anna
☆/* Friess, kath., Private, ∞ 12.02.1929 Dr. Werner Arnold, ⊥→ Berlin 12.02.1929.

Goltz Gerda Luise, ♀, o, ☆/* 08.06.1907 Zittau, ↓↓ Reichenberg, Eltern: Otto u. Anna ☆/*
Fries, kath., ⊥→ 28.09.1938 Mähren.

Příloha č. 2 - Otázky k interview

What is your name? When and where were you born?

Who was your father?

When and where was he born? What was his occupation? Did he serve in the First world war – do you know where? How do you remember your father? What was he like?

Who was your mother?

When and where was she born? What was her occupation? When did your parents marry? Was she a housewife or did she have a job? How do you remember your mother? What was she like?

What do you remember of your childhood?

How was Liberec/Reichenberg back then?

Did you speak German or Czech at home? Did your parents consider themselves German or Czech (Bohemian/Böhme, Tscheschisch)?

Where did you go to school?

Where did you live?

What about your grandparents? How do you remember them?

Who was your grandfather? Where he was born? What was his occupation? When did he come to Liberec?

Who was your grandmother? Where was she born? Was she a housewife or was she involved in the trade activities of your family?

How did your grandparents meet and when did they marry?

Were you in contact with the family of your grandmother?

How do you remember your grandparents? Do you have any personal stories you would be willing to share?

How do you remember the Goltz villa on Gablonz Straße/Jablonecká ulice no. 22?

Have you ever lived in the house?

How many people had lived and worked there?

Did you talk about the family history? How they got to live in Reichenberg, who were your ancestors...?

How did you perceive the atmosphere in Reichenberg/Liberec towards the year 1938?

Did the life change for you in any way until the annexation of Sudetenland?

What did your family do after the annexation? What changes has it brought?

Who of your family decided to stay in the rest of Czechoslovakia and who fled abroad?

What happened with the family members who stayed here? Had your parents ever spoken about these events afterwards?

Where did you flee to?

How was the life there?

What were you doing during the Second world war?

Did you have any contact with the other family members?

What about your parents in this period? What did they do?

Did you know who was using the villa of your grandparents during the Second world war and after it?

Have you ever been to the villa after 1938?

Or have you been to Liberec again in general?

Did you know what happened in the house on Ehrlich Straße in May of 1945?

What was the story of you and your parents after the World War Two?

Where have you been living?

What were you parents doing? What jobs they held?

Was there any change of living standards?

Have you remained in contact with your family after 1939 – especially during the “Cold War”?

Příloha č. 3 - Interview – Gerhart Goltz (19. 10. 2020)

What is your name? When and where were you born? That is the first question.

Right, my full name is Gerhard Ernst Goltz, but everybody calls me Gert. I was born in Greiz, which is in Germany in Thuringia on the 1st of November 1931.

I will skip a bit, but I am very interested in this bit: how did you get to Germany? Because I have noticed that your family travelled quite a lot.

Yes, let me tell you: my mother was from Germany, from Greiz. And her father married a lady from Franzensbad. So, I suppose I am three quarters Czech. My mother wasn't sure if she could trust the Czech doctors when I was born, but my brother was born three years later she was very happy to have him born in Liberec!

What was my father... he was born in Hradek on 7th of November 1899 and he was a manager of a textile factory – a jute mill... Weigsdorf Jutefabrik??? or something like that. Yes, he did serve in the First world war, he did his service mainly in the cavalry on the Italian front.

Oh that's amazing! We were thinking about the rank he was wearing – I have a friend who is into uniforms and history and we were thinking about the rank, because we couldn't come to any conclusion.

Well, I think he quite enjoyed it, you know, being an officer in the cavalry was a fairly easy life – but what he did say, when it did come to the armistice, the Austrian side sort of stopped the war if you like, but the Italians went on for another day. So, then they overran some of the Austrian positions, because they thought the armistice is a day later. That's what I have been told.

There is a book by a relative of mine, but its in German, which mentions quite a lot of the war and has a lot of pictures in it.

What is the name of the book?

Damals im altern Österreich...? Let me get it. (*Damals im alten Österreich – Erinnerungen*) by Heinrich Benedikt. He was a professor in Wien, I think, and it has pictures where the army was and so on.

A lot of the early part of my father's family (the photographs that were in the family tree came from this book.

I share one picture that I have which I think (but I am not sure as the descriptions in the photo album were quite... I am not really sure), but I think this should be your father with the family. I think that that should be Fritz.

That is my grandfather on the right, my father's father.

Yes, but the one in the uniform...?

Oh right... that could work, that could be my father!

Do you have any idea what the medals he has – what they are?

Oh, they were just a (in fact I 've got them) – everybody's got them, everybody who participated in the war, certainly the officers got one. I think that there's a bronze one and a silver one... I don't think they had any particular significance.

I mean, remember that my father was 17 or 18 when he joined, and he joined towards the end of the First world war. But he did get to Romania at one stage and also to Hungary. The story from Hungary that he tells is that it was cheaper to buy watermelons than to buy water.

That's interesting... and quite weird! That reminded me of... the uniform your father is wearing in the picture – that quite a nice uniform! For the late First world war and it really shows the social status, how rich they were as these weren't really a thing for the rest of those who were in the war. Did he still have the old uniform?

On no, no... We lived in Czechoslovakia until 1938, then went through Belgium to Switzerland... we lived in Switzerland, then we moved to South Africa and then my parents in 1970's moved to Germany, because he [Fritz] got a German state pension as he had to leave Czechoslovakia because of the Nazis coming in. And as a German pensioner you got a free national health service. And he had had a heart attack, he had had a diabetes... and something else, but I can't remember what it was now. And then in South Africa you pay for everything – there's no safety net, if you like...

So that was one of the reasons why they moved. They'd love to move to Switzerland, but that was too expensive and of course they wouldn't get the free health service. They lived about 20-25 kilometres north from [Boll???]. But we are digressing a bit, aren't we?

Never mind, we were talking about that he was the manager of the family business in... what was the name of the town...

Weigsdorf, its west of Friedland.

And it is quite interesting that the business still exists!

Yes, but my brother went there and saw that they were making polyester bags and so on, not based on jute anymore.

I was quite surprised that they are even making artificial grass as well. Quite a strange thing to make.

I saw the factory just from the outside, I can't remember when it was – obviously it was after the fall of the Berlin Wall... and it was very dilapidated, very sad – but it still had the sign “Weigsdorfer Jutefabrik” or something like that... I was very pleased that they managed to do something with it... and create employment where there wasn't much employment.

Have you ever been in the factory before, I mean before the Second world war?

I can't remember; remember I was 7 years old when we left, so... probably did, but I wouldn't know. No, sorry.

How do you remember your father? Story time!

He was a good father, he looked after us well; he took us on walks, he was a very keen mountaineer and climber and I think he was quite sporty. He probably was also a bit sad that I wasn't sporty. (*laughs*)

I'll share another picture actually, because this is quite interesting; it's about a sport:

Skiing! Yes!

That's from 1920, Easter – that's your father, the naked guy on the skis.

Yes, that's him!

It's a part of the photo album, and they were apparently doing this underwear-skiing-thing, which is very strange and it's on Schneekoppe – which should be Sněžka, but I am not sure.

They often went to Jeschken skiing, but also to other places. We often went to Tatra Mountains which today is Slovakia.

I can't remember an awful lot of the time in Czechoslovakia; as I said, I was 7 or so, when we left, so memories are... I am not quite sure: is it something your parents have told you, or is it something you actually remember! (*laughs*)

I do remember, at home my parents spoke German, but we had ... what do you call them... a young lady who looked after the children – Ludmila. And she spoke Czech to us. My parents were very keen on us being fully bilingual, so they sent us to Czech kindergarten and then I went to school but that only lasted 1 week before we had to leave Czechoslovakia.

The only things I remember about the school, one of the pupils in my class he was an uncle – because he obviously had much older sister who had a child – that's all I remember, that made a deep impression on me, that a seven-year-old can be an uncle.

Any idea where the school was, which school was it?

No, I don't know. If I come across it I'll let you know, but I am very doubtful that I'll have that information.

We missed your mother – what about your mom?

Well as I said, my mom was born in Greiz, Germany and she trained as a kindergarten teacher. And also did a course on the history of art or something like that. But when did they marry, they married in January 1931 and that was quite interesting: my mother was protestant, my father catholic and my mother and sister donned a protestant wedding. And the protestant priest said: "Of course your children are going to be protestant!" My mother put on her [Horthy its not] voice and said "How dare you talk about children; we are not even married yet!" and that was the end of the conversation.

We were brought up as protestants, but (and I am digressing a bit), but when we were in Switzerland, there are local taxes and my father being catholic had to pay for the "catholic school tax" whereas we went to the protestant school! All because of bureaucracy.

And what's also interesting is that your father was catholic, but he was ethnically Jewish and your mom was protestant and she had this "Arian passport"?

Her father and her sister probably are having it, she gave it to him when she last saw him in Germany.

After she got married, she didn't have a job, she was the housewife, as it was common at the time. She was always enthusiastic, but she suffered from migraines – there was a time when she wasn't well...

I think I was closer to my mother, then to my father – obviously you saw your mother more and she was always very supportive, enthusiastic about things... Again, most of my memories of my mother it starts in the time when we were in Switzerland. From the time we were in Czechoslovakia I can't remember very much – except we went for a picnic near the dam – the lake in Liberec – and I have just in the last few weeks given away the blanket we used for picnics! To a friend of mine who's got a young child, they were so pleased to have it.

The dam in Reichenberg, it was quite a popular place – the old photo album has a lot of pictures related to the place, but I can't remember how to say the word in German... What comes as very interesting to me is the nickname of your mother – Mutzli. Does it mean anything?

Well, the bears in Bern in Switzerland, the little ones are called Mutzlis, but I don't think it has got any connection. No, it was Mutzli and Papzli. The whole family has got nicknames...

Do you remember any other nicknames? It's interesting and rather unusual...

No no...

But she was quite elegant, in the way she looked. Quite slim... There was one famous occasion during the latter part of the War, after Italy capitulated: a lot of Allied troops that were in the prisoner of war camps went to Switzerland, because the Italians just opened the gates and let them out! And we were very friendly with some of the officers – one Scottish major, he bought a dog in Switzerland, a little Scottie. We often went for a walk into the woods and I had cherries! You know it was the season... and my mother bought me a bit packet of cherries and we went for a walk and we sat on a bench – not on a bench, on a log in the woods and we had a competition: who could spit the stone or the kernel the furthest – including the Scottish major!!!

I was just starting to learn English at the time and I practised my English on the dog – I was too shy to talk on the adults, but the dog couldn't answer back.

But your mother was not the first wife of your father...

Second one.

Yes. And I have this name: Ilse Kick – I am not sure if that's right...

I think so! There was a scandal: my father came back from a business trip and found her in bed with a Czech officer.

What did your father do after that?

Well, I don't know the details at all. I think my brother may know more, because my brother worked for our father in South Africa so they had much closer relationship than I had...

That depends if your brother speaks English – that's Kurt, right?

No, no, that's Dieter Alexander – in the family he's known as "Huschi"!

Yes, he's fine in English – I mean he lived in South Africa since 1947, most of his schooling was in South Africa... His German is better than mine, he married a German girl.

I understand that your brother lives in Berlin?

No, that's my cousin – Kurt! And Kurt used to stay (his mother was Maja/Marianne, sister of my father) and they used to spend their holidays in Reichenberg and stayed with my grandparents.

But I have a very few memories of my grandparents – or my father's. Because my mother's father I remember very well.

What about them, actually? There's a lot written about Otto Goltz – but it's not that much on the other hand. Maybe you have some more information. I actually don't know where they come from, because there's not much information in the archive as I understand because they moved most of their things to Zborowitz. And what's left here in Reichenberg is just one photo album and that's all.

Well, they went from Reichenberg to Prague and from Prague to Zborowitz.

That was in 1938, is it?

38/39, probably early 40. There were some letters from my grandparents to my father which obviously got dates on them...

There were two places in Zborowitz which belonged to various members of the family: there was the big house with the mausoleum, which is now for old people or mentally retarded people... because we visited it with my cousin from Vienna. She's the daughter of the youngest

sibling of my father, there were two boys and two girls), but she was born well after the war in South Africa. She didn't know the grandparents at all. But her mother told her stories about them. And besides that, there's another house – it's called "Věžek", which belonged to the family and apparently her mother loved to come here for holidays as a youngster, because she found her parents surroundings a bit stiffened.

I'll tell you one story about my grandfather: He was I think the chairman of the employer's federation, textile workers in the Reichenberg area and they had this social annual meeting with the unions to decide on the pay and conditions and so on. And he was always brought out as someone who could talk and talk and talk and he would talk for so long that the trade union people would just give up and say "oh we agree, but we can bear this anymore". Apparently, he was a very good talker – not so much doer, but talker.

Almost a politician.

Almost! (*laughs*)

Do you know where he was born?

Yes, I do... but I can't remember it at the moment. I can look it up...

My information is that he was born in Vienna.

Yes, that's correct! It's coming back to me.

As I did my research, I found how much your family travelled – they travelled so much. I think that just your grandfather: from Vienna to Hrádek (or Grottau), and then to Zittau and back to Reichenberg, Zborowitz, Prague... its crazy.

Well, Zborowitz was my grandmother's home, but of course before the information what I got is that the first recording of the family is that they were – or he was a [factortum]: I don't know what the proper word for it in English is, but it's the person who does the money side for one of the dukes. And he was this factortum for the duke or whatever he was, a count of Weikersheim in Bavaria. But then he seemed to be in Verona, in Italy – which of course at that time was the part of Austria (because Lombardy was Austria) and then from there they went to Vienna... so the typical story of the "wandering Jew"!

Didn't want to say it, but that was exactly what came to my mind! And if I remember correctly, it's from Verona Siegmund Goldschmiedt comes from, who should be the father of your grandfather.

And I think he changed his name to Goltz – or was it my grandfather...? I can't remember now.

I actually don't know as well – I was kind of hoping that you'd answer this, because I have some of the birth registers that show – of their first son, Otto Friedrich from September 20th 1897 and he's written here as “Otto Goldschmiedt”, which was crossed out and put in parentheses “Goltz”

It must have been my grandfather who changed the name then.

We don't know when this change happened: from Goldschmiedt which is quite Jewish, if we look at it – it's very typical...

I think it was probably at the time when they became catholic.

Do you have any idea when it happened, this conversion to Catholicism?

I've got the baptism certificate for my father, which was 1912, but I don't know when my grandparents – if it was about the same time or not, I don't know.

I have actually no idea as well, because the records that the Jews from Reichenberg have – they are all gone because of the WW2. And we have no idea if there was something before or not.

The only place where you might still find something would be Grottau or Hradek. Because I think the baptism certificate is from Hradek. But I don't know.

Anything else about your grandfather, before we move to your grandmother?

In the 1930's depression, he lost a lot of money and effectively the factory became owned largely by the bank. I didn't know that, but my brother told me, that what happened is that he bought a whole lot of jute for the jute factory for making the bags, and then the price collapsed. So, he paid a lot of money for something that wasn't worth very much anymore. I think the factory almost went bankrupt. But the bank gave them sufficient loans I suppose, or they took part in the shares... but I don't know the details.

That's quite a close call, if we can call it like that – that was quite dangerous.

Yes, yes. I don't know when they first moved to Reichenberg/Liberec. Certainly, before WW1, but when exactly I don't know.

I think that the house was built between 1912 and 1913. Because of the photo of your father Fritz and his sister Maja comes from July 1913 and they are photographed in the garden.

That makes sense, yes.

What about your grandmother? Do you remember anything about her, as grandmothers are these very important people in our lives?

I mean, I am sure she didn't work – that she was a housewife, they had servants just as middle-class people used to have in those days. She was born in Zborowitz or possibly in Brno, that I don't know for sure. I think she was more involved with the social side of life, than with the business side.

According to the Zählbogen from 1921 Anna Goltz was born in Brno, in Brün.

Yes, that would be the nearest place with a proper hospital. Zborowitz is a village. They had a sugar factory, which is the wealth of the family. The wealth of the family came from the Friess side, from my grandmother's side. Because he was allegedly the first person to peruse sugar from beets during the Napoleonic Wars when the sugar from the West Indies couldn't reach Europe anymore due to the British blockade. And he won one of the big Austrian prizes and apparently from somebody told me, some of these prizes were in the millions. Probably that went into building the factory; it looks a bit dilapidated, but whether that was wasn't the right time of the year when we visited or... I don't know.

Where the factory actually is?

If you go to the house with the mausoleum, it's on the left hand side whilst the house is on the right hand side. And I think there are even some old rail way tracks going to the factory. We were there just to take a look, because my cousin from Vienna took us there...

That's basically across the street!

More or less, the house is a bit on the hill.

Do you have any story about the meeting of your grandparents, how did they meet? A so me, Otto Goltz is quite an obscure person: wealthy, famous... but Mr Friess sounds much more like a real businessman...

I don't really know. My guess is that they met at some social event in Vienna, but I don't know. I'm guessing.

When did they marry?

I've got it... it would be on that family tree that I have sent you. There is a date of their marriage (infinity sign). It would be in the 1890's.

I think, or what the birth record says, it was in June of 1896.

That sounds about right.

In the family tree, her name is Anna Sara Friess – but everywhere that she's mentioned, she's Anna Marie Friess. Which startled me a bit, if it's the same person or not.

It is the same person. But I really knew of her as Anna Goltz. Or Anna Friess.

Any story connected to your grandmother?

At the celebration of my father's first marriage, they had a reception in the house. And they had all the drink glasses on a table or this trellis table. And apparently the table collapsed and all of the glasses got broken – but my grandmother didn't bat an eyelid. (*shrugs*). That's one of the things. That how the story goes.

The only other thing I know is that before my parents got married, my paternal grandfather (Otto Goltz sr.) asked my mother's father for a loan, because of you know it was at the time when he lost a lot of money, he did get a loan... so my grandmother gave my grandfather a golden bracelet, and said: "Look, you're never gonna get the money back... here's something... its not worth what you've given, but at least it's a token."

So she was that sort of person.

But I have very very few memories of my grandparents. I remember my paternal grandfather much better, because (I am digressing a bit) he had a darkroom – he was a keen photographer, and as a little six- or seven-year-old I was allowed to shake the developing dishes and see the photographs come up. From a blank sheet of paper and suddenly... That made a deep impression on me.

That sounds like you have never spent much time with your paternal grandparents...

Well... living in the same town, we never stayed with them. Whereas Kurt, my cousin in Berlin, when they went to holiday, they often go to Liberec and stayed at my grandparents. So, he had a very good recollection of the house in the Gablozner Straße. Whereas I'd only recognized it from the photographs.

Have you been inside the house?

Yes, I have! I have been let inside the house... Its giant!

The people that have the offices there, they were very kind. They showed us all around when we went there.

It's absolutely massive. I have found that there lived 16 people in the house.

Again, something my father told me, but I have never seen an evidence but they had a vacuum cleaning system, before these had small electric motors. So, they had big vacuum pump in the cellar and they had pipes going to each room and you connected another pipe to do the hoovering/vacuum cleaning.

I have been told this as well, but no one had showed me told me how it works.

There are probably fifty-millimetre pipes going into each room which were closed off, and then when you wanted to clean the room you connected the hose and did the cleaning.

So, you have never lived in the house?

No, no.

Where did you live in Liberec/Reichenberg?

Ehrlichstraße. But it doesn't exist today, it has been pulled down.

The house was.

I remember it being close to the station, as far as I can tell. The other thing that I can remember about Liberec is what we were calling the "Hoch Hause". It was like a departmental store, which was like 4 stories high near the town hall. I don't know if it still exists or not... It was one of the tallest buildings...

I think there's no shopping centre anymore, but I am not sure if we are talking about the same thing.

It was a single, a tall building, all owned by one shop. But different departments. I don't know what they had... furniture department, cutlery department... or whatever.

That could be quite interesting to research more about.

We called it the "hoch Hause" just because it was so tall.

The house in Ehrlichstraße – it was like a flat house?

We had an apartment, yes. The only thing I can remember about it, is the refrigerator we had. Every week, a horse drawn carriage came from the brewery with big lumps of ice that were put into the refrigerator because there was no motor in it and that's how it kept things cool.

I think we live in such a boring time. I think the house you lived in was torn down.

We rented the flat and I think it was owned by Frau Eisenschimmel... but I may be wrong on that.

The house was quite interesting to me, I think I have sent you the picture of the house in one of the emails.

Yes, I am afraid it didn't ring any bells for me. I was too young.

Its just the same house that it should be, if we'll move into the future a bit after the WW2, did you know what happened in the villa of your grandparents and then in the house that you have used to live in Ehrlichstrasse?

I know nothing about the Ehrlichstrasse, but the villa had become a children's nursery. Because the first time I went to Liberec, we went to have a look and all we could remember is that it was close to the textile school. We went to the information office, they were very helpful, but it was the old textile school, and we were at the new one. But eventually my brother phoned my aunt and she said "Oh it's on the Gablonzer Strasse!"

If we put it in the big picture, I don't know what do you know about the history right now, if I should talk about it or not, because I don't want to repeat stuff that you already know.

No, no... I mean... I am not sure what I have told you, but in 1938 just before the Munich Agreement, my father got a telegram from a business associate in Paris, Emil Strauss,

saying Come immediately for a big business deal. My father left with an overnight case for a train to Paris and the first thing Emil Strauss said to my father “And where’s the family?” – he was supposed to read between the lines, because he obviously had some contacts with the people in the government about the Munich Agreement. It hadn’t happened yet, but it was going to happen and so my father sent a telegram to my mother, he actually said “Leave the next day” but we actually left 48 hours later. And my mother when she – they were still in Czechoslovakia in those days, it was before the annexation of Sudetenland - when they got to Germany there were some German ladies saying “Oh how must you’ve suffered” and so on and she again put on her [Horthy?] voice saying “What do you mean? We have never had any problems!”

The propaganda was quite wild, that’s a nice example...

Oh yes! And we then visited her father and then met my father in Cologne. I have never understood why we met in Cologne, as we were going to Belgium... My father never went back to Liberec. He’d left with an overnight case and that’s it!

So, my mom had to do the packing and she actually went back in early 39 I think it was... to Liberec to get her furniture and all her possessions from the flat. And she still had a Czech passport and one of the guards on the train said “Oh why do you still have a Czech passport – you should have a German one now!” and she said “Oh they were just slow issuing the new one.” And she... once she arranged everything to be sent, she visited her father and then went to Dresden to get on a train to Switzerland. And she went to the counter where you buy your ticket and the official wouldn’t sell her a ticket to Sant Galen? in Switzerland. She didn’t know what to do, so she rang her father and the father said “Well go and see Mr I don’t know his name, one of the managers of the [Dresden] Bank in Dresden because he banked with them. So, she went to see him and he said: they have to give you the ticket, that’s the law; if he still refuses just say you want to see the station manager and give the name and so on” ... so she went back and as it happened the queue was such that she had to wait to be refused – so she asked again and he refused. She said: “Can I speak to Mr whoever it was” and at that stage she was given the ticket.

And then, at the Swiss border, she was asked for her Aryan certificate – by the Swiss, not by the Germans! That may be a bit strange... there was a German gentleman in the same compartment and once the passport control had passed, he expressed his surprise about what had happened.

So, your father left Reichenberg with just an overnight case and never returned back?

He never came back.

I can't imagine doing this.

When my mother went back to sort out the furniture, in the meantime some SS officers made use of the flat. And as she was leaving, one of the officers took my mother aside and said: "Don't let your husband come back, there's an arrest warrant for him."

I mean... not every so-called Nazi was a bad person. Some of them did it for business reasons or particular reasons... even amongst badies there are some good people!

I think I have written it in one of my emails but during the Second World War the great villa was used by the SS or the Sicherheitsdienst – secret security service. And after the war the house “switched sides” and after the SS there the RG – “partisan-ish” people who were taking over the Sudetenland – quite infamous for the ways they dealt with people. They even called the “Czech gestapo” which says quite a lot... it came to torturing and executing people in the cellar of the villa. And also, the house you rented the flat in in Ehrlichstrasse these people from RG they killed 5 people in the house. Because of some alleged weapons and ex German soldiers and stuff... men, woman, children, even some old lady.

This is a black mark on the Czechs, isn't it: the way they dealt with everybody, irrespective whether they were supporting the Nazis or they were anti Nazis...

And that's horrifying even more as 2 of the people that they killed/executed in the Goltz house, they were antifascists, and they had their own problems during the WW2 with the Nazis. it shows a bit of our ways, how we as Czechs deal with situations. Some people still feel like it was good, because “we swept the floor with Germans” ... So that's for history time...

Have you been speaking with your parents about stuff that has happened in Reichenberg in 1938 and after the Sudetenland Crisis? Was there anything you were talking about?

Well, only what my mother told me about going back to Liberec to get her things. The story is they had a bank account and she wanted to take her money out and the bank manager said: "Don't close your account. Leave 10 crowns in it. Because if you close it, we have to report it to the authorities..."

It's strange that the people were willing to help each other, that they were cooperating in a way that helped them slip under the radar...

You were supposed to say "Heil Hitler" when you met somebody and of course what they used to say was "Drei Liter" – three litres of beer.

We were talking about the way your parents departed from Czechoslovakia – where exactly did you flee? It's quite complicated.

Right: we first went to Belgium and one of the urgent things was to find somewhere to live and to earn the living. So, they put me and my brother in children's home in Coq-Sur-Mer in Belgium along the coast, while they went and looked around. Eventually my father got a job managing a textile factory in Switzerland that was really on the verge of bankruptcy and mostly owned by the bank, so he said "give it a one more go"; so they appointed my father. And so, we lived from 38, probably May 38 till May 47 in a place called Gossau which is near Sant Galen in Switzerland. We had an apartment and went to school there, initially to the village school and then my parents and I am eternally grateful for them, sent me to private school in Sant Galen, because they wanted me to learn English. And the village school eventually would teach you French. Only at the secondary school level.

I still remember my first English lesson: there were 3 of us learning English, sitting under the tree in the grounds with the teacher...

I mean in some ways, the experience in Switzerland was quite nice for a youngster. I am not quite sure it was so nice for my parents, but my father had a decent job, he pulled the factory through – although he always said: The lack of international competition helped a lot...

After the war it got difficult, because there was a lot of Swiss in Eastern Europe who wanted to come back into Switzerland and they got priority for everything: for jobs, for accommodation and so on... It wasn't the best time for foreigners to be in Switzerland.

And then we left for South Africa, because my aunt Gerda, the mother of my cousin in Vienna, she fled for South Africa in '38. And so, we had a connection there – my father initially got a job which in which he then fell through, I don't whether it was to antisemitism or not, or whether it was some badmouthing from his successor in Switzerland... but then he set up a business and he made a living. I don't think it was an easy life for him, but... he managed. He bought a house eventually and so...

Where did you live in South Africa?

In Durban. Which is on the Indian Ocean side and it was... very English! It was probably the most English town in South Africa.

When I came to England, I found that some of the words that we used in South Africa like “the bioscope” instead of the cinema, had already disappeared in England!

What did you do in South Africa? Did you go to schools...?

I went to school; I remember I joined the class 6 months before the Junior Certificate Exam, which is when you're about sixteen years old. And we had some set books and I was extremely lucky that the Shakespearean play that was the set book was the one I had been taught in Switzerland. But that was the only book. With the rest I struggled with because I came during what is there the winter holiday and I have spent all my time reading that book in somewhat old-fashioned English. I still don't know how I passed the exam – because... Well, I have a theory: because how students say “oh how did you do that set” – I had to get the first class or I'll fail. Nothing between. Because you had to pass English to pass the class and I still think that it may be that the examiner saw all the marks from the technical subjects and I was a bit borderline on the English, so “we can't let him fail”! And my mother later on, years later, said the headmaster actually said “Even if he fails, we'll take him on into the next year.” So, I had 2 and a half years of schooling in South Africa, then I went to university there, did my Masters there in chemical engineering or it was called “chemical technology” in those days and got a scholarship to come over to the UK and did the PHD at the Imperial College. By the time I got married, but I thought it would be good to get a bit of industrial experience in the UK before going back to South Africa. But I never went back, other than for holidays...

It's in the blood this travelling thing, isn't it?

Well... unfortunately, when we were in Belgium for the six months... I have forgotten all my German. Because I was fully bilingual, I have been to kindergarten and a week school in Liberec, I could still understand German, but couldn't speak it anymore. And they spoke French! And at that age... and then I had to re-learn German, or “Schwitzerdeutsch” – Swiss German, which a Czech friend of ours in Switzerland said, the Swiss German is not a language it's a throat disease, it's so guttural!

Maybe I misheard you, but what was the University you visited in South Africa?

It was the university of Natal in Durban. Most people went to their local university; except if you went to do medicine, there were only 2 or three universities at that time. Durban didn't have medicine at that time, but they had engineering... It was a good university, but it was all white of course.

in the UK, is it that you met your wife in the UK?

Yes, in the UK. She's British through and through.

Are you willing to share any story about this? Not to just deal with the old past and something from your own life? Like how you met your wife?

I was very keen on walking and we went once a month the British railways used to have a "Rumbler's Excursion" and I belonged into [nesrozumitelné] club for the postgraduates from all the London universities and I joined on a walk and at one of them I met my wife. And after that we went on these walks together as these things happened once a month and eventually, I asked her to marry me.

Příloha č. 4 - Interview – Anette Simbruner (16.12.2020)

My name is Anette Simbruner and I was born on 23rd of January 1950 in South Africa.

Where exactly in South Africa?

I was born in a small village called [Sabi/Sabie]. My father, his name was Roy Jackson and he was born in South Africa and he was a magistrate, it's a sort of like a judge, a small judge in a provincial judge, not a big judge, „a magistrate“

Did he serve in the First world war – funnily enough he did, because I had a very old father and he was in what was then called German East Africa and he fought on the side of the British. He was English speaking.

How do you remember your father – yeah, as a very loving, caring father. He was 70 when I was born and he died when he was 86 so I had him for 16 years and intensively – he was at home; he was a pensioner when I was born and I spent the time with my father. What was he like... emotional, well, as an older person forgetful towards the end, but I loved my father very much.

Is it real that your father was 70 when...?

Yeah, that's unusual, isn't it? Absolutely!

So, who was my mother – her name was Gerda Jackson, her married name, but her maiden name was Goltz.

Where was she born – she was born in Saxony, it is called Zittau. Why she was born there I don't know. But obviously the family at the beginning (I think) they lived near the factory in Grottau, I think. That's what she told me, but Gert would know much more, my cousin in England.

My mother was born on the 8th of June 1907 and her occupation... at the end she had several occupations: when she was young, she was a secretary, a legal secretary in Vienna where she worked as a secretary for a lawyer; and then when she fled to South Africa she worked as a secretary to a trader who sold zips – you know a zipper. And then she became a nurse. So later in her life she became a nurse and when I was born, she became a health visitor, which is a nurse who visits people in their homes – especially children and babies and (*tunics? kittens? no idea – 04:20*) and milk to underprivileged people and she walked around the town in South Africa and visited the people who didn't come to the clinic. Distributed milk to the babies. That was her occupation.

When did they marry – well I don't know, we have never talked about that. Was she a housewife, no she had a job and worked all the time because she was 28 years younger than my father (my father was born in 1879). So, I think it was better for her to leave the house and she went to work, every day.

She went by bus, I can remember that, she went by bus and she... at that stage, she didn't drive. My father drove, he had a car, it was a 1936 Dodge, a very old car. I was very ashamed of this car – all the others had new cars and we had this horrible old car! Now it would be an old-timer, but not back then.

How do you remember your mother... when I was a child, my mother went to work every day and I was with my father. My mother was rather a sporty person, she liked movement, she loved... she enjoyed life in South Africa, she was a positive person she never to hardly never talked about the past. She moved to South Africa and she loved the beaches, she loved the sunshine... we'll carry on talking about that later, but she was a positive person and as I say I don't know whether she regrated what she had left behind, but she never talked about the past. But one thing that was interesting is that on weekends she used to take out her typewriter and write to her friends and her relatives in Europe. It was "Oh I have to answer this letter and write that letter..." so she really kept up the contact with her family and friends. By writing/typing on her typewriter – she was a good typist – and there was air mail, a very thin paper that she used for the air mail letters and she just wrote and wrote and wrote.

Her mother tongue was German and my father could not speak German at all and as I said, he was an old man and he was jealous. So, when she met her brother and spoke German to him, he didn't like it at all. He had it so they had to converse in English although their mother tongue was German. We'll talk more about it later. But what was she like... yeah, she was friendly, uncomplicated person – I have a friend here, she knew her as well – she was sporty, she looked after her figure even when she was old, she said "Oh no, look I am putting on weight I have to be careful", you know? She wasn't a good cook, she never cooked when she was a child, because they had a cook at home. They obviously had a cook but she... yeah, it worked out.

I remember one incident in 1956 when I was 6 years old, for the first time she visited Europe. And she away for about 3 months – it was at that stage when you didn't fly, you took a boat: so, she took a boat to Southampton and she visited her sister in Berlin, Mrs Marianne Arnold, she visited friends who were still alive, she visited her Leuli – the housekeeper who actually brought her up. Her name was Liebieg and she came from Dresden and when my mother's mother was busy with entertaining and social events and playing tennis and whatnot, Leuli was always there for my mother, so she actually loved her. So, I think she visited her... I think she returned to Dresden and I remember that Leuli she sent me presents at Christmas! There was Christstollen and little wooden figures... she used to send me present. Which was amazing in South Africa, when you got the Christstollen, the butter was rancid, because it took so long to get there...but anyway that was Leuli.

What do you remember of your childhood... my childhood, that's quite irrelevant, because I grew up in South Africa in Cape Town and yeah, I had a good childhood...

Well, I don't think that it's that irrelevant, because we are still going after...

Well, I was going to good school, my father took me to school at the beginning which was very embarrassing because I wanted to be like the other children and ride a bicycle to school, but my father was a bit overprotective and took me there by car every day and picked me up every day and that's why I have never learned how to ride a bicycle! Even till now, I can't ride a bicycle.

Really?

Pity! My mother used to come home from work and say: "Come on, lets run around the house and let's play ball" and then she sent me to swimming lessons, she sent me to tennis lessons, she sent me to ballet lessons, she tried hard to get me moving, because she in her youth was very active. I remember her saying that on Sunday they never had Sunday lunch, but they used to go on a tour to Jeschken, or go skiing or do something, you know, especially her father was very sporty. And I remember Maja (Marianne Arnold) saying that they had to go to church, because you had to fetch a signature from the priest that you had attended church – catholic church, so she used to go there and then quickly take the signature and then leave, and they would go on tours.

My mother was a devout catholic, I would say talking about her religion, she was baptised as a baby (I don't know when), but it was called [*lügengetauft??*], so she was lying, while the rest of the family, I presume, were older, but I'll talk about that later. But she, especially when she came to South Africa, was a devout catholic and the church and her belief, her faith really helped her to get over this very difficult period in her life.

Well, my childhood, what did I do – I studied; my father died when I was 16, and I lived with my mother, and then when I was 17-18, I visited Europe with her. We travelled together and visited all the friends and relatives and we never had to stay in a hotel because we had so many friends and relatives to stay with and I met them all. I couldn't speak German, but we stayed in Berlin, we stayed in Vienna, we stayed in Gratz, we went to England... we could really stay everywhere. We had a lovely time.

Yeah, sorry, so my mother went to Europe in 1956 when I was 6 years old and when she came back, I was very shy, I can remember that – I didn't really want to see her, I was used to my father and it was difficult. It was difficult to come back. But it was good for her; I even think she went to Brussels to see the Worlds exhibition – I think there was the Worlds exhibition in 1956 with the Atomium. Anyway, that was my mother, she had a good time.

So, what do you remember of your childhood – and then, when my father died when I was 16 and then I went to university when I was 18 to Cape Town University and I studied there. And I also lived in a dorm, just like you and I loved it, it was wonderful. Because I was an only child and there were people there, it was just very nice and I loved the university and I loved the dorms. And then after university, the last year I studied mathematics, physics and chemistry to become a teacher and that was

also interesting: I went to study medicine; I was very good in mathematics and I was accepted to study medicine and my mother stopped me, because she said “Oh, you’re a girl, you have to study for so long, for 6 years, and you wouldn’t be a good doctor” and she dissuaded me. And so, I wouldn’t study medicine and became a teacher instead. But I am not a born teacher and I didn’t really like it. But anyway, then I started teaching, and I met my Austrian husband, who was a doctor in South Africa in Cape Town and when I was 22, we got married in Cape Town and moved back to Vienna – or just to Vienna, for him back. And since then, we lived in Vienna. I mean we lived in various cities in Europe, but basically, we returned and started our family then in family in Vienna, I started teaching in Vienna and we had 6 six children – after that we moved to Munich – after 20 years in Vienna we lived in Munich for 9 years, we lived in Innsbruck for 7 years and then we moved back (10 years ago we moved back) to Vienna. Back to square one.

Did you speak German or Czech at home – no, I spoke neither, because my father couldn’t speak German so... and nobody could speak Czech. The only Czech words that my mother could use was [Hoky páky – Horký párky]. But obviously she went to a school, a German speaking school I would say... no! She actually didn’t go to school until she was 12 years old, she was taught at home, she had an English teacher, a French teacher... I don’t know much about her teachers, and then I think for the last part of school she went to school... but what school did she go to... hmm... good question... anyway she [*nesrozumitelné*], she did her school leaving certificate, her sister Marianne went to another school. I know Marianne was sent to Vienna to learn cooking! My mother didn’t do that, she wasn’t interested in cooking and she was interested in languages and she spent some time in Paris and did a French course at Sorbonne, she lived in England and learned English and then she moved to Vienna and lived in Vienna for next 6 years and there was a flat... that’s still one of my questions: there was a flat in the 1st District in Vienna called Gisellestraße where her grandmother had lived. But I don’t know, in that time you didn’t own flats, maybe you rented them, but who bought that flat and who rented the flat, I don’t know.

Did your parents consider themselves German or Czech: I would say... German-speaking, definitely German-speaking, but my mother always had a Czechoslovakian passport. And when she emigrated to South Africa she emigrated on this passport (I don’t have it here, but if you’re interested, I could send it to you, as well as her certificate of naturalization – from being a Czechoslovakian citizen to a south African citizen) And she kept it for the rest of her life, but when she died, she was a South African and not an Austrian when she moved back here.

Where did I go to school – I went to Bellville high school and I went to the University of Cape Town.

Where did I live – I lived in the town of Bellville which is on the suburbs of Cape Town.

What about your grandparents: I never met them, I have never met any of my grandparents, because my father as you see, was old and my mother's grandparents had been killed. So, no grandparents.

And have you been told any stories about your grandparents?

Yes, yes, I mean they lived a very social life and my mother used to say that her mother walked around with big bunch of keys and had to keep everything locked in the store and that she was very busy because they always invited people for meals and had wonderful dinner parties and her father came home from the factory or from the office and used to change for dinner, change his clothing – two shirts a day to iron, that must have been a lot of work!! And there was a tennis court, I think, next to the house, she talked about playing tennis a lot... Her father... what's the word in German... "*eitel*" ... he thought he was very beautiful, I think he... not that he was handsome, but he was very interested in how he looked! Have you seen a picture of my grandfather – you have seen pictures of him, right?

Yes, quite a lot in fact.

I think my grandmother was very kind, very patient person. I know one of her statements was, as my mother said: "Why do we have two ears – one to let it all go in and the other to let it all go out!"

I think he [Otto Goltz] talked a lot, my mother said he was not a good business man... yeah, he wasn't really good. But he loved mountaineering and yeah...

I found something interesting I'll ask my husband to scan in for you – it was, I'll send it to you, it was a letter written by my grandmother in 1940... it's 16th of December 1940. That would be interesting to you, wouldn't it? And she wrote to her daughter-in-law who was living in Switzerland at the time. You spoke to Gert, didn't you? That's his mother. She sends recipes, but she sends a letter with things for Christmas - recipe suggestions for Christmas and says: "Unfortunately I cannot send any presents" you know, "we are not in disposition to send any presents for the children, but I thought I would just send you some suggestions of what to cook!" I'll send this to you and then you can see it.

And then there was another recipe; you know there was a neighbour in Gablonzerstraße, I think her name was Müller and she had a niece called Annelene [Romersfeld?] and they were best friends until my mother died. She was wonderful to my mother in Bavaria... and she in fact sent me a recipe too, that says it is a Goltz recipe, which I thought was fun – I'll send that to you too.

About my grandparents – who was your grandfather: he was born in Vienna. We have this wonderful book I may have told you about – Einmal War by Georg Gaugusch and there's the whole history: where he was born in Vienna in the First District, he was born in... you know when he was born? - 1865 and she was born in 1871; 5th of December.

Would you mind to send me the name of the book?

I will, I will definitely – it's a wonderful book: it's very thick, but it tells you everything; it gives you all the family ties and its really wonderful. And then there's another book, unfortunately only in German, and on page 177 it tells you about Reichenberg, so you must translate that as well, and it tells all about... I'll send you the name of this book as well, but my mother's cousin, when he was young, he came and stayed with the family and my mother had just been born. So, he did his school leaving certificate in Reichenberg and he had to go to another village or something and fetch milk for my mother! You see at that time women didn't breastfeed their babies, you had a wet nurse. And uncle Heinrich, Heinrich Benedikt – he was a historian – he wrote the book *Damals im Alten Österreich* and he writes about his memories of Reichenberg: so that would be really interesting; it's from the time when he stayed with the family.

My grandfather was born; what was his occupation – he went to a very good school in Vienna, called the Theresianum: I can send you a picture of that as well, and my mother always said he should have studied, but obviously his father, I think, told him to take over the factory and sent him to Gablonz and then to Reichenberg. When did he come to Liberec – I don't know. But have you seen this... have you been to this wonderful factory in Weigsdorf???

No, I haven't been to Weigsdorf, but they are still operating, still running...

Yes! It's amazing, it's absolutely amazing! You must go to Weigsdorf, and look at it – look at how beautifully its built, look at the wonderful all around it, look at how totally its functioning... It's still called Juta, I think, and it's an amazing factory! It has daylight – the roofs were built with glass and people can work in daylight!

So, who was my grandmother: my grandmother was, as you know, Anna Goltz, and her maiden name was Friess. And you can read more about that in the book as well and... one thing that may be interesting to you, I have his [Otto Goltz] baptism certificate

That would be greatly interesting, because we don't know when he got baptised, only that he was Jewish before and his mother, as I know, kept her Jewish religion until her death...

Until her death, absolutely! Have you seen pictures of her?

Some of them, yes. I think Gert sent me some pictures in his family tree so I think I got some – but you can always share, the more pictures the better!

Okay, because Julia Goldschmiedt – I just saw a photo of her and, in fact, my friend Elisabeth who is sitting next to me, we visited the cemetery and we visited Julia and we saw her grave.

What I can see on this thing, it's difficult to read, but it says here he was born on 5th of December 1865 and then it's says, it's very difficult to read, 1890, or maybe its 1896...

Well, if I remember correctly, they got married in '96 with Anna Friess... I'm not sure, right now, but it could be...

It indeed could be! That's interesting. You see, maybe they did it all together, when did they get married, do you know?

It was in June, I think, June 1896... because I think their oldest son, Otto Friedrich, was born in... like the year later – he was born 20th September 1897.

You know Thomas, I do think about this uncle of mine, he was lost in Lemberg in 1941 and if you could find out anything about him, I'd be very grateful to you. Because I feel really so sorry for him... there's nothing! I'd love to do a memory stone or something, you know, something to put in memory of Otto Friedrich. If you find out anything about him, please let me know, or through Jüdische Kulturgemeinde in Prag, it would be wonderful...

Anyway, carry on to your question – so my grandmother was born in Mähren, and it's called "Vezek". I have a picture here; would you like a picture of the house?

She was born there and her family, I think, they were wealthy and worked in a... they had a sugar company for sugar beets. And her father and mother... her mother came from Vienna, and her brother... her brother and sister Heinrich and Hermine seem to be twins and Heinrich took over this factory and built a wonderful, wonderful mansion in Zborowitz, which is 6 kilometres from Vezek and this house is magnificent. If you ever go to trip to Mähren, you must go to the house and then you see the family tomb, of the whole family Friess. First of all, they were in Vezek in a church, there's a lovely church, but it was unfortunately closed, but they were buried in the church, and then back at the house there's a mausoleum. And I went there with Gert in fact and his daughter from South Africa and we were amazed. We have found all the people, all that had died: all the children and so on, it's amazing, but the house especially is amazing. And it was built by a famous Austrian architect who built theatres and so on... I think that at the moment it's a place for convalescence, or for psychiatric patients. But yeah, an amazing house.

My grandmother – she was born in Vezek, she was a housewife and I doubt she had much to do with the business side. I think she was busy with the social activity of the family.

How did your grandparents meet – I have no idea. And when did they marry well you know that.

What was interesting that I with my friend Elisabeth we once went to Israelitische Kulturgemeinde in Vienna and we found something very interesting but I just wrote it by hand: That Otto Goldschmiedt was born in the Gisellestrasse and that there was a mid-wife present and it even said the day of his circumcision – 12th of December 1865, so one week after his birth. And it says the operator

his name was Leopold Spitz. Then it said here, which is not relevant to you, but in the marriage book that his parents, Otto's parents, got married in Vienna – Siegmund Goldschmiedt from Verona (his mother was Karolina born Wollmann) and father was Pacifico Goldschmiedt, he was a handler or grosshändler in Verona and he [Siegmund] married Julia Brandeis, who then lived in Reichenberg. So, they obviously got married in Vienna, and I even found the grave of this Julia Goldschmiedt born Brandeis, I found her parents grave, in an old cemetery. It says the rabbi's name was Mannheimer and the two witnesses were Jakob Brandeis and Pacifico Goldschmiedt (both fathers).

But I didn't know where Anna and Otto got married. Do you know??

I think it was in Zborowitz. I think the wedding took place in Zborowitz.

In Vienna there's a Remembrance Wall and they have managed to get at least Otto and maybe Anna as well on the Wall. Because he was born in Vienna, he grew up in Vienna, I think he loved Vienna and he used to come to Vienna and have his shirts and his suits tailored for him here.

Well, how do you remember your grandparents – well I don't, because I never met them. Do you have any personal stories... yeah, that's that.

How do you remember the Goltz villa – well I saw it last year for the first time when we had a family reunion. We should have met you! There was a wonderful man who helped us with everything, a Jewish man from the... the few Jewish people that still live in Reichenberg... what was his name??? he was wonderful – he helped us with everything, he organised the visit to the synagogue, he organised the reception in the house, the visit of the house, visit of the cemetery... have you been to the memorial of the Holocaust? have you seen it?

I think I have...

It's a wonderful cemetery and a wonderful memorial. His name, though... Jelinek – I think his name was Herr Jelinek. Wonderful man, he knows everything. And he speaks fluent German as well. He can help you translate things. We can send an email address if you like.

So, have you lived in the house: no. How many people have lived and worked there... I don't know, no idea.

Did you talk about family history, how did you... well we have talked about that.

How did you perceive the atmosphere in Reichenberg towards the year 1938 – no idea. My mother when she left, she was in Vienna at that stage. And one of her famous sayings was "In march 38 Hitler marched in, and I marched out".

Did the life change for you – no. What did your family do after the annexation... I don't know. The change it brought about – who decided to stay in the rest of Czechoslovakia and who fled abroad...

Well, my grandparents stayed and Otto fled in the wrong direction, he went east instead of west and that was the end of him. He worked, I heard, in Prague in the central statistical office, in Prague. But I think he rented a room in Prague, but nobody really talked about him.

What I thought originally, that Otto and Anna Goltz fled to Prague and they lived in Římská ulice is the address where they were last “caught” or seen. and I thought it might had been the address of their oldest son, Otto. Not sure about that at all.

Oh...! Have you been to that apartment?

No.

But that’s an interesting theory! I thought... well in Austria we call them Sammelwohnung – they had been taken away from the Jewish people and then they put in lots and lots of families into these big apartments and they kept them there. But interesting as you talked about the fleeing – my grandparents fled from Reichenberg to Vežek, and they stayed in Vežek at the beginning. You see, zuflucht... and they stayed there until 1941. And then they were taken, they were picked up in Vežek, yes, and taken to Prague to this Rimska... what number?

I think it was 12. [wrong! It was no. 35]

Rimska exactly... but that’s an interesting theory maybe that was his flat... I don’t know why I thought he had a room in Prague... And then they were taken... and do you know that on the wall in the Old Synagogue in Prague their names are written – Otto and Anna, their names are there that they were deported...

So, my mother fled to South Africa as you know; Fritz went to Switzerland and Marianne was in Berlin-and somehow managed to survive.

So, she stayed in Berlin the whole war?

Because she was married to a not-Jewish person, Arnold... Werner Arnold, Kurt’s father. He had been an officer. One thing I remember, one of the family stories was that they said meine Tante walked across the whole of Berlin because she heard there were potatoes available. And when she dragged the heavy bag of potatoes back, and she got tired walking home, and she sat down on a bench, and someone came to her and said to her: “You are not allowed to sit there, get up”. So, she just got up and carried on walking, but other than that nothing happened to her. And her son was in the French school, and you MUST talk to him, he can tell you everything. He’s the oldest of the four of us.

Its... Mr Kurt Goltz...?

Arnold! He's a very old man, he's almost 90! Talk to him, talk to him as soon as possible. His wife died a year and a half ago, he's very sad that she's died... I'll send you his phone number. But don't wait.

So yes – then my mother finally got her brother from Switzerland to come to South Africa through my father. My father was a South African, he owned property and he could sign sort of... that he'd be taking care of the family, so Fred and Erna and the two boys, Gert and Alexander came to South Africa, stayed with my father at the beginning and then they got their own house. Maja was in Berlin and we lost Otto.

And apparently my mother tried to persuade her parents to come to South Africa as well, but her father said: "Oh no, nothing's going to happen! We can't leave our beautiful home here and our life here, and no no no, we won't come." And that is it, so...

Grandparents... well it must have been a very painful subject to my mother, because she never talked about it. Never.

My mother – she had letters from her mother, but as my mother was German speaking, she was regarded as enemy in South Africa, because they were on the side of the British and at one stage, she burned all her correspondence with her mother – because she was afraid that she would be regarded as a spy. So, she's got nothing left from her mother...

Isn't that awful...?

Absolutely horrible...

Yeah... But as I said, she kept up contact with her brother and her sister by writing letters.

Do you know anything about the villa during the Second World War... well for the first time I heard about it from this Pavel Jelinek, who told me that some important Nazi boss lived there, or worked there...

It was the HQ of the German Sicherheitsdienst, the secret police. Not the Gestapo, but the bigger organization...

Okay... awful...

And have I been to the villa, yes, I have in 2019, but never before that. That was the first time; it was very emotional: especially for my older cousins, especially for Kurt Arnold, who said: "You know I said in this room and had breakfast with my grandmother every day." He lived in Berlin, but of course during summer, for the summer holidays he came to visit his grandparents; and then he looked out of the window and said "Oh that's where we used to play ball... and then he remembers invitations and

looking down from the gallery somehow, so he really remembered things... Whereas with Gert, I don't know and Alexander, who lives in South Africa, he was too young, he doesn't remember anything.

Have you ever been to Liberec again in general – well no, that was the first-time last year. And the house on Ehrlichstraße, I don't know.

Oh sorry, that was a question aimed at Gert Goltz and I forgot to erase it. It was the house that they lived in while in Liberec with Fritz.

I know, I know... Is it still standing??

It not, they pulled it down, not sure when.

They pulled it down, exactly, because I remember last year, he went there with his brother to look for it. And he couldn't find it.

Well, you got the story after the World War 2...

Where have you been living... I lived in South Africa, then in Vienna, then in Munich, in Innsbruck and we are back in Vienna. And it's probably going to be the place where I die, in Vienna.

Was there any change of living standards... that's an interesting question! I'd say definitely! For my mother amazingly – she lived in this big villa, they were rich and they had a very high standard of living and they had servants... I mean in South Africa, we had one cleaning lady who came once a week and that was it. But my mother NEVER grumbled about it. Never said "it was so much better there and there" ... Never.

And then my mother returned to Europe, to Vienna, took an apartment and sold the house in South Africa and took an apartment near us here to help me, as we had so many children. And she came every day and helped and helped and helped... And even her sister from Berlin came every year for three months and helped and helped and helped. I had lots of help from these wonderful ladies, they were really a big help. They really were, you know: holding children, reading to them, donning the socks, peeling the potatoes, doing the shopping, taking up from school, taking to parties, to skating ring...

The change of living standards... well Maja lived in Berlin, that's Marianne; she lived with her mother-in-law, which was... not very pleasant. And then one morning they woke up and the whole living room had been bombed away. It was gone. The rest of the flat was still okay, but the front of it just disappeared. Anyway, they lived in that flat... and then sometime she gave the flat to her son, when he got married and she moved into mini-mini apartment with one bedroom and one living room and she didn't even have a pension! Her son paid for everything! Her son is amazing, Kurt Arnold – he's an amazing man. He paid for his parents, for his flat, for her trip to South Africa to visit my mother, he

was... he was very generous. And he paid for her old age home, when she moved in there, and he was just a wonderful son.

Příloha č. 5 - Interview – Kurt Arnold (12. 1. 2021)

Do rozhovoru byl zapojen také David Arnold, nejmladší syn K. A.

I am Kurt Arnold, born on 10th of September 1930 in Berlin, Germany.

You can speak about your parents as you will.

My father was doctor Werner Arnold, born on 3rd of August in 1895 in [nesrozumitelné] in Silesia. He was commercial agent and he was in the German army from 1914 to 1918, he was in the German army in Russia and in Belgium.

Oh really! I'm sorry, but when I looked into the photo album that is here in Reichenberg in the archive, the only thing that's left after the Goltz family, there's a lot of pictures from the First World War – photographs from the Eastern Front. It could have something to do with your father???

I don't think so; the two sons of Otto and Anna Goltz were also in the First world war as lieutenants – later, they started as nothing, but lieutenants in the Austrian army and maybe there's also something... eastern front. I am not very familiar with what the Austrian army did on the eastern front.

Okay, I'm sorry, please continue...

Now you ask... shall I say now about my mother?

Well, you can either talk about your mother or continue to talk more about your father, it's all up to you.

I remember him very well, because he died in 1979, so I loved him a lot and he had a very fair judgement in all measures, so... yes. I think he also warned the Goltz family about the developments in Germany, about the Nazis, but not everybody could do anything about it.

So, what about your mom?

My mother? My mother was Marianne Goltz, born probably as Goldschmiedt. This is one of the things you didn't ask for, but I'll tell you: my grandfather was originally Goldschmiedt and he had changed his name in 1911 to Goltz, which is to sort of hide the Jewish

descent, because Goldschmiedt was very typical Jewish name in German language and Goltz was neutral German. This was a rather important thing in all this history.

My mother was born on 7th of April 1903 in Grottau – it's a place near Zittau, near the old/present German-Czech border. And the father of my grandfather had a textile manufactory there. So, they lived there and he operated this textile manufactory in Grottau. My mother didn't have any professional occupation, she was a housewife.

And then... your next question is when did your parents marry – they married on 11th of February 1929.

I loved my mother as well; she gave me a very good education and she told me most of the what I tell you now. It has been mostly told my mother.

Now next question what do you remember of your childhood: well, I went with my grandmother to buy ham in Reichenberg, because before I went to school in 1937, I spent every summer (that I remember) in Reichenberg with my grandparents.

Did you speak Czech or German at home – well my grandparents spoke German and I spoke German as well; maybe as a child I knew some Czech expressions, but I hadn't had any instruction in Czech language. My grandfather, of course I must say that this area of Bohemia (I call it Bohemia), was part of the Austrian empire, and as far as I had been told, my grandparents, or my grandfather was an Austrian. He was born in Vienna, and after the First World War the nationality was "German descent" or so... I have seen some Czech personal papers and they had in these documents two categories: the nationality and the descent... I think.

My mother was of Czech nationality when she married in Berlin in 1929.

How did your parents meet? Did they know each other from before, or...?

They knew each other from Reichenberg, because the other grandmother, my father's mother, had a friend who was the German consul in Liberec. So, I think he said "oh there is a nice daughter among the people that I know, maybe your son could meet her" and they met in Reichenberg, as far as I was told. And then sometime later they decided to marry in Reichenberg too. They were married in the protestant church... Because generally, everybody was catholic, my mother too, but my father was protestant so they married in the protestant church.

That's quite interesting, I think Mr Goltz (Gert) had quite a similar experience.

Yes, his mother was also protestant, but the religion did not matter very much in these societies and they switched it on and off, I mean, it didn't matter very much.

At that time, it was not so important. Anyway, they were not two seeds!¹ I don't know about this... exact...

I spoke German at home, yes.

Where did you go to school – I went to school in Berlin and I lived also in Berlin, I am still here, but I wasn't always here; but the centre of my life was and is Berlin.

I remember my grandparents, I still remember them very much, yes. And my grandfather was born in Vienna on the 5th of December 1865 as a son of manufacturer Siegmund Goldschmiedt, who had a manufactory in Grottau. And he went to school in Vienna. The family came from Verona, that was at that time also a part of Austria. And they were a Jewish family. And I think (I don't know exactly) that he went around 1910 or 12 to Liberec/Reichenberg, because he had married Anna, born Friess from Zborovice in Moravia. Her relatives had sugar manufactory there and also land or acres and grew sugar beets – zuckerrüben, from which they made sugar. Obviously, it was a rather large enterprise and they needed sacks for transporting the sugar. These sacks were made from, dunno the English word, "Jute"; now it's mainly in India produced fibre. Well, we have now this son-in-law who is just fabricating some textiles and they built a factory for jute sacks. These sacks were then delivered to the sugar factory in Moravia. So, then he moved to Reichenberg and they constructed this manufactory in... Weigsdorf, but the Czech name...

Višňová. You can say the names in German, it's alright.

Yes! We had to find these names in Czech, because last year we were there the whole family, about 30 persons, and we were in Reichenberg last year in summer and everybody wanted to see that! And I have been there before, but it was difficult to find it because all we knew was the German name and the taxi driver said the Czech name and we could find it. We saw on the garage for the fire bridge that the Czech name was very expressively written; you

---

¹ Nejspíš narážka na Deuteronomium 22:9 - Neosázíš svou vinici dvojím druhem, jinak bude nedotknutelné všechno, jak sadba, kterou jsi zasadil, tak úroda z vinice.

could see there were letters before, saying Weigsdorf. So, then we knew we were in the right place!

This factory still exists, they do some plastic bags and that's it. And there is a huge chimney, overlooking the whole village there. Very interesting construction of 19th century.

Have you been there?

No, I haven't been there; but I'm planning to get there.

David: Hopefully you can see it on the screen of my phone – It's still there on the main entry, there is still the old sign, that says "Weigsdorfer Juteindustrie Gesellschaft", the original name is still on the main entry. Quite interesting to see that they never took it away; the name now is Juta.

And they also make artificial grass, I think.

David: When we went there, we met with some people and they were very nice and friendly, but just a little language problem, so through the google translator we communicated with them a little bit, and they thought that it was quite funny to have lots of people from the family that owned it many many years ago! So, it was very nice few minutes to talk to them.

Lovely!

And it's also interesting that opposite to the factory there's a huge building with flats for the employees.

Hasn't the building for the employees in Weigsdorf... doesn't it have the same architect as the house, the villa?

Well, I don't know, but I can imagine because it's in the same style of architecture. You the kind of yellow and red bricks. And I think the chimney is the most impressive of it all; these days they don't make very high chimneys for producing energy with coal, I suppose. Was in German "Spinnerei", where they producing the yarn and the fibre; I don't know much about making sacks.

You know if you have the opportunity to ask the youngest son of doctor Fritz Goltz, who is the brother of doctor Gert Goltz, Dieter Alexander in South Africa, he spends half a year in Germany where his daughter lives in [nesrozumitelné]; he took the business from his father and he is a textile engineer and he can probably tell you (if you want to know) the details of the

manufactory – his father was the director of this factory until 1938 and then he didn't come back to Czechoslovakia, which was occupied by Germans at the time, so he went to Switzerland and after the war he went to South Africa... He went to school in Reichenberg, then in Switzerland and in the end in South Africa; he can tell you about these details.

David: He was the only one who spoke Czech...

Ah yes; he told us that his father said “We are in Czech Republic [Czechoslovakia?] now and we have to speak Czech” and he went to school and he learned Czech language. He went to normal school in Liberec until 1938... You know, so if you manage to talk to him, he might give you some details. We only knew this last year, when we went there all together to Reichenberg

Well, I said already that I was in Reichenberg in summer and we were hiking in the Isergebirge with the grandfather, who was very sporty. I think he was the first skier in Reichenberg, before the First world war. And it was said that the Norwegians invented this sort of sport and he adopted it and he practised it...

May I ask one question that now popped into my mind – it's about the siblings of your mom, Marianne. Do you remember anything about the eldest son, Otto Fredrich? Because I don't have basically any information about him...

I have a picture of him here, which he sent some time before the war, I don't know when it was; he had a very unhappy fate: he was (so I was told) in politics in Prague and working in one of the parties there and when the German troops entered Czechoslovakia, he was seized immediately as a Jew – although he was Goltz, they didn't respect that; they knew his Jewish descent. He was put into a unit of forced labour, the *zwangsarbeit*, and the last information we have is from Lviv/Lemberg. There he was in 1941 to work on *Schützengräben*... what's the English word...

Trenches?

Yes! Your German is not that bad! *Ja*, and then in 1941 the German-Russian war started and we never heard anything about him again.

Which political party...?

Some democratic, I don't know exactly...

He didn't have children, if I remember correctly...

No, he was neither married nor had any children. Well, if you find in some old book of participants or something like that in Prague... I don't really know.

We were talking about Liberec and your grandparents, I think

I loved it there, it was very nice...

You ask about the language here: I made a remark here, that German language was more spread than what they called the German Empire – das Deutsche Reich – and the German Austrians considered themselves a part of the German Empire just as the Czech Austrians at the time. They had a special dialect (we might say that the northern Germans had a dialect), anyway, my mother had made for herself a dictionary of Austrian German and what they called the “Reichs Deutsch”/Reichs German and used to purchase food on the market. Because, for example, the red currant they say [wiebiesel], which I imagine is the expression derived from the Italian, while the north Germans and the German Reich call it Johannesbeere – a completely different expression. So, if you go to the market and the market people are not very bi-lingual, you have to use the right word. Another example of this is in Germany “Tomaten”, but in Austrian German “Paradeise” – again, quite another word! So, as you asked about the language, the Swiss speak also German and they still have other expressions it is all together German, but with very different dialects.

That's amazing.

Now we have another question here: were you in contact with the family of your grandmother – the Friess, Anna Friess from Zborowitz in Moravia. Her sister married a Hungarian – Jewish Hungarian – called Edgedy, in Soprony – somewhere between Vienna and Budapest. They had three daughters and my mother had a contact with them, and the one who managed the property in Szoprony sent us sausages during the war – which was something that I remember, it was a rare product. And she was killed by the Russian army in 1945. She had a sister, who had a son, and I saw them in Hungary, in Budapest, because I was a representative for Scotch whisky from 1965 to 1980 and I went once to Prague every year, to Budapest, to Sofia and to Bukurest; and to Russia.

So, I went to Prague and then I visited Tuzex – you will not remember, but your parents probably know that it was the organization that sold western products for pounds and German

marks to the Czechs who had these currencies. But obviously it was quite a popular business, Tuzex. Ever heard about it?

Yes! I have been doing history so I have heard about that. Have you bought anything in Tuzex?

No, I have sold to them! I was selling Scotch whisky to what they called at that time “socialist countries”, because it was cheaper from Berlin – it was shorter and cheaper to buy. The quantities were not very important, but the people in London thought it was a good idea that somebody from Berlin (only an hour to Prague), so I had this job for 15 years.

So, you lived in West Berlin.

Yes, the West Berlin.

How do you remember the Goltz villa on Gablozne Straße...? I remember that the grandfather Otto, he went bankrupt in 1931. It was the big decline in 1929 and in the years after that, and there was an economic depression – they had bought too much of the jute at too high price or I don’t know exactly, but the bank was taking over the shares. And his son Frederick was the technical director in Weigsdorf and the bank manager was the commercial director, because the bank had the shares. And then, of course, the large villa was quite expensive, so he let the top floor to a gymnastic school.

And I played with the son of the housekeeper – or caretaker, they lived in the ground floor and I was playing with their grandson, he was my age. So that’s what I remember from the villa.

We lived in Berlin in a flat and my mother wasn’t used to this and she said that there’s no good air for children, so in Reichenberg it was much better. I remember the *talsee*... the dam, and I imagine that it still exists, but the water was very cold, and I didn’t like to come there very much. The water was coming from the mountains, while in Berlin it was much warmer, but not as clear. So, I was told that I said “Well it is dirty in Berlin and it is cold in Reichenberg, so I better don’t go to the water” as a child!

I lived always in Berlin. I wasn’t in Reichenberg in 1938, I was 8 years old, so I can only say what my parents told me, and so... grandparents (I was told) they moved to Zborovitz, because there were the German troops that entered the Sudetenland, the sort of Czech-German border. The inhabitants then could vote for Germany or for Czechoslovakia. My grandparents

voted for Czechoslovakia and fled to Zborowitz, where the family of my grandmother had the sugar plants and fields and so on...

But they hadn't sold their things, they had sold much of their property and one of the great-grandmothers was in Barbados and some of the Redlich (sister of my grandmother, who married Mr Redlich) they went to Canada. They had a good nose for things to come, they wouldn't have survived under the German Nazi regime.

Then they were forced some years later, all Jews had to go to Prague. You did this in your history, so you probably know; they had to wear the yellow star. And then another one-two years later, they were transported to Theresienstadt and Otto died there. You have the dates, I am sure, and the grandmother was sent to Auschwitz.

At the time when I worked for the Scotch Whisky company and being in Prague, I met there an old friend of the Goltz children – of my mother and her sister and her brothers who was a communist already in the 1920's (he was a German Czech citizen), but (his wife was also Jewish) they survived because they were sent to Theresienstadt as well, but it was another reason, and they were separated from the Jewish people – the Jews were all killed, but the communists survived. And his wife was also regarded as a communist, although she was also Jewish, but they both survived and I met them when I was in Prague selling my whisky. One day, I had a car there and we went to Reichenberg to see the old villa Goltz. And there was a kindergarten there, and they were very friendly there and of course he spoke Czech and he had a position in the communist government and he said we would like to have a look and they said oh yes come in... so I was there in... 1970, perhaps, around this time. So, I saw the house and the house was alright.

But before that, I have also visited (together with my mother) in 1943 or 44, we were there, opposite to the next building – there was the... Mr Hirschmann, the family Hirschmann; a man who can sign all banking processes and so; he was the man to organize the manufactory in Weigsdorf and his family lived next to the Goltz villa and we had a look at it – but not more than that because the SS had taken the building. As the grandparents went away, the SS had taken it.

I think the SS used it for the Sicherheitsdienst, the secret service.

Worse enough.

It wasn't used as a prison or something like that, more of an office...

So, this is your question about the annexation. About the other children, you know about Frederik – Fritz, the father of doctor Gert Goltz, he was in Paris at that time. He had a good friend there, he was probably selling for the Weigsdorfer textile manufactory, and he said don't go back! So, Fritz went to Belgium, sent a telegram to his wife in Reichenberg with their two children: Come immediately to Belgium! She was from Saxony, she was born German, so there was no reason for anybody to keep them – they went to Belgium first, then they went to Switzerland and he got a job there and spent the war in Switzerland. With their two children Gert and Dieter Alexander. And the fourth child of Anna and Otto was Gerda, she worked as a secretary of some Englishman (dunno what it was) in London and then (I don't know the time when it was) but she went from London to South Africa. She married in South Africa and had a daughter – my cousin Annette Simbruner, she married doctor Simbruner, who's now a professor and a doctor of medicine. They met sometime in South Africa and moved to Vienna. So, this is the story of the direct family.

You wanted to know... I was always living in Berlin, fortunately it was the West Berlin, so I had no problems with the Russians.

My father was a commercial agent in textile; in fact, he sold the yarn from Weigsdorf in Berlin and around in Brandenburg – there were carpet producers and so on, he sold these products and got a commission for them.

My mother was a housewife. Then of course, the war came and during the war he was in the German army again, but as he had been very ill in the end of the 1930's, he wasn't able to fight as a soldier, so he was in the office job.

Was there a change of living standards – well, we didn't have much money, no... that's right. But I started working when I was 18, I got a job in the British Airways at the Gatow airport, during the what we called "die Blokade" in 1948-49, when the Russians didn't let anything to West Berlin to get us to surrender. So, I worked there and got a very good pay, so we could survive that time. The Cold War... As I told you, in the West Berlin, we were very close to the Cold War, but thanks to the Americans, English and French we survived.

Maybe I should ask two questions – one is how did your father manage to pull your mother the Second World War in Berlin as a Jew, an ethnic Jew – how did he managed?

Well, the saying was, that the change of name of Otto from Goldschmiedt to Goltz enabled him to say that his wife was only half-Jewish: do you know anything about the Nürnberge Geetze? The Nuremberg Laws?

As Germans are very precise in all things, they defined (they don't do things like this in America, that anyone who has a black great-great-grandfather is a black man), but the Germans had precisely divided that there were Half-Jews, Quarter-Jews and an Eighth-Jews and so on; so, he managed that her father wasn't a Jew, only the mother was a Jew so my mother was a Half-Jew and I was a Quarter-Jew. This made it a great difference, because they didn't like them, the Nazis, but they were not punished in any way and I could go to school. But should I be a Half-Jew, I would be forced to leave school at 14 – as a Quarter-Jew I was allowed to continue the school until I was 18 (At that time the Third Reich wasn't anymore). I had a few problems (but not so many) due to this fact that Otto had changed his name in 1911, which he couldn't foresee at that time; it was also a way out of the anti-Semitism in Austria, which was very active.

And then, as my father was in the army – that had also to do a lot, because it was still a thing of a status and then the other people, his colleague officers they excepted it all. They weren't really on the anti-Semitism. So, he managed to hide the descent.

Your father was an officer in Wehrmacht?

Yes, in Wehrmacht in Berlin; all the time in the office. He looked after recruiting – they tried as much young people in the army, but also needed the economy to keep on and also needed young men, so he was in a position to decide that this man will be a baker and this one a butcher, otherwise it wouldn't work. So, he wasn't fighting anyone...

Were you involved in stuff like Hitlerjugend? Because that was mandatory...

Yes, I was. When I was 10 years old, we got a questionnaire and then I was told all about these Jewish things – before that I didn't really know, but after that I had to know. In this questionnaire, my father said, we put “non-Jewish” grandfather, and after that I had to go there. And he said to me “Don't put your head up, be always calm and do not put test, so that they wouldn't start investigating anything about my descent” and so on. So, I was very obedient Hitlerjunge and I was so obedient that they sent me to a leader course!!! There I had an accident,

which was very good actually: on one of the excursions with the Hitlerjugend my arm was broken, so for a half a year, or more than half a year I couldn't go anywhere and my father always said: "He is still ill and can't move his arm..." and they had a bad consciousness, because they should not let that happen in the first place. Then in 1943, the whole school in which I was got evacuated to small town in eastern, very eastern Germany, near the Polish border. Of course, everything was different there, it was like a boarding school: we were living there, we were working there, they taught us day and night... and then when I was 14, in April 1945, I got a letter or a post card that I should go somewhere to register as a Hitlerjunge, because they put them into the war zone. My father said "You are not going there, we haven't received any card," and at that time the postal service was very bad anyway. So, I didn't go there and that was it. Otherwise, I might have been killed in Berlin, because parts of the city were defended by Hitlerjugend.

I should probably ask more about your grandparents, because Mrs Annette told me that you know the most about them...

Well because the only reason is that I am the oldest grandson. But of course, when she was born in 1950 in South Africa, she only knows what her mother knew, but she went from Reichenberg in 1936 or 1937 to work in London and then to South Africa, so she didn't know anything. Annette's mother didn't know much because she wasn't there; Fritz in Switzerland knew what everybody knew, but he wasn't in Germany either. So, I was the only one and the eldest. That's the reason why I am the only one who knows anything; most of it told by my parents.

But what about some personal stories that your parents had told you about your grandparents? Anything, really...

Well... I don't know really... I told you that Anna's sister married to Hungary and the only thing she had... her elder relatives left Czechoslovakia in the 1930's, sold their property and went to Canada or one of the aunts of my mother went to Barbados and tried to get away. They had a suspicion that it will go worse for them.

You lived in Liberec every summer with your grandparents...

Maybe from my 5th to my 8th year, I have only nice recollections; nobody told me anything about Nazis and this stuff...

But I have a story that I had been told, because I was four or five years old and I was in the villa garden and there was some place where you could look down on the pavement and there was a policeman, a Czech policeman and I said to him: "Heil Hitler!" He went to my grandmother and asked what's that and they told him that I was from Berlin and that I heard it sometime when people were greeting other people in the uniform. As I was four years old, the policeman didn't do anything about it and accepted the explanation!

Do you remember any personal stuff about your grandparents – anything? What were they like?

So far as I remember it, I last seen them when I was about 7 years old... I loved them, they were very nice to me, of course I was the first grand-child that they had, I was spoiled a lot, probably. We went to Harrachsdorf and other places around; I was able to walk about 4 hours a day, which they thought was very good and they had a friend of the family, who was working in the Sparkasse – a bank in Reichenberg – and he had a car. My grandfather had had a car and a driver, as long as he was the owner of the Weigdorfer textile manufactory. At that time, of course, you had a driver! But after the position was any more, he had no car and this friend had a car and he took us from time to time to places to start wandering – not directly from the house, but he would take us somewhere in the Isengebirge... But I don't remember really very much!

We have letters, but... most of it is business...

David: The handwriting is sometimes difficult, we tried to read some of the letters and we didn't catch everything – its German, but the writing is the problem. It's a mixture, some of the letters are different and handwriting anyway. Some letters are more modern style, some more old...

I heard from Mrs Annette that her mother, Gerda, had to burn all the letter she had from her mother, so not to be accused of being a spy for exchanging letters in German...

Yes, and the father of Annette forbid his wife to speak German. This is why Annette only learned German much later, when she lived in Vienna. Before she couldn't learn it at all. Her father was so furious about Germans that... nobody at the time, I think, thought that the German Jews could be persecuted... they spoke German for generations and many of them didn't know any English at all! So, they learned it only when they came to an English-speaking country.

David: Where did Mr Jackson come from?

He was South African. Gerda – I think she went to a catholic order, to become a catholic sort of a nun: she wasn't allowed to work in the office anymore, as they said she might be a German spy and the authorities in South Africa couldn't not believe a Jew, a German Jew, could be more anti-Nazi than anybody in South Africa. But this is one of the incredible things in all this...

Příloha č. 6 - Interview – Dieter Goltz (autor Ira Hay)

Text byl ponechán v originální podobě a neupravován.

The chosen departure point for Dieter Alexander Goltz's recollections of the Goltz family history, is in Reichenberg (Liberéc), Czechoslovakia, where it all began for him 86 years ago. Of great significance to the larger Goltz family's existence was the family-run business, the Weigsdorf Jute Factory near Reichenberg, which was founded by the Friess family and Otto Goltz in the late 1920's. Based on the fact that the Friess's had the patent for producing sugar from beet and required bags for packaging the product, the idea was born to start their own jute bag production factory. For this purpose the Friesses invested in the building of the factory and Otto Goltz was appointed as its director. The Weigsdorf factory revolved around the manufacturing of jute bags through a procedure of processing decorticated jute, imported from India, into jute bags. Otto's son, Dr Friederich Arthur (1899*) joined the company at the time the section for producing condenser yarns (Streichgarne) was established, to head it up. Friederich (shortened Fritz in German) exported these condenser yarns primarily within Europe including the U.K. and he therefore went on regular business trips to visit his customers. At the age of ca. 30 years, he was promoted to the position of company director by the Friess family, a decision which was not exactly welcomed by his father for obvious reasons. The Goltz family were apparently one of the first in Reichenberg to own a motor vehicle. The story goes, that Fritz and some of his colleagues would embark on a daily drive to the Weigsdorf factory, a trip which lasted about ¾ of an hour. This journey often included delays due to punctures, with tyres having to be changed being no irregular occurrence. After Fritz's first, yearlong marriage was dissolved to his opera-singer wife, due to her infidelity, he became betrothed a second time to the lovely Erna Katharina Albert in 1929. The marriage produced two sons Gerhart (abbreviated to Gert) and Dieter Alexander born 1/11/1931 and 7/9/1934 respectively. The

former in Greiz, Thuringia, Germany, (Erna's home town) and the latter in Reichenberg (Liberec) Bohemia, where the family resided. The small sons had a governess who only spoke the Czech language to them, however at home, en famille, German remained the primary medium of communication. In 1938, Friederich was urgently called out to Paris by a business associate named Mr Strauss or affectionately referred to as Monsieur Le Bouquet. Fritz had only taken along his overnight bag and some samples. On arrival in Paris he was sternly questioned by Mr Strauss as to what he was doing in Paris with nothing but his samples and whether he didn't know that the Allies had agreed not to offer resistance to the Nazis in their intention to invade Czechoslovakia. In no uncertain terms he told Fred to immediately flee Czechoslovakia with his family. Fritz phoned his wife Erna (nickname Mutzli) and they arranged to meet in Cologne together with their two infant sons. Thereafter, the parents admitted their little boys, Gert (6), Dieter (3) to a Belgian Children's Home at Coq-Sur-Mer for a period of 6 months, whilst they, over and above frantically searching for a new employment opportunity for Dr F.A. Goltz, also had to move out of their Reichenberg home in Czechoslovakia and relocate to Switzerland.

They found an employment opportunity when, out of the blue, a business acquaintance recommended Fritz to apply for a post through a Swiss Bank. A textile company, that required a director, was in the hands of the bank, as it had repeatedly gone bankrupt and Friederich was asked whether he could bring this company out of the doldrums. Firstly Fritz wished to see the factory in question and the books before committing himself. He then reverted, stating that he could turn the company around and make it profitable, as he knew from his experience at the company in Weigsdorf, how much raw materials should cost. Also, from his sales experience in Europe and the UK, what the price of and conditions for selling (condenser yarn) products should be. With this knowledge, he was confident of his ability to turn the losses made by the spinning mill "Textilwerk Gossau AG" into profit. When Fritz and Mutzli relocated to Gossau, near St. Gallen in Switzerland, they initially stayed in a hotel called "Quellenhof", before renting a flat. During this time they collected their boys from Belgium. Once reunited they discovered that whilst their oldest son Gert could understand his parents when they talked German, Dieter, who was 3 years his brother's junior, could not. Dieter had forgotten all his Czech and German and could only speak French. After 2 months they moved into their apartment on the 3rd floor of a 4 story block, with magnificent views of the Säntis, a mountain peak 2500 m's above sea level. Gert was soon integrated into local school life, whereas Dieter, who was of below school going age, enjoyed the company of kids from the neighbouring farm.

After not getting very far by communicating in French to them, he resorted to swiftly picking up their language, Swiss German, in their company. When these same children wanted to play with Dieter they would come around asking for “Bonjour” to please join them. The family nickname for Dieter was “Hoshi” which they pronounced Hushi and the name has stayed with him ever since (amongst family members), despite the meaning thereof in the Czech language being “the little one”! In order to call Hushi for dinner, when he was on the next door farm, his mother Mutzli would always whistle to him. Then he would wend his way back home. His preschool years were greatly influenced by his wonderful childhood experiences on the neighbouring Zing farm, which helped him enormously to settle in to Swiss country life. In this regard Hushi recounts his habit of barking like a dog around the cows or helping out with the milking of them. He also loved joining the Zing family for meals, be it the “znüni” or 2nd breakfast when cheese sandwiches and fermented apple juice were served or for lunch. This latter meal was offered to him as a payment option for helping with haymaking or he could go home with 50 Rappen (cents) instead. Due to preferring the first option, Hushi’s father Fritz would often reward him over and above the lunch with 2 Francs for the work done on the farm. With the money earned, Hushi would happily rush off to the corner Café or Kiosk and buy peppermint sweets for 50 Rappen. When Hushi started school his mother noticed that he was suffering from regular nightmares, which she discovered resulted from the teacher telling the pupils gruesome fairytales. Clearly Hushi had problems processing these stories, so it was decided to hold him back a year before returning to school, in order that he should develop more emotional stability. Dieter also remembers the incident in which his older brother Gert was mobbed by local boys after attending Sunday School on Sunday mornings at the local evangelical church. (Mutzli was of protestant faith and Fritz’s family, although born Jewish, had changed their surname from Goldschmiedt to Goltz in 1911 and had all been baptised.) Did the mobbing only have to do with the fact that Gert was a non-local, clever at school and had a father who was the director of the spinning mill or not, is the question. Thereafter however, his mother did not allow Gert to attend that church again. On one occasion Dieter recalls that his mother Mutzli had problems with the Swiss border officials between Germany and Switzerland when her train was crossing the border from Germany into Switzerland. The officials required of her to show her “Arien” passport. She was shocked, as Switzerland claimed to be neutral and this treatment proved that this was clearly not the case. On another occasion when Mutzli wanted to buy train tickets to travel from Greiz in Germany to Switzerland, she was prohibited, as for some reason, she was presumably suspected for wanting to escape to neutral Switzerland. She consequently contacted her father, who, being well connected, knew the station master,

who in turn managed to effortlessly organise her the required tickets. WW2 had begun and the villa in Reichenberg, belonging to the grandparents of Gert and Dieter, Otto and Anna, was expropriated and subsequently occupied by the SS. The grandparents on the other hand were deported to “Theresienstadt” and Auschwitz respectively in (?), never to be seen again. “Occasionally our grandparents sent us postcards, one Christmas a recipe for a Christmas cake, always writing positively about their wellbeing, which my parents understood to be read between the lines, as all mail was censored”. Furthermore, talking about WW2, Dieter affirms that, “the war resulted not only in a rationing of all supplies including food, clothing etc. in Switzerland, but also in the sounding of sirens, which occurred regularly, warning us of the arrival of fighter planes and bomber aircrafts, which necessitated the blackening out of windows. On occasion the sky in the evening was scarlet in colour from the bombing of Friedrichshafen, a town on the other side of Lake Constance”. Most young Swiss men had to enlist for the army in those days and this was the reason why at primary school level Dieter observed mainly retired ladies acting as teachers and a noticeable absence of male teachers. “My mother soon found out about an international School in St. Gallen, ”Institut auf dem Rosenberg”, which she wanted us boys to attend, as the family was planning to emigrate to South Africa and at this private school, we would have the opportunity of not only learning English and French, but also of acquiring the international edge for our intercontinental move. First Gert, then later I attended that school.” It was here in the Swiss Alps that Dieter developed a love for the mountains and the winter sport of skiing. In the early days, together with his friends, the Zing kids, they would put planks together, with which they slid down the surrounding snowy slopes. He cherishes vivid memories of being given his first pair of wooden skis with leather bindings and ski sticks at a young age, which of course in the late 30’s, early 40’s skis were still quite primitive. One Christmas however, he received a pair of high quality skiing boots, a gift he attached great value to. The following Christmas he received another most appreciated present - a pair of skis, with all the latest trimmings. These features included steel edges and the adjustable Kandahar bindings and springs. The Allain-style of skiing technique had also just been developed, which Hushi was introduced to, that involved rotating when turning. These combined aspects were evidence of the improvements being made in ski technology, which technology subsequently also benefitted Dieter’s skiing ability tremendously. He was thereby enabled to excel in Slalom and Giant Slalom skiing. Previously Dieter had been good at cross-country skiing, but descent skiing had been difficult. Over time Dieter developed remarkable skill and enjoyment at skiing and took away many prizes from skiing competitions in his age group. In fact so much so that even the locals were surprised at

the skiing talent this foreign boy displayed. One example Dieter enjoys citing was, “when the dads of the kids competing in a regional skiing race were eagerly waiting for their boys at the finish line. The moment the winner made his appearance my Dad Fritz said, “that is my boy!”, the other dads shouted, “no, no, that is so-and-so!” Little could they believe that a non-local boy should be the very one to pick up that prize!” Together with his Dad and brother, Hushi spent many a pleasurable winter’s day skiing on the mountainslopes, although one must not forget that electrically operated ski lifts hadn’t been introduced to that vicinity yet. In other places like Gstaad however, basic ones were already operating, but in the area surrounding St. Gallen every mountain still had to be climbed or rather scaled up. During the time that Dad Fritz was the director of “Textilwerke Gossau”, it was well-run and profitable, however, after the war the situation changed for him. Fritz was now without a job, as all the Swiss exiles were returning to their homecountry and amongst these people were knowledgeable Swiss citizens, who could take over his position and were entitled to preferential treatment. Fritz was therefore forced to look at his employment options once again and pursued several avenues to start his own business during these very hard times, but unfortunately nothing materialised. His sister Gerda, had emigrated to Port Elizabeth in South Africa in 1938 already, after having worked in Vienna for a period of 6 years and her brother Fritz had remained in regular contact with her. She sent through information regarding advertised posts for Fritz, of which one seemed quite interesting for him and he applied. An interview was organised in London and a contract was signed. The Goltz family were all set to leave Switzerland in 1947. Dieter recalls, “My Mom and us boys, went to St. Moritz for 10 days, whilst Daddy sold off most of the furniture from the flat in Gossau. Due to the hasty nature of the departure, much of our valuable furniture, that Mutzli had brought along from Greiz, Germany, had to be auctioned off. Thus a market-related price was never achieved for the furniture, we had to cut our losses and be grateful for what we made out of the sale. In the meantime, Daddy received a telegram to thank him for the job application, which had subsequently been filled by a British man. However, my Dad had already purchased both the rail tickets to Marseille and the steamship to Cape Town and onto Durban. He therefore made an appointment to see the British Embassy in Bern Switzerland, where he addressed the subject of his prospective job in SA being cancelled. He was advised not to proceed with emigrating to South Africa. At this point my Dad produced a letter addressed to “whom it may concern”, from a high ranking British Colonel, who had been a personal friend of the family in Gossau. Thereupon the British Consulate advised my Dad to proceed with his emigration plans to southern Africa, due to his sister Gerda living there and upon arrival to make a case against the carpet manufacturing company, that were to employ

him. Fortunately he won the case and the settlement money was used to purchase our first house in Durban”.

Meanwhile the family departed by steamboat from Marseille harbour to South Africa, in 1947. Mention should be made at this juncture of Fritz’s other sister Maya Arnold, who together with her husband Werner and son Kurt from Berlin, were likewise planning on emigrating to the Republic of South Africa. In this endeavour, their son Kurt embarked upon studying the English language intensively in 1947. Not only did he successfully complete an English Interpreter’s course in 1948, he also spent a year working for British European Airways at the Berlin-Gatow Airport. However, the relocation of the Arnold family to South Africa sadly never actually materialized. It was only three decades later, from 1975 to 1985, that all 3 siblings, Fred, Maya and Gerda would be reunited in Europe again. Contact between the cousins Kurt, Annette, Gert and Dieter was however maintained regularly throughout the years, but perhaps more so over the past few decades than ever before.

Back to the arrival of the Goltz family in Durban in 1947, the boys, Gert and Dieter had to be enrolled at school. Durban (Boys) High School duly arranged interviews for the brothers and it was here where they were to stay as boarders to begin with. Both boys were tested to evaluate their grade levels, but because Dieter was only able to speak and write (Swiss) German, he failed the test hopelessly. Gert however, managed well, both in English and in French and was immediately accepted, whereas Dieter was accepted purely on the merits of his brother and the fact that they shouldn’t be separated at this stage. Dieter also went through a name change in South Africa and instead of using his first name (which English speakers had difficulty in pronouncing correctly) switched to his second name Alexander, or Alex for short. English was as yet a foreign language to Alex and he says, “I sat in the classroom not understanding a word. Eventually I picked up some new words and social skills but didn’t pass my first school year at Durban High School. Once I was admonished in front of the entire school to pull up my socks (put effort into improving my grades), should I wish to stay on at the school. Lucky for me, my results showed continued, steady improvement! Gert proceeded to complete his matric with full academic colours in 1949 and he studied chemical engineering at the University of Natal in Durban”. Dad Fred, (Fred- English version of Fritz, was how he was named in South Africa) in the meanwhile, in his pursuit of employment, was accepted on a trial basis at Ropes and Mattings Ltd. but, as they were taken over by Mackie, a UK Manufacturer of textile machines, his position became redundant. Further to that he held down various short-term positions until he decided to open his own business in the textile field, supplying yarns and cloth primarily, in

the early 1950's. After matriculating in 1952, Alex held down jobs in the motor industry and various other ones in textile manufacturing related companies, within the Union of South Africa. Having received this practical experience, Alex decided sales was his forte and the direction he wished to pursue. More specifically however, he wanted to focus and specialise in marketing textile machinery. Being accepted at the Textile Engineering College in Krefeld, Germany, he travelled overseas in 1956/7 to start his formal studies abroad. No college fees were charged and he only had to settle board and lodging bills. Gert on the other hand, was admitted to Imperial College, London to lecture and complete his PHD. He acquired British citizenship and married a British lady, Gillian. Dieter though, on completion of his studies in Germany, did a postgraduate course at Woolwich Polytechnic in the UK. Thereafter he returned to South Africa and started up in his Dad's business, eventually taking over the textile machinery and accessories division, which he successfully established and expanded. As a result of representing reputable textile machinery manufacturing companies from across the globe, although mainly from the UK, Germany, Switzerland, Italy and Holland, he was enabled to maintain close contact to Europe, through his bi-annual trips to Europe, which had major benefits for family relations and business associations alike, over the decades. At the outset of his business career he married a German lady, Ursula, whom he met whilst studying in Krefeld. After inviting her for an initial visit to South Africa, the first one was followed by another and she finally followed him permanently to Durban in 1963, once the wedding was over. Their honeymoon was spent on board a ship bound for the lovely, subtropical Indian Ocean city of Durban on the African continent. The textile industry in South Africa was booming, because the government embarked on an initiative to support local industry that employed labour in large numbers. Due to Alex's frequent business trips to Cape Town, he was able to spend quality time with his aunt Gerda, husband Roy and daughter Annette. His cousin Annette, met an Austrian paediatrician after completing her studies in maths at the University of Cape Town. After her marriage, she emigrated to Vienna, Austria and took her still youthful mother along with her, who by then was widowed. Gert's family in the UK expanded with the arrival of his two children Paul (1960*) and Helen (1966*) in the early 1960's. Alex and Ursula had two daughters in South Africa, Ira (1964*) and Petra (1966*). Gert was immediately headhunted after concluding his PHD and worked most of his life with leading chemical companies like Distiller's Corporation, ICI and finally he went on his own as a consultant to the industry. Mutzli, whilst in South Africa and being a qualified kindergarten teacher, found great pleasure not only in occupying herself with her grandchildren, but also with the children in a nearby Indian children's home, called Lake Haven in Sea Cow Lake. She would cheerfully spend time

with them making arts and crafts, all the while improving their dexterity, self-confidence and satisfaction levels. Fred wound down from working a full day to half days at the age of 70. At 75 he and Mutzli decided it was time to relocate to the warmest place in Germany, which happened to be in the German Bundesland Baden - Müllheim. Alex reminisces, “There our parents spent a peaceful last 10 years of their lives, a bit closer to my brother Gert and seeing me no less than twice a year as well. Daddy passed away at the ripe old age of 85 in 1985, followed by Mutzli in 1987 at age 79”. Gert’s professional life finally led to his appointment at Leed’s University, where he became an honorary lecturer, which post he still presently holds down at the age of 89. Dieter, now 86, is retired after a long and successful business career in the South African textile industry and still living a fulfilled and happily contented life.

Příloha č. 7 - Dopisy Otty Friedricha Goltze ze Lvova

Dopisy pocházejí bezvýhradně z rodinného archivu Gerharta Goltze, respektive jeho otce Friedricha Goltze. Odpovědi na tyto dopisy k dispozici nemáme.

Dopis 1:

29. 1. 1940 (razítko z pošty); Lvov, SSSR:

Můj milý Fritzi!

Konečně mohu odpovědět na dopis od tebe a Erny ze 12. prosince, protože už zase funguje pošta. Mám nesmírnou radost z dobrých zpráv, které píšeš. Jsem tu s tisíci dalších takových jako já [Kameraden], prošli jsme skutečnou anabází – dokonce jsme byli několikrát přepadeni lupiči i ostřelovači. Ale dosáhl jsem konečně SSSR a od poloviny listopadu bydlím v útulku pro uprchlíky. Navíc dostávám zadarmo každý den teplou polévku a kávu. Bohužel jsem ale stále nenašel ani práci, ani zdroj příjmů, a tak radostně vítám tvou bratrskou nabídku finanční nebo jiné výpomoci – pokud taková výpomoc je možná skrze poštu. Jinak zatím pohlížím k budoucnu s optimismem. Nevím ještě jak dlouho zůstanu ve L.

S přáním všeho nejlepšího váš

Otto

Dopis 2:

(Psáno tužkou)

Prosím pozdravujte ode mně Doro!

12. 2. 1940; Lvov, SSSR:

Milý Fritzi!

Mnohé díky za Tvůj dopis z 26. 1. a tvou velikou snahu mi pomoci, stejně jako nabízenou v dopisech prof. Brinovi. Jsem obzvláště vděčný za přiloženou mezinárodní poštovní známku. Prosím přilož známky ke svým dalším dopisům. Rád bych Tě také poprosil o adresy všech příbuzných a známých ve Francii, Anglii a v Palestině. Od Spitze jsem dostal hezké, krátké psaní. Seznámil jsem se tu velmi milou rodinou Bodekových – trochu mi pomáhají a zvou mne dvakrát týdně na oběd, což je pro mě velkou duševní a duchovní vzpruhou. Jinak je tu opět zima. Posílám mnoho srdečných pozdravů a lásky Tobě, Erně a dětem.

Otto

Dopis 3:

18. 3. 1940 (razítko z pošty z 20. 3.); Lvov, SSSR:

Milý Fritzi a milá Erno!

Nesmírně mě potěšilo přijetí Ernina tak milého a dlouhého dopisu z 23. února. Váš dopis obsáhl tolik věcí; žijete daleko zajímavějším životem nežli já tady. Nicméně i zde utíká čas velmi rychle. Fritzův dopis z 26. února mě potěšil stejně. Peněžní převody (například z Prahy) jsou možné skrze služby Státní banky – tady ale nedávají velký smysl, protože tady máme kontrolovaný směnný kurz. S velkou chutí očekávám příchod dalšího ohlášeného M.O.W. [Muster Ohne Wert? Gerhart spekuluje, že by mohlo jít o balíček bez obchodní hodnoty; podle kontextu hlavně potraviny]. Končím dopis s přáním všeho nejlepšího k Velikonocům a s nadějí ve zmrtvýchvstání pravdy a spravedlnosti.

váš Otto

P. S. Minulý týden jsem pro změnu prodělal chřipku. Doufám, že u vás je vše v pořádku.

Dopis 4:

L. 7. 6. 40

Milý Fritzi,

mnohokrát děkuji za kopii dopisu pro našeho otce, obsahujícího vyprávění o vašem lyžařském výletě. Mám radost že i v květnu jste mohli užít zimních radovánek a sportu.

Nějak se protloukám. Stále nemám pevné zaměstnání. Zdravotně jsem celkem v pořádku.

Mnoho pozdravů Tobě, Erně a klukům,

Otto

Dopis 5:

(Strojopis)

8.6.1940

Nejdražší rodičové!

Dopis od vás ze 7. května přišel včera, 7. června. Je to krásný a dlouhý dopis, udělal mi velikou radost a já vám za něj mnohokrát děkuji.

Dopisy, co vám posílám, jsou očíslované, ale korespondenční listky jsem nečísloval. Takže pokud jste dostali dopis číslo 1 a 4, znamená to, že dopisy 2 a 3 jsou stále ještě v přepravě. Možná jste je už ale obdrželi. Občas se stává, že i dopisy podané dříve sem přijdou později než ty, které byly později odeslány – například váš dopis z 9. 1. přišel hned týden po dopisu z 12. 1.

Ohledně poštovního rady – mohu jen říci, že nebyl úplně nejpříjemnější, ale i přesto mi vypomohl několika rubly. Na jeho obranu třeba uvést, že od té doby, co se tu změnilы poměry (jinými slovy od minulého podzimu), neobdržel od státu žádnou penzi a žije v nuzných podmínkách. Další muž, jehož jste zmínili v dopisu z 9. května, jemuž jsem vzkazoval pozdravy od mého bývalého zaměstnavatele, se nachází v podobné situaci. Rovněž mu nechodí žádná penze, ačkoliv mu byla přislíbena. Říkal, že ať tak či tak by mi pomoci nemohl, dokonce ani soukromým doučováním. Sám je bývalý středoškolský učitel a slavista, tedy ze stejného oboru jako můj bývalý šéf, zabývající se výzkumem národností. Do společenství „Provita“, nyní včleněné do Akademie věd, ale zmíněný učitel nepatří. Jinak je to velmi příjemný stařík, jehož jsem potkal u jeho bývalé bytné – od ní jsem dostal skvělou snídani.

Jsem nesmírně potěšen, že moji bývalí zaměstnavatelé a kolegové se tolik zajímají o můj osud a přál bych si, abyste jim vyřídili má díky. Ty dva roky, jež jsem tam strávil, patří k těm nejšťastnějším v mém životě. Možná se vám podaří potkat „Dr K“, jenž tenkrát podpořil mou žádost [požadavek? nástup?] a po celou dobu ji svou dobrou vůlí podporoval.

„Čekání a pití čaje“ se v tady v bere velmi vážně; koneckonců, Rusko je známé jako země čajomilů. A stojí tady asi jenom 20-30 kopějek, což je skvělé vzhledem k tomu, jak moc mám rád sladký čaj. Rádio nám přináší každý den nové zprávy, i když většinu těch zpráv tu máme hlavně z druhé ruky; i tak to přináší zábavu, spolu s nevyhnutelnými diskusemi.

Rovněž jsem dostal velmi milý dopis od Therese² – odpovím ji co nejrychleji.

Zůstávám s láskou a posílám pusu;

váš Otto

---

² Snad jeho teta, starší sestra Otty Goltze?

Dopis 6:

L. 15. 6. 1940

Milý Fritzi!

Mnohé díky za dopis z 15. 5. s adresami, o které jsem prosil. Možná bys mohl ještě zpětně připojit adresu svého přítele Waltera Furlowa, pokud ji znáš. Rovněž Ti opět mnohokrát děkuji za převedené peníze, jak jsem již říkal v dopise. V bance by Ti měli dát oficiální stvrzenku. Nedokázal jsem najít paní H, bývalou bytnou pana Ecksteina, protože její podnikání znárodnili a zavřeli.

Mám radost, že jsi v pořádku. Obával jsem se o Tebe, protože bys mohl být zatažen do věry současného dění. Vzhledem k situaci panující ve světě, nemám se úplně zle – ale samozřejmě pomoc je vždy vítaná. Stále jsem nenalezl pevné zaměstnání.

Hodně pozdravů Tobě a Tvým;

Tvůj Otto

Dopis 7:

18. 6. 40

Nejdražší rodičové!

Dnes odpovídám na vaše dopisy ze 20. a 31. května.

Dopis z 20. května:

Přišly mi vaše dopisy z 18. a 19. února. Pánové Gross a Liberemann mají moje pověření přebírat mi poštu a podepisovat přijetí dopisů. Vždy spolehlivě předávají má psaní.

Během zimy se směnný kurz rublu ocitl na ½ koruny [v textu K, těžko říci, jestli mluví o starém směnném kurzu na československou korunu, nebo korunu protektorátní], nebo i pod touto hodnotou – a pak zase rychle vzrostl, díky všeobecnému poklesu cen na 1-2 koruny [K] za rubl. Je samozřejmě obtížné dělat porovnání, když chybí vážený průměr, který vydává státní statistický úřad – zejména když některé věci jsou zde velmi drahé, zatímco jiné jsou relativně levné. Je to tedy o hrubých odhadech.

Už dlouho je tu známo, že kontrolovaný směnný kurz vždy upřednostňuje rubl před zahraničními měnami. Minulý podzim byly kurzy rubl-zlotý nastaveny na hodnoty 1:1, a 1 zlotý měl hodnotu 5 korun [K].

Dopis z 31. května:

Poslaná zavazadla – děkuji moc tatínkovi za jeho snahu, ačkoliv nemám velké naděje. Navíc stále nemám „pas“ [v originále uvedeno rovněž „passport“ v uvozovkách], ale zažádal jsem o něj. Budu se dál vyptávat v železniční celnici, jestli by bylo možné provést jeden bezcelní import.

Balíky o váze 1 kg: podmínky pro jejich import jsou daleko příznivější. Mám potvrzeno, že takové balíky skutečně chodí, ale většinou to trvá 2 nebo 3 měsíce, než přijdou. To je i důvod, proč jsem stále nedostal vámi zmíněný balíček, za jehož poslání jsem vám nesmírně vděčen. Pokud byste mi posílali další takové balíčky, prosil bych zvláště o boty, ponožky a trepky. Pokud by snad první jmenované byly příliš těžké, pak alespoň to ostatní. Také bych nutně potřeboval košile a spodky; nedávno jsem sehnal několik kapesníků. Byl bych rovněž velmi vděčný za moje staré brýle na čtení – ty nové mi někdo ukradl loni v listopadu.

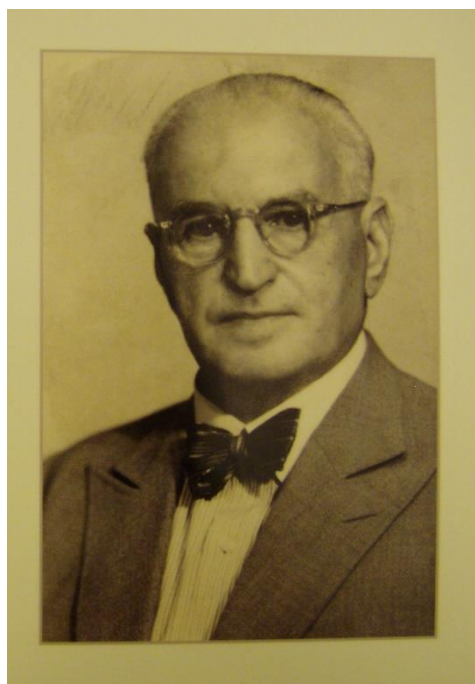
Minulý týden jsem tu poprvé zašel do kina a shlédl válčený film „Mannerheimova Linie“ [Линия Маннергейма], o rusko-finské válce vypuknuvší na začátku roku.

Během těchto bouřlivých a na události bohatých dní myslím stále více na vás a ptám se sám sebe, kdy nebo jestli vůbec se ještě někdy znovu setkáme! V sázce je toho teď tolik. Myslím proto na slova Milтона, který řekl „slouží i ti kdo stojí, čekají“.

Objímám vás.

Váš Otto

Příloha č. 8 – Otto a Anna Goltzovi

Otto Goltz
(5. 12. 1865 Vídeň – 4. 12. 1942 Terezín)

Anna Goltz, roz. Friess
(1. 3. 1871 Brno – 27. 12. 1943 Osvětim)

Anna Goltz – kolem roku 1900
(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových,
NAD 849.)

Příloha č. 9 - Rodiče Otty Goltze

*Julie Goldschmiedt roz.
Brandeis*
(2. 4. 1836 – 6. 11. 1921)

Siegmund Goldschmiedt
(13./19. 9. 1828–14. 3. 1887)

Julie Goldschmiedt (červen 1921)
(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových,
NAD 849.)

Příloha č. 10 – Křestní list Otty Goltze

Republika československá. Čechoslovakische Republik. Respublica cecoslovaca.

Země:		Diecese:	
Land:	Böhmen	Diözese:	Leitmeritz
Regio:		Dioecesis:	
Okresní úřad:		Striductus:	
Bezirksbehörde:	Friedland	Vikariat:	Friedland
Districtus politicus:		Decanatus:	
Okresní soud:		Fara:	
Bezirksgericht:	Friedland	Parroc:	Wiese
Districtus juridicus:		Parocchia:	

Rodný a křestní list. N. Exh. **604**

GESE
Geburts- und Taufschein.
Testimonium natiuitatis et baptismi.

zdejší rodné a křestní matriky, svazek hierarchischen Geburts- und Taufbuche, Band 1 str. potvrzuje se tímto úředně.
suo libro natorum et baptizatorum, tomus 1 Seite wird hiermit amtlich bestätigt.
infra scriptum officium testatur.

ze se narodil v **5. Dezember 1865** dle domě číslo dne
daß in **Wiese** Haus-Nr. am
in numerus domus die

slavy: jeden tisíc **18 März 1890** die rímsko-katolické obřadu pokřtěna byl(a).
in Worten: ein tausend **achtzehnhundert neunzig fünf** nach römisch-katholischem Ritus getauft worden ist.
verhús: mille **geboren** nacím **natum**
dne **18 März 1890** die rímsko-katolické obřadu pokřtěna byl(a).
und am **18 März 1890** nach römisch-katholischem Ritus getauft worden ist.
et die **18 März 1890** secundum ritum roman. catholicum baptizatum fuisse

Jméno dítěte	Otta Goltz
Taufname des Kindes	Otta Goltz
Nomen infantis	Otta Goltz
Náboženství: Rímsko-katolické. — Religion: römisch-katholisch. — Religio: romana-catholica.	
Pohlaví: — Geschlecht. — Sexus.	mužský
Původ: — Abstammung. — Thorus.	Wiese
Otec	Sigmand Goldschmidt Frabitzboř
Vater	Sigmand Goldschmidt Frabitzboř
Patet	2a Gröbba
Matka	Julie Brandeis Wien
Mutter	Julie Brandeis Wien
Mater	Julie Brandeis Wien
Křtící kněz. — Taufender Priester. — Sacerdos baptizans.	J. Brandeis
Křtomri	J. Brandeis
Patet	J. Brandeis
Patriní	J. Brandeis
Porodní asistentka. — Geburtshelferin. — Obstetrix.	
Poznámka	
Anmerkung	
Adnotatio	

Potvrzuje vlastnoručněm podpisem a úředním razítkem.
Bestätigt mit eigenhändiger Unterschrift und Amtssiegel.
Confirmatio propria subscriptione et sigillo officii.

Rímsko-katolický farní úřad **Wiese**, dne
Römisch-katholisches Pfarramt **Wiese**, den
Ex officio parochiali catholico die

[Handwritten signature]

(Israelitische Kulturgemeinde Wien)

Příloha č. 11 – Parte Sigmund Goldschmiedt

Auf's Tiefste erschüttert, geben die Unterfertigten in ihrem Namen und im Namen der ganzen Familie Nachricht von dem Hinscheiden ihres innigstgeliebten Gatten, beziehungsweise Vaters, Grossvaters, Schwiegervaters, Bruders, Schwiegersohnes und Schwagers, des Herrn

Sigmund Goldschmiedt,

Fabrikbesitzers,

welcher nach kurzem Leiden, im 59. Lebensjahre, Montag den 14. d. M. sanft entschlafen ist.

Das Leichenbegängnis des theueren Verbliebenen findet Mittwoch den 16. d. M. um 10 Uhr Vormittags vom Trauerhause: I., Wollzeile 40, nach dem Centralfriedhofe statt.

Wien, am 15. März 1887.

Clara von Boschan.	Julie Goldschmiedt,	Henriette Benedikt,
Enrichetta Goldschmiedt,	als Gattin.	Albertine Weismann,
Sofia Goldschmiedt,	Jacques Brandeis,	Otto Goldschmiedt,
Jeanette Brandeis,	als Schwiegervater.	Therese Goldschmiedt,
als Schwägerinnen.		als Kinder.
Albert Ritter von Boschan,	Cavaliere Giuseppe Goldschmiedt,	
Albert Brandeis,	Cavaliere Enrico Goldschmiedt,	Dr. Rudolf Benedikt,
Ludwig Brandeis,	Leopoldo Goldschmiedt,	Moriz Weismann,
Capitano Costante Ancona,	als Brüder.	als Schwiegersöhne.
als Schwäger.		
	Alice, Heinrich Ernst Benedikt,	
	als Enkel.	

(Osobní archiv Anette Simbruner)

Příloha č. 12 – Svatební oznámení: Otto a Anna Goltzovi

Frau Mathilde Friess, Witwe verband des Herrn
J. Friess, Handelskassens u. Fabrikbesizers zu Aboowitz,
beobtet sich die bevorstehende Vermählung ihres Tochter
Anna mit Herrn Otto Goltzschmiedt,
Fabrikbesitzer in Golltau, anzuzeigen.

Aboowitz, im Juni 1896

Frau Julie Goltzschmiedt, Witwe verband
des Herrn Sig. Goltzschmiedt, Fabrikbesizers in
Golltau, beobtet sich die bevorstehende Vermählung ihres
Sohnes Otto mit Fräulein Anna Friess
anzuzeigen.

Wien, im Juni 1896

Die Trauung findet Donnerstag, den 18. Juni 1896 11½ Uhr Sonntags
in der Pfarrkirche zu Aboowitz in Mahren statt.

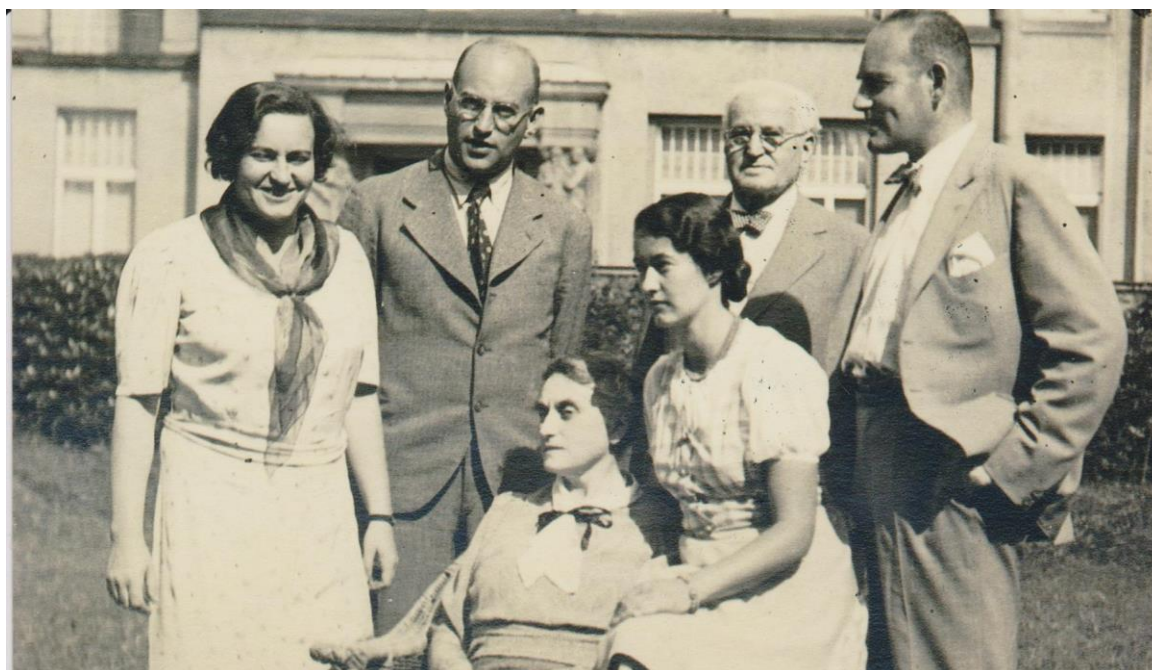
Příloha č. 13 - Děti Goltzových

Sourozenci Goltzovi 1921

(zleva: Marianne, Otto F., Gerda, Fritz)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Léto 1938

(zleva: Marianne, Fritz., Anna Goltz (sedící) Gerda, Otto Goltz, Otto F.)

(Osobní archiv Gerta Goltze)

Příloha č. 14 - Kostel sv. Vavřince ve Vsi (Wiese)

Otto Goltz zde přijal 18. března 1890 křest z rukou pátera Gustava Budera.

(Osobní archiv Tomáše Bendáska)

Příloha č. 15 - Textilní továrna v Hrádku nad Nisou

(Osobní archiv Tomáše Bendáska)

Příloha č. 16 - Textilní továrna ve Višňové (Weigsdorf)

(Osobní archiv Tomáše Bendáska)

(Osobní archiv Tomáše Bendáska)

Příloha č. 17 – Rodinné momentky (1910-1914)

Rodina Goltzova v Žitavě – 1910/1911 (zleva: Fritz, Marianne, Otto, Gerda, Anna, Otto F.)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Stinná zahrada liberecké vily – léto 1913 (zleva: Julie Goldschmiedt, Gerda, Anna)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Tenis v zahradě – Marianne a Fritz Goltzovi (léto 1913)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Zapadlé auto a Otto Goltz (zima 1914)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Příloha č. 18 – Panský statek „Meierhof“

(Osobní archiv Kurta Arnolda)

Příloha č. 19 - Vila Goltz v Jablonecké ulici čp. 22

"Unser Reichenberger Heim" - těsně po dokončení (1913)
(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum - (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových,
NAD 849.)

Vila Goltz – současnost (leden 2020)
(Osobní archiv Tomáše Bendáska.)

Příloha č. 20 - První světová válka

Otto Friedrich Goltz se sestrou Gerdou

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Dovolená Fritze Goltze (zleva: Gerda, Fritz, Anna, Marianne, Otto)

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Příloha č. 21 - Stříbrná svatba (1921)

Rodina Goltzových

(stojící zleva: Martha „Leuli“ Liebig, Werner Arnold (?), Marianne, Fritz, Gerda, Otto Friedrich; sedící zleva: dvě neznámé ženy, Otto Goltz, Anna Goltz, Julia Goldschmiedt)
(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Nejspíše neznámější fotografie manželů Goltzových.

(Státní okresní archiv Liberec, fotoalbum- (1908-1925) Rodinný archiv Goltzových, NAD 849.)

Příloha č. 22 – Lístek od Otty Friedricha otcí, 1938

Brünn, den 7. Nov. 1935.

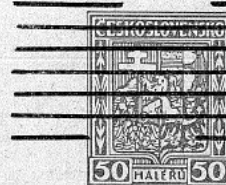
L i e b e r V a t e r ,

Ich habe heute mit grossem Interesse Dein "Eingesendet" im heutigen Prager Tagblatt gelesen. Es ist tatsächlich sehr aktuell und von allgemeinem Interesse. Durch Herausreissung aus dem Zusammenhange wurden die Worte: "Element der Dekomposition" in ihr Gegenteil verkehrt, da ja das Objekt dieser Dekomposition, nämlich die deutschen Stämme, im Gegensatz zur "deutschen Nation" von den Zitatoren in doloser Weise unterschlagen wurde. Du hast deshalb mit Deinem "Eingesendet" eine sehr dankenswerte Aufgabe erfüllt, und ich beglückwünsche Dich zu dem literarischen Erfolge, mit dem Du in die Fusstapfen Deines ältesten Sohnes trittst. Ich habe übrigens auch wieder einen Artikel in das "Prager Tagblatt" eingesendet, doch ist dessen Annahme noch ungewiss. Gestern war ich bei einem

Stücke: "An den Klippen" von Shaw in tschech. Uebersetzung im tschech. Theater, muss aber offen gestehen, nur wenig verstanden zu haben, woran wohl u. A. auch die schlechte Akustik u. der rückwärtige Sitz schuld war. Dafür war ich wenigstens zu zweit dort. Mit Rač Wokurek, dem ehem. Parlamentarier, habe ich Samstag ein Rendez-vous im Café Europe.

Gruss u. Kuss

Otto

Herrn _____

Kom. Rat Otto Goltz _____

Reichenberg _____

Gablonzerstrasse 22 _____

(Osobní archiv Kurta Arnolda.)

Příloha č. 23 – Transportní listina do Terezína

23

141	Golts Anna	49141	Haushalt	1. 3. 1871	XII, Römische Str. 35	13425
142	Golts Otto	49142	Privater	5. 13. 1865	XII, Römische Str. 35	13426
143	Herrmann Leopold	49143	Privater	7. 3. 1876	XIII, Strassnitz Sonnleiten 765	15311
144	Herrmann Else	49144	Haushalt	1. 1. 1885	XIII, Strassnitz Sonnleiten 765	15152
145	Goldberg Alfred	49145	Privater	15. 5. 1873	Maslowitz 9 Maslowitz	13086
146	Goldberg Elisabeth	49146	Haushalt	16. 11. 1873	Maslowitz 9	13087
147	Geif Rosa	49147	Haushalt	14. 3. 1866	VIII, Kobilds Tschinitzerstr. 762	46533
148	Lastig Adolf	49148	Invalide	1. 3. 1873	X, Oskützerstr. 11	26465
149	Lastig Rosa	49149	Haushalt	17. 4. 1882	X, Oskützerstr. 11	26617
150	Heitler Eugenie	49150	Private	20. 6. 1867	II, Wladislawsq. 19	14535
151	Hecht Siegmund	49151	Privater	11. 5. 1854	I, Langeasse 7	14442
152	Gottlieb Daniel	49152	Rentaer	6. 4. 1876	XI, Kehlen, Hopfen- garten 194	13456
153	Gottlieb Paula	49153	Haushalt	14. 3. 1874	XI, Kehlen, Hopfen- garten 194	13507
154	Gottlieb Leo	49154	Privater	15. 3. 1871	XII, Schlesiache- strasse 180	12482
155	Gottlieb Leopold	49155	Privater	2. 11. 1875	XII, Pätrossag. 6	13629
156	Gottlieb Rosa	49156	Schneiderin	25. 3. 1883	XII, Pätrossag. 6	13513
157	Gillis Josua	49157	Privater	3. 11. 1866	XI, Luxemburger- strasse 42	11573
158	Gillis Willie	49158	Private	6. 9. 1869	XI, Luxemburger- strasse 42	11573
159	Hels Anna	49159	Private	15. 8. 1873	XII, Jitschiner- strasse 4	14543
160	Ginz Berta	49160	Haushalt	31. 1867	II, Adalbertg. 11	11684

Aap

(Archiv památníku Terezín.)

Velké díky Mgr. Tomášovi Fedorovičovi, Ph.D. za zaslání.

Příloha č. 24 – Úmrtí v Terezíně od 4. do 6. prosince 1942

Abteilung für innere Verwaltung
Matrik und Beerdigungswesen.

Theresienstadt, am 6.12.1942.

S t e r b e f ä l l e vom 4. Dezember 1942.

Lfd.Nr.:	Trs.Nr.:	Geb.- Jahr:	Ubika- tion:	
1	Adler Lazar Israel	678/XV/1	1866	L 120
2	Andorn Israel	17/XV/1	1864	Q 308
3	Asch Marie Sara, geb. Bruck	4247/I/46	1872	B IV, E V
4	Askanas Jenni Sara, g. Lappe	7218/I/65	1867	L 316
5	Bamberger Anna Sara	34/XX/1	1866	B IV
6	Baruch Rosa Sara, g. Frischmann	515/IV/7	1879	A II
7	Behr Amalie Sara, g. Mosbacher	332/II/7	1865	E VII
8	Berger Jetty	139/Ca	1853	J IV
9	Berger Sophie Sara, g. Felber	18/IV/7	1864	A II
10	Bergmann Erwine Sara, g. Straschitz	43/XIX/2	1870	E VI
11	Bernstein Berta Sara, g. Elsasser	83/III/1	1856	L 514
12	Biegeleisen Itta Sara, g. Rosengarten	38/XVI/1	1871	Q 704
13	Blaschkauer Theodor Israel	3211/I/39	1863	L 403
14	Brand Leib Israel	513/IV/4	1875	E VI
15	Brünneck Johanna Sara, g. Kindermann	8930/I/71	1874	H V
16	Döllefeld Joseph Israel	697/XV/1	1861	L 223
17	Dombrowski Max Israel	176/IX/2	1858	E VII
18	Dreifuss Adolf Israel	81/II/26	1859	L 504
19	Ehrlich Alfred	732/AA1	1874	E VI
20	Eisenheimer Rachel ~~xxxxxx~~	85/II/26	1863	L 120
21	Eisenheimer Simon Israel	84/II/26	1859	L 120
22	Eisner Geni Sara, g. Krakauer	73/XVI/1	1866	L 514
23	Fischer Felix Israel	54/XXI/1	1853	B IV
24	Frankenstein Rosalie Sara, g. Nachmann	445/VIII/1	1862	L 120
25	Fried Eleonore, g. Ornstein	246/Cb	1866	L 317
26	Epstein Chaje Sara	948/IV/9	1852	L 124
27	Freund Emma Sara, g. Mannaberg	5375/I/52	1868	L 514
28	Freund Fanny Sara, geb. Cohn	5411/I/52	1884	L 421
29	Fuchs Johanna Sara	890/IV/9	1869	L 227
30	Ganz Henriette Sara, g. Sichel	463/XVII/1	1863	L 513
31	Ganz Klara Sara	164/XIX/3	1870	E VII
32	Gelb Katy Sara	840/IV/5	1872	Q 804
33	Gerson Helene Sara, g. Löwenberg	257/VI/1	1863	L 212
34	Glattauer Moritz Israel	529/IV/6	1872	L 206
35	Goldner Alfred Israel	485/IX/1	1865	Q 501
36	Goldschmidt Elise Sara, g. Steinberg	877/XVII/1	1863	A II
37	Golts Otto	142/AAp	1865	H V
38	Grombacher Wilhelmine Sara, g. Lähr	1009/XVII/1	1878	L 116
39	Guttman Antonie Sara, g. Boehm	552/IX/1	1869	H V
40	Hamburger Otto Israel	415/IX/2	1871	B IV
41	Heller Elisabeth	91/AA1	1907	L 317
42	Herschmann Karoline Sara, g. Färber	560/IV/9	1871	Q 713
43	Hertz Alice Sara	8062/I/79	1872	L 316
44	Hirschfeld Adele Sara, g. Preuss	1015/IX/2	1864	L 504
45	Holzmann Agnes Natalie Sara, geb. Priebatsch	664/XVI/1	1863	A II
46	Hüttner Lotte Hermine	163/AAm	1921	E VI
47	Jacob Bertha Sara, g. Flanter	534/IX/1	1862	A II

(Archiv památníku Terezín.)

Velké díky Mgr. Tomáši Fedorovičovi, Ph.D. za zaslání.

Příloha č. 25 - Otto Goltz: oznámení o úmrtí

Ghetto Theresienstadt Der Ältestenrat TODESFALLANZEIGE		No.	
Datum: 3/12/42 <i>3/12/42</i> <i>Podatečný výpis nálezem.</i>		Sterbematik <i>13.731</i>	
Name (bei Frauen auch Mädchename) Goltz		Vorname Otto	Tr. Nr. AA1-142
Geboren am 5.12.1885	in Wien	Bezirk	
Stand verh.	Beruf ohne	Relig. röm.kath.	Geschl. männl.
Staatszugehörigkeit Protectorat		Heimatsgemeinde Zborowitz B.Krensier	
Letzter Wohnort (Adresse) Prag XII. Römische Gasse 35			
Wohnhaft in Theresienstadt Gebäude No. H V		Zimmer No. 102	
Name des Vater Goltz Sigmund		Name der Mutter (Mädchename) Goltz Julia	Letzter Wohnort
Sterbetag 4.12.1942	Sterbestunde 17 h	Sterbeort: Theresienstadt	
Genaue Ortsbezeichnung (Gebäude, Zimmer) H V, Zimmer 102			
Name	Tr. Nr.	Verwandtschaftsgr.	Wohnadresse (b. Gatten u. Kindern auch Geburtsdaten):
in Theresienstadt	Goltz Anna Marie geb. Friess	AA1-141	Gattin, 1.3.1871
im Protectorat	Tag der letzt. Eheschliessung	Ort der letzt. Eheschliessung	Zahl d. Kinder aus letzt. Ehe
Art des Personal- ausweises Kontrollabschnitt	No 2093 a	Ausgestellt von Pol. Dir. Prag	
Behandelnder Arzt: Kenntkarte Dr. Alfred Löwenbein			
Krankheit (in Blockschrift) PHI EGMONE-Zellengewebsentzündung			
Todesursache (in Blockschrift) PHI EGMONE-Zellengewebsentzündung			
Totenbeschau führte durch Dr. Smerel Homsky		Tag u. Stunde der Totenbeschau 4.12.1942, 17 h	
Ort der Beisetzung Theresienstadt		Tag u. Stunde der Beisetzung 6.12.1942, 15 h	
Theresienstadt, am 4.12.1942			
Der Totenbeschauer: <i>Homsky</i>	Der Amtsarzt: <i>JK</i>	Der Chefarzt: <i>Sudany</i>	

Otto Goltz: Oznámení o úmrtí, ghetto Terezín. Holocaust.cz [online]. 2014 [cit. 2021-5-19]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/database-dokumentu/dokument/90263-goltz-otto-oznameni-o-umrti-ghetto-terezin/>

Příloha č. 26 - Anna Goltz: oznámení o úmrtí

C¹

Nr. 36254/1943 (244) Auschwitz, den 31. Dezember 19 43

D ie Anna Sarah Goltz geborene Friess
katholisch
wohnhaft Theresienstadt, Hauptstrasse Nr. 22
ist am 27. Dezember 1943 um 06 00 Minuten
in Auschwitz, Kasernenstrasse verstorben.
D ie Verstorbene war geboren am 1. März 1871
in Sborowitz bei Krenzier, Mähren
(Standesamt Nr.)
Vater: Jonas Friess
Mutter: Mathilde Friess geborene Bauer
D ie Verstorbene war - nicht - verheiratet. Witwe von Otto Goltz
Eingetragen auf mündliche - schriftliche - Anzeige des Arztes Doktor der Medizin Weber in Auschwitz vom 27. Dezember 1943
D Anzeigende
Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben
Die Übereinstimmung mit dem Erstbuch wird beglaubigt.
Auschwitz, den 31. 12. 19 43
Der Standesbeamte In Vertretung
Der Standesbeamte In Vertretung Kristan
Todesursache: Altersschwäche
Eheschließung de Verstorbene am in
(Standesamt Nr.)

Anna Goltz: oznámení o úmrtí. Archiv Auschwitz-Birkenau. Poskytl Dr. Wojciech Płosa.

Příloha č. 27 – Anna Goltz v transportu Dr do Osvětimi

17

Transport Dr.		15.12.1943.	
661	Goldberger Anna	Schneiderin	9. 7.05 21/BiV
662	Goldberger Harry	Schüler	9. 1.31 22/BiV
663	Goldberger Heinrich	ohne	3. 1.77 183/AAoK
664	Goldhammer MUDr. Fritz	Zahnarzt	19. 1.12 678/AeV
665	Goldhammer Hermine	ohne	8. 1.76 342/AAp
666	Goldmann Kamilla	Haushalt	10. 4.65 72/CfV
667	Goldmann Laura	Haushalt	31. 8.73 347/AApV
668	<u>Goldreich Anna</u>	Haushalt	13. 3.85 460/CzV
669	Goldreich Emil	ohne	3. 3.74 459/CeV
670	Goldreich Friedrich	Mitarb. JKG	14. 1.95 405/CvV
671	Goldreich Klara	Schneiderin	11. 5.98 406/CvV
672	Goldreich Peter	Schüler	1. 3.36 407/CvV
673	Goldreich Sofie	Haushalt	15. 2.74 560/CeV
674	Goldschmid Berthold	ohne	28.11.75 135/CyV
675	Goldschmid Eva	Jugendl.	13.10.27 373/ChV
676	Goldschmid Hilde	Haushalt	12. 3.02 372/ChV
677	Goldschmid Ing. Oskar	Architekt	23.10.87 378/ChV
678	Goldschmid Selma	Haushalt	29.12.70 463/CpV
679	Goldschmidt Mathilde	ohne	23. 2.76 374/AAoV
680	Goldschmied Ida	ohne	2. 3.64 360/AApV
681	Goldschmied Karoline	ohne	2. 4. 52 165/AAaV
682	Goltz Anna	Haushalt	1. 3.71 141/AApV
683	Goraber David H.	ohne	2. 9.73 189/CnV
684	Goraber Fanny	Haushalt	19. 3.72 190/CnV
685	Gottlieb Edith	Weissfäherin	27. 7.22 497/ChV
686	Gottlieb Erich	Bakelitarb.	27. 3.12 911/AAw
687	u n b e s e t z t		
688	Gottlieb Leo	ohne	15. 3.71 154/AApV
689	Gottlieb Otmar	Fleischhauer	6. 6.24 292/ChV
690	u n b e s e t z t		
691	u n b e s e t z t		
692	u n b e s e t z t		
693	Gottlob Sidonie	Haushalt	15. 7.82 606/AeV
694	u n b e s e t z t		
695	Grab Marta	Haushalt	11. 7.83 456/AApV
696	Grab Rosa	ohne	29.11.81 125/AApV
697	Grab Rudolf	ohne	12. 7.71 134/AApV
698	Grätz Marie	ohne	1. 7.00 528/AtV
699	Grassel Katharina	Haushalt	18.10.72 762/CoV
700	Grimm Eduard	ohne	27. 3.74 161/AApV
701	Gross Alice	Schreiberin	1. 1.04 289/DeV
702	Gross Mica	Haushalt	10. 1.92 843/CvV
703	Gross Franz	Kind	5. 3.37 290/DeV
704	Gross Georg	Schüler	12. 5.32 24/CxV
705	Gross Ignatz	Hilfsarb.	10. 1.89 842/CvV
706	Gross Viktor	Friseur	15. 4.15 854/AcV
707	Grossmann Charlotte	Haushalt	18. 4.74 459/BuV
708	Grün Julie	ohne	31. 7.67 262/AAfV
709	Grün Olga	Haushalt	3. 7.71 64/CnV
710	<u>Grünbaum Bertha</u>	Haushalt	1. 5.86 35/CnV
711	Grünbaum Radolfine	Haushalt	10. 4.67 592/CoV
712	u n b e s e t z t		
713	u n b e s e t z t		
714	Grünberger Samson	ohne	3. 5.86 281/CoV
715	Grünberger Sofie	Haushalt	14. 1.32 260/CoV
716	Grünewald Alfred	Angestellter	15. 1.17 11/DeV
717	Grünfeld Dr. Adalbert	Mitarb. JKG	25. 8.00 727/AAo
718	Grünfeld Alexander	ohne	4.11.72 52/CvV
719	Grünfeld Berta	Haushalt	14.10.83 53/CoV
720	Grünfeld Irene	Schülerin	15.11.30 722/AAo

Příloha č. 28 – Lvovský pogrom 1941

Záběry z lvovského pogromu na Zamartynovské ulici.

Červená šipka na spodní fotografii označuje dům skrytý za stromem, v němž žil Otto Friedrich Goltz. (30 Shocking Historical Photos of the Lviv Pogroms in 1941. Vintage Everyday [online]. 2016 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.vintag.es/2016/10/30-shocking-historical-photos-of-lviv.html>)

Příloha č. 29 - Fritzův potomek: Dieter Alexander Goltz

Dieter s otcem Fritzem - 1938
(Osobní archiv Dietera A. Goltze)

Vítěz lyžařského závodu – 1944/1945
(Osobní archiv Dietera A. Goltze)

Dieter s rodiči (Fritz/Papzli a Erna/Mutzli) - 1962
(Osobní archiv Dietera A. Goltze)

Příloha č. 30 - Marianne a Werner Arnoldovi – 70. léta

Marianne Arnold, roz. Goltz
(Osobní archiv Kurta Arnolda)

JUDr. Werner Arnold
(Osobní archiv Kurta Arnolda)

Příloha č. 31 - Jižní Afrika – Gerda Jackson

*Gerda Jackson roz. Goltz na návštěvě v Kapském městě – červen
1972*

(Osobní archiv Anette Simbruner)

Příloha č. 32 - Goltzovi z minulosti do současnosti

Fritz a Erna Goltzovi - 1980
(Osobní archiv Gerta Goltze)

Rodinné setkání – 2011
(sedící zleva: Gert Goltz, Anette Simbruner, Dieter Goltz, Stefan Arnold)

Příloha č. 33 - Dva ztracené domovy: Liberec a Věžky

VEŽEK, POSTA ZBOROVICE
Tel. Kremsier 83

Hundertjähriges Haus, umgeben von ur-
alten Bäumen,
Das einst ich als Kind schon gekannt
und das mich jetzt gastlich umfängt !
Ist dein Dach auch verwittert, mir bot
es willkommene Zuflucht,
Und Deine Mauern umschliessen mein
dankbares, liebendes Herz !

(Osobní archiv Kurta Arnolda)

Příloha č. 34 - Návrat: pokládání „Stolpersteine“ 2019

Archiv rodiny Goltzových.